

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KİMLİK BELASI:
DİKOTOMİK CİNSİYET KISKACINDA EŞCİNSEL VE TRANSLARIN
HETEROSEKSÜELLERE BAKIŞI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aysun BERK YILMAZ

Enstitü Anabilim Dalı : Sosyoloji

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Yaşar SUVEREN

AĞUSTOS – 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

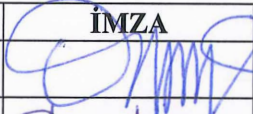
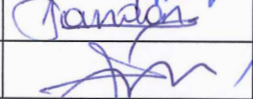

KİMLİK BELASI:
DİKOTOMİK CİNSİYET KISKACINDA EŞCİNSEL VE TRANSLARIN
HETEROSEKSÜELLERE BAKIŞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aysun BERK YILMAZ

Enstitü Anabilim Dalı : Sosyoloji

“Bu tez/..../201.. tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doç. Dr. Fuat Gülhıpmar	Başarılı	
Dr. Öğ. Üyesi Handan Akıgıpıt	Başarılı	
Dr. Öğ. Üyesi Teşar Suveren	Başarılı	

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	Aysun BERK YILMAZ
Öğrenci Numarası	:	1560Y13010
Enstitü Anabilim Dalı	:	Sosyoloji ABD
Enstitü Bilim Dalı	:	
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	KİMLİK BELASI: DİKOTOMİK CİNSİYET KISKACINDA EŞCİNSEL VE TRANSLARIN HETEROSEKSÜELLERE BAKIŞI
Benzerlik Oranı	:	%11

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

05/08/2019
Öğrenci İmza

Sakarya Üniversitesi Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

...../...../20.....
Öğrenci İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Dr. Öğr. Üyesi Yaşar SUVEREN

Tarih: 05/08/2019

İmza:

KABUL EDİLMİŞTİR

REDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi

GİRİŞ	1
-------------	---

1. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE: QUEER TEORİ ve KİMLİĞİN

YAPISAL DÖNÜŞÜMÜ.....	9
-----------------------	---

1.1. Queer Teori	9
------------------------	---

1.2. Kimlik ve Kimliğin Yapısal Dönüşümü	15
--	----

1.2.1. Cinsiyet (Sex), Toplumsal Cinsiyet (Gender) ve Toplumsal Cinsiyet Rolü..	22
---	----

1.2.2. Cinsellik ve Cinsel Kimlik Oluşumu	26
---	----

1.2.3. Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği.....	30
--	----

1.2.3.1. Lezbiyen	32
-------------------------	----

1.2.3.2. Gey	33
--------------------	----

1.2.3.3. Biseksüel.....	34
-------------------------	----

1.2.3.4. Tra(ns)vesti ve Transseksüel	35
---	----

1.2.3.5. İnterseks.....	37
-------------------------	----

1.2.3.6. Trans – Transgender	37
------------------------------------	----

1.2.3.7. Cross-dresser	38
------------------------------	----

1.2.3.8. Aseksüel(lik).....	38
-----------------------------	----

1.2.3.9. Heteroseksüellik, Heteroseksizm ve Heteronormativite	39
---	----

1.2.3.10. Homoseksüellik/Eşcinsellik	40
--	----

1.3. Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik Tertibatının Etkileri.....	42
---	----

1.3.1.Homofobi – Transfobi – Biofobi	42
--	----

1.3.2.Nefret Suçu, Sosyal Dışlanma ve Mağduriyet	43
--	----

2. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE: CİNSİYET ODAKLI TEORİLERE

QUEER BAKIŞ	48
-------------------	----

2.1.Cinsiyet ve Cinsel Gelişim Teorileri.....	48
---	----

2.1.1. Feminizme Queer Bir Meydan Okuma	55
---	----

2.2. Norm'ale karşı Queer Yaklaşım	61
3. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	64
3.1. Yöntem	65
4. BÖLÜM: BULGULAR ve YORUM	70
4.1. Görüşme Sorularının Test Edilmesi Aşmasında Elde Edilen Bulgular	70
4.2. Cinsiyet ve Cinsellik Düşünceleri Üzerine Elde Edilen Bulgular	71
4.3. Cinsiyet ve Cinsel Kimliklerin Gizlemesine Yönelik Elde Edilen Bulgular	80
4.4. Kendini Tanıma, Tanımlama ve Açılma Üzerine Elde Edilen Bulgular	85
4.5. Aile Kurumu ve Ebeveyn Olma/Olabilme Üzerine Elde Edilen Bulgular	88
4.6. Homofobi, Transfobi ve Biofobi Konusunda Elde Edilen Bulgular	93
4.7. Objektiflik, Mağduriyet, Ayrımcılık, Adalet, Yasalar ve Uygulayıcılarının Tarafsızlığı Konusunda Elde Edilen Bulgular	95
4.8. Ayrımcılık, Önyargı ve Engellen(ebil)mesi Konusunda Elde Edilen Bulgular ...	97
4.9. Popüler Eşcinsel ve Transların Sosyal Medyadaki Dini İçerikli Paylaşımları Hakkında Elde Edilen Bulgular	98
4.10. Din ve İnanışlar Konusunda Elde Edilen Bulgular	99
4.11. Askerlik Konusunda Elde Edilen Bulgular	101
4.12. İstihdam Konusunda Elde Edilen Bulgular	103
4.13. Siyasi Partiler ve Devlet Yapılanması Konusunda Elde Edilen Bulgular	105
4.14. Feminizm, Toplumsal Cinsiyet ve Queer Teori Hakkında Elde Edilen Bulgular	106
4.15. Biseksüeller ve Biseksüellik Konusunda Elde Edilen Bulgular	108
4.16. Çocuğu Eşcinsel Olan Ebeveynlere Yönelik Öneriler Üzerine Elde Edilen Bulgular	109
4.17. Baskı Altındaki Eşcinsel ve Translara Yönelik Öneriler Üzerine Elde Edilen Bulgular	109
4.18. Eşcinsel ve Trans Derneklerinin Özendirici Olması/Olmaması Konusunda Elde Edilen Bulgular	110
4.19. Heteroseksüellerden Beklentilere Yönelik Elde Edilen Bulgular	111
4.20. Akademik Çalışmalar Hakkındaki Düşüncelere Yönelik Elde Edilen Bulgular .	112
4.21. Araştırmaya Yönelik Değerlendirmeler Üzerine Elde Edilen Bulgular	112

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME.....	114
KAYNAKÇA	120
EK:.....	130
ÖZGEÇMİŞ.....	138

KISALTMALAR

AGİT	:Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
APA	:American Psychology Association/ Amerika Psikoloji Derneği
Çev.	:Çeviren, mütercim
DSM	:Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders/Mental Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı
Ed.	:Editör
Haz.	:Yayına hazırlayan, derleyen, editör
ICD	:International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems/Hastalıkların ve Sağlık Sorunlarının Uluslararası Sınıflama Sistemi
LGBT+	:Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Transseksüel ve Diğerleri
OSCE	:Organization for Security and Co-operation in Europe/Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
SIECUS	:Sexuality Information and Education Council of United States/Amerika Birleşik Devletleri Cinsellik Bilgi ve Eğitim Konseyi
WHO	:World Health Organization/Dünya Sağlık Örgütü
Vd.	:ve diğerleri, çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler ve devamı, anılan yer ve devamında

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	☒	Doktora	☐
Tezin Başlığı: Kimlik Belası: Dikotomik Cinsiyet Kıskaçında Eşcinsel ve Transların Heteroseksüellere Bakışı			
Tezin Yazarı: Aysun BERK YILMAZ Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Yaşar SUVEREN			
Kabul Tarihi: 05.08.2019		Sayfa Sayısı: vi (ön kısım)+130 (tez)+8 (Ek)	
Anabilim Dalı: Sosyoloji			
<p>Geçmişten günümüze değin insanlar, toplumsal cinsiyet referansıya kategorize edilmiş düalist kimlik altında yer edinmek zorunda kalmıştır; ‘kadın’ veya ‘erkek’. İnsanlar, heteronormatif ve sexist idealler çerçevesinde kabul ve onay görmüş ‘kadınsı’ ve ‘erkeksi’ davranış kalıpları içerisinde hareket etmek zorunda bırakılmıştır: ya kadın ya erkek; ya kadınsı ya erkeksi; ya dişil ya eril... Tezin asıl konusu, kendini kategorileş(tril)miş herhangi bir cinsiyet sınıfına sığdırmayan, yaşayış ve düşünce özgürlüğünü belli toplumsal normlar ile daraltmayan ve yaşam tarzlarını özgürce yansıtmak isteyen eş cinsellerin ve transların, heteroseksüellere, heteronormatif düzene ve diğere çoğu şeylere olan bakış açılarını yansıtmaktır. Bu konu hakkında, eşcinsel ve translarla derinlemesine görüşme yapılarak eşcinsel ve transların düşüncelerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Ayrıca, cinsiyet odaklı söylemleri bulunan bir takım teorilerin, Queer teori perspektifi ile eleştirilmesi, tekrardan değerlendirilmesi ve yorumlanması bu tezin diğere önemli amacıdır. Bu araştırma, Ankara ilinde yaşayan 10 eşcinsel (4 lezbiyen ve 6 gey katılımcı) ve 4 trans katılımcı ile derinlemesine mülakat yapılarak gerçekleştirilmiştir. Ulaşılan sonuçlara göre öncelikli olarak, eşcinsel ve transların, heteroseksüeller ve kutsanmış heteronormatif düzen anlayışları karşısında mağdur oldukları ya da mağdur edildikleri, eşcinsel ve translara saygı ve hoşgörü çerçevesinde yaklaşılmadığı anlaşılmış ve katılımcılardan edinilen bilgilere göre kimliğin kendisinin ve birçok sınırlandırılmış kavramların, trans katılımcılara oranla eşcinsel gey ve lezbiyenler tarafından daha çok eleştiriyeye tabi tutulduğu bulguları elde edilmiştir.</p>			
Anahtar Kelimeler: Kimlik, Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet, Ayrımcılık, Queer Teori			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	☒	Ph.D.	☐
Title of Thesis: İdentity Trouble: Homosexuals and Transsexuals Point of View to Individuals For Heteroseksuals in The Dichotomic Gender Clamp			
Author of Thesis: Aysun BERK YILMAZ Supervisor: Assist. Prof. Yaşar SUVEREN			
Accepted Date: 05.08.2019 Number of Pages: vi(pre text)+130(main body)+8(app)			
Department: Sociology			
<p>People have had to take up only two identities categorized by the reference of societal gender from past to present; ‘male’ and ‘female’. Individuals have been forced to act within the framework of accepted and approved ‘feminine’ and ‘masculine’ behavior patterns within the framework of hetero-normative and sexist ideals: either female or male; either feminine or masculine. The main focus of the thesis is the perspective, towards the hetero-normative system and many other things, of homosexual and transsexual individuals who do not commit themselves to a socially categorized gender, who do not strict their lifestyle, and way of thinking to societal norms and want to project their lifestyle freely. About this issue, it is aimed to conduct interviews in depth with homosexual and transsexual individuals. In addition, another important aim of this thesis is to criticize, re-evaluate and review some theories which have gender-oriented discourses, with the perspective of Queer theory. This resarch was conducted in depth interview with 10 homosexuals (4 lesbian ans 6 gay participants) and 4 trans participants living in Ankara. According to the results achieved, it is understood that homosexual and transsexual individuals are the victims of heterosexual individuals and the consecrated hetero-normative system, that they are not treated with respect and tolerance. Also, according to the information obtained from the participants, it was findings were obtained, that the identity itself and many limited concepts were more criticized by homosexual individuals -gay and lesbians- compared to transsexual participants.</p>			
Keywords: Identity, Sex, Gender, Discrimination, Queer Theory.			

GİRİŞ

Homo, Latince adam anlamına gelmektedir. Homoseksüalite deyimini adam sevmek, erkek sevmek anlamını taşımaktadır. Ancak bilimsel anlamda, aynı cinsten iki kişinin, yani erkekle erkeğin, kadınla kadının birlikteliği/sevişmesi anlamında kullanılmaktadır. İngilizce ‘homosexuality’ terimi Türkçe’ye eşcinsellik olarak; homosexual terimi ise eşcinsel olarak çevrilmiştir. Bu İngilizce terimlere önerilen Türkçe karşılıklar kabul görmekte ve yaygın olarak kullanılmaktadır (Tezel, 2009, s. 15). Eşcinsel sözcüğü kendi cinsiyetinden olan kişilere cinsel ve duygusal ilgi duyan herkes için yani hem kadınlar hem erkekler için kullanılan bir üst kavramdır. Bundan başka Türkçe’de de kullanılan gey ve lezbiyen sözcükleri bulunmaktadır. Başlarda hem erkek hem kadın eşcinselleri kapsayan bir kelime olan gey terimi artık sadece erkek eşcinseller için kullanılmaktadır (Karadağ, 2009, s. 15).

Beşeri cinsel davranışlardan biri olarak dünyanın her tarafında yaygın olan homoseksüalite, aynı cinsten iki şahsın birbirini sevmesi ve cinsel ilişkide bulunması halidir. Cinsellik anlamında sadece kendi cinsine yönelenlere ‘homoseksüel’, sadece karşı cinsine yönelenlere ‘heteroseksüel’ hem karşı cinsine hem kendi cinsine yönelenlere ‘biseksüel’ denmektedir. Eşcinsellik, kişinin -toplum tarafından normal görülen- karşı cinsten bir kişiye cinsel istek duyup, cinsel ilişkide bulunması yerine bu isteği kendi cinsinden birine karşı duyması ve onunla ilişkide bulunma isteğinde olmasıdır. Homoseksüellik, hem erkek hem kadın eşcinselleri kapsadığı halde, kadınlar arasında olan eşcinselliğe ‘lezbiyen’ adı da verilmektedir. Eşcinsel terimi, hem kadın eşcinseller hem erkek eşcinseller için kullanılmakla birlikte, toplum tabanında daha çok erkek eşcinsel karşılığında kullanılmaktadır. Eşcinsellik terimi yerine ‘hemcinsellik’ teriminin kullanılması, hem ifade edilirken doğru bir terim olarak görüldüğü hem de dilimizde aynı cins kelimesine karşılık geldiği düşünüldüğü için bazı uzmanlarca daha doğru bulunmaktadır. Trans kimliği ise doğumunda kendisine erkek veya kadın cinsiyeti atanan bireylerin cinsel kimliğini ve yönelimini karşı cinsiyet olarak hissetmesi ve beyan etmesi durumudur; burada önemli olan beyandır. Yani doğumunda erkek olarak belirlenmiş bir bireyin kendi cinsel ve cinsiyet kimliğini kadın olarak beyan etmesinin yanında aynı zamanda cinsel yönelim olarak da heteroseksüel veya eşcinsel olmasıdır, önemli olan kendisini hangi cinsiyet kimliği olarak görüp beyan ettiğidir. Dolayısıyla her trans eşcinsel olmak zorunda değildir. Kendisini karşı cinsiyetten bir birey olarak tanımlarken

aynı şekilde cinsel olarak karşı cinsten haz alabilmektedir, yani heteroseksüel olabilmektedir.

Eşcinselliğe ve translığa yaklaşımların, günümüzde -özellikle bazı toplumlarda- doğru bilgilerin artmasıyla daha esnek olmasına rağmen, eşcinsellik ve translık hala çoğu birey ve toplum için hakkında az bilgi sahibi olunan ve önyargıların hedefi olan bir konu olmaktadır. Eşcinseller ve translar açısından bakıldığında ülkemizin, daha çok reddedici ülkeler grubuna yakın olduğu görülmektedir. Eşcinselliği ve transı reddeden toplumlarda cinsiyet ve cinsel roller kesin sınırlarla ayrılmıştır. Kadınsı olarak belirlenmiş davranışları sergileyen erkeklere tepki vardır ve karşı cinse ait görülen davranışlar göstermek eşcinsellikle eş tutulmaktadır. Daha eski dönemlerde eşcinsellik bir hastalık olarak görülmekteyken, günümüzde ise cinsel kimlik tercihi olarak algılanmaktadır. Eşcinselliğin bir hastalık olmadığı bilim dünyasında kabul edilmiş, eşcinsellik hastalık sınıflandırmalarından çıkartılmış olsa da, eşcinselliği tedavi etme isteği, hayali ve buna binaen tedavi yöntemleri halen bazı dini, tıbbi ve politik çevrelerde arzulanmaktadır ve buna yönelik çabalar mevcuttur (Çabuk, 2010, s. 20).

Daninos'a (1973, s. 71) göre, eşcinsellikte, çocukluktaki psiko-seksüel gelişimde bir bozukluk dolayısıyla cinsel özdeşimin doğru yönde oluşmaması ve sapması söz konusudur. Homoseksüelliğin nedenleri üzerinde çeşitli görüşler ileri sürmektedir. Bu davranış biçiminin kalıtsal etkenlerden kaynaklandığını düşünenlerle, çevre koşullarının kişiyi eşcinselliğe yönelttiğini ileri sürenler de bulunmaktadır. Kimi uzmanlar biyolojik etkenlerin ve çocukluktan itibaren yanlış yetiştirilme tarzlarının eşcinsellikte önemli faktörler olduğu kanısındadır ve biyolojik kanıt olarak her insanda erkeklik ve kadınlık hormonlarının bulunmasını göstermektedir. Farklı görülen davranışları anlayabilmek için, kendisini belirleyen psiko-fizyolojik ve toplumsal nedenlerle bir arada incelemek gerektiği düşünceleri de vardır. Birçok araştırmalar psikolojik ve sosyal faktörlerin eşcinsel yönelimlerde büyük ölçüde etkili olduğunu iddia etmektedir. Erken çocukluk yaşantıları, taciz, kendi cinsinden arkadaşlarının yanında yetersiz hissetme cinsel kimlik gelişiminde karışıklığa yol açabildiği düşünülmektedir. Kendi cinsel kimliğini sorgulayan genç, toplumda teşvik edilen eşcinsel özgürleşmenin etkisinde kaldığı da ileri sürülmektedir. Günümüze kadar yapılan araştırma ve çalışmalarda, eşcinselliğin oluşmasında, cinsel ilginin aynı cinse yönelmesinde toplumsal etkilerle ortaya çıkan ruhsal sapmaların önemli rolü olduğu kanısı vardır (Karadağ, 2009, s. 20).

Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders'nin¹ 1968 yılından 1973 yılına kadarki yayınında, cinsel sapmalardan biri olarak görülen homoseksüellik, cinsel arzu, çekim veya eylemlerin hemcinsinden birine yöneltilmesi olarak tanımlanmıştır. 1973'te birçok profesyonelin ve eylemci erkek homoseksüellerin baskısıyla, Amerikan Psikiyatri Derneği Terminoloji Komitesi, homoseksüelliğin cinsel sapma kategorisinden çıkarılmasını ve bunun yerine 'cinsel yönelim hastalığı' ifadesinin kullanılmasını önermiştir. Buradaki hastalık ifadesi homoseksüel kadın ve erkeklerin cinsel yönelimlerinden dolayı çatışma yaşadıkları ve bu yönelimlerini değiştirmek istedikleri izlenimini vermektedir (Amanat, 2011, s. 6). 1974 yılında DSM II'nin yedinci baskısında cinsel yönelim hastalığı 'cinsel yönelim bozukluğu' olarak değiştirilmiştir. 1980 yılına gelindiğinde yayımlanan DSM III'te 'egodistonik² eşcinsellik' kavramı eklenmiş 1987 yılında bu kavram da çıkartılarak eşcinselliğin bir bozukluk ya da hastalık olduğu düşüncesinden uzaklaşmıştır. 2013 yılında yayımlanan DSM V'te eşcinsellik, 'cinsiyet hoşnutsuzluğu' olarak değiştirilmiştir. Dolayısıyla, bakıldığında DSM'nin her yayımlandığı versiyonunda eşcinsel ve translara yönelik tanımlamaların ve tanıların cinsellik ve toplumsal cinsiyet alanında egemen olan kültürel normlarla iç içe olduğunu görülmektedir (Perone, 2014, s. 768-769, Akt: Yedikardeş, 2017, s. 11). Yani DSM'nin her versiyonunda, eşcinsellik tanımlamalarının yine ötekine göre şekillenmesinden öteye gidilemediği ve düalist cinsiyet kimliği kısıkcından ayrılamadığı görülmektedir.

Eşcinsellik, biyolojik (hormonal, genetik) nedenlere bağlı olarak doğuştan mı gelmektedir ya da anne, baba ve çevrenin eğitimsel uygulamalarına bağlı olarak mı ortaya çıkmaktadır? Mevcut bilimsel veriler bu sorulara kesin cevap bulamamasına rağmen, genel kanı eşcinsellerde biyolojik etkenlerin sorumlu olabileceği, ancak birçoğunda anne, baba ve çevre davranışlarının belirleyici olabileceği şeklindedir. Cinsel kimlik oluşumunu etkileyen faktörlerden aile ve çevre etkisinin eşcinselliğin oluşumunda büyük etken olduğu düşünülmektedir. Çoğu uzman, çocukluktan itibaren yanlış olduğu düşünülen yetiştirilme tarzlarının eşcinsellikte önemli faktör olduğu kanısındadır (Daninos, 1973, s. 71). Evde kadın etkisinin üstün olması, bazı annelerin erkek çocuğuna aşırı düşkün olması ve aşırı bağımlı yetiştirme tarzı homoseksüel davranışa sebep olabilecek etkenler olarak görülmektedir. Homoseksüel eğilimler, özellikle yatılı okullarda, yurtlarda kalan, anne

¹ Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders/ Mental Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı (kısaca DSM olarak ifade edilir)

² Egoya uyumsuzluk, egonun istekleriyle uzlaşmayan, egonun isteklerine aykırı, egoya yabancı, ego ile çatışma hali.

babasından yeterli ilgi ve sevgi görmeyen çocuk ve gençlerde gelişebildiği de iddia edilmektedir; kendi cinsinden bir arkadaşına ya da öğretmenine bu duygular yönelebilmektedir. Ayrıca çocukluk döneminde şiddete maruz kalmak, taciz ve tecavüze uğramak, çocuklukta karşı cinsle ilgili yaşanan kötü deneyim, aşırı otoriter baba ya da model alınacak baba figürlerinin çocuğun hayatında olmaması, aşırı duygusal ve içe kapanık yapıya sahip olmak eşcinselliğe neden olabilecek psikolojik faktör olarak da gösterilmektedir (Karadağ, 2009, s. 20). Aynı şekilde anneye aşırı bağlı ya da aşırı uzak olmak da eşcinsellik eğilimine neden olabilecek etkenler arasında değerlendirilmektedir.

Bazı araştırmalara göre homoseksüalite, erkek çocuklarında baba yerine anneye özdeşleşmenin bir sonucudur. Anneye aşırı bağlılık durumunda model olarak anne alınırken, anneden uzak olma durumunda ise, çocuk, annesi gibi kadınlara düşman olmakta, dolayısıyla hemcinsine yönelebildiği iddia edilmektedir. Gelişme çağında model almada karşılaşılan problemler cinsel kimlik gelişiminde normal dışı olarak adlandırılan bu tür yönelimlere neden olabileceği gösterilmektedir. Günümüzde giderek varlığını ifade edebilen eşcinsellerin, medya etkisiyle bu tür yönelimlerin normal olarak gösterilmesi ya da daha çok bu tarz davranışların gündemde olması da eşcinselliği artıran nedenler arasında gösterilmektedir. Rol modellerin yanlış alınması, hormonal bozukluklar, çocukluk döneminde şiddete maruz kalmak, tacize ve tecavüze uğramak, çocuklukta karşı cinsle ilgili yaşanmış kötü bir deneyim, ciddi aile sorunları, aşırı otoriter bir babanın varlığı, baba ve anne figürlerinin çocuğun hayatında olmaması, aşırı duygusal veya içine kapalı bir yapıya sahip olunması ve genetik yatkınlık eşcinsel olma nedenleri arasında gösterilmektedir. Ayrıca yanlış yetiştirilme yani erkek çocukların kız gibi, kız çocuklarında erkek gibi yetiştirilmesi, ebeveynler başta olmak üzere yakın çevrede eşcinsel eğilimleri olan kişi veya kişilerin modellenmesi ve örnek alınması, kızların daha soft tavırları olan erkekleri, erkeklerin ise daha erkeksi tavırları olan kızları aralarına alma eğilimleri, yazılı ve görsel medyanın eşcinselliğe yönelik yayınları da eşcinsel olmanın nedenleri arasında gösterilmektedir. Ayrıca eşcinselliğin ailenin baskısına bir tepki sonucu meydana gelebildiği de iddialar arasındadır (Bilir, 1994, s. 171).

Alfred Kinsey'in cinsellik üzerine yaptığı çalışmalarında, eşcinsel davranışların tüm canlılarda ortak görülen bir davranış olduğunu ortaya sürmesiyle, eşcinselliğin diğer birçok kültüründe kabul edilen bir olgu olduğunu ileri sürmesi, Batı biliminin eşcinselliğe olan yaklaşımını derinden etkilemiştir. Ancak ülkemizde de eşcinselliğin diğer

toplumlarda ve kültürlerde olduğu gibi toplumsal olarak çoğunlukla anormal ve kabul edilemez bir durum olduğu bilinmektedir (Çolak, 2009, s. 30).

Buraya kadar ele alınan yaklaşımlara bakıldığında; genel literatürde eşcinselliğin sürekli olarak bir nedene bağlanmaya çalışıldığını, eşcinsellerin ve transların varlığını göstermesi durumunun sanki bir virüs gibi eşcinselliğin yayılması ve eşcinselliğin artması olarak görüldüğünü ve aksedildiğini; eşcinsellik hakkındaki yorumların, artma ve yayılma temasıyla yapıldığını, eşcinselliğin illa ki bir neden karşısında bir sonuç olduğunu, hatta patolojik bir durum olarak araştırılması ve değerlendirilmesi gereken bir olgu olarak gösterildiğini görmekteyiz. Buradan anlaşılan; toplumsal ve kültürel tabanda sadece düalist cinsiyet kimliğinin kabulü, araştırmaların, değerlendirmelerin, sonucun ve hatta önerilerin de sadece ikili cinsiyet bağlamında ele alındığını, üçüncü ve daha fazlası bir kimliğin kabul edilmediğini göstermektedir. Bu noktada Avrupa'da 1990'lı yıllarda popülerliği artan fakat ülkemizde henüz çok taze olarak ele alınan ve henüz oluşumunu tamamlamamış olan Queer teori yaklaşımıyla değerlendirme yapacak olursak, düalist cinsiyet sisteminin artık birçok insan tarafından kabul edilmediğini, düalist cinsiyet kategorisinin bireylerin kim olduğunu, özünü ve benliğini ifade edebilmesi noktasında yetersiz kaldığını, kendisini kadın ve ya erkek olarak tanımlamak istemeyenlerin de varlığını, cinsiyetlerin üreme organları ve toplumsal anlamda rol beklentilerine göre şekillenmesinin birçok insan tarafından reddedildiğini, günümüzde artık cinsiyetler arası eşitlik mücadelesinin değil de cinsiyet kimliğinin eleştiriye konu olduğunu söyleyebiliriz. Bu yeni teori (ülkemize yeni giriş yapmış da diyebiliriz), cinsiyetler arası eşitliği, adaletin aranmasını, savunulmasını ya da çözüm bulunmasını hedefleyen teorilerin çok ötesinde hatta düalist cinsiyet sistemindeki kadın ve erkek cinsiyetinin eleştirilmesinin de ilerisinde kendini sürekli bir kalıba sokma ve bir kalıpta ifade etme isteğini dolayısıyla kimliğin ta kendisini eleştirir. İlerleyen bölümlerde daha ayrıntılı incelenecek olan Queer teori, aslında kendisini sürekli olarak sınırları çizilmiş bir kimliğe ait hissetme zorunluluğunu eleştirerek 'kimliksizleşme politikası' ekseninde değerlendirmeler yapmaktadır ve alternatif yaklaşımlar sunma gayretindedir. Kadın ve erkek kimliği arasındaki ilişkiler ve dengeler üzerinden söylemlerde bulunan ve veriler ortaya koyan bir takım teori ve perspektiflere karşı alternatifler sunan bir duruş, bir eleştiri ve bir çatı veya şemsiyedir denilebilir.

Araştırmanın Konusu

Geçmişte ve günümüzde dünyanın genelinde insanlar, kategorize edilmiş yalnızca iki cinsiyet olan kadın ve erkek kategorisi içerisinde yer almak ve heteroseksist düzen tarafından kabul ve onay görmüş kadınsı ve erkeksi rol ve pratikleri içerisinde hareket etmek zorunda kalmıştır: ya kadın ya erkek; ya kadınsı ya erkeksi; ya dişil ya eril... Deyim yerindeyse makasın bir kolu kadın bir kolu erkek; kendilerini, başkaları tarafından önceden belirlenmiş bir kategoriye ait hissetmeyen eşcinseller ve translar ise, makasın tam ortasında, en ufak bir ses çıkartma teşebbüsüne karşın makasın daralması ile sürekli tehdit ve baskı altında bırakılanlardır. Bu tezin asıl konusu cinsel ve cinsiyet kimliklerinin tertibatının nasıl gerçekleştiği ve bu tertibatın insanlar üzerindeki etkilerinin analiz edilmesi olmakla birlikte, modernizm dönemindeki monist kimlik algısı ve üretiminin düalist cinsiyet kimliği ve cinsel kimlik üzerindeki tertibatı, post-modern dönemle birlikte kimliğin kendisinin -özellikle cinsiyet kimliği ve cinsel kimlik- eleştiriye tabi tutulması ve farklılıkların zenginlik olarak kabul edilmesi, farklılıkların aslında kime göre neye göre belirlendiği, farklılıkların kutsanmasının ise aslında ötekileştirmeyi de beraberinde mi getirdiği, kadın hak ve mücadelesini prensip alan feminizm hareketinin aslında düalist cinsiyet kimliğini sadece başka bir formda yeniden mi üretiyor olduğu, cinsel kimliğin ve cinsiyet kimliğinin neden öze değil de ötekine göre yani ben olmayana göre şekillendirildiği, cinsellik ve cinsiyet tertibatının insanlar arasında olumsuz tutum ve davranışlara sebebiyet vermekten öteye gidememesi, norm'alliğin³ kazuistik normlarının keskin imajlar çizme ideali gibi konular etrafında sosyolojik bir analiz yapılarak bu sorulara cevap aranacak ve eşcinsel ve transların kendileri dışındaki dünyaya nasıl baktıkları konusu da bu tezde işlenecektir.

Araştırmanın Amacı

Genel literatürün aksine bu çalışmada, eşcinsellerin ve transların heteroseksüellere bakış açıları, heteroseksüeller hakkındaki düşünceleri, cinsiyet, toplumsal cinsiyet, kimlik, evlilik gibi birçok kavram ve konular hakkındaki düşünceleri, devlet, yönetim ve adalet gibi sistemler karşısında kendilerini nasıl konumlandıkları, ne hissettikleri, tutum ve düşünceleri analiz edilerek bu düşüncelerin ortaya koyulması amaçlanmıştır. Ayrıca bu

³ Çalışmanın birçok bölümünde 'normal' kelimesi, norm olgusunu çağrıştırdığı için (') ile ayrılmış ve 'norm'al' şeklinde yazılarak kullanılması tercih edilmiştir.

araştırmada, dikotomik⁴ olarak yaygın bir şekilde kabul görülmüş kadın ve erkek cinsiyet kimliğinin ve buna dayalı söylemlerin günümüzde artık yetersiz mi kaldığı, ikili kimlik ekseninde mücadele verilmesi aslında eşitsizliği beraberinde mi getirdiği, kendini salt iki kimlikten herhangi biri olarak hissetmeyenleri ve mücadelesini açıkta mı bıraktığı, insanların neden illa kendini bir kimlikte tanımlamak zorunda olduğu ya da zorunda bırakıldığı, kimliğin öze göre mi ötekine göre mi belirlendiği gibi soru(n)lara Queer yaklaşım ile cevap aranması hedeflenmektedir.

Araştırmanın Önemi

Sakallı Uğurlu'nun (2006), gelişmiş ülkelerdeki eşcinsellik üzerine yapılmış araştırmaları incelediği çalışmalarına bakıldığında: 1. Eşcinselliğe nelerin neden olduğunu araştıran çalışmalar, 2. Eşcinsellere ilişkin tutumlar ve bu tutumlarla demografik değişkenler arasındaki ilişkileri ele alan çalışmalar, 3. Eşcinsellere ilişkin tutumların değişmesi konularına odaklanan çalışmalar, 4. Eşcinselliğe ilişkin tutumların ölçülmesi amacıyla ölçeklerin geliştirildiği çalışmalar, 5. Eşcinsellerin nasıl algılandıklarını ve kalıp yargıları ele alan çalışmalar, 6. Eşcinsellere karşı ön yargılara açıklama getirmeye çalışan araştırmalar şeklinde altı başlık halinde ele alındığı görülmektedir. Bu altı başlığa bakıldığında ilk başlık dışındakileri 'eşcinsellikle ilgili bilgi ve tutumları araştıran çalışmalar' ana başlığı altında toplayabiliriz; bu durum, eşcinsellerin ve transların heteroseksistlere bakış açılarının ne olduğu hususunda araştırmaların yetersiz olduğunu ve daha çok homofobi alanında heteroseksüellere yönelik çalışmaların daha ön planda olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, ortaya koyulan bulguların literatüre katısı sağlaması ve bu konuda çalışmak isteyenlere, politika üreticilerine ve akademik camiaya ışık tutması umulmaktadır.

Araştırmanın Problemi

Eşcinsel ve translar, yaşayış tarzları, sosyo-kültürel özellikleri ve hayata bakış açılarıyla toplum içindeki marjinal kesimlerden biri olarak görülmektedir. Genel olarak marjinal kesimlere gösterilen tepkilerden onlar da nasibini almıştır. Toplum tarafından yaşayış tarzlarının hoş karşılanmayıp sorun olarak algılanmaları, heteroseksüelizmin egemenliği,

⁴ Sosyal bilimsel anlamda Sosyolog Ferdinand TÖNNIES'e ait olan ve kökeni Fransızca olup biyoloji biliminde *ikileşim* anlamına gelen bu kavram, bir bütünün ikiye bölünmesi, ikili kutuplaşma, ikiden fazla değer alabilecek bir değişkenin salt iki değer alabilecek bir değişkene dönüştürülmesi ya da bir değişkenin sadece birbirinin zıttı olan iki değer alması halinde anlamlı olacağı inancıdır. Bu anlamında ise cinsiyet ve toplumsal cinsiyet alanındaki çalışmalarda ve sosyal bilimlerde de kullanılmaktadır.

homofobi, biofobi ve transfobinin yadsınamaz düzeyde olması eşcinsel ve transların sosyalleşmesine engel olmaktadır. Eşcinsel ve transların yaşam tarzları, dini inançları, manevi değerleri, cinsel yönelimleri hakkında konuşulması yakın bir zamana kadar akademik camiada bile hep çekinilen konular olmuştur. Özellikle ülkemizde kalıplaşmış genel ön yargılar oldukça fazladır; eşcinsellik günahdır, eşcinsellik sapkınlıktır, eşcinsellerin geninde bir bozukluk vardır, eşcinseller dinsizdir... Örneklerin çoğaltılabileceği bu ön yargılar eşcinsel ve transların toplum tarafından dışlanmalarının alt yapısını mı oluşturmaktadır? Peki, bunun kaynağı nedir? Var oluş öze göre mi ötekine göre mi gerçekleştiriliyor? Ötekine göre özün anlam kazanması dışlanmayı tetikliyor mu? Eşcinsel ve transların hem marjinal hem de dışlanmış kesim olarak görülmeleri, onların daha çok sorun yaşamalarına ve toplumdaki uzaklaşmalarına neden olmaktadır mıdır? Eşcinsel ve translar adalet, hukuk, devlet yapılanması gibi hiyerarşik düzene ne kadar güvenmektedir ve kendilerini ne kadar güvende hissetmektedir? Düalist kadın ve erkek kimliğinin kapsayıcılığı nedir ve düalist cinsiyet kimliği eksenindeki söylemler günümüzde yetersiz mi kalmaktadır? Düalist cinsiyet kimliği söylemleri, eşcinsel ve trans mücadelelerini açıkta mı bırakıyor? İnsanlar illaki kendilerini bir cinsiyette tanımlamak zorunda mı ya da zorunda mı bırakılıyor? Peki, eşcinsel ve transların heteroseksüeller ve heteroseksist düzen hakkındaki düşünceleri ve söylemleri nelerdir? Sorgulamaktan çekinilen ve konuşulmasında çekimser kalınan konular ve kişiler hakkında (ön) yargıda bulunurken bir an bile düşünülmemesi çelişkili bir durum değil midir? Sorun haline gelen tüm bu sorular araştırmanın problemleridir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma, olgubilim (fenomenoloji) çalışması olup, araştırmanın örnekleme ise Kartopu veya Zincir Örnekleme yaklaşımı ile belirlenmiştir. Bu çalışmada, Ankara ilinde yaşayan toplam 14 katılımcı ile derinlemesine görüşme yapılmıştır; 14 katılımcının 6 katılımcısı gey, 4 katılımcısı lezbiyen ve 4 katılımcısı transtır; 4 trans katılımcının 2 katılımcısı trans kadın ve 2 katılımcısı trans erkektir. Araştırmanında *yapılandırılmış görüşme* temelinde *açık uçlu anket görüşmesi* gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, esneklik sağlaması ve soruların bazen sırası ile sorulmasının gerekmediği hatta ileriki görüşme sorularına cevap verildiği anlaşılan soruların sorulmaması gerektiği öngörüldüğünden *görüşme formu yaklaşımı* ile gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler bir ya da bir buçuk saat aralığında gerçekleştirilmiş olup derinlemesine mülakat yapılmıştır.

1. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE: QUEER TEORİ ve KİMLİĞİN YAPISAL DÖNÜŞÜMÜ

1.1. Queer Teori

Queer kavramı, aslında ilk olarak, yamuk, sapkın, tuhaf, acayip, iğrenilecek (şey), kötü, değersiz, yoldan çıkmış gibi olumsuz anlamda yaygın olarak kullanılmaktaydı. Queer kavramı kuramsallaştıran Judith Butler, bu kavramı heteroseksüellerin, eşcinsel ve transları aşağılamak ve suçlamak için kullandığını, sonrasında bu kavramın homoseksüeller tarafından bilinçli ve stratejik olarak sahiplenildiğini, cinsel sınıflandırmaları kabul etmediklerini, heteronormatif sistemin dışında bırakılmayı reddettiklerini ve protesto ettiklerini ima ederek bu kavramı kucaklamıştır (İlter, 2014, s. 47-48). Zeynep Direk'e (2009, s. 82) göre, incitici sesleniş ve kavramlar, aynı zamanda incitilenlere, terimleri yeniden anlamlandırma ve üretme olanağı sağlar, bu sayede queer, en başında ötekileştirmeyi, aşağılamayı ifade eden kavram olmaktan çıkartılarak sorgulama ve rüşünü ispat etme noktasına taşınmıştır. Eşcinseller ve translar, queer kavramını ellerine geçirerek anlam değişikliği ile birlikte tüm dünyaya, heteroseksüellerin kendilerini nasıl gördüğünü onlara hatırlatmaktadır (Çakırlar ve Delice, 2012, s. 15). Butler (2013, s. 133) *Kritik Queer* yazısında “çelişkili fakat ümit vadeden bir biçimde, çeşitli homofobik çağrışımlar üzerinden kamusal söylemin içine doğru ‘queerleştirilen’ özne bu terimi direniş adına söylemsel bir temel olarak üstlenir ve ona atıfta bulunur” queerin felsefi amacını açıklamaya çalışmıştır.

Paul Goodman'ın 1969 yılında yayımlanan *The Politics of Beig Queer* kitabı, queer kavramının yeni anlamı ile kullanıldığı erken dönem ve en önemli örneğidir. Ancak queer kavramının bu yeni anlamıyla teorik ve politik meselelerde doğrudan kullanılmasının 1990'lı yıllara tekabül ettiği söylenebilir. Queer kuramı, ilk defa Theresa de Lauretis tarafından 1990 yılının Şubat ayında University of California'da düzenlenen bir konferansın başlığı olarak -provokatif bir şekilde- kullanılmıştır. Bu yeni anlamı ile queer kavramını ilk sahiplenen *Queer Nation* (LGBT grubu), 1990 yılının Mart ayında kurumuş ve birkaç ay sonra düzenlenen New York Onur Haftası'nda “*Queer'ler Bunu Okuyun!*” başlıklı küçük el ilanları dağıtmıştır. Bu kuramın teorik yol haritasının önemli oranda Michael Foucault'nun çalışmalarından esinlenmiş olduğunu söylemek elbette ki mümkündür. Foucault *Cinselliğin Tarihi* adlı eserinde cinselliğin, baskıcı bir iktidara karşı özgürlük mücadelesi veren bir güdü olmadığını aksine yeni bir iktidar biçiminin

işlenmesinde merkezi rol oynayan bir tertibatın olduğunu ifade etmiştir. Bu ifade Butler ve beraberinde diğer queer kuramcılarının en önemli dayanak noktası olmuştur. Queer kuramcılarının göre, biyolojik bir öze atıfta bulunduğu varsayılan biyolojik cinsiyet (sex), aslında toplumsal cinsiyetin tertibatın hükmü altındadır ve dolayısıyla biyolojik cinsiyet (sex) de sorgulanmalıdır. Bu sorgulanma aynı zamanda biyolojik cinsiyet (sex), toplumsal cinsiyet (gender) ve cinsel yönelim arzuları arasında olduğu varsayılan sürekliliğin de sorgulanması anlamına gelir. Fakat burada oldukça önemli olan nokta, queer kuramını sadece eşcinsel ve translara özgü bir kimlik mücadelesi ve politikası olarak okuma tuzağına düşmemektir; queer, bir “kimliksizleşme önerisi” olarak ortaya çıkmıştır. Queer kendisini ne olduğuyla değil neye karşı olduğu ile ortaya koyar. Toplumsal cinsiyet, cinsiyet, cinsel yönelim ve cinsel pratiklerle ilgili her tür etiketlemeye her tür kategoriye ve sınıflandırmalara karşı bir tepkidir. Norm’ali ve norm’allığı oluşturan normların kuruluş ve işleyiş yapısını sorgularken amaç kenarda kalanın (dışlananın) merkeze çağırılması değil bizzat merkezin darmaduman edilmesidir. Düalist düşünce yapılarına (kadın/erkek, heteroseksüellik/homoseksüellik) ve bu yapıların norm’alleştirilmesine karşı, cinsiyet kimliklerinin ve cinsel kimlik yönelimlerinin hiçbirinin doğal olmadığını, toplumsal, kültürel ve tarihsel olarak ötekine göre bir otorite tarafından oluşturulduğunu ve dolayısıyla iktidar ilişkilerinden bağımsız olarak düşünülmemeyeceğini savunur. Bu noktada ana problemler, cinsel kimliğin inşası, kimliklerin nasıl düzenlendiği ve kimlikler ile özdeşleşmelerin beni/bizi nasıl kısıtladığı etrafında yoğunlaşır (Yardımcı, 2012b, s. 1-2).

Günümüze bakıldığında queer kavramının akademik çalışmalara konu olduğu, giderek daha çok konu edildiği ve bir kuramın adı olduğu görülmektedir. Çok kısa bir süre öncesine kadar cinsellik konusunun akademik çalışmalardan uzak tutulduğu fakat son zamanlarda akademisyenlerin ezber bozarak eşcinsel ve transları görünür yapmaya çalıştıkları görülmektedir. Queer kuramını konu edinen akademisyenler, queerin yalnızca eşcinsellere ve translara yönelik bir kuram olmasını da istememektedir. Hem akademisyenler hem de eşcinsel ve trans aktivistler için queer, kendisini heteroseksüellerin ve norm’allığın karşısında olarak tanımlamaktadır (Warner, 2013, s. 170). Queer, cinselliğin son derece sınırlı olarak tanımlanmasını, belirlenen tanımlamaların iyi ve kabul edilebilir oluşunu, kabul gören cinselliğin norm’al eylemlerini ve norm’al eylemin sonuçlarını karşısına almaktadır (Erdem, 2012, s. 46). Michael Warner’e (2013, s. 156-165) göre, queer, cinsel düzendeki heteroseksüel

mantığına ve söylemlere karşı koymayı amaçlamaktadır. Heteroseksüel kültür, kendisini toplumsal olarak tanımladığı sürece ve heteroseksüellerin sahip olduğu ayrıcalıklı ehliyetle bu kadar çok imtiyaz olduğu sürece zorunlu ve arzulanabilir bir doğa gereklidir.

Queerin eşcinseller, translar, LGBTİ+ veya feministlerle ve mücadeleleri ile özdeşleştirilmesi de aslında yanlıştır; kapsar fakat direkt kendilerini temsil eden salt bir kavram değildir. Toplumdaki sisteme karşı her hareketin, homoseksüellerin ve heteroseksüel karşıtı tüm hareketlerin queer hareket olduğunu söylemek bir yanılgıdır. Queer sadece homoseksüelleri değil aynı zaman da heteroseksüelleri de kapsayan şemsiye bir kavramdır. Zaten bu teori, kendisinden önce gelen ve sisteme karşı duruş sergileyen tüm kuramlar ile bir tutulmasına karşı çıkmaktadır; her sistem karşıtı eylemlerin queer hareket ile bir tutulmaması gerekir (Erdem, 2012, s. 54). Butler'in 2010 yılında Türkiye'de yapmış olduğu "*Queer Yoldaşlığı ve Savaş Karşılığı Siyaset*" başlıklı konuşmasında queerin tüm bunlarla ilişkili olduğunu fakat aynı şey olmadığını da vurgulamıştır (Durudoğan, 2011, s. 87). Bu bağlamda özellikle feminizm ile queerin birçok noktada aslında ters düştüğü söylenebilir. Queer kendini herkes gibi ve normal olarak tanımlayan eşcinsel ve trans söylemlerine veya teorilere de karşıdır. Normalliğin kendisini eleştiri konusu edinir.

Queer aslında her insanın kullanabileceği bir kuramdır; kimliğin, bir politika ürünü olduğunu ileri sürer ve onu diğer kuramlardan farklı kılan özelliği kimlik politikasına ilişkin tutumu ve anti yaklaşımıdır. Daha çok "*kimliksizleşme politikası*" adı altında şekillenmiştir. Queer, sabit kategorilerin eleştirisi ve anti-kimlik söylemidir (Taş, 2012, s. 303-304). Erdal Partog'a (2012, s. 176) göre akademik camiada Queer kuramın görünür olmaya başlaması ve bununla birlikte kimliğin kendisinin eleştirilerek kimliksizleşmenin ve kategoriler ile sınırlandırılmış düzenin kaldırılmasının savunulması sonucunda kimliği, kimlik farklılıklarını, cinsiyeti ve cinsiyet rolleri farklılıklarını kabullenenleri tedirgin etmiştir. Çünkü queer, kimliklerin verili ve doğal olmadığını, toplumsal ve kültürel olarak süreç içerisinde inşa edildiğini ve beklenti adı altında doğanın kanunuymuş gibi üretildiğini savunur. Bu bağlamda queer, object olanın yeniden anlamlandırılması noktasında bütünleştirici ve dışlayıcı sınırlandırılmış kimliklere karşı çıkan bir düşüncenin ana teması haline gelmiştir (Direk, 2009, s. 69).

Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta şudur: sınırlandırılarak tanımlamalar yapılmasına karşı duran queer için sınırlandırılarak bir tanım yapılması elbette queerin

kendi doğasına, ruhuna aykırıdır, herhangi bir objeye hitap etmez veya kendisini sınırlandıran her türlü açıklamalardan kaçınır. Queerin en belirgin özelliği norm ile olan karşı-zıt ilişkisidir. Spesifik tanımlara karşı olan fakat sınırlandırılmış bir özü olmayan queerin en belirgin karakteristik özelliği, kimliklerin ve yönelimlerin politikası değil, norm'alleştiriciliğin, baskının, zorlayıcılığın, ana akım cinsel yönelimlerin (heteroseksüel veya homoseksüel) reddedilmesi ve kavramsal tanımlamalara karşı durmasıdır; yani queer, heteroseksüel ve homoseksüel gibi başlık altında cinselliğin sınırlandırılmış tanımına ve kategorize edilmesine de karşıdır (Erdem, 2012; Yardımcı, 2012a). Butler'e (2013, s. 130) göre, belli bir kesimin benimseyerek belli karşı duruş olarak tanımlanma tehlikesi içinde olan queerin, doğasına aykırı olan tanımlamalara karşı korunması gerekmektedir ve dikkat edilmesi gereken en önemli noktanın ise tanımlama ile sınırlandırılmamasıdır. Çakırlar ve Delice'ye (2012, s. 16) göre queer, azınlıklaştırıcı tavırları sorgulamanın yanında kendisini lezbiyen veya gey olarak tanımlayan çerçevesi belirlenmiş azınlık kimlik benimseyişine de karşıdır. Kimliksizleşmenin savunusudur. Dolayısıyla bir azınlığın, kimlik adı altında bir araya gelmiş grupların ya da kategorilerin salt söylemi değildir; hele hele doğası gereği kendinizi tanımlayabileceğiniz bir kimlik asla değildir; düşünce özgürlüğüdür, sınırlandırmalara ve sınırlandırılmış tanımlamalara, söylemlere, kimliklere, tek tipleşmeye, Erdem'in (2012, s. 50) deyiimi ile özgür iradenin ve farklılıkların törpülenmesine yani asimile edilen her şeye karşıdır ama asla sadece homoseksüelliğin savunusu ve sadece homoseksüelliğin desteklenişi değildir. Saygı temelli bir kuramdır.

Aslında ilk olarak, eşcinsellerin/homoseksüelliğin argo bir şekilde aşağılandığı bir kavram olarak kullanılan queerin anlam karşılığının son yıllarda radikal bir şekilde değiştiği görülmektedir. Bu kavram zaman zaman heteroseksist düalist cinsiyet sistemi dışında kendisini tanımlayanları bir çatı altında toplayan, gey ve lezbiyen temalı çalışmalardan türetilmiş, geliştirilmiş ve halen geliştirilmekte olan bir teoremin modelini de tanımlamaktadır. Herhangi bir kimlik kategorisini tanımlayan veya herhangi bir kategoride sıkışıp kalmış bir kavram olmamasından dolayı sayısız tartışmalarda ve akademik çalışmalarda farklı biçimlerde kullanabilme potansiyeline sahiptir (Jagose, 2014, s. 9-11). Lezbiyen, gey, biseksüel ve interseks tabirleri, önceden belirlenmiş ve kimden bahsedildiği hemen anlaşılabilir insanlara işaret etmekteyken queer bu kimlikleri de sorgular ve sorunsallaştırır. Queer, bir kimlikten ziyade kimliğin ta kendisinin eleştiricisidir; terimlere ve açıklamalara bağlı kalmadan bunların kendisini eleştirmektedir.

Queer kendini herhangi bir kimlikte tanımlayarak sınırlandırmak istemeyenleri kapsayan geniş bir yelpazedir (Belge ve ark., 2011, Akt: Yedikardeş, 2017, s. 3).

Ben ancak öteki ile var olabilirim ve *ben o olmayım* sağlamasına dayalı düalist yaklaşıma karşı bir duruş olarak Queer teori, aslında post-modernizm döneminde post-yapısalcı yaklaşımın en önemli ayak seslerinden biridir. Post-yapısalcı olan Butler, başta feminizm hareketinin bir üyesi olsa da bakış açısının yönünü değiştirerek feminizmin, yeniden bir cinsiyet kimliği üretmekten öteye gidemediğini, aslında düalist cinsiyetçi yaklaşımı sadece farklı bir formda üretmeye çalıştığını fark eder ve kimliksizleşme önerisi getirdiği teorisine Queer teori adını verir. Ben kadını demek aslında ben erkek değilim demek anlamına da geliyor ve erkek kimliği reddedilerek kadın kimliğinin belirlenmesi hedefleniyor. Ötekinin ötekileştirilmesi ile benin oluşturulması yani bir kimliğin değililmesi ile başka bir kimliğin üretilmesi, aslında bir kimlik (özellikle de cinsiyet kimliği) krizini de doğurmaktadır. Erkek olmayan üzerinden kadının, kadın olmayan üzerinden erkeğin üretilmesi, toplumsal yapıdaki iktidarların oldukça kazuistik bir cinselliği inşa etmesine ve bunun saf şekli ile aktarılması arzusuna yol açmaktadır. Tüm bunlardan yola çıkarak, Fransız Devrimi'nden sonra gelen modern dönemdeki monist kimlik anlayışı (daha çok ulusalcı kimlik kastediliyor) ve kimliğin homojenleştirilmesi tahayyülü, post-modern dönemin en önemli eleştiri alanına girmiştir. Modern ve kapitalist dönemde üretim şeklindeki gittikçe artan değişim, iş bölümünde de değişimi beraberinde getirmiştir. Üretim biçimindeki değişiklik, kentsel hayata geçiş, iş bölümü, toplumsal rollerin ve sorumlulukların değişmesine, çoğalmasına ve akabinde kimlik krizine neden olmuştur. Bu bağlamda modern dönemin toplumsal koşulları, bireyleri -toplumsal cinsiyet bağlamında- var oluşları üzerinde zor durumda bırakmıştır. Moderniteye göre öteki, kimliğin en önemli kurucu unsurlarındandır ve bu bağlamda iş bölümünün güç (özellikle de fiziksel güç) ile olan ilişkisi (kamusal alan-özel alan, ağır iş erkek işidir gibi) toplumsal cinsiyetin yeniden ve daha kazuistik anlayış ile üretilmesine zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda kadın ve erkek rollerinin yani şekilciliğin bu dönemde daha net bir şekilde üretildiğini söyleyebiliriz. Buna karşın post-modern dönemin post-yapısalcı anlayışında, muhalif olma ile meşruluk elde etme çabalarının olduğu, çoğulcu kimliklerin benimsendiği ve farklılıkların kutsandığı görülmektedir. Modernizm döneminde kutsanan her şeyin (özellikle kimlik anlayışının) post-modern dönemde sorgulandığı anlaşılmaktadır. Öznenin, simgeler ve semboller tarafından inşa edilmesi ve onlara tabi kılınmış olması yapısalcı çözümlerinin en çok eleştirdiği noktadır

(Sancar, 1997, s. 80). Dolayısıyla post-modernizm dönemi, modernizm döneminin konusu olan sınıf farklılıkları ve mücadeleleri konusunu dönüşüme uğratmış ve bunun yerine cinsiyet ve cinsellik gibi tikel kimliklere ve bu tikel kimliklerin mücadelelerine vurgu yapmıştır. Bu noktada da Queer teorisinin rolü oldukça önemlidir. Post-modernistlerin farklı kimlikleri zenginlik olarak görmesine karşın queer, kimliğin kendisinin yok edilmesini ve be bireyin özsel var oluşunun ancak ve ancak kendisi tarafından oluşturabileceğini savunur.

Queer teoriye yöneltilen en önemli eleştiri ise farklılıkların kutsanmasının veya kimliksizleşmenin bir aidiyet sorunu yaratıp yaratmayacağıdır. Cevap aslında tersten okuma ile verilebilir: kazuistik ve düalist cinsiyet kimliklerinin ve cinsel kimliklerin, birçok insanı kapsamıyor olması birçok insanda zaten bir aidiyet sorunu yaratmıyor mudur? Ya da öz varlık illa bir imaja, kimliğe veya bir yere ait olmak zorunda mıdır? Bu noktada, beklentileri karşılamayan bireylerin azınlık olarak görülmesi ve aidiyet sorunu yaşamalarının önemszenmemesi yine bu bireylerin ötekilere göre tanımlanıyor (kadın gibi, erkek gibi) olmasından kaynaklanmaktadır. Post-modern dönemdeki post-yapısalcı akademik çalışmalara bakıldığında son dönemlerde ortaya atılan düşüncelerin, çoğulcu kimliğin benimsenmesi değil kimliğin kendisinin eleştiri konusu edildiği görülmektedir. Post-yapısalcı yaklaşıma göre, asıl aidiyet sorunu, kimliklerin aşırı çerçevesi (kazuistik) olmasından kaynaklanmaktadır. Dünyada birçok insan, doğa kanunları gibi gösterilen beklentileri benimsememekte ve reddetmektedir. Kısa bir süre öncesine kadar erkeklerin evde kadınlara yakıştırılmış işleri yapmaları bile kabul görmüyordu; erkeklerin cam silmeleri düşünülüyordu bile. Ayrıca dünyanın birçok yerinde kadınlara atfedilen eteğin İskoçya’da erkekler tarafından giyiliyor olması kazuistik cinsiyet kimliğinin genel geçer olmadığını göstermiyor mudur? Burada önemli olan, eğer bir aidiyet olacaksa insanların nereye ait olacaklarını (özellikle cinsiyet ve cinsellik bağlamında) öz iradeleri ile seçmesi, öz iradesi ile var oluşunu gerçekleştirmesi, kendi beklentilerine ayak uydurması ve ötekilerin buna saygı duymasıdır. Queer, şekilciliğe karşıdır, eğer oluşturulacaksa bile insan, imajını, şeklini, ruhunu ve çerçevesini kendi oluşturmalıdır, dışarıdan bir baskı ve zorlama ile değil. Unutulmamalıdır ki farklı görülen kişiler tarafından siz de farklı görülmektesinizdir. Burada önemli olan, farklılıkların kabul görülmesi anlayışı yerine var oluşa saygı gösterilmesi anlayışının yer alması gerekmektedir. Kelime itibariyle kulağa hoş gelmeyen ve ötekileştirmeyi çağrıştıran farklılık ve farklılıkların kabulü tavrı yerine varoluşa saygılı olma tavrı geliştirilmeli ve benimsenmelidir. Farklılıklar ve farklılıkların

kabulü tavrı, aslında kimin farklı olacağı ya da farklı olanı kimin seçeceği noktasında da bir belirsizlik yaratacaktır; kabul edilen tarafın kabul eden taraftan aşağı konumda kalması ve farklılıkları kabul eden tarafın kabul edilen tarafa göre üstün olması sonucunu yeniden doğuracaktır. Sonuç olarak Queer yaklaşım, bir anlamda post-modern dönemdeki farklılıkların kabulü anlayışını da eleştirmektedir. Queere göre biricik insan vardır ve parmak izi kadar özeldir.

1.2. Kimlik ve Kimliğin Yapısal Dönüşümü

Kimlik, günümüzde birçok alanda en çok tartışılan, üzerinde interdisipliner çalışmaların olduğu, özellikle siyaset camiasını oldukça meşgul eden, merak edilen, belki de ulusal-kültürel-evrensel açıklama getirilmeye çalışılan ve üzerine oldukça yazılıp çizilen sosyal bilimler kavramlarından biridir. Başta sosyoloji olmak üzere psikoloji, sosyal psikoloji, edebiyat, felsefe, antropoloji, siyasal bilimler gibi birçok alanda ilgi odağı olan bir kavramdır. Fakat kavramın çok boyutlu olması ve farklı disiplinlerde farklı yönleri ile ele alınıyor olması kavram hakkında yapılacak çalışmaları güçleştirmektedir. Bu nedenle yapılan çalışmalarda çalışmanın nitelik kazanabilmesi için, kimliğin hangi yönünün, kimlik sorununun hangi boyutunun ele alınacağına iyi belirlenmesi, iyi karar verilmesi ve net bir çerçeve çizilmesi bu noktada oldukça önemlidir. Bu bağlamda bu çalışmada kimlik olgusu en temel anlamı ile açıklanmaya çalışılacak ve çalışmanın da ruhuna uygun olarak kimlik, cinsiyet ve cinsel yönüyle detaylı olarak ele alınacaktır.

Kelime anlamı olarak özdeşlik anlamına denk gelen kimlik, İngilizce'deki 'identity' ve Latince'deki 'identitatem' kelime kökünden gelmektedir. Psikanalistler, sosyal psikologlar ve sosyologlar tarafından ele alınan kimlik kavramı, birçok bilimin de katkıları ile literatürde 'ego, self, identity, personel, identity ve psiko-social identity' gibi ifadelerle kullanılmıştır (Köknal, 1981, s. 24). Kimlik, etnik, siyasal, ortak yaşam alanları ve kullanımı, dil ve kültür gibi olguların bir arada yaşanmakta olduğu içermenin bir ürünü olduğu kadar, herhangi bir kimliği diğerine göre tanımlayan coğrafi ve kültürel sınırların, yaşama dair belirli semboller ve sembollerin, davranış kalıpları gibi farklılıklar yaratan dışlanmanın da ürünüdür (Morley, Robins, 1997, s. 74). Wilhelm E. Mühlman tarafından "*sınır koruyucu yapılar*" olarak tanımlanan bu semboller ve semboller bileşeni Jan Assman tarafından "*ötekini sınırlamak*" olarak tanımlanmaktadır. Tüm bu semboller ve semboller ötekini sınırlamak için kullanılan farklılıklardır (Assman, 2001, s. 152). Kimlik, bireyin kendi içinde kim olduğuna ve toplumsal yaşamda nerede durduğuna

ilişkin bir cevaptır (Bilgin, 2008, s. 1999). Hüseyin Aydoğdu (2004, s. 116-117), kimlik tanımlamalarındaki çok boyutluluğa ve çok çeşitliliğe rağmen tüm tanımların odağında özne olduğunu ve tüm tanımlamaların merkezinde özne olmasının, kavramın tanımlanmasını, çözümlenmesini ve sorgulanmasını kolaylaştırdığını öne sürmüştür; kimlik teriminin, aynılığı ve sürekliliği içeren Latince ‘idem’ kökünden türetildiğini ve Türkçe’de ise ‘kim’ soru kökünden türetilmiş olup yine aynı şekilde zorunlu bir aidiyeti, mensubiyeti ifade ettiğini ileri sürer. Kimlik, kazandığımız veya kabullendiğimiz, rıza gösterdiğimiz şeylerden daha çok ne olduğumuz ve nasıl tanındığımızla da ilgilidir; *“kimlik var olmak için farklılığa gereksinim duyar ve kendi kesinliğini güven altına almak için farklılığı ötekiliğe dönüştürür”* (Connolly, 1995, s. 92-93). Kimlik kavramı, sosyal bilim alanında birey ve toplum arasındaki ilişkilerden bahsetmek için 1950’li yıllarda kullanılmaya başlamıştır: Ben kimim ve nereye aitim soruları ile ilişkili bir kavramdır (Yaşın Dökmen, 2009, s. 25-26). Jeffrey Weeks (1998, s. 85), kimliğin, insanların kendileri aralarında aynı ya da farklı noktalar bağlamında (farklılıklar bağlamında) bir aidiyet problemi olduğunu ileri sürer. Türk Dil Kurumuna ise kimlik, *“toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünü”* olarak ifade edilmektedir. Zygmunt Bauman (2001, s. 112) ise kimliği, bir *“proje”* ve *“belirsizlikten kaçış”* olarak tanımlamaktadır ve bir ad/isim olarak görünse bile aslında kimliğin, yüklem gibi davrandığını, istenilen şeyin olan şey üzerine yansıtıldığını ileri sürmektedir. Yine Bauman (2017, s. 39), *Kimlik* adlı eserinde, *kimsin?* sorusuna verilecek muhtemel cevapların değişikliği ve farklılığı, kimliklerdeki hiyerarşinin yıkılışına işaret ettiğini belirtmektedir. Bauman’ın bu ifadelerini mercek altına aldığımızda post-modern dönemin farklılığı kutsayan kimlik anlayışını hatırlattığını görmekteyiz.

Modernizm döneminde ulus kimlikleri başta olmak üzere diğer kimliklerin insanların aidiyet ihtiyaçlarına cevap veremediğini, yetersiz kaldığını, küreselleşmeyle birlikte kimliğin aşınmaya başlamasının insanların nereye ait olduklarını sorgulamasına ve bu konuda kuşku duymaya başlamalarına sebebiyet verdiğini görmekteyiz (Gülalp, 2003, s. 123-128). Modernizm dönemin aidiyet hissi konusunda insanlarda yarattığı bu boşluk, siyasal iktidarların kimlik politikalarını da şekillendirmektedir; özellikle politik olarak, farklılıklar temelinde inşa edilen post-modernizmin kimlikleri dayanaksızlaştırdığı görülmekte (Selçuk, 2012, s. 93) ve böylece siyasal iktidarlar, tıpkı ulus-devlet inşası hevesinde olduğu gibi kimliklerin de yeniden dayanak kazanmasının, kazandırılmasının

ve inşa edilmesinin yollarını aramaktadırlar. Modernizm, post-modernizm ve kimlik arasındaki ilişkiyi anlayabilmek için bu kavramları da iyi anlamak gerekmektedir. Kimilerine göre modernizmden tamıyla bir kopuşu ifade etmekteyken kimilerine göre modernizmin güncel versiyonudur. Kimilerine göre tarihin sonu, ulus devletlerin yıkılışı olarak görülen post-modernizm, kimilerine göre insanlara şimdiye kadar görülmemiş bir fırsat eşitliği sağlamaktadır. Aslında post-modernizmi kutsamak ya da yerin dibine sokmak yerine insanlık ile olan ilişkisini anlamak oldukça önemlidir; bu noktada belirsizlikten yana olan post-modernizmin en belirgin özelliği modernizmdeki rasyonaliteye olan karşı ve dik duruşudur; genel-geçerliğe, evrenselliğe, kesinliğe, değişmezliğe, evrensel-mutlak gerçekliğe karşıdır ve post-modernizme göre herkesin kendi gerçekliği vardır ve herkes kendi gerçeği çerçevesinde haklıdır. Aynı şekilde kesin hatlarıyla çizilmiş kimliğe de karşıdır post-modernizm. Modernizmde bir sorun olarak ortaya çıkmış kimlik anlayışı ise daha çok monist bir kimlik anlayışıdır ve idealize edilmiştir. Geleneksel cemaat hayatından modern cemiyet hayatına geçişle birlikte geleneksel toplumda önüne hazır olarak konmuş kimliğe mensup insan, modern topluma uyum sürecinde kimlik sorunu yaşamıştır. Bireyciliği idealize eden modernizm/Batı Modernizmi, yerini post-modernizme bırakmasıyla birlikte kimlikleri daha çok tercih edilebilir, oluşturulabilir ve kazanılabilir olguya dönüştürmüş ve kimlikler bireylerin iradelerine sunulmuştur. Post-modern dönemde kimlik kelimesinden daha çok, bir süreci ifade eden 'kimikleşme' kavramı tercih edilmektedir (Dalbay, 2018, s. 165-166).

Kimlik sorununun aslında modernleşmeyle birlikte ortaya çıktığını da söyleyebiliriz. Modern dönemin kimlik sorunu aslında kimliği (daha çok toplumsal anlamda) yaratmak ve onu saf hali ile korumaktır. Post-modern dönemin kimlik sorunu ise yaratılan kimliğe ebediyen bağlı kalmak, kimliği sabitlemek değil yeni kimlik seçeneklerine sürekli olarak açık olmak ve belirli ya da belirlenmiş kimlik hegemonyalarından kurtulmaktır. Geleneksel toplumlarda sosyal kimlikler vardır fakat kimlik sorunu yoktur ya da minimum düzeydedir (Güvenç, 1993). Geleneksel toplumlarda adet, gelenek, görenek, inanç, akrabalık bağları ve ilişkileri gibi kimliği çok belirgin bir şekilde tanımlayan, pekiştiren ve koruyan -katı- unsurlar bulunur (Giddens, 1995). Burada, geleneksel toplumların çözülmüş ya da çözülüyor olması tüm geleneksel normların da yok olacağı anlamına gelmez. Bu bağlamda bazı gelenekler, görenekler ve değerlerin modernlik hatta post-modernlik sürecine aktarıldığını söyleyebiliriz; bazıları halen önemli işlevlerini korurken bazıları ise batıl inanç olarak kalmıştır (Şerif, 1985). Burada altı çizilmesi

gereken en önemli konu ise bir önceki *Queer Teori* başlığında da anlatıldığı üzere post-modernizm dönemindeki farklılıkların kabulü anlayışının yeniden bir ötekileştirmeyi tetiklemesidir. Kabul eden tarafın kabul edilen tarafa üstünlüğü, farklı bir formda da olsa ayrımcılığın ve ötekileştirmenin yeniden üretilmesine imkân verebilir. Ayrıca kabul edilen farklı tarafın da kim tarafından belirleneceği sorunsalı ortaya çıkmaktadır. Kim kabul eden kim kabul edilen olacak? Queer yaklaşım burada kabullenme değil saygı duyma anlayışını geliştirme amacındadır.

Yapısal işlevselci yaklaşım ve yorumlayıcı yaklaşım çerçevesinde sosyologların kimlik hakkında iki farklı yorum getirdikleri de görülmektedir: yapısal işlevselci yaklaşıma göre toplum bireyi üretir, birey toplum karşısında pasif bir konumdadır ve kendisine verilen rolleri oynar; yorumlayıcı yaklaşıma göre ise birey aktiftir, toplumun oluşumuna katkı sağlar, toplumun dışında değil iç içedir, karşılıklı ilişki içerisinde devamlılık sağlar. Peter Berger ve Thomas Luckmann da yorumlayıcı sosyoloji yaklaşımı içerisindedirler, toplumsal hayatın oluşumunu birey merkezli düşünürler, toplumsal hayatın gerçekliği bireysel eylemlerle gerçekleşir ve toplumsal hayat ile birey arasında sürekli bir ilişki vardır. Birey toplumu üretirken aynı zamanda ürettiği toplumdan da etkilenir. Berger ve Luckmann'ın toplumsal hayatın inşasında 3 önemi döngüsel ağ vardır: *dışsallaştırma*, *nesnelleşme* ve *içselleşme*. Eylemler *dışsallaştığında* ve bu süreklilik arz ettiğinde birey, kurumsallaşır. Bireylerin dışsallaştırılan eylemleri artık şeyleştiğinde kalıcılığa süreci başlar ve kalıcılığa süreci de *nesnelleşme* olarak adlandırılır. Sonrasında nesnelleşen eylemlerin değiştirilebilir olduğu unutulur ve tabiatın kanunlarından bir kanunmuş gibi algılanır. Nesnelleşen eylemler, sosyalleşme içerisindeki yeni nesiller tarafından *içselleştirilir* ve eylemleri içselleştiren yeni nesil oynadıkları rollerle nesnelleşmiş olanı dışsallaştırır. Bu kısır döngü gündelik hayatın döngüsüdür ve bu döngünün dönüşümü oldukça yavaştır (Berger ve Luckmann, 2008, s. 55-56). Kimlikler de gündelik hayat içerisinde bahsedilen döngüsel ağlarla dışsallaştırılır, nesnelleştirilir ve içselleştirilir ve yine yeni nesiller tarafından dışsallaştırılır. Kimlikler aslında üretilmekten ziyade miras olarak alınır en azından toplumsal yapıda ideal olan budur. Bu kimliklerden en önemlisi ve miras olarak aktarılanı ise cinsiyet kimliğidir. Toplumsal yapıdaki bireyler tarafından dışsallaştırılan cinsiyet stereotipleri ve cinsiyet rolleri nesnelleşir, yeni nesil tarafından içselleştirilir. Yeni nesil bir yandan kendi kimliğini kazanmaya çalışırken bir yandan da kendisinden sonraki gelecek nesillere kendisine kalan mirası nasıl bırakacağını hesaplar. Kısacası cinsiyet kimliği şeyleşmiştir ve gündelik hayatın döngüsü içinde sorgulama

yapılmaksızın nesilden nesile aktarılmaktadır. Şeyleşme ise aslında bir yabancılaşmadır; insanın kendine yabancılaşması. İnsanların kendi ürettikleri gerçeklere yabancılaşarak, onun kendisinin ürettiğini algılayamaması ya da unutulması ve sanki doğanda kendiliğinden var olmuş bir kanunmuş gibi kabul etmesidir. “*Kurumların şeyleşmesinin yanı sıra rollerin şeyleşmesi de mümkündür*” (Berger ve Luckmann, 2008, s. 133). Bu bağlamda bireyler, oynamış oldukları rolleri sanki değişmez bir kanunmuş ve kaderleriymiş gibi görür. Rolü sorgulamaktansa o rolü oynamayı tercih eder. Dolayısıyla kimliğin ve cinsiyet kimliklerinin de şeyleştiğini söylemek mümkündür. Berger ve Luckmann, insanın nesnel olanı içselleştirirken toplumsallaşma (socialization) sürecinden geçmesi gerektiğini söyler ve bu süreci de *asli* ve *tali toplumsallaşma süreci* olarak ikiye ayırır. Asli toplumsallaşma süreci, doğumdan itibaren başlar, bireylerin iradesi minimum düzeydedir ayrıca içselleştirdiği gerçeklik ebeveyniyle ve az da olsa çevresiyle aynıdır. Ebeveyn bu noktada organizatör konumundadır denebilir. Çocuğun içselleştirmesi gerekenleri ve içselleştirmemesi gerekenleri süzer ve ona sunar. Elbette toplumsallaşma süreci mutlak değildir, aynı ortamda yetişen ve yetiştirilen çocukların farklı kimlikler kazanabiliyor olmasının sebebi de budur. Asli toplumsallaşma süreci kimliğin büyük ölçüde oluştuğu bir süreçtir. Tali toplumsallaşma sürecinde kazanılanlar ise asli toplumsallaşmanın üzerinde şekillenir. “*Tali toplumsallaşma kurumsal ya da kurum temelli alt dünyaların içselleştirilmesidir*” (Berger ve Luckmann, 2008, s. 201-202).

Modern bilimlerdeki geçerliliğin dışında sosyal bir fenomen olarak kimliği ve özellikle cinsiyet-cinsel kimliği ele aldığımızda, kimlikler elbette sosyal süreçlerden oluşur, somutlaşır, somutlaşan kimlikler sosyal yapılar ve sosyal ilişkiler tarafından tekrar biçimlendirilebilir. Aynı şekilde kimlikler de sosyal yapı ve ilişkileri etkilemektedir. Berger ve Luckmann’a göre gerçeklik her daim ikna edici bir durum sergileyebilir. Kimi zaman gerçekler veya gerçeklik güç kullanılarak da kabul ettirilebilir. Güç ve kimlik arasında karşılıklı bir ilişki olduğunu da söylemek yanlış olmayacaktır. Bunun yanı sıra kimliğin toplumsal yapıda üretildiğinin ve değiştirilebilirliğinin farkında olmayarak birey, kendisini bir kalıbın içerisinde hissedebilir ve bu kalıplar çerçevesinde hareket etmek zorunda hissedebilir. Cinsiyet kimliği ve cinsel kimlik başta olmak üzere edinilen ya da aktarılan veya atanan kimliği taşıyan bireylerden, sorgulanmaksızın, toplum tarafından kendisinden beklenen şekilde hareket etmesi arzulanır.

Atanan (tayin edilen) kimlikler ile kazanılmış ya da kazanılmaya çalışılan kimlikler arasındaki mücadele konusunda, çalışmanın amacına uygun olarak atanan-kazanılan kimliğin cinsiyet kimliği ve cinsel kimlik boyutuna değinmek gerekir. Her insan doğduğunda ona bir isim verilir ve bir kimlik kartı çıkarttırılır, bunlar doğan bireyin dışında olan durumlardır elbette. Daha da ötesinde doğan her insan belli bir ailenin, soyun, dinin, kültürün, dilin, ulusun ve cinsiyetin üyesi olarak dünyaya gelir. Bunlara da aidiyet grupları denir. Bu aidiyet gruplarının normları da insanlara, sosyalleşmeyi, kim olduğunuzu, nereden geldiğinizi ne nereye gideceğinizi söylemeye başlar ve bu aidiyet grupları bireyden, sorgulamaksızın bu değerlere/normlara uygun ve beklentilerle örtüşen davranış sergilemesini bekler (Bilgin, 1994, 1999). Aidiyet guruplarından sonra, insanın sosyalleşme sürecinde ve kimlik kazanma sürecinde etkili olan önemli unsurlardan biri de referanslar ve referans gruplarıdır. Referanslar ve referans grupları insanların değerlerini belirlerken ve buna yönelik davranışlarını şekillendirirken ki ölçütleridir; bireyleri geleceklerinin şekillenmesinde veya şekillendirilmesinde önemli kaynaklardır. En güzel ifade ile birey açısından önemli ötekilerdir. Bazı referanslar veya referans grupları bireyin doğuştan beri temas halinde olduğu, ödül ve ceza yoluyla bireye belli davranış kalıplarını ve normları benimseten normatif referans-grupları, bazılarıysa insanlarla hiçbir teması ve yakınlığı bulunmasa da kitle iletişim araçlarıyla ya da buna benzer imkânlarla ölçüt olarak aldığı karşılaştırmalı referans-gruplarıdır (Bilgin, 1994, s. 236; Bauman, 1998, s. 40-43). Birey içinde doğduğu aidiyet gruplarını ve buna bağlı olarak verili kimlikleri ergenlik dönemlerinde sorgulamaya başlar ve başka (farklı) kimliklerle karşılaştırır. Bazı bireyler doğduğundan itibaren kendisine verilen kimliği sorgulayıp benimseyebilir ve verili kimliği kazanılmış kimliğe dönüştürebilir, bazıları ise verili kimlik ve unsurlarını reddedebilir ve kendi arzusu çerçevesinde yeniden inşa edebilir ya da bu yönde çaba sarf edebilir. Bu ikili durum aslında bireyin benlik yapısından kaynaklanır. George Herbert Mead insan benliğini “*ben*” ve “*beni/bana*” olarak iki bölüme ayırmıştır. *Ben*, Freud’un ego kavramı ile büyük ölçüde paraleldir ve benliğin iç kısmıdır. *Beni/bana* ise Freud’un süper-ego kavramına özdeştir ve benliği etkiler. Toplum, *beni/bana* ile bireyi kuşatır ve etkileyerek biçimlendirmeye çalışır. *Ben* ise bu kuşatmaya karşı bireylerin tutum ve davranışlarını belirler. *Ben*, ne kadar güçlenirse, bireyin verili kimlikleri sorgulaması, biçimlendirmesi direnç göstermesi ve hatta reddetmesi de o oranda görünür hale gelecektir (Bauman, 1998, s. 40-46; Bilgin, 1994, s.236-238). Alain Touraine de oldukça radikal bir yaklaşımla verili kimlikler için

“*sahte kimlikler*” ya da “*kimlik yokluğu*” ifadelerini kullanmıştır (Akt; Bilgin, 1994, s. 245). Bu yaklaşıma göre bireyler belirli mücadeleler vererek ve belli bedeller ödeyerek istediği kimliği kazanır. Bu mücadele kimliği dinamik tutmakta ve kalıplaşmış normlarından uzaklaştırmaktadır.

Bireysel kimlik ve sosyal kimliğe değinecek olursak bireysel kimlik, bir insanın kim olduğuna, konumuna ve niteliklerine ilişkin duygusal algılarıdır. Bu algı kişilerin ve grupların birbirleriyle karşılıklı ilişkileri içerisinde gerçekleşir. Sosyal kimlik ise grup ve ya toplulukla özdeşleşme anlamına gelir. Kendisini grupla özdeşleştiren birey, bunun sonucunda kişisel yararlar elde etmekteyken bireysel özgürlüklerinin bir kısmından vazgeçmek zorunda kalabilir. Yani özgürlüğümüzü ve irademizi garanti altına alan topluluk ya da grubumuz aynı zamanda özgürlüğümüzün ve irademizin sınırlarını da çizebilir (Fromm, 2011; Bauman, 1998, s. 44; Connolly, 1995, s. 208). Kimlik resmi kayıtlara sığdırılacak bir olgu da değildir. Olgun, benimsenen, memnuniyetle karşılanan bir kimlik, erdemli bir mücadeleyi gerektirir. Elbette çevre, kimliğin özellikle cinsiyet kimliğinin ve cinsel kimliğin oluşumunda önemli bir etkiye sahiptir ama bu durum bireylerin varoluş sürecinde tek temel kaynak değildir. Unutulmamalıdır ki kimliğin ve varoluşun en temel kaynağı bireyin kendisidir, benliğidir. Varoluş ise belli bir sınırı olan ve o sınıra ulaşıldığında tamamlanan bir oluşum da değildir ve süreklilik arz eder; hiçbir zaman nihai bir hal almaz. Aksi durumda kimliğin kazandırılması (atanması), bireylerinde sorgulamaksızın kimliğe ait normlara uyum sağlamasının beklenmesi öznenin yok edilmesi hamlesidir. Kimliklerin özgür irade ile oluşumunu engelleyen de birçok faktör vardır: öldürme, yaralama, yasal veya ekonomik engeller veya yaptırımlar, işkence, sosyal veya yasal baskı, uygulamalar...

Muhittin Aşkın (2007, s. 216-217) ise kimliğe yeni bir boyut kazandırarak, kimliklerin *giydirilmiş* olmaları yönüne dikkatleri çekmiştir. Günümüzde kimliklerin giysi değiştirir gibi giyilip çıkarılabilir olduğunu ileri sürmektedir. Kimliğin oluşumunda toplumun ulusal ve kültürel değerleri ve normları, kolektif semboller, yapay bir kimlik oluşumunu teşvik etmektedir. Toplumsal yapı, bireysel kimliği zaman içerisinde şekillendirerek değişime uğratar. Bireyler, içerisinde yaşadığı toplumun birer sembolü, birer ürünü olmaya yönlendirilirler. Toplum, kontrollü bir şekilde belli kimliklere sahip insanlar üretme peşindedir; işte bunlar giydirilmiş kimliklerdir. Biyolojik farklılıklara göre kimliklere anlam kazandırılmak istenmektedir, aynı şekilde kimlikler aracılığıyla

biyolojik farklılıklara da ideolojik anlamlar yüklenmek istenmektedir. Şartlanmış ya da şartlandırılmış zihniyetler, giydirilmiş kimliklerden soyutlandığında pırıl pırıl parlayan gerçekliğe ulaşılacaktır. Bu noktada Aşkın, farklılıkları da zenginlik olarak görmektedir. Giydirilmiş kimlikler arasındaki mücadele ve çatışma tarihten bu güne değin halen devam etmektedir; kadın kimliği tarih boyunca erkek kimliği ile ulusal kimlik etnik kimlik ile... Özelde cinsiyet kimliğini ve cinsel kimliği temel aldığımızda da, birbirleri ile çatışma halinde olan onca insan, bu giydirilmiş cinsiyet kimliklerinin altındaki gerçek kimliğin aslında sadece insan kimliği olduğunu unutarak halen sonuçsuz ve anlamsız mücadeleye devam etmektedir. İnsanlık ailesinin kurtuluşu ise, gerçek kimlikle buluşmak, tanışmak ve barışmaktır; farklılıklara hoşgörü ile yaklaşmak oldukça önemli bir adımdır (Aşkın, 2007, s. 2018). Unutulmamalıdır ki bize farklı gelen her insan karşısında biz de farklıyızdır.

Buraya kadar, geniş bir yelpaze olan kimliğin, algılanışlarını, ifade edilişlerini ve kimliğe yönelik eleştirileri ortaya koymaya çalıştığımız bu çalışmada kimliğin, cinsiyet kimliği ve cinsel kimlik yönüne dair dikkat çekmeye çalıştık. Bu bölümden sonra geniş yelpazesinden sıyrılarak kimliğin, daha çok cinsel ve cinsiyet yönü ele alınacaktır. Yani kimlik, cinsiyet kimliği ve cinsel kimlik boyutuyla sınırlandırarak anlatılmaya çalışılacaktır.

1.2.1. Cinsiyet (Sex), Toplumsal Cinsiyet (Gender) ve Toplumsal Cinsiyet Rolü

Sex, kişinin biyolojik durumunun kadın, erkek veya interseks olarak kategorize edilmesidir. Kromozomlar, gonadlar (yumurta ve spermin olduğu üreme organları), iç üreme organları ve genital bölgeleri içeren birçok göstergesi olan biyolojik cinsiyet -sex- (APA, 2012) ve toplumsal cinsiyet -gender- kavramları ayrı kavramlar olsa da birbirleriyle bağlantılı kavramlardır. En genel anlamı ile *sex* kavramı, cinsiyetlerin biyolojik yönlerini ifade etmekten *gender* kavramı, toplumun ve kültürün cinsiyetlere yükledikleri anlamları ifade etmektedir (Ağrıdağ, 2005). Söz konusu iki kavram arasındaki ayırım ise birini doğa belirlerken diğersinin anlamını, toplumların ve kültürlerin belirlemesidir (Üner, 2008, s. 6). Sex kavramı genel anlamda bir insanın penis, testisler, vajina, rahim ve benzeri fiziksel özellikler üzerinden tanımlanır. Bunlar anatomik olarak bireyin kadın ya da erkek olarak tanımlanmasına etken olarak görülmektedir (Köylü, 2016, s. 5). Sex, insanları, fizyolojik ve biyolojik özelliklerine göre ikili cinsiyet sistemi olan sadece kadın veya erkek kimliğiyle tanımlar. Bu sınıflandırmada fiziksel özellikler ve

farklılıklar esas alınır. Sex/biyolojik cinsiyet, bireylerin erkek ya da kadın oluşuna, gender/toplumsal cinsiyet ise bireylerin erkeksi ya da kadınsı olarak belirlenmiş davranışlarına işaret eder (Lindsey, 2015, Akt: Yedikardeş, 2017, s. 3). Toplumsal cinsiyet, kavram olarak ilk defa 1950’li yıllarda psikoloji alanında kullanılmış, 1970’li yıllardan itibaren de feminizm tarafından günümüzde kullanılan ifadeyle kullanılmaya başlanmıştır (Sayer, 2011, s. 9). Rosaldo (1980), “*kadınlık ve erkeklığe ilişkin özelliklerin kültürel yapılanması*” (Akt: Danyeli Güzel, 2017, s. 6) olarak tanımladığı toplumsal cinsiyet kavramı hakkında Erten (2013, s. 75), toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet rolü ve cinsiyet rolü gibi kavramların tanımlamalar için yeterli olmadığını ileri sürmektedir. Ayşe Akın’a (2007) göre toplumsal cinsiyet, cinsiyetin biyolojik ve fiziksel farklılıklara göre değil, toplum tarafından önceden belirlenmiş rol ve davranışların üstlenilmesi, yerine getirilmesidir. Bu kavram insanların kadınsı ya da erkeksi olarak, anatomiye dayalı kategorileştirilmesi kapsamında, buna bağlı olarak toplumsal ve kültürel anlamda örgütlenmiş pratikler anlamına gelmektedir (Akt: Alkan, 2014, s. 15). Toplumsal cinsiyet, cinsiyetler arasında her türlü sosyal ve toplumsal olarak toplumsal ve kültürel yapıda yaratılmış farklılıklara hitap ettiği gibi aynı zamanda kadın ve erkek bedeninin farklılıklarını ayıran her türlü ayırma yapmayı da kapsamaktadır (Dedeoğlu, 2000, s. 143). Tüm bunlara Queer perspektifinden bakıldığında biyolojik toplumsal cinsiyet (gender), doğar doğmaz hatta anne karnındaki bireyin, sadece cinsel-üreme organının fiziksel özelliklerine göre önceden belirlenmiş kadın ya da erkek olarak atfedilmesi durumudur. Sadece cinsel organının fiziksel özelliklerine göre daha anne karnında bireylere cinsiyet kimliği ve cinsiyet rolleri atanması ne kadar adildir? Doğmadan önce bir çocuğun odasının ve kıyafetlerinin mavi veya pembe olarak tercih edilmesi gerektiğini kim uydurmuştur? Kişinin cinsel ve cinsiyet kimliğinin cinsel organı ile örtüşmesi ya da örtüşmemesi sorgulanırken, Queer teori burada, doğan bireye hemen bir cinsiyet atanmasının da ötesinde cinsiyetin ve kimliklerin kendisini eleştirir. Kimliğin genel geçer olmadığı göz önüne alındığında kimliğin eleştirilmesi ve burada önemli olan bireylerin kendilerini ne olarak ifade ettikleridir. Sıfatlar değil kişinin kendisini nasıl ifade ettiği önemlidir. Bu bağlamda sporun, renklerin, mesleklerin, iş bölümünün ya da giysilerin cinsiyetleştirildiği görülmektedir; bireylerden, önceden belirlenmiş ve sınırları çizilmiş kendisinden beklenen roller çerçevesinde hareket etmeleri istenir, kadınlara daha çok öğretmenlik mesleği yakıştırılırken bir tır şoförlüğü düşünülemez bile ya da bir erkeğin çocuk bakıcılığı yapması akla bile gelemez.

Toplumsal hayat ve ilişkiler içinde insanların -cinsiyetlerine dayanarak- belirlenen konumlarının ve işbölümünün gerektirdiği roller ve sorumlulukların biyolojik cinsiyetle yani sex kavramıyla yani cinsel organların fiziksel farklılık göstermesiyle alakası yoktur. Biyolojik cinsiyete dayalı norm ve kalıplar toplumsal süreçte inşa edilir ve zamanla ve toplumdan topluma değişebilme potansiyeline sahiptir; buna toplumsal cinsiyet/gender denir. Dolayısıyla gender, dinamik bir kavramdır, yöreden yöreye, bir zamandan diğer zamana, mekândan mekâna, kültürden kültüre, toplumdan topluma değişir ve kendi içerisinde de anlam değişimine uğrayabilir. Toplumsal cinsiyet, belli bir dönemde, kültürde, mekânda vs. erkeksi ya da kadınsı kabul edilmiş rol ve davranış kabulleri üzerinden tanımlanır (Şahin, 2017, s. 10). Saç şekli, sakal, giyim ve giyimin cinsiyetleştirilmesi hatta sporun cinsiyetleştirilmesi, duyguların ifade edilme biçimi hatta mesleklere varana kadar büyük bir söylem çeşitliliği gösterir.

“Toplumdaki toplumsal cinsiyet yapılandırmasının ikinci eksenini normatif heteroseksüelliktir. Bu yapılandırma, çeşitli kurumsal ve ideolojik olguların heteroseksüel birlikteliklere ayrıcalık tanınmasından oluşur. Bunlar çoğu insanın başkalarıyla günlük etkileşimlerinde yaptığı varsayımlar kadar, çoğu meşru kurumun biçimi ve içeriğini, çoğu özel organizasyonun pozisyon ve avantajları dağıtma kural ve politikalarını, eğitim ve ana akım medyanın bu kurumlara uyum sağlayacak bir şekilde yapılandırılmasını içerir. Bu toplumsal olgular birlikte, farklı kadın ve erkeklerin hayatlarında değişik sonuçlar ve bazen de ciddi acılar doğuran ve özgürlüklerine haksız kısıtlamalar getiren yapıları oluşturur. Normatif heteroseksüel sistem, kadınların ve erkeklerin hayatlarını ciddi anlamda kısıtlar; değişik cinsel arzu ve eğilimleri olan bu kişilerin bazılarını, yaşamlarını kendilerine maddi karşılık ve tanınma getireceğine inandıkları bir şekilde uyarlamaya motive eder; diğerlerini de arzularının ve projelerinin uymadığı toplumsal ilişkilerin oyuklarında yaşamlar kurmaya ya da açıkça isyan etmeye sürükler” (Young, 2009, s. 52).

Toplumsal cinsiyet rolü ise, erkek ve kadınların nasıl davranması gerektiğini ve bireylerden kendilerine önceden atanmış cinsiyet kimliğine göre beklenen farklı görevleri ve sorumlulukları ortaya koyar. Cinsiyet/sex rolü, üreme organına göre ayırım yaparken toplumsal cinsiyet rolü erkeklik ve kadınlık rolleri olarak kalıplaşmış davranışların toplum tarafından beklenmesi durumudur (Marshall, 1999). Erkekler ve kadınlar,

psikolojik eğilimlere ve cinsiyet rollerine doğuştan sahip değillerdir. Farklı sosyal yaşantı deneyimler de, cinsiyet rollerinin farklılaşması ve kalıplaşmasından sorumludur. Cinsiyete özgü -toplumsal beklenti temelinde- roller, erkek ve kadınların başarılı bir performans sergileyebilmeleri için doğuştan gelen ve zamanla edinilen özelliklerin birleştirilmesi ile oluşur. Toplumdaki genel düşünce yargıları zamanla değişim gösterse bile günümüz birçok toplumda ki özellikle sanayi toplumunda roller, genel olarak finansal kaynağı sağlayan erkek birey ve ev işleri ile ilgilenen kadın birey olarak yani cinsiyetler arası işbölümü olarak dağıtılmaktadır (Güldü ve Ersoy-Kart, 2009, s. 102). Anthony Giddens'e (2008) göre, toplumsal cinsiyet ve rolleri farklılıklarının biyolojik temelleri olduğuna dair hiçbir kanıt yoktur; toplumsal cinsiyetin bir özü olmadığı gibi, insan, bedeni dâhil teknolojik müdahalelerle değişime uğratılabilir. Diğer bir görüşe göre de toplumsal cinsiyet rolü, toplumsal cinsiyetin kaçınılmaz bir parçasıdır ve bireylerin kendilerini erkek ya da kadın cinsiyetinden olduklarını göstermek için yapıp ettiklerinin tümü olarak tanımlanmaktadır. Ancak burada kadın ve erkeğe yüklenen cinsiyetçi roller ve sorumluluklar bireyler arasında eşitsizliğe ve adaletsizliğe neden olmaktadır (Köylü, 2016, s. 4-5); ataerkil toplumlardaki cinsiyetçi yaklaşım ve söylemlerden beslenir. Düalist kimlik sistemindeki kadın veya erkeklerden beklenen rollere bakıldığında, kadınlardan daha çok ev ile ilgili işlerin beklenildiği, erkeklerden ise mekanik anlamda işlerin beklenildiği, bunun nedeni ise işlerin veya mesleklerin kadınsı ve erkeksi olarak görülerek ayrımlaştırılmasıdır (West ve Zimmerman, 1987, Akt: Danyeli Güzel, 2017, s. 7). Toplumsal cinsiyet rolleri hakkındaki yorum ve analizlere Queer perspektifiyle bakıldığında, burada da yalnızca ikili cinsiyet kimliği olan kadın ve erkek kimliği üzerinden değerlendirme ve analizlerin yapıldığı görülmektedir. İçeriği her ne kadar farklı biçimlerde algılanırsa algılsın, toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyet rolü farklılaşmasının biçimi her zaman erkeksi ve kadınsı arasındaki ikili karşıtlık olacaktır. Cinsel fark sadece kadın ve erkek arasındaki farklılık olarak değerlendirildiğinde, toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyet rolleri her durumda cinsiyeti yansıtacaktır (Butler, 2012). Üçüncü veya daha fazla bir kimliğe yer verilmediğini ayrıca kimliğin kendisinin eleştiriye konu olmadığı görülmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında yapılan eleştirilere bakıldığında, sadece roller ekseninde eleştirilerin yapıldığı, cinsiyet/kimlik eleştirilerinin rol eleştirilerinin arakasında kaldığı ve tartışma konusu edilmediği anlaşılmaktadır.

1.2.2. Cinsellik ve Cinsel Kimlik Oluşumu

Cinsellik, heteronormatif anlamda, bireyin karşı cinsi arzulaması, karşı cinsle yakınlaşması ve bu yakınlaşmanın sonucunda bedensel ve duygusal anlamda eylemlerde bulunarak doyuma ulaşması şeklinde tanımlanmaktadır. Cinsellik, salt fizyolojik gelişimle ilgili değildir, zihinsel ve duygusal gelişimle de yakından ilgilidir. Cinsellik, aslında, duyguların ve zekânın aynı anda kullanılmasını gerektirir. Duygusalılık, kendimize ve çevremizdekilere karşı hissettiğimiz olumlu duygu durumudur. Çevremizdeki diğer insanlarla aramızdaki bağı güçlendirir. Zekâ ise düşünmeyi, yorum yapmayı, olaylar arasında bağlantı kurmayı, alternatifler oluşturmayı, neden sonuç ilişkilerini anlamayı ve uygun tercih yapma özelliğini ifade eder. Zekâ ve duygunun birlikte kullanılması, insanı diğer canlılardan ayıran önemli özelliğidir. İnsanlardaki cinsellik anlayışı, işte o zaman hayvanlardaki cinsel içgüdüden farklı olarak duygu ve düşüncelerin ortaklaşa kullanıldığı bir hale gelir. Çocukluk döneminde başlayan cinsellik kavramının, ergenlik dönemi ile birlikte son şeklini aldığı, ergenlik döneminden sonra bireyin cinsel özelliklerinin kolay kolay değişmediği ve bu bağlamda önemli olanın ise çocukluktan itibaren cinsiyet ve cinsel rolleri noktasında sağlam temellerin oluşturulmasının gerektiği ileri sürülmektedir. Cinsellik, bireyin ait olduğu (ya da kendisine atanan diye düşünülebilir) cinsiyeti kabullenmesi, kendi bedenini ve benliğini bu cinsellik algılayışı çerçevesinde tanımlayarak davranması olarak da görülmektedir (Özgüven, 1997, s. 76).

Foucault, *Cinselliğin Tarihi* adlı yapıtında, norm ve kalıp standartlar üstüne kurulan cinselliğin, hangi kavramlar çerçevesinde ele alınması gerektiğini araştırmış ve genel geçer yargıları eleştiriye tabi tutmuştur. Foucault cinsellik hakkında, “*cinselliğe ilişkin müthiş bir merakın kışkacındayız, cinselliği sorgulamakta inat ediyor, onu ve ondan söz edilmesini dinlemeye doyamıyor, gizliliğini zorlayacak tüm büyüleri yaratmaya yatkın görünüyoruz*” ifadelerini kullanmıştır (Foucault, 1998, s. 83). Foucault’un cinselliğe ilişki bu tanımlaması, cinsellik ve cinsel kimlik hakkında geliştirilen tüm yaklaşımları net bir biçimde özetlemektedir. Cinselliğe ve cinsel kimliğe dair tüm değer, düşünce ve yargılarımız öğretilen bir merakın ve sorgulamanın ürünüdür.

İnsanların davranışlarını belirleyen en temel içgüdüünün cinsel dürtü veya başka bir deyimle “*haz ilkesi*” olduğunu kabul eden Sigmund Freud, “*libido*” adı verilen cinsel enerjinin, insan hayatında hem yaratıcı gücün hem de doyumuzlukların, sinir ve ruh

hastalıklarının kaynağında yattığını göstermeye çalışmıştır (Freud, 1999). Wilhelm Reich'e göre de sağlıklı ve doğal bir cinsellik, bireyin, hiçbir yasaklanma hissetmeksizin cinsel heyecana ve hazza kendini bırakma yetisidir (Reich, 1994).

Çocuklar, bir yaşına doğru, görünüşlerine ve davranışlarına bakıldığında kız veya erkek olarak (tıbbi ve politik olarak) anlaşılabilir duruma gelir. Kız veya erkek çocuklar iki yaşına geldiğinde, yalnız kıyafetlerinden, giyiminden veya saç şekillerinden değil; seçtikleri oyuncaklardan, oyunlarından ve genel olarak davranışlarından açıkça ayırt edilebilirler. Kız ya da erkek çocuklar, üç yaşına doğru oluşlarının bilincine varmışlardır. Oyun oynarken hemcinsinden arkadaşlara yönelme durumu artmıştır. Kız ya da erkek olmakla övünme başlamıştır. Şaka ile karışık “*sen erkek değilsin*” ya da “*kız değilsin*” deyince tepki gösterilir. Başka bir ifadeyle, duygu ve davranış olarak kız ve erkek kimliği kendini gösterme yolundadır. Bu kimlik oluşumu sürekli ilerleyecek, ergenlik çağında son formunu alacaktır. Cinsel gelişmenin yolunda gitmesi (ya da beklentilerle paralel olması denebilir), bazı temel şartlara bağlanır. Ebeveynli büyüyen çocukların, bu gelişmeyi önemli bir güçlüğü uğramadan tamamladığı, ebeveynin kendi cinsel kimliklerinin olgunlaşmış ve iyice belirlenmiş olması gerektiği, erekte toplumun aradığı nitelikleri taşıyan bir babanın, çocuğuna iyi örnek olacağı, kadın kimliği belirgin bir annenin, kızına iyi bir rol model olacağı yanı sıra oğluna da erkek kimliğini geliştirmesinde yardımcı olacağı ön görülür (Yörükoğlu, 2000, s. 239-240). Fakat bu tarz düşünceler, çocuğun ne hissettiğini ya da doğan bir bireye tamamen dış etmen ve etkenlerin cinsiyet kimliği ataması sorununu değil bir çocuğun nasıl istenilen şekilde büyüyeceğini açıklamaktadır. Annesiz ve babasız hatta kimsesiz kuruluş bakımında büyüyen çocukların eşcinsel olma olasılığı daha mı yüksektir? Peki, eşcinsel veya trans olunur mu doğulur mu soruları bu düşünceler ışığında çözümlenecek sorunlar değildir.

Bireylerin sadece üreme içgüdüsüne indirgenemeyen cinsel davranışları, toplumsal ve bireysel düzeyde önemli bir çeşitlilik göstermektedir. Yani cinsel yönelim konusunda, kesin çizgilerle birbirinden ayırıp evrensel bir sınıflama yapmak mümkün değildir. Ancak son yıllarda cinsel kimliğin doğulan cinsiyet ve olunan cinsiyet olmak üzere iki bileşeni olduğu yönündeki düşünceler önem kazanmaktadır. Kültürel ve toplumsal normlar, cinsel kimliğin-yönelimin belirlenmesinde ve cinsiyet-cinsel davranış kalıplarının yerleşmesinde önemli bir etkidir ve önceden belirlenmiş toplumsal ideallerin baskısı

altında, kişilerin kendilerini özgürce ifade edebilmeleri yönünde bir handikap oluşturmaktadır.

Cinsel kimlik, bireylerin kendilerini bedensel ve ruhsal olarak belirli bir cinsiyet içerisinde hissedip kabullenmeleri; duygu ve davranışlarını da bu duruma uygun olarak yapılandırdıklarını ifade eden bir kavramdır (Babacan, 2003). Cinsel kimlik denildiğinde akla ilk gelen genelde kişilerin biyolojik özellikleri yani kromozomlarının XX veya XY olması ve fiziksel özelliklerinin sınıflandırılması olmaktadır. İç ve dış üreme organları, gonadlar ve hormonlar cinsel kimliği oluşturan yapılar olarak kabul edilir (Tuzer, 2003). Yüksel (2009) cinsel kimlik hakkında *“kişinin kendi bedenini ve benliğini belli bir cinsiyet içinde algılayışıdır”* şeklinde tanımlama yaparken Özsungur (2010, s. 164), cinsel kimliği *“öznel bir özdeşim duygusu olup bireyin kendisini kız ya da erkek cinsine ait hissetmesi”* olarak tanımlamaktadır. Strickland’a (2001) göre (Akt: Danyeli Güzel, 2017, s. 5) cinsel kimlik, biyolojik ve sosyal faktörlerin bileşenlerinden etkilenerek 2-3 yaşlarında ortaya çıkar ve ergenlik döneminde kararlı bir hal alır. İnsanların içsel olarak hissettiği cinsel kimlik ile doğumunda kendisine atanan biyolojik cinsiyetin aynı olduğu varsayılır. Bazı durumlarda ise bu varsayımın dışına çıkılarak bazı insanların hissettiği cinsel kimliği ile ondan beklenen ve doğumunda atanan cinsel kimliği uyuşmayabilir. Örneğin transseksüellerin duygu ve hisleri yani cinsel kimlikleri, doğumunda atanan cinsiyeti ve fiziksel özellikleri ile uyumlu olmaz ve birçok transseksüel de cerrahi operasyon geçirerek memnun olmadığı ve duyguları ile örtüşmeyen bedenden kurtularak istedikleri bedene sahip olurlar. Cinsel kimlik, doğumla hatta ultrason ile elde edilmez, insanların doğumları ile başlayarak ölene değin devam eden toplumsallaşma ve sosyalleşme yani varoluş sürecinde hem toplumsal hem kültürel hem de psikolojik etmenler ve etkenler cinsel kimliğin oluşmasında rol oynarlar (Harris, 1995, Akt: Aşçı, 2013, s. 5).

Şenyüz ve diğerlerine (1995, s.227) göre, cinsel kimlik, kişinin gelişiminde, biyolojik (sex) cinsiyetinden bağımsız olarak kendisini kadın veya erkek olarak algılaması ve tanımlamasıdır. Cinsiyete özgü his, duyum, tutum ve davranış özellikleri nasıl kazanılır? Her şeyden önce insanların, beden yapıları ve hormonları bakımından doğuştan ayrı yaratıldığını ifade eder. Başka bir ifadeyle insanlar, doğal olarak (kendiliğinden) yapılarında var olan cinsel donanımları doğrultusunda gelişirken, hemcinsinin eğilimlerini kabullenip uyguladığı sürece kadın ya da erkek kimliğini benimseyecektir.

Bir insanın kadın ya da erkek olarak dünyaya gelmesi, cinsel kimliğini kazanması için ön koşuldur ama yeterli ve tek koşul değildir. En genel anlamıyla cinsel kimlik, kişinin kendisini erkeklik ile veya dişilik ile özdeşleştirmesi halidir. Bireysel cinselliğin toplum tarafından algılanışı, karakter ve davranışların belirli kültürel normlara uyması ölçüsünde, dişi ya da erkek özelliklere sahip olmaları şeklindedir (Yurdigül, 2008, s. 31-33). Erol Güngör (1993), erkek ve kadın arasındaki farklılıkların bir değerler sistemine dönüşerek cinsel kimliğin oluşumunu sağladığını ileri sürmektedir. Her toplumda, cinsiyet bir sosyal statü olarak kabul edilmiş ve buna bağlı roller koyulmuştur. Aynı zamanda her toplumda dişi ve erkeklerin kendine has değer ve davranış tarzları vardır. Bu iki cins arasındaki değer ve tavır farklılıkları bir bakıma onlardan neler istenildiğini ve beklenildiğini gösterir. Kadınlara ve erkeklere öğretilen bu tutum farklarından başka onların yaşadıkları hayatlarının özellikleri de kendi aralarında diğer cinsten farklı değerler geliştirmesine uygundur: her şeyden önce kendilerini farklı olarak kabul etmelerine sebep olur; kadın kadındır, erkek de erkektir (Güngör, 1993, s. 81-82). Anne Moir ve Davit Jessel'e (1992, s. 10) göre kadın ve erkekler arasında görünen bu davranışsal farklılıkları, beyindeki cinselliğe bağlamaktadır. Yazarlara göre bizi, kendimize has, klişe davranışlar sergilemeye iten sebepler, kadın ve erkek cinslerinde bulunan farklı hormonlar ve kromozomlardır. Robert William Connel'in (1998, s. 78-79) temel görüşü ise, cinsel süreç, rol öğrenilmesi, toplumsallaşma veya içselleştirme ile gerçekleşir.

Cinsel kimlik ve cinsel gelişim kavramları hakkında yapılan açıklamalara bakıldığında ve analiz edildiğinde normal olanın doğumda atanan cinsiyet ve bu cinsiyet için belirlenmiş yönelimler olduğu ve belki de benimsendiği görülmektedir. Fakat doğan bireye sadece üreme organının fiziki görünümüne göre ikili cinsiyet kimliğinden biri atanarak, önceden belirlenmiş cinsiyet rollerine uymasını beklemek ve bunu doğru ve norm'al olarak kabul etmek ne kadar doğru olabilir? Neden illa bir cinsiyet kimliği ile sınır çizilmek istenmekte ve illa üreme organının farklılığına göre önceden kesin olarak belirlenmiş rollere uymak, beklentileri karşılamak norm'al olarak görülüp gösterilmektedir? Bu sorunların arka planda bırakılarak kavramların sadece iki cinsiyet sistemi çerçevesinde değerlendirilmesi ve sınırlarının çizilmesi insanlara daha doğmadan ve doğduğu andan itibaren yapılan bir haksızlık olarak görülmektedir. Beklenti ve tanımların oldukça sınır çizici ve hoşgörüsüz olması, beklentiye uymadığı düşünülen insanları çoğu alan ve mekânda mağdur etmekte ve çoğu alan ve mekânlardan mahrum bırakmaktadır. Mağdur eşcinsel ve transların yasal haklarını bile çekindikleri için

arayamadıkları bilinmektedir. Burada mesele, heteronormatif toplumsal yapının tamamen soyut olan beklentilerine uymayan birey midir, yoksa beklentileri çerçevesinde hoşgörüsüz olanlar mıdır?

İlk aylardan itibaren, ebeveyn bebeğin cinsiyetine uygun davranmaya özen gösterir; kız çocuğun saçına tokalar takılır, tırnaklarına ojeler sürülür ve rengârenk giysiler özenle seçilir. Anne, zamanının çoğunu, kız çocuğunu süslemeye ayırır, oyuncaklar çocuğun cinsiyetine uygun görülen şekilde seçilir. Babalar, kız çocuklarına oranla erkek çocuklarını daha çok hoplatır, kız çocuklar daha çok sakınılır, gözetilir. Erkek evlat ağladığında “*erkekler ağlamaz*” denerek susturulur. Her iki cinste de sövme ayıplanmaktadır fakat erkek çocuklar daha hoş görüyle karşılanır, komik bulunur, bazen de bilerek sövdürülmeye çalışılır. Kız çocukların sövmesi veya ayıp sözler söylemesi anneyi babayı daha çok tedirgin eder. Misafir geldiğinde kız çocukların şeker, kolonya, çikolata tutmaları, hoş geldiniz demeleri beklenirken erkek çocuklarda bu beklentiler minimum seviyede tutulur. Görgü kuralları ve kibarlık, kız çocukları için daha baskın uygulanır (Yörükoğlu, 2000, s. 237).

İnsanların özellikle de çocukların cinsel kimlik oluşumu, özellikle ülkemizde yeteri düzeyde ele alınmamaktadır ve aydınlığa kavuşmamış bir konudur. Oldukça önemli olan bu konuda ebeveyn ya da eğitimciler tarafından yapılacak geri dönüşü olmayan bir hatanın ileride bazı duygusal yaralara, travmalara ve davranış bozukluklarına yol açacağı gerçeği unutulmamalıdır. Önemli olduğu kadar, böylesine yabancı olduğumuz, çekimser kalınan ve uzak durulan bu alanda öncelikle ebeveyne, eğitimcilere, uygulayıcılara cinsel gelişim, cinsel kimlik oluşumu, hoşgörü, cinsel yönelim ve tercihin de aslında ne olduğuna yönelik bilgi verilmesi gerekmektedir (Yavuzer, 1999, s. 219).

1.2.3. Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği

Bu bölümün amacı kimliğin kendisinin ve cinsel kimliklerin derinlemesine analiz edilmesinden ziyade bu kavramların, en genel/temel anlamlarıyla açıklanarak Queer teori yaklaşımıyla çerçevesi kimliklere yönelik yeni bir bakış açısı ortaya koymaktır. Burada önemli olan en genel anlamı ile açıklanan cinsel kimliklerin yeniden yorumlanması, eleştirilmesi ve güncel bir bakış açısı sergilenmesidir.

Bu bölüm, araştırmaya konu olan eşcinsel ve transların kimler olduğunu açıklamayı, kendilerini nasıl ifade ettiklerini ortaya koymayı ve buna bağlı olarak cinsiyet kimliği, cinsel kimlik ve cinsel yönelim gibi birçok kavramın açıklanması amaçlanmaktadır.

LGBT+'nin açılımı Lezbiyen, gay, biseksüel, transseksüel ve diğer kimlikteki bireylerdir. Bu bölümde cinsiyet kimlikleri, cinsel yönelim ve cinsel kimlikler açıklanarak bu kavramların Queer teori perspektifi ile ele alınarak yorumlanması ve bir takım eleştirilerin yapılarak kavramların yeniden değerlendirilmesi ön görülmektedir. Temelinde salt kadın ve erkek cinsiyeti olan düalist cinsiyet kimliklerinin, neden illa ikili cinsiyet sistemi temelinde ifade edilmeye ve açıklanmaya çalışıldığı sorunsalı da kısır bir döngüyü oluşturmaktadır. Yapılan görüşmeler sonucunda araştırmaya katılanların her ne kadar anti savunu ve iddiaları bulunsa da katılımcıların ifadeleri analiz edildiğinde aslında *gender* kavramının ne kadar içselleştirilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Zehra Yaşın Dökmen'e göre (2009, s. 26), "*Ben kimim?*" sorusuna verilen cevaba bağlı olarak oluşan kimlik ise, doğumda atanmış cinsiyet kimliğine uygun düşün ya da düşmesin bireyin duyumsadığı, hissettiği cinsiyetine göre dış görünümünü veya bedensel işlevlerini, giyim kuşam, konuşma, söz ve davranışlar yoluyla ya da tıbbi ve cerrahi yollarla yeniden inşa ederek benimsediği kendi kişisel cinsiyetini yaşamasını (Şahin, 2017, s. 3) ve yansıtmalarını ifade eder. Bir başka ifadeyle, kabullenmiş olsun veya olmasın bireyin, cinsiyet kimliğine dair derinden hissettiği benliğine ve içsel duygularına dair tecrübeleridir; ancak bu durum doğumda atanan cinsiyet kimliği ile uyumlu olabilir ya da uyumlu olmayabilir. Bireyin fiziksel özelliklerine, görünümüne yani bedenine ait kişisel duygusunda ve eğer özgürce seçmesi mümkün olursa görünümünde ve işlevlerinde cerrahi yollarla yaptığı değişiklikler sonucunda kendini ifade etmesi ya da edebilmesidir (Şahin, 2017, s. 3). Peki, burada sorun alanı şudur: kişi kendini özgürce ifade edebilecekse bile yalnızca kadın veya erkek cinsiyet kimliğinde mi tanımlamak zorundadır? Özgürce tercih edebilme imkânı verilen birey kendini sadece kadın veya erkek kimliği ekseninde mi tanıtmak zorundadır? Yani kişi veya kişiler kendilerini illa bir kimlik ve onun sınırları çerçevesinde mi sınırlandırmak zorundadır? Beklenenin aksine davranış gösterilse bile insanlardan, kadın ve erkek çerçevesinde bir kimlik tercihi yapmaları beklenmektedir. Örneğin trans olarak ifade edilen ve bedeninden memnun olmayan erkeklerden kendisini kadın olarak tanımlaması ve cerrahi operasyon geçirmesi beklenir; ya erkektir ya da kadın! Kadın ve erkek cinsiyeti dışındaki kimliklerin de aslında yine kadın ve erkek

üzerinden tanımladığı görülmektedir; lezbiyen, kadının kadına; gey, erkeğin erkeğe ilgi duyduğu bir kimlik olarak tanımlanırken bile kadın ve erkek terimleri kullanılmaktadır. Kadın ve erkek cinsiyeti dışında kimliğin ta kendisinin ve insanların illaki ya kadın ya da erkek olarak kendisini tanımlama ve sınırlandırma zorunluluğunun eleştirilmediği görülmektedir. Butler, *Cinsiyet Belası* kitabında aslında cinsiyetin ve kimliklerin kendisini eleştirmekte ve kimliksizleşmeyi tartışmaya açmaktadır (Butler, 2012).

Cinsiyet kimliği ve cinsel kimlik kavramlarının anlam karmaşası yaratması ve birbirleri ile karıştırılması, Türkçe’de bu iki ifadeye karşılık gelebilecek birer kavramın türetilmemesinden kaynaklanmaktadır (ya da görmezden gelinmesinden). Bu iki kavramın anlamı aslında birbirinden farklıdır. Cinsiyet kimliği, kişinin kendini görsel, kişilik ve davranış olarak belirli bir kimliğe ait hissetmesi ve ona göre davranması durumudur. Cinsel kimlik ise cinsel yönelimi ifade etmek için de kullanılmaktadır. Heteroseksüellik, homoseksüellik, biseksüellik, transseksüellik ve aseksüellik gibi cinsel yönelimler cinsel kimlik ile bağdaştırılmaktadır (Yaşın Dökmen, 2009, s. 27-28). Cinsiyet kimliği, kişinin kendisini nasıl beyan ettiği iken cinsel kimlik aynı kişinin duygusal ve cinsel anlamda kimlere ilgi duyduğudur. Kişi kendisini kadın olarak beyan ederken aynı zamanda hemcinsine ilgi duyan bir lezbiyen olarak da kendisini tanımlayabilir. Bu durumda cinsiyet ve cinsel kimlik birbirinden ayrı kavramlardır.

Cinsel yönelim, cinselliği oluşturan dört unsurdan biridir; diğer üç unsur ise biyolojik cinsiyet (sex), cinsiyet kimliği ve toplumsal cinsiyet (gender) rolüdür. Cinsel yönelim, cinsel kimlik ile aynı anlamda kullanılmakla beraber aslında cinsel çekimi ifade eder. Üç cinsel yönelimi tanımlamak mümkündür. Kişinin hemcinsine yönelmesi olan eşcinsellik, kişinin karşı cinsiyetten birine yönelmesi heteroseksüellik ve kişinin her iki cinsiyete de aynı zamanda veya farklı zamanlarda yönelmesi biseksüelliktir. Cinsel yönelim, duyguları, sürekliliği ve kendilik-kendiliğindenlik kavrayışlarını içerdiği için cinsel eylemlerden farklıdır; benliğin ve kişiliğin değişmez bir parçasıdır. Kişiler, cinsel yönelimlerini davranışlarıyla ifade edebilecekleri gibi etmeyebilirler de (Şahin, 2017, s. 10). Bu bağlamda, cinsel yönelime bağlı olarak cinsel kimlikleri açıklamaya çalışalım.

1.2.3.1. Lezbiyen

Eski zamanlarda, Yunanlı kadın şair olan Sappho’nun M.Ö. 6. yüzyılda yaşamış olduğu Lesbos Adası’ndan gelir. Midilli/Lesbos’da yaşamış şairin, Afrodit’e âşık olduğu

için lezbiyen olduğu iddia edilmiştir. Lezbiyen kelimesinin de ‘lesbos’ kelimesinden geldiği varsayılır (Şahin, 2017, s. 11). Lezbiyenlik bir cinsel kimlik ve yönelimdir, inanılan aksine iradi bir tercih değildir ve kesinlikle değiştirilemez. Tercih kullanıldığı durumlarda gerçek bir cinsel kimlik olmanın ötesinde, cinsel deneyim durumu olmaktadır. Biyolojik yapısı ve fiziksel görünümü aynı olan bireylerin birbirlerine duydukları aşk ve arzu durumu aslında 1960 yıllarına kadar ‘gay’ kavramıyla ifade edilmekteyken; belki de ikili cinsiyet kimliğinin etkisiyle, üreme organı vajina olan kişilerin, birbirlerine duydukları aşk ve arzu hissinin lezbiyen adı altında kemikleştirildiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, lezbiyenler tarafından da, temelde insanların üreme organlarına, işlevselliğine ve birçok yönden kendilerine biçilen rollere göre ikili kimlik sisteminin (kadın-erkek) kabullenilmiş olduğu görülmektedir. İkili cinsiyet kimliğini kabul eden heteroseksüellerden farklı olarak lezbiyenler, kendilerini kadın olarak hissettiklerini, üreme organlarından memnun olduklarını fakat cinsel yönelimlerinin yine hemcinsi olan kadınlara yönelik olduğunu ileri sürmektedirler. Anlaşılacağı üzere lezbiyenlerin, her ne kadar kendisini düzene aykırı ve üçüncü bir kimlikte tanımlamaya çalışsalar bile aslında ikili kimlik sistemi çerçevesinde tanımlamalar ve değerlendirmeler yaptığı ve sınırlandırılmanın çok da dışına çıkmadıkları görülmektedir. Dolayısıyla lezbiyenler tarafından ikili cinsiyet sisteminin kabul edildiği görülmekte, kimliğin ta kendisinin lezbiyenlerce sorgulamaya tabi tutulmadığı anlaşılmaktadır.

1.2.3.2. Gey

Gay, eşcinsel kişi (günümüzde ise eşcinsel erkek). Fransızca gai kökünden gelmektedir. Aslen neşeli, umursamaz ve canlı renkli, gösterişli anlamlarına gelen gay tabiri 1960’lı yıllardan itibaren erkek eşcinseller tarafından kendilerini tanımlamak amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. İngilizce’deki gay kelimesinin diğer (neşeli, umursamaz vs.) anlamlarının kullanımı zamanla yok olmaya yüz tutmuş, eşcinselliği ifade eden bir kelime olarak kabul görmeye başlamıştır. Türkiye’de 2000’li yıllardan bu yana, şu an kullanılan anlamıyla kullanıldığı ve yazılmakta olduğu görülmektedir. 2006 yılından itibaren TDK’nın elektronik sözlüğünde gey kavramı, “*eşcinsel erkek*” olarak tanımlanmıştır (Şahin, 2017, s. 11)

Başlangıçta, hem kadın hem erkek eşcinselleri kapsayan bir kelimeyken, günümüzde sadece erkek eşcinseller için kullanılmaktadır. Bu süreçte, homoseksüellikten politik bir kopuş olarak tanımlanmıştır. Homoseksüel kelimesi, tıp tarafından tanımlanmış olduğu

halde, gay kelimesi, aynı cinsten insanların birbirlerine karşı duygusal, erotik, cinsel yönelimleriyle yarattıkları hayat tarzını tanımlamak için, eşcinsel tarafından ortaya konmuştur (Russell, 2006, s. 32). Peki, bir kopuş olarak nitelendirilen bu kavram, heteroseksüellerden kopmanın yanında acaba kadınlardan lezbiyenlerden de mi bir kopuştur? Her ne olursa olsun, her neyden kopuş olursa olsun yine burada ikili cinsiyet sisteminin yani kadın ve erkek cinsiyetinin temelde kabullenildiği ve bu ekseninde söylemlerde bulunulduğu görülmektedir; kimliğin kendisi eleştirilmemektedir aksine kendini ifade etmede yine erkek kimliğinin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Peki, kime kadın, kime erkek denir? Cinsel kimliğe ve cinsiyet kimliğine bağlı olarak gerekli görülen bir takım uzuv veya organlara atfedilen anlamlar kim tarafından ne zaman ve nerede belirlenmiştir? Burada da bu gibi sorunsalların eleştirilmediği, kadın ve erkek ekseninde başka bir kimlik oluşturulmaya çalışıldığı fakat nihayetinde ikili cinsiyet temasından kopulmadığı görülmektedir. Queer teorisinin eleştiri odağı olan kimliğin ta kendisinin eleştirilmesi hedefinin, geylerde ve gey kavramında olmadığı, kendilerini ifade ederken yine cinsiyet üzerinden hareket edildiği yani belki de toplumsal cinsiyetin içselleştirilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

1.2.3.3. Biseksüel

Biseksüellik, duygusal veya cinsel yönelimi hem kendi cinsine hem de karşı cinsine dönük olan kadın ya da erkek anlamına karşılık gelmektedir. Biseksüel bir kimsenin aynı anda hem bir erkekle hem de bir kadınla cinsel olarak ilgili olması gerekmez. Bazı biseksüeller asla cinsel ilişkiye girmemiş de olabilirler (Köylü, 2016, s. 7-8). APA'ya⁵ (2008) göre, bireyin duygusal, fiziksel veya cinsel yönelim biçimi olarak hem kendi hem de karşı cins bireylere yönelmesi durumudur. Bu yönelim durumu ise aynı ya da farklı zaman diliminde olabilmektedir. Biseksüel yönelim, bir cinsiyetten diğerine daha yoğun olabilirken bu durum zaman içerisinde değişebilir. Biseksüelliğe dair farklı yorumlar bulunmaktadır. En önemli iki yoruma dikkat çekersek, ilk olarak, cinsel kimliklerin içten gelen bir durum olduğunu ve değiştirilemeyeceğini savunan araştırmacılar, biseksüelliğin de doğum öncesi hormonal etkiler sonucunda ortaya çıktığını savunmaktadır. İkinci olarak, cinsel yönelimin toplumsallaşma süreci ile var olduğunu savunan kimi araştırmacılar, anne veya baba gibi modellerin örnek alınması, taklit edilmesi, reddedilmesi ya da bilinçli bir seçim sonucunda olduğunu savunmaktadır (Aşçı, 2013, s.

⁵ American Psychology Association/ Amerikan Psikoloji Derneği.

10-11). Oldukça az biseksüel, biseksüel olduğunu ifade etmektedir. Biseksüellerin büyük bir çoğunluğunun heteroseksüel hayatlarını sürdürmeye devam ettiği aynı zamanda eşcinsel ilişkiler de yaşadığı bilinmektedir (Baird, 2004). Bu sebeple toplumdaki heteroseksüeller ve natranslar tarafından biseksüeller, doyumsuz, kararsız, açlık gibi kavramlarla ilişkilendirilmeye çalışılmaktadır. Sinan Aşçı'ya (2013) göre her iki cinsiyet ile duygusal ya da fiziksel ilişki halinde bulunma durumu açlık, doyumsuzluk ya da kararsızlık olarak nitelendirilmemelidir, cinsel iştah ya da açlık, her cinsel kimlik için düşünülebilir, aksi takdirde biyofobik bir durum ortaya çıkar.

Tüm bu çerçevede biseksüellikte de, aslında lezbiyen ve gey kavramlarında olduğu gibi da ikili cinsiyet sisteminin bir kabullenilişini ve cinsiyetin veya kimliğin ta kendisinin herhangi bir eleştiriye tabi tutulmadığını görmekteyiz. Biseksüellik, aynı şekilde kadın ve erkek kimliği ekseninde değerlendirilmekte ve bir kadının ya da bir erkeğin iki cinsiyete aynı anda veya farklı zamanlarda ilgi duyabileceği vurgulanmaktadır. Anlaşıldığı üzere biseksüelliğin bilinçaltında da, yalnızca ikili cinsiyet sisteminin ve buna dayalı söylemlerinin kabulü görülmektedir.

1.2.3.4. Tra(ns)vesti ve Transseksüel

Latince'de karşı, öteki, karşıt gibi anlamlara gelen 'trans' (Stryker, 2006, Akt: Aşçı, 2013, s. 11) kelimesi ile yine Latince'de giysi, kıyafet, elbise anlamına gelen 'vestis' kelimelerin birleşimi ile travesti ya da transvesti kavramı oluşmuştur (Bullough, 1993, Akt: Aşçı, 2013, s. 11). Transseksüel kavramı ise, Latince'de karşı, öteki, karşıt anlamına gelen 'trans' kelimesi ile yine Latince'de cinsiyet anlamına gelen 'sex' kelimelerinin birleşmesiyle meydana gelmiştir (Klein, 2000, Akt: Aşçı, 2013, s. 11). İki terime bakıldığında travesti/transvestinin anlamı kıyafet değiştiren iken transseksüelin anlamı cinsiyet değiştirendir (Aşçı, 2013, s. 11).

Tra(ns)vesti, çocukluktan başlayarak karşı cinse atfedilmiş ve yakıştırılmış giysilere ve davranışlara ilgi duyabilir, ergenlik döneminde karşı cinsine uygun görülmüş kılığa kıyafete bürünmeyi arzulayabilir; bu durumda giysilerin özel cinsel anlamlar taşıdığı bir tür fetişizm söz konusudur (Hopper, 1998, s. 47). Görünüş ve davranış olarak karşı cinse atfedilen ve yakıştırılan gibi olma arzusudur. Halk arasında bu kavram, kadın gibi giyinen ve kadın gibi davranış sergileyen erkekler olarak karşılık görmektedir. Aslında tra(ns)vesti kelimesi her iki cinsiyet için geçerli bir kavramdır; yani erkek giyimi ve

davranışları ile kendini ifade eden maskülen kadınlar için de geçerli bir kavramdır (Şahin, 2017, s. 12). Eleştirel olarak bakıldığında, kıyafetlerin cinsiyetleştirilmesi ne kadar genel geçerdir, evrenseldir? Peki, kime kadın kime erkek denir ve kimler tarafından neye göre belirlenmiştir sorunsalı doğmaktadır. Tra(ns)vesti ve diğer kavramların anlamlandırılması noktasında halen ikili cinsiyet söylemlerinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Queer teori tam da bu noktada neden insanların kendilerini illa cinsiyet kimliği ya da cinsel kimlik altında tanımlamak zorunda kalmaktadır ya da bırakılmaktadır sorunsalını ele alır; ikili cinsiyet ya da daha fazlası kimliklerin eleştirilmesine olanak sağlar. Kutuplaşma ya da kategorileşmenin aksine bunların kendisinin analiz edilerek eleştirilmesini hedeflemektedir. Burada, tra(ns)vesti, her ne kadar karşı cinsiyete ait görülmüş kılık kıyafete ilgi duyan bir kimlik olarak tanımlansa da aslında yine karşı cinsiyetin kabullenışı görülmektedir.

Francis Mark Mondimore'ye göre (1999, s. 78) insanın cinsel kimliği doğuştan var olan özelliklerinden biridir. Dış cinsel organları ile cinsiyetleri tespit etmek yanlış bir tutum değildir. Tespit edilen ile sonradan ortaya çıkan cinsellik ve cinsel roller, cinsel kimlik ile çoğunlukla denk düşmektedir. O halde transseksüel, erkek olmak isteyen bir kadın ve ya kadın olmak isteyen bir erkek değildir. Kimlik belgesinde bir cinsiyetin üyesi olduğu yazsa da cerrahi müdahaleden önce kişi ne erkektir ne de dişi, o bir transseksüeldir. Çünkü beynindeki/bilincindeki cinsiyet ile kimlik belgesindeki cinsiyet arasında uyumsuzluk mevcuttur (Hopper, 1998, s. 57).

Anne Hopper'e (1998, s. 47) göre bir transseksüelin cinsel organları hiç kuşkusuz vajina ya da penistir ve çoğu kez üretken durumdadır; ama kendini, başka cinsiyetteki bir bedenin içinde tutsak hisseder ve kendisinden beklenen cinsel rolden ve bu rollerden sorumlu olan cinsel organlarından da nefret eder. Yani biyolojik cinsiyeti ile hissettiği cinsel kimliği arasında bir uyumsuzluk söz konusudur. Transseksüellerle ilgili kullanılan ve aslında pek titizlikle seçilmiş bir kavram olmayan cinsiyet değiştirme kavramı yerine cinsiyetin düzeltilmesi kavram olarak daha yaygın ve doğrudur. Fakat Hopper ve diğerlerinin düzeltilmesi gereken bir şey olarak gördüğü cinsiyet yerine aslında kalıplarının düzeltilmesi ya da derinlemesine eleştirilmesi gerekmektedir. Ortada düzeltilmesi gereken yanlış bir şey yoktur, düzeltilmesi gereken insanların zihniyeti ve norm'alleşen beklentileridir.

1.2.3.5. İnterseks

Bireylerin, doğuştan her iki cinsiyete ait dış cinsel organlara da sahip olması yani halk deyimiyle çift cinsiyet halidir. Bu tanım, atipik olarak görülen iki üreme organı ile doğmuş kişileri ifade eder. Tıp, interseksleri, cinsel organına göre kadın ya da erkek olarak sınıflandırdığı kişiler arasında değerlendirmemektedir. Bazı durumlarda, doğduğu anda üreme organları net bir şekilde tanımlanarak hemen anlaşılabilen intersekslik, bazı durumlarda da hayatın ilerleyen dönemlerinde, ergenlik döneminde hatta daha ileriki dönemde gerçekleşebilir; kadınlarda regl olunmaması, erkeklerde regl olunması ya da fiziksel gelişimin doğumla atanan cinsiyete göre gerçekleşmemesi gibi. Bu durum karşısında interseks olarak belirlenmiş kişiler, henüz çocukken, fiziksel özelliklerinin iki cinsiyetten birisiyle örtüşmesi için aydınlatılmış rızaları alınmaksızın, geri dönüşü olmayan cerrahi yöntemlere maruz bırakılmaktadır. Sıklıkla ayrımcılığa ve ön yargıya dayalı mağduriyete maruz bırakılırlar. İnterseksleri, bir cinsel yönelim veya kimliği olarak saymak ya da trans veya üçüncü bir cinsiyet kimliği olarak sınıflandırmak doğru değildir. İnterseksler, kendilerini erkek veya kadın ya da hiçbiri olarak tanımlayabilirler. Aynı şekilde kendilerini, eşcinsel, trans, heteroseksüel ya da biseksüel olarak da tanımlayabilirler (Şahin, 2017, s. 13).

1.2.3.6. Trans – Transgender

Kendisine doğuştan atanan cinsiyetine (sex) ya da toplumsal cinsiyetine (gender), benliğinde duyumsadığı ve ifade ettiği cinsiyet kimliği doğrultusunda tıbbi veya cerrahi müdahale geçirmiş ya da geçirmemiş kişilerin tamamını içerir. Ülkemizde ve dünyada yaygın olarak kullanılan bu terim, Türkçe’de travesti ve transseksüel kavramlarını ve tanımlarını kapsar (Şahin, 2017, s. 12-13). Kendini bu kimliğe ait hissedenden bireylere Queer teori tarafından sorulan soru şudur: Neden illa bir kimlik? Salt iki cinsiyet kimliğine karşı duruş sergileyerek kendisini başka bir kimlik olarak ifade eden trans/transgender kelimesinin anlam ve tanım ifadelerinin içinin yine kadın ve erkek salt iki cinsiyet üzerinden doldurulduğu görülmektedir. Queer teorinin en büyük sorun alanı olarak, kadın-erkek cinsiyetinin dışında kimliklerin kendilerini aslında yine iki cinsiyet olarak kabul görmüş sex cinsiyetleri (kadın-erkek) üzerinden tanımlama çabalarıdır. Bu durum, kimliklerin içinin nasıl doldurulduğunu ve çelişkisini göstermektedir. Bir taraftan salt kadın ve erkek cinsiyetinin reddedilmesi bir taraftan da farklı bir kimliğin reddedilen

salt kadın ve erkek cinsiyeti üzerine tanımlanması Queer teori açısından yeterince anlaşılmasına ve anlamlandırılmasına yönelik bir tür handikaptır.

1.2.3.7. Cross-dresser

Toplumsal ve kültürel olarak cinsiyet ile özdeşleştirilmiş kıyafetleri giyen, aksesuarları takan, makyaj yapan kişileri tanımlayan bir cinsel kimliktir. Cinsel organını ya da cinsiyetini değiştirme arzusu yoktur (Şahin, 2017, s. 12). Tra(ns)vesti ve transseksüel kavramları ile yakın zamana kadar aynı anlamda kullanılan cross-dresser, henüz yeni bir kavram olmakla beraber tra(ns)vesti kelimesi kimi zaman argo ve hakaret anlamı içerdiğinden dolayı bu kelimelerden ayrılmıştır (Sheridan, 2009, Akt: Yedikardeş, 2017, s. 3). Ülkemizde ise daha çok, kadınlara yakıştırılan kıyafetlerin ve takıların erkekler tarafından giyilmesi özellikle cinsel eylem sırasında daha çok haz uyandırdığı öne sürülmesinden dolayı kişilerin kendilerini cross-dresser olarak tanımladığı anlaşılmaktadır. Cinsel organından dolayı bir olumsuz duygu hissetmemekte, cinsel organı ile barışık olmaktadır ve cross-dresser birisi heteroseksüel veya eşcinsel olmak zorunda değildir. Buradaki önemli nokta kişinin bedeni ile olan uyumsuzluğu değil cinsel eylem sırasında karşı cinsiyete aitleştirilmiş kıyafetlerin giyilmesinin istenmesidir. Bu bağlamda fiziksel özellikleri ile duygu durumu uymayan transseksüeller ile karıştırılmamalıdır. Peki, bu durumda da ikili cinsiyet sınırlandırmasının ve bu cinsiyetlere atfedilmiş kıyafetlerin bir kabulü olabilir mi? Her ne kadar karşı cinsiyetin kıyafetini giymekte özgür olduğunu ve farklı bir kimlik olduğunu savunsa da cross-dresserlar aslında toplumsal cinsiyetin kabul edildiğini fakat kendini sınırlandırmadığını yansıtmaktadır. Queer teorisinin beklentisi ile yine örtüşmemektedir. Kimliklerin, kategorilerin ve sınıflandırmaların eleştirilmesi yerine kendilerini yine kadın ve erkek cinsiyeti ve bunlara yönelik atfedilmiş kıyafetler üzerinden ayrı ve aykırı bir tanımlama yapılmaya çalışılsa da halen kadın ve erkek düzleminden çıkılamadığı anlaşılmaktadır.

1.2.3.8. Aseksüel(lik)

Kimlik kavramını ve insanların kendilerini bir kategorinin içerisinde sınırlandırmasını eleştiren Queer kavramı ile sıklıkla karıştırılan aseksüel(lik) kavramı, bir cinsel kimliktir, özgür irade ile cinsel hayatı ya da cinsel davranışları hayatında bulundurmamaktır; cinsel istek olabilir de olmayabilir de, bu bir tercihtir. Genellikle cinsel isteksizlik kavramı ile özdeşleştirilse de bir tercih olduğu düşünüldüğünde aslında hiçbir benzerliği yoktur.

Cinsel isteksizlik aseksüellik değildir. Yaşanmışlıklar veya travma sonucunda da oluşabilir ayrıca cinsel hayata ara veriş de aseksüellik olabilir. Karşı cinsiyete romantik duygular besleyebilir hatta âşık olabilir fakat ilişkilerinde cinsel eylemler yoktur. Cinsel eylemlerin yakınlık kurmada bir yol olmadığını savunur; özel ilişkilerin cinsellik içermesi yargısına karşıdır. Cinsel sağlık sorunları olan patolojik bir rahatsızlık değil bir görüş, bir hayat/yaşam felsefesi bir bakış açısı bir tercihtir (Zeilinger, 2015). “*Aseksüeller, genellikle dini nedenlerden dolayı cinsel ilişkide bulunmayan, yani bir anlamda ‘bekârlık yemini’ etmiş olanlardan farklıdır. Çünkü bekârlık yemini etmek bir ‘tercih’ iken, aseksüellik ‘cinsel yönelim’ olarak tanımlanıyor*” (Wallis, 2012). Dolayısıyla rahip ya da rahibelikten farklı bir durumdur.

1.2.3.9. Heteroseksüellik, Heteroseksizm ve Heteronormativite

Heteroseksüellik, kişilerin, kendilerine doğuştan atanan cinsiyetlerinden farklı olanı yani karşı cinsiyeti çekici bulması ve arzulaması halidir. Toplumda, heteroseksüellik normal olarak kabul edildiğinden dolayıdır, heteroseksüeller kendilerini, heteroseksüel olarak tanımla ihtiyacı duymazlar (Köylü, 2016, s. 8). Heteroseksüel terimi, Yunan dilinde farklı anlamına gelen ‘heteros’ kelimesi ile Latince’de cinsel anlamına gelen ‘sexualis’ kelimelerinin birleşmesiyle meydana gelmiştir (Klein, 2000, Akt: Aşçı, 2013, s. 6). Foucault, 1800’lü yılların son dönemlerinde türetilmiş olan bu kavramın yeni bir kavram olmasını, insanların, kavramlara, bir durumu, eylemi veya düşünceyi açıklama ya da aktarmaya gereksinim duymalarıyla ortaya çıktığını ifade ederek açıklar (Akt: Russell, 2006). Ayrıca kendilerini aseksüel olarak tanımlayan insanlar heteroseksüel olarak da kendilerini tanımlayabilirler; illa bir cinsel arzu, cinsel eylem veya bir cinsiyete ait olma şartı yoktur.

Söylemsel olarak bakıldığında, heteroseksüellik, en yaygın görülen cinsel yönelim şeklidir; bunun sebebi ise cinsel eylem sonucunda üremenin herhangi bir gereksinim duymadan gerçekleşebildiği tek cinsel yönelim olmasından dolayı normal olarak sıfatlandırılır. Dolayısıyla heteroseksüel olmadığını ifade edebilen kişiler sapkın ya da anormal olarak etiketlenir ve dışlanır (Aşçı, 2013, s. 7). Fakat dünyanın hiçbir yerinde aynı zamanda ülkemizde kaç kişinin heteroseksüel olduğunu, bir ülkenin ya da dünyanın yüzde kaçının heteroseksüel olduğunu kanıtlayan bilimsel bir veri, sayı veya bir dilim yoktur; çünkü insanlar özgür iradeleri ya da toplumsal baskı nedeniyle heteroseksüel olmadığını, eşcinsel veya trans olduğunu ifade edemeyebilirler. Bu yüzden toplumun

geneli, toplumun çoğunluğu veya çoğunluk gibi kavramların kullanımı doğru olmayacaktır.

Heteroseksüel yönelimlerin zorunlu olarak görülmesi ve gösterilmesi heteroseksizmdir. Eşcinseller veya transların birbirini sevdiği ve cinsel eylem halinde bulunduğu toplumsal mekânlarda (okul, iş, sosyal hayat vb.) heteroseksüelliğe ayrıcalıklı bir rol atfedilen çeşitli toplumsal pratikleri (dilbilimselden fiziksele, kamusal ya da özel alanda, açık ve üstü kapalı olarak) anlatan bir terimdir (Marshall, 1999). Gregory M. Herek'e (1990) göre heteroseksizm, homoseksüel ilişki, davranış ve toplum biçimini reddeden bir görüştür. Heteronormativite ise, heteroseksüelliğin tek normal yönelim olarak görülmesi ve bu yönde savunmaların yapılmasıdır; toplumsal kuralların, değerlerin ve politikaların toplumun tüm üyelerinin hepsinin heteroseksüelmiş gibi kabul edilmesi ve daha doğrusu dayatılmasıdır (Akt: Danyeli Güzel, 2017, s. 3-5). İnsanların, sadece ikili cinsiyet sisteminden birisi olarak yani heteroseksüel kadınlar veya erkekler olarak iki kategoriye ayrıldığını, cinsiyet odaklı birlikteliğin ve eylemlerin sadece karşı cinsiyetler arasında gerçekleşebileceğini ve her cinsiyet kimliğinin kendisine özgü değişmez rolleri olduğunu iddia eden inançlar, normlar, görüşler ve politikalar (Şahin, 2017, s. 13). Bu bağlamda heteroseksizmin, cinsiyetin yalnızca iki kimliğe dayalı olduğunu, kimliğin eleştirilmesinden ziyade üçüncü bir kimliğe bile izin vermediğini ve keskin bir şekilde reddettiğini anlamaktayız. Bu bağlamda heteroseksist insanlar, sadece iki cinsiyet kimliğini kabul etmenin de ötesinde bunu dayatma eylemindedir. Heteroseksüelliği tek gerçek kabul eden heteroseksitlerin, öncelikle kimliğin kendisini eleştirmesi, kimliğin öze göre mi ötekine göre mi inşa edilebilen bir oluş olduğunu, atanan mı kazanılan mı olduğunu ve kime göre, neye göre var olduğunu sorgulaması gerekmektedir. Dolayısıyla bu çalışma belki de eşcinsellerin ve transların yanı sıra heteroseksüeller için de bir bakış açısı sağlayabilecektir.

1.2.3.10. Homoseksüellik/Eşcinsellik

Kişilerin, kendilerine doğuştan atanan cinsiyetlerinin ve buna yönelik beklentilerin ötesine geçerek kendisiyle aynı atanmış cinsiyetlere duyduğu ilişki, arzu ve sevgi halidir. Bu tür cinsel yönelimleri olanlara homoseksüel denmektedir. Eşcinselliğin doğuştan gelen genetik faktörlerin neden olduğunu ileri sürenler olduğu gibi, eşcinselliğin/homoseksüelliğin kazanılmış bir sapkınlık, perversiyon biçimi olduğunu ileri sürenler de vardır (İnceler, 2011, s. 100). Fakat günümüzde homofobi kavramından

türetilmesinden, toplum tarafından negatif anlam yüklenmesinden ve eşcinsellerin arasında var olan ilişkinin boyutunun salt cinsellik/sevişme eylemi olarak düşünülmesinden (Çekirge, 1991) dolayı bu kelimenin kullanımı pek çok araştırmacı tarafından uygun bulunmamaktadır ve bu terimin yerine daha çok eşcinsel/lik, gey, lezbiyen veya biseksüel gibi kelimeler kullanılmaktadır. Eşcinsellik, duygusal ve cinsel açıdan kendisi gibi olana ilgi duyan kadın ve erkek olarak da tanımlanır. Uzun yıllar boyunca cinsel kimlik bozukluğu, hastalık, sapıklık ve sapkınlık olarak tanımlanmıştır. 1973 yılında DSM-IV, 1992 yılında WHO ve ICD kapsamında eşcinselliğin ruhsal bir bozukluk olmadığı kararı alınmış ve bu kavram hastalık sınıflandırılmasından çıkartılmıştır. Ülkemizde de resmi olarak DSM-IV kullanılmaktadır (Şahin, 2017, s. 10). Kinsey'in 1938 yılında yaptığı bir araştırmada katılımcı erkeklerin %37'si başka bir erkekle en az bir kez cinsel bir deneyim yaşadığını belirtirken, tam anlamıyla bir erkekle ilişki halinde olduğunu ifade eden erkeklerin ise oranının %13 olduğu görülmektedir. Taramaya katılan kadınların %28'i başka bir kadınla cinsel deneyim yaşadıklarını belirtmekten, %7'si bunun tam olarak lezbiyen cinselliği olduğunu bildirmiştir. Eşcinselliğin nedenlerinin araştırılması dışında eşcinselliğin yaşanma şekillerinde de farklılıkların olduğu anlaşılmıştır. Kenneth Pummer dört tip eşcinselliğin olduğunu ortaya koymuştur: *geçici, duruma bağlı, kişileştirilmiş ve bir yaşam tarzı olarak eşcinsellik* (Akt: Giddens, 2008).

Homoseksüellik/eşcinselliğin kelime anlamına bakıldığında terimlerin anlam çerçevesinin yine kadın ve erkekler dikotomisi üzerinden gerçekleştirildiğini görmekteyiz. Fakat burada cinsel yönelimin beklentilere uymuyor olması kişiye dezavantajlı bir kimlik yüklemektedir. Normatif düzende heteroseksüelliğin kutsanmış ve kadın-erkek rol ve ilişkilerinin katı bir şekilde belirlenmiş olması beklentilere uymadığı gerekçesiyle eşcinsel ve transları ötekileştirmiştir. Bireyin özünün ötekne göre belirlenmesi ve ötekinin de aslında beklentiye olan uyumluluğu, eşcinsel ve transları toplumsal yaşamın birçok alanının dışına atmaktadır. Modern dönemdeki monist kimliğin yerine post-modern dönemde kimikleşmenin benimsenmesi ve bunun bireyin öz iradesi ile gerçekleştirilmesi, ötekine göre değil bireyin özüne göre oluşması, insanlar arasında belki de biraz daha kimlik (beklenti çerçevesinde) mücadelelerine sebebiyet vermiş olabilir; fakat unutulmamalıdır ki bireyleri sevmekten daha önemlisi varoluşlarına ve bunu öz iradeleri ile gerçekleştirmiş olmalarına saygı duyulmasıdır.

1.3. Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik Tertibatının Etkileri

1.3.1. Homofobi – Transfobi – Biofobi

Yunanca'da aynı ve eş anlamına gelen 'homos' kelimesi ile yine Yunanca'da korku anlamına gelen 'phobos' kelimelerinin birleşmesiyle oluşan homofobi kavramı (Erol, 2009) genel anlamıyla, eşcinsellere karşı beslenen olumsuz düşmanca duygu, düşünce, önyargı, tutum ve davranışlar, akıldışı korku, iğrenme ve nefret olarak tanımlanır. Bir korku veya irrasyonel bir inancın çok daha ötesindedir. Politik bağlamlarla oluşan ve onlarla bir arada ele alınması gereken, gruplar arası bir süreçtir. Homofobik ideoloji, bireysel bir özellik olarak kendiliğinden değil, belirli bir sosyal, politik ve kültürel bağlamlar içerisinde oluşur (Göregenli, 2009, s. 9). Homofobi bu anlamca cinsiyetçiliğin bir uzantısı olarak düşünülebilir, heteroseksüel olmayan bireylere karşı insanlığın korunması ve kontrolü için bir şiddet bir dayatma mekanizması haline gelir (Şahin, 2017, s. 14). Transfobi ise translardan nefret etme, korkma, varlıklarından hoşlanmama gibi önyargılı, olumsuz ve düşmanca tavır tutumları ifade eder. Çabuk ve Candansayar'a (2010) göre karşı cinsiyet ile yakınlaşmayı normal görerek bunu savunan heteroseksüeller tarafından heteroseksüel olmayanları damgalayan, reddeden ve aşağılayan ideolojik bir sistem olan homofobi yüzünden, kalıpların dışına çıkan eşcinsel ve translar saldırılara maruz kalır. Homofobi gibi transfobi de sık sık bireysel veya kurumsal ayrımcılık, önyargı ve şiddet vakalarıyla sonuçlanır. Transfobi de insanlarda kendiliğinden gelişen bir duygu değil, belirli bir sosyal, politik ve kültürel etkenler içerisinde ortaya çıkar, şekillenir veya giderilebilir (Şahin, 2017, s. 14). Biofobi ise heteroseksüellerin biseksüellere yönelik korku, hoşnutsuzluk, nefret ve önyargılı olması halidir. Burada önemli olan noktanın gözden kaçırılmaması gerekir; her trans eşcinsel olmak zorunda değildir, heteroseksüel trans bir kadın ya da heteroseksüel bir trans erkek eşcinsel olmak zorunda değildir ve genel yargılamalardan kaçınılmalıdır. Kendisine sorulmadan doğuştan atanan cinsiyetine karşın kendisini trans kadın olarak tanımlayan bir erkek askere gitmek isteyebilir, bir kadın ile aşk yaşayabilir ve çocuk sahibi olabilir, illa eşcinsel olma zorunluluğu yoktur ve bu durum transları eşcinsellerden ayıran en önemli özelliktir.

Cinsellik ve akabinde cinselliğin tertibatı, bireylerin özüne göre değil de öncelikle ötekine göre tanımlanması ve biçimlendirilmesi üzerine üretilmiştir ve üretilmektedir. Ötekine göre tanımlanan cinsiyet kimliklerini ve pratiklerini reddeden ve özünün sesine kulak vererek kendi iradesi ile var oluşunu gerçekleştiren ve gerçekleştirmeyi sürdüren bireyler,

heteronormatif düzenin hâkim olduğu birçok imkânlardan dışlanmaktadır. Dışlanma, dezavantajlı konuma düşürme ve mağduriyet iktidar eliyle ve kurumsal alanda örtülü resmiyet kazandırıldığında da (siyaset, hukuk ve adalet alanlarında), var oluşlarını beklentilerin aksine kendi arzuları çerçevesinde sürdüren bireylere karşı fobik tutum ve davranış elbette önlenemez olacaktır. Sonraki başlıklarda daha yakından irdelenecek olan bazı teori ve yaklaşımların, dikotomik cinsiyet kalıbı içerisinde (kadın-erkek) doğanın kanunuymuş gibi açıklamalar getirmesi veya belli mücadelelerin kimlik idealinin, paradoksal olarak dikotomik cinsiyet kimliği üzerinden yeniden üretilmesi (ya da bu yönde çabalanması), belli normların yıkılması arzusunun başka normları kabullendirme arzusuyla yapılmasından daha öteye gidememesi, yani cinsiyet kimliğinin ve cinsel kimliğin yeniden tertibatının aslında var olan kalıplar dâhilinde üretilmeye çalışılması, sınırların zorlanmaması bir takım insanlara karşı fobik tutumları ve davranışları ortadan kaldırmaktan öte dursun sınırlandırılmış kimlikleri belki de form değiştirilmiş haliyle yeniden üretmektedir. Bu durumda, fobik tutum ve davranışların ötekiler tarafından diğerlerinin özüne karşı değil, diğerlerin imajlarına karşı gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Bu noktada önemli olan, olumlu ya da olumsuz, bir insana karşı beslenecek herhangi bir duygunun imajlara değil, insanların kendisine odaklanarak gelişmesidir. Böylece iktidarlar tarafından kurgulanmış, aktarılmış ve aktarılmaya devam eden soyut sebepler üzerine var olan mücadele, yerini öze saygıya bırakacaktır.

1.3.2. Nefret Suçu, Sosyal Dışlanma ve Mağduriyet

Nefret suçu, herhangi bir nedenle duyulan önyargı sonucunda bir kişiye veya gruba karşı dolaylı ya da doğrudan şiddet içeren suçlar olarak tanımlanabilir. Literatürde bazen önyargı suçları olarak da karşılaşılabilmektedir (Gürler, 2010, s. 260). Önyargıya dayalı işlenen suçları ve söylemleri yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı gören her türlü ifadeleri ise Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi nefret söylemi olarak kabul etmektedir (Vardal, 2015, s. 135). Doğrudan işlenen suçlara verilebilecek en iyi örnek nefret suçudur; karşı tarafın doğrudan mağdur olmasına sebep olur (Strobl, 2010, Akt: Yedikardeş, 2017, s. 16). Suç kavramının evrensel bir tanımı olmaması gibi nefret suçunun da evrensel bir tanımlamasını yapmak mümkün değildir. Bir ülkede, toplumda veya kültürde suç veya nefret suçu sayılan eylemler başka bir ülke, toplum veya kültür tarafından aynı ya da farklı zamanlarda uygulanıyor olabilir. Nefret suçlarını diğer suçlardan ayıran şey ise sadece kişide (mağdurda) değil, o kişinin (mağdurun) içerisinde bulunduğu grupta da

koru yaratması ve dehşet uyandırmasıdır; kurbanın içinde bulunduğu bir grubun kimliğine ve tercihlerine yöneltilen bir suç türüdür (Perry, 2001, Akt: Yedikardeş, 2017, s. 16).

Nefret suçları, ilk olarak tam anlamıyla 1990'lı yıllarda Nefret Suçları İstatistikleri yasası ile ABD'de yürürlüğe girmiştir. İngiltere'de aynı yıllarda ABD'den etkilenerek bu kavramı tartışmaya başlamıştır (Sınar, 2013). AGİT, 2009 yılında hazırladığı Nefret Suçları Pratik Rehberi ile üye ülkelerin kendi yasalarında nefret suçlarına ilişkin düzenlemeler yapabilmesine olanak sağlamıştır. AGİT'e göre nefret suçu, *“mağdurun, mülkün ya da işlenen bir suçun hedefinin, gerçek veya hissedilen ırk, ulusal ya da etnik köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engellilik, cinsel yönelim veya diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir grupta gerçek ya da öyle algılanan bağı, aidiyeti, desteği ya da üyeliği nedeniyle seçildiği, kişilere veya mala karşı suçları da kapsayacak şekilde işlenen her türlü suçtur”* olarak tanımlanmıştır (Göregenli ve Köylü, 2017, s. 5). Nefret suçunun her zaman iki ögesi olduğu vurgulanmaktadır; ilki suç ikincisi ise işlenen suçun sebebinin oluşturduğu önyargılardır (OSCE, 2009, Akt: Yedikardeş, 2017, s. 17). KAOS GL'nin sadece medyaya yansıyan vakaların ele alarak 121 mağdur ve 48 tanık (toplam 169 anket) tarafından yanıtlanan 26.03.2016 – 15.03.2017 tarihleri arasında yaptığı bir araştırmada, 2016 yılı içerisinde 9 nefret cinayeti ve 16 nefret saldırısı meydana geldiğini, olayın gerçekleştiği illere bakıldığında 52 olayın İstanbul ve 41 olayın Ankara olduğu; olayın gerçekleştiği mekânlara bakıldığında 40 nefret suçunun okul ortamında, 26 nefret suçunun ev ortamında, 22 nefret suçunun toplu taşıma duraklarında veya araçlarında, 21 nefret suçunun kafe, bar, restoranda, 16 nefret suçunun bireylerin evlerinin civarlarında, 13 nefret suçunun sokak ve caddelerde, 10 nefret suçunun bireylerin iş yerlerinde, 5 nefret suçunun hastane veya sağlık merkezinde, 5 nefret suçunun LGBTİ+ buluşma mekânının içinde veya civarında, 1 nefret suçunun polis merkezinde ve 10 nefret suçunun diğer yerlerde işlendiğini; 136 nefret suçunun hakaret veya sözlü saldırı, 57 nefret suçunun şiddet tehdidi, 50 nefret suçunun fiziksel şiddet, 40 nefret suçunun takip edilme, 38 nefret suçunun cinsel taciz (saldırı olmaksızın), 20 nefret suçunun mal veya mülke tahrip, hasar veya fişleme, 9 nefret suçunun cinayet teşebbüsü, 8 nefret suçunun diğer cinsel saldırılar, 6 nefret suçunun sağlık veya diğer kamu hizmetlerine erişimin engellenmesi, 6 nefret suçunun kolluk kuvvetleri tarafından korunma talebinin reddedilmesi, 5 nefret suçunun silahla yaralama, 3 nefret suçunun tecavüz, 3 nefret suçunun alıkonulma veya tecrit

edilme ve diğer nefret suçunun 9 farklı yerlerde olduğunun tespit edildiği; cinayete teşebbüs, fiziksel şiddet, silahla yaralama veya diğer cinsel saldırıları içeren vakalarda cinsel yönelimlerin (toplam 58 vaka) 38'inin gey, 7'sinin heteroseksüel, 4'ünün lezbiyen 3'ünün biseksüel, 3 bilinmeyen ve 3 diğer olduğu ortaya konmuştur. Mağdurların çoğu ailelerinden ve kolluk kuvvetlerinden ciddi biçimde korktuğu, mahkemelere veya diğer devlet aygıtlarına güvenmedikleri, bu nedenle de kolluk kuvvetlerine veya mahkemelere son derece az sayıda olayın ihbar edildiği; 9 cinayete teşebbüsün 9'u da özel kişiler tarafından gerçekleştirildiği, bu 9 vakadan 3'ünün failleri mağdurların aile üyeleri, 3'ü tanıdıkları, 1'i okul arkadaşları, 2'si tanımadığı kişilerin olduğu, yani 9 vakadan 7'sinde LGBTİ'ler bizzat tanıdıkları kişiler tarafından öldürülmek istendiği; saldırıların yarısından fazlasının iki veya daha fazla sayıdaki görgü tanığının gözü önünde yapıldığı, örgü tanıklarının yarısından fazlasının (%57) olaylara tepki vermediği, yaklaşık beşte birinin (%21) mağdurları destekleyici tavır aldığı, 169 vakanın 26'sında mağdurların yaralandığı ve 18'inin tıbbi yardıma başvurduğu, 7 vakanın tanığı olay sonrasında mağdurun tıbbi yardıma başvurup başvurmadığını bilmediği; tıbbi yardım aldığı bildirilen 18 mağdurun sağlık kurumlarına başvuru sürecinde gördüğü tedavi ve genel yaklaşıma dair 15 mağdur, 3 tanık ifadesine dayanan değerlendirme sonucunda mağdurların çoğunun olayların ardından ciddi psikolojik tahribata uğradığı ve bu zarar uzun süreli etkileriyle mağdurların hayatını birçok bakımdan kötüleştirdiği, çok az sayıda mağdur travma sonrası stres bozukluğu, depresyon, anksiyete, öfke veya paranoyadan kaynaklı ciddi sorunların üstesinden gelmek üzere profesyonel destek aldığı ve psikolojik tedavi gören mağdurların yarısından fazlasının tam olarak iyileşemedikleri; aynı çalışmada 98 mağdurun verdiği cevaplara göre, 30'unun ağır depresyon, 25'inin paranoya veya sosyal fobi, 13'ünün aşağılanmış ve dışlanmış, 5'inin kanıksama, 5'inin intihar düşüncesi, 5'inin anksiyete ve 15'inin diğer psikolojik sağlık sıkıntıları yaşadığı tespit edilmiştir (Göregenli ve Köylü, 2017, s. 14-20). Eşcinsel ya da translar, farklı görülmelerinden dolayı önyargılardan kaynaklanan nefret suçlarının mağduru olabileceği gibi ortada kolektif bir mağduriyet de yaşanabilmektedir. Herek ve arkadaşları, cinsel yönelim temelinde nefret suçuna maruz kalmış 450 lezbiyen, gey ve biseksüeller yaptığı görüşme sonucunda, mağdurlar eşcinsel ve transların, kendilerine karşı işlenen suçların cinsel yönelimlerinden dolayı kaynaklandığının farkında olduklarını ortaya koymuştur. AB ülkelerinde trans olmak üzerine yapılan karşılaştırmalı bir araştırmada 6,579 trans katılımcının yarısından fazlası (%54) trans olmalarından dolayı ayrımcılığa ve tacize

uğradıklarını ifade etmişlerdir (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014; Herek ve ark., 2012, Akt: Yedikardeş, 2017, s. 17-18). Ayrıca buna ek olarak eşcinsel ve transların mağduriyeti sadece nefret suçu ile alakalı da değildir; çevrelerindeki homofobik ve transfobik tutum ve davranışlardan dolayı resmi kurum, kuruluş ve makamlarda da ikincil sınıf muamelesi görmekte oldukları bilinmektedir (Wolhuter ve ark., 2009, Akt: Yedikardeş, 2017, s. 18). Eşcinsel ve translara yapılan bu muameleler eşcinsellerin ve transların yaşam haklarının ellerinden alınmasına ya da bireylerin intihar etmelerine dahi yol açmaktadır. Homofobik nefret suçlarının heteroseksüel faillerinin eylemlerinin, aslında erkeklik biçimlerine, anlamına veya yeniden kazanılmasına katkı sağlama amacıyla gerçekleştirildiği görülmektedir (Tomsen, 2002, Akt: Yedikardeş, 2017, s. 18). Serpil Sancar (2009) *Erkeklik: İmkânsız İktidar* adlı kitabında ise eril şiddet üzerinde durmakta ve eril şiddetin erkeklerin sadece kadınlarla ilişkilerini belirlemediğini, erkekler arasındaki hiyerarşiyi de belirlediğini ifade etmektedir; eril şiddetin normalleşmesinin ve meşrulaşmasının sebebinin ise kadın bedeninin denetimi isteği olarak açıklamaktadır. Erkekler evin geçimlerini sağlama karşılığında kadınların itaatini talep etmektedir. Bu sayede modern dönemdeki kapitalist düzenin ve iş bölümünün getirdiği fiziksel güce dayalı cinsiyet ve rollerinin yeniden üretildiği görülmektedir. Bu durum *ben* ve *ben olmayan* ekseninde üretilen düalist cinsiyet kimlik ve rollerinin kazuistik çerçe oluşturması sonucunu doğurmuş ve cinsler arası şiddetin yanında cinslerin birbirlerine olan nefret söylemlerini geliştirmiştir. Erkekler, beklentilere uymayan hemcinslerine karşı da oldukça kırıncı ve zarar verici şiddet eylemlerinde bulunmaktan hiç de çekinmemektedir. Modern dönemin monist kimlik (daha çok ulusal kimlik) algısından sıyrılarak kimliğin kendisinin eleştirildiği post-modern dönemde, cinsiyet kimliği ve cinsel kimlik alanında hoş görü noktasında kayda değer yol katedildiğini söylemek pek de mümkün gözükmemektedir.

Öte yandan, hukuksal düzen ve yapılanma, nefret söylemlerinin kapsamını olması gerekenden daha geniş ya da olması gerekenden daha dar yorumlayarak da stratejik seçiciliğini ortaya koymaktadır. Nefret söylemleri olması gerekenden daha geniş değerlendirdiğinde, nefret güdüsüyle söylenmiş sözler karşısında kırılan grupların, bireylerin hukuk tarafından korunma talepleri yine hukuk tarafından kendilerine geri döndürülüp, toplumun değerlerini ve hassasiyetlerini incitiyor olmaları sebebiyle pekâlâ suçlu duruma düşürmektedir. Nefret söylemleri olması gerekenden daha dar değerlendirildiğinde ise, bu kez hukuk çok daha bir tehlikeli mecraya girerek nefretin fiili

mekanizmalarına kendisini eklemiş olur; bu durumda hukuk, nefret söylemlerinin bazı hallerini görmezden geleceğini vaat ederek bunlara onay vermiş olacaktır. Her iki durum da paradoksal bir şekilde, ifade özgürlüğünün toplumun imtiyazlı kesimlerinin (kabul gören düalist cinsiyetlerin-muhafazakârların) lehine sınırlandırılması veya bazı nefret söylemlerinin olumlanarak yerleşmesine imkân vermesi gibi durumlar, ileride sorunlarla yüzleşmeyi gerektirebilir. 1990 yıllarından günümüze değin nefret söylemleri hakkındaki asıl tartışma ifade özgürlüğü ve nefret söylemi arasındaki gerilimdir. Sınırları imtiyazlı kesimlere göre belirlenmiş ifade özgürlüğüne rağmen, kırılğan grupları nefret söylemlerine karşı korumak nasıl gerçekleşecektir (Özkazanç, 2018a, s. 1-3)? Post-modern dönemde ve akademisyenlerce daha çok ulusal, etnik ve kültürel kimlik sorunlarının konu edinilmesi, nefret söylemleri, nefret söylemlerinin sınırlarının belli kesimlere göre çizilmesi, nefret söylemlerinin de cinsiyetleştirilmesi, cinsiyet kimliği ve cinsel kimlik sorunlarının -birkaç mücadeleci dışında- göz ardı edilmesi, bazı yaklaşımların ise, mücadele adı altında aslında normların çok da dışına çıkamıyor olması nefret suçlarının, dışlanmanın ve mağduriyetin hukuksal olarak engellenmesi noktasında gelişme kaydedilememesinin en büyük nedenlerindedir. Ayrıca en önemli diğer sorun ise nefret söylemlerinin sınırlarının çizilmesi, cezai yaptırımları gibi eylemlerin yalnızca hukuka bırakılmış olmasıdır. Bu bağlamda yalnız hukukçuların değil sosyolog, psikolog gibi birçok bilimin bu konuda belirleyici olması ya da buna imkân verilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde Alev Özkazanç'ın da kastettiği gibi tanımlamalar ve yaptırımların yalnızca hukuk camiasına ve iktidara bırakılması imtiyazlı kesimlerin düşüncelerinin, görüşlerinin, beklentilerinin lehine sonuçlanmasına sebebiyet verecektir.

2. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE: CİNSİYET ODAKLI TEORİLERE QUEER BAKIŞ

İnsanlık tarihine bakıldığında insanların birçok hiyerarşik düzen kurduğunu, bu hiyerarşik düzenlerin bazılarının anaerkil/matriyarkal olduğu ileri sürülse de baskın bir şekilde ataerkil/patriyarkal hiyerarşilerin daha çoğunlukta olduğunu, toplumsal yapıdaki hiyerarşinin belirlenmesinde en önemli dinamiklerinden birinin cinsiyet kimliği ve cinsellik olduğunu, toplumsal yapının temelde kadın ve erkek olarak ayrıldığını, halen günümüzdeki en temel toplumsal ayırım kriterinin cinsiyet ve cinsellik olduğunu ve cinsiyet ve cinsellik tertibatının ve ayırımının günümüzde en belirgin hali ile yaşanmakta olduğunu söyleyebiliriz. Bu belirlenen hiyerarşiler, aslında ne biyolojik bir üstünlükle ne de bir var oluşla alakalıdır; tamamen tertibat ve kurmaca bir düzen algısının yaratmış olduğu hiyerarşilerdir. En tehlikeli olan ise bu hiyerarşilerin oluşturulması esnasında biyolojik, fiziksel ve psikolojik temellere dayandırılmaya çalışılması ve doğanın kanunu veya bilimsel bir gerçeklikmiş gibi insanlara servis edilmesi, insanlara kabul ettirilmesi (en azından idealize edilmesi), devamlılığının bu şekilde sağlanmaya çalışılması, cinsellik, cinsel yönelim, cinsiyet, toplumsal cinsiyet, kimlik vb. kavramların bu teorik dayanaklar ile inşa edilerek gerçeklik algısı, doğanın kanunu veya norm'al gibi kabullendirilmeye çalışılmasıdır. Hâlbuki bir ideal sonucunda ve başta hayali olarak ortaya çıkmış hiyerarşik yapıların ve bu bağlamda kategorileşmenin bilimsel temelleri olduğunu söylemek, doğa ve gerçeklik ile yakından veya uzaktan alaka kurulamamasındandır. *“Neyi biyolojinin belirlediğini, neyin insanlar tarafından biyolojik mitler kullanılarak haklı çıkarılmaya çalışıldığını nasıl bilebiliriz? Bunu anlamak için önemli kurallardan biri, ‘Biyoloji izin verir, Kültür yasaklar’ kuralıdır”* (Harari, 2016, s. 150-153). Bu bağlamda çalışmanın bu bölümünde, cinsiyet kimliği ve cinsellik kimlik hakkında ortaya atılmış teorilerin, dikotomik cinsiyet bağlamında, nasıl gerçeklik algısı ve doğanın kanunu gibi algılar geliştirmeye çalıştıklarını, kimliğin, ikili cinsiyet ve pratikleri ile gerçekleştirilmesi ideallerini ortaya koyarak analiz edilmesi ve queer yaklaşım ile eleştirilmesi hedeflenmektedir.

2.1. Cinsiyet ve Cinsel Gelişim Teorileri

Bu bölümün amacı teorileri ve kavramları derinlemesine analiz etmekten ziyade teorilerin ve kavramların en genel anlamlarıyla kısaca açıklanması ve bu cinsiyet şemalı teorilerin Queer teori yaklaşımıyla eleştirilmesi olduğundan kavramlar ve kuramlar derinlemesine

incelenmemiştir. Burada önemli olan en genel anlamı ile açıklanan teorilerin, eleştirilmesi ve yeniden anlamlandırılmaya çalışılmış olmasıdır.

Sosyal Öğrenme teorileri, cinsiyetleri tipleştirme sürecinde, çocukların önceden kendilerine atanmış cinsiyetlerine ve önceden belirlenmiş cinsiyet rollerine uyumlu veya uyumsuz davranış göstermelerinin karşılığında aldıkları ödül ve cezaların yanı sıra gözlem ve model almadan kaynaklanan dolaylı öğrenmenin etkisini vurgulamaktadır. Bu teori, cinsiyet ve rollerinin farklılığının kaynağı olarak sosyalizasyon/uyum sürecinin cinsiyet farklılığı üzerine kurulu pratiklerini işaret etmektedir. Cinsiyete ilişkin önceden belirlenmiş rolleri öğrenmek, diğer sosyal davranışları öğrenmekle aynı görülür, yani cinsiyet ve rollerin farklılıklarını açıklamak için özel psikolojik mekanizmalar veya süreçler tanımlamaya da gerek yoktur. Çocuklar kendilerine atanan cinsiyetlerine uyumlu olmaktadır çünkü cinsiyet kendi kültürlerindeki ayrılmış sosyalizasyonun temeli konumundadır (Bem, 1983, 1984, Akt: Şah, 2016, s. 15). Bu teoriye göre cinsel rollerin kavranması ve uygulaması, insanın diğer davranışlarını analiz eden öğretimin prensipleri ile tanımlanabilir. Bu prensipler ayırt etme, genelleme, gözlemsel öğrenme gibi süreçlerin yanı sıra ödül alma ya da almama, belli periyotlarla cezalandırma, dolaylı veya doğrudan koşullandırma gibi süreçlerle ilgilidir (Nemlioğlu, 1981, s. 8). Albert Bandura ve Richard H. Walters'in (1963) öncülüğünü yaptığı bu teoride gözlemsel perspektife dayalı bir anlayış hâkimdir. Bu teori, Operant Koşullanma teorisine göre çocuğa biraz daha fazla önem vermektedir. Operant Koşullanma teorisinde çocuğun, çevresi tarafından nasıl algılandığı önemlidir. Çocuk bir şekilde davranış sergiler, eğer bu davranışlar istenilen ve beklenen davranışlar çerçevesindeyse ödüllendirilir, aksi takdirde reddedilir ve cezalandırılır. Sosyal Öğrenme teorisinde ise, çocuk, etrafında olan bitenleri gözlemler, etrafındakileri taklit etmeye ve cinsel rollere ait bilgileri edinmeye çalışır. Taklit ettiklerinde ödüllendirileceklerini bilmek, onları motive eder. Akranları, ebeveyni, kardeşi, bir akrabası, öğretmeni, bir medya kahramanı vs. çocuk tarafından özdeşim modeli olarak seçilebilir (Tuğrul, 1994, s. 173-174).

Öğrenme prensiplerini kullanmakta olan *Operant Koşullanma teorisi*, pekiştiriciler aracılığıyla Öğrenme teorisinin temelini oluşturmaktadır. Birçok davranış aynı temel prensipler temelinde öğrenilir. Cinsel rol edinimi de aynı temel prensipler doğrultusunda kazanılır. Bu temel prensiplerin özü ödül ve cezadır. Çocuklar, çevreden aldıkları tepkilere göre, cinsiyetlerine (önceden atanan) uygun davranışlar sergilediğinde

ödüllendirildiğini, cinsiyetine yakıştırılmayan davranışlar sergilediğinde ise, eleştirme, kınanma, cezalandırma ve görmemezlikten gelinme gibi olumsuz tepkiler aldığını gözlemler ve öğrenirler; cinsel roller, davranışların sonuçlarıyla belirlenerek tanımlanır. *Psikanalitik teori*, vaka analizlerine yer veren klinik bir yaklaşım iken, Operant Koşullanma teorisi ise daha çok çocuklarının cinsel davranışlarını açığa çıkarma araştırmalarını kendisine dayanak almıştır. Birçok çalışma, ebeveynin kız ve erkek çocuklarıyla farklı iletişim kurduğunu destekleyen sonuçlar vermiştir (Tuğrul, 1994, s. 172). Judith H. Langlois ve A. Chris Downs (1980) ise cinsel davranış eğilimlerini tespit etmek amacıyla, 3-5 yaş arandaki çocukların oyuncak tercihlerini ve oyun aktivitelerini seçmedeki farklılıkları bularak ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırma bulgularında, babalarının, erkek çocukların kız oyunları ve oyuncakları oynaması durumunda, onları cezalandırıcı bir tutum izlediklerini; fakat kız çocukların erkek oyun ve oyuncaklarıyla oynaması halinde cezalandırmanın aksine pekiştirici tutum sergilediklerini ortaya koymuşlardır. Anneler ise, gerek kız ve gerekse erkek çocukların kendi cinsiyetlerine uygun tercihler yapmaları durumunda pekiştirici tutum sergiledikleri belirlenmiştir. Bu sonuçlar;

- a) Ebeveynin, kız çocuklarına karşı daha tutarlı davrandığını,
- b) Babaların annelerden daha baskıcı bir tutum izlediğini,
- c) Babaların cinselliğe ait öğretilerinin önemli bulunduğunu,
- d) Kızlardaki dişiliği, erkeklerdeki erkeksiliği ortaya çıkarmanın ve pekiştirenin daha çok babalar olduğunu göstermektedir.

Ronald E. Johnson (1975) ise, sadece anne ve baba ile kurulan iletişim sonucunda cinsel rollere ait davranışların öğrenilemeyeceğini, oyun ortamındaki arkadaşların ve kardeşlerin de bu konuda önemli ölçüde etken olduğunu ifade etmektedir. Johnson, kızları ve oğulları olan bir ailenin çocuklarındaki davranışlarının bariz bir şekilde kız ve erkek olarak ayrıştığını; fakat aynı cinsiyetli çocukların kardeş olduğu ailelerdeki çocukların davranışlarının daha esnek olduğunu tespit etmiştir. Aynı cinsiyetteki kardeşler karşı cinsiyete ait görülen rolleri de üstlenmek zorunda kalmışlardır. Örneğin iki kız kardeşin olduğu bir ailede kız çocuklar erkek kardeşin olmaması nedeniyle onun da rollerini de üstlenmek durumunda kalmışlardır. Johnson oyunun, cinsiyet davranışların öğrenilmesinde oldukça önemli bir ortam olduğunu, çocukların oyun esnasında birbirlerinin davranışlarını incelediğini ve karşı geri bildirim (feedback) verdiklerini-

aldıklarını ifade etmektedir. Öğrenme teorisyenleri, sadece ödül ve ceza yolu ile cinsel rol gelişiminin açıklanmasının yeterli olamayacağını ifade etmekle birlikte yine de kız ve erkek davranışları açısından çocuğun kendisi için önemli kişilerce övülerek ödüllendirilmesinin çocuğun gelişiminde önemli bir etkiye sahip olduğunu vurgulamaktadırlar (Tuğrul, 1994, s. 172- 173).

Lawrence Kohlberg (1966) ise (Akt: Tuğrul ve İsmihan, 2001) çocuğun cinselliği tam anlamıyla algılaması ve anlaması için zihinsel gelişiminde aşağıdaki üç aşamayı geçmesi gerektiğini savunmaktadır:

a. Temel Cinsellik Kişiliği: Çocuğun hangi cinsiyetten olduğuna dair fiziksel (bedensel) farklılığı anlaması aşamasıdır (Tuğrul ve İsmihan, 2001, s. 173).

b. Cinsel Denge: Çocukların, her zaman aynı cinsiyette kalacağını, erkek veya kadın olarak büyüyeceklerini anladıkları aşamadır (Tuğrul ve İsmihan, 2001, s. 173).

c. Cinsel Korunum ve Cinsel Sabitlik: İnsanların yüzeysel birtakım farklılıkları olsa da cinsiyet değişikliğinin olamayacağı düşüncesinin geliştiği aşamadır; erkekler uzun saçlı olsalar da kadın olamazlar (Tuğrul ve İsmihan, 2001, s. 173). Çocuklar, cinsiyetlerine göre kendilerine ait tanımlamayı gerçekleştirdiklerinde, erkeklik ve kadınlık kategorilerine göre deneyimlerini organize etmeye başlarlar. Burada diğer teorilerden farklılık, bu tanımlama yapılırken, bir modele bağlı kalınmamasıdır; anne, baba, kardeş, medya vb. gibi çeşitli referanslardan elde edilen soyutlamalardan yola çıkarak yapılmasıdır. Cinselliğin dengesi aşamasına gelindiğinde, çocuğun kendi cinsiyetine bağlamında bir tercih yapması beklenmektedir. “*Ben bir erkeğim ve erkek işi yapmak istiyorum*” düşüncesi, çocuğun cinsiyetine uygun şekilde davranması, ahlaki bir zorunluluk olarak kabul edilmektedir. Erkeğin kadın elbisesi giymesi kabul edilemez bir davranıştır. Çocuk, 6 -7 yaş civarında cinselliğin üçüncü aşamasını tamamlar. Bu, kültür farkı olmaksızın evrensel bir gerçek olarak kabul edilir. Çocukların cinselliklerini koruması düzeyine ulaşması, diğer korunum marifetleriyle de alakalı bir gelişim göstermektedir (Tuğrul ve İsmihan, 2001, s. 174).

Burrhus Frederic Skinner tarafından geliştirilen *edimsel (davranışçı) koşullanma teorisi*, organizmanın uygun uyarıcılarla (ödül-pekiştireç), davranış ya da tepkilerinin sürekli hale getirilmesine denilmektedir. Edimsel koşullanma, çocukta cinsel kimlik gelişiminin, ödül ve pekiştireçler aracılığıyla gerçekleştiğini ileri sürmektedir. Çocuklar kendi

cinsiyetlerine uygun davrandıklarında çevresi tarafından davranışları hoş görülmede, böylece cinsel kimliğe ilişkin davranışların tekrarı sağlanmaktadır. Aynı şekilde cinsiyetine uygun davranmayan çocukların bu davranışları ayıplanmakta, cezalandırılmakta ve böylece onaylanmayan bu davranışlar zamanla yok olmaktadır. Hoş karşılanan ya da hoş karşılanmayan davranışların bireyde yarattığı değişikliğe Edimsel Koşullanma denir (Arı, Üre ve Yılmaz, 1997, s. 247). Birçok araştırma, anne ve babaların çocuklarına karşı cinsiyet tipli davranışlar göstermeye eğilimli olduklarını göstermiştir. Anne ve babaların evdeki sorumluluklarda kadın işi ve erkek işi şeklinde ayırım yaptıkları, ayrıca çocuklarının giyimden oynayacağı oyuncaklarına kadar birçok alanda cinsiyet faktörünü destekledikleri görülmektedir. Öğrenme teorisyenleri cinsel rollere ait davranışların ve cinsel gelişimin sadece ödül ve cezayla açıklanamayacağını söylemektedirler. Aynı zamanda çocuğun anne babasından başka kendisi için önemli kişiler tarafından kadın ya da erkek davranışlarının onay görmesinin cinsel kimlik gelişiminde önemli etkiye sahip olduğunu da vurgulamaktadırlar.

Cinsel kimlik gelişiminde önemli rol olarak görülerek oluşturulmuş etken ve etmenlerin ve teorilerin eşcinsel ve transların kendilerine açılma ve kendilerini ifade edebilmelerinde aslında bir engel olduğu görülmektedir. Annenin veya babanın kendisini, çocuğuna rol model olduğu düşüncesi aslında bir ideali yansıtmaktadır ve çocuğa, beklenen gibi olmasını isteme yönünde psikolojik bir baskıdır. Öğrenme teorilerine ve teorisyenlerine göre cinsiyet kimliği ve cinsel kimlik öğrenilen bir durum olurken aslında öğretilen bir durum olduğu, öze göre değil ötekinin belirlediği norm'alin referans alınmasına yönelik yorumlar çerçevesinde şekillendirilmiş olduğu göz ardı edilmiştir.

Sandra L. Bem'in başını çektiği pek çok çalışmacı, yukarıda ifade edilen teorilerin yetersizliklerinden hareketle alternatif bir yaklaşım öne sürmektedirler: *Cinsiyet Şeması teorisi*. Hem toplumsal hem bilişsel kuramların özelliklerini içeren bu teori, kültürel etkenlerin önemi üzerinde de durmaktadır. Bu teoriye göre, çocuklar cinsiyet farklarını anlamaya başladığında cinsiyet şemaları da geliştirmeye başlar. Bu da yaklaşık olarak iki ve üç yaşlarında oluşmaktadır. Bu şemalar, çocuğun kız ve erkekler için neyin uygun olduğu, neyin uygun olmadığıyla ilgili bilgileri sınıflandırmasına yardım etmektedir. Böylece çocuk yeni bir davranış ya da olayla karşılaşınca kendi cinsiyetine uygun olup olmadığını yargılamakta ve kendi cinsiyetine uygun olan şeylerle daha çok ilgilenmektedir (Arı, Üre ve Yılmaz, 1997, s. 249). Erkek çocukların daha çok (fiziksel

güç gerektiren) erkeksi sporlarla ilgilenmesi, kızların daha çok kız oyunlarını (fiziksel güç gerektirmeyen) bilip oynaması buna örnektir. Örneğin erkek çocuklar, bebeklerle kızların oynadığını, kamyon kepçe gibi oyuncaklarla da erkeklerin oynadığını öğrendiğinde kendi cinsiyetine uygun -görölmüş- oyuncaklarla daha fazla ilgilenmekte ve bebeklerle oynamayı istememektedir. Cinsiyet şemaları teorisine göre, okul öncesi dönemde cinsiyet farklarını genel olarak öğrenen çocuklarda bu ayırım katı bir şekilde kurallara bağılı olmaktadır. 4-6 yaş civarında çocuklar her cinsiyetin sevip sevmediğı, oyunları nasıl oynadığı, nasıl konuştukları gibi kendi cinsiyetiyle ilgili daha az dikkat çeken karmaşık bağlantıları da öğrenmektedirler. Daha sonraki ilerleyen dönemlerde ise, şemalardan elde edilen kurallar daha esnek hale gelmektedir. (Artan, 1997). Örneğin, bir kız, erkek çocukların bebeklerle oynamadığını bilmekte, ancak isterlerse oynayabileceklerini de bilmektedir.

*Psikanalitik Yaklaşım*a göre, Freud (2017, s. 10), insanı, kadın ve erkek olarak ikiye ayırmış ve tekrardan aşk yolu ile birleşmeye çalışan varlıklar olarak tanımlamıştır. Aynı zamanda aynı cinsiyetin birbirlerine olan duygusal davranışlarını ve birleşmelerini şaşırtıcı bularak eşcinselleri “*dönük*” olarak da tanımlamıştır. Dönük olanları da üçe ayırmıştır; *mutlak, çift yaşayışlı ve ara sıra dönük* olanlar. Freud (2017, s. 14-15), eşcinselliğın doğuştan mı ya da sonradan kazanılan bir durum mu olduğunu da açıklayamamıştır fakat günümüzde bu konu için bir başlangıç noktası olarak da kabul görmektedir. Bu kuramın amacı, hastanın bastırıldığı ve açığa vuramadığı duygularının ve davranışlarının iç görü kazanarak (kazandırılarak) sağlıklı (görülen) duygu ve davranışlara dönüşmesini gerçekleştirmektir (Dollart ve Miller, 1950, Akt: Morgan, 2005, s. 351). Bu kuramda eşcinsellerin cinselliklerini algılama biçimlerine yönelik açıklamalar da yer almaktadır (Alkan, 2014, s. 26). Psikanalistlerin, Freud’un dürtü kuramını çocuk gelişimi modelini kullanma yoluna giderek eşcinselliğe dair açıklamalar yapmaya çalıştıkları görölmektedir (Strickland, 2001, Akt: Danyeli Güzel, 2017, s. 10).

Biyolojik yaklaşıma göre ise, “*uygun bir cinsel profili tanımlamak için cinselliğın beş yönünü ele almak gerekir. Bunlar cinsel kimlik, cinsel yönelim, cinsiyet kalıpları, cinsiyet mekanizmaları ve üremedir. Bu beş bileşen terim, baş harfleriyle formüle edilerek PRİMO⁶ olarak kısaltılmıştır*” (Strickland, 2001, Akt: Danyeli Güzel, 2017, s. 11).

⁶ PRİMO: Gender patterns (cinsiyet kalıpları), reproductive (üreme), gender identity (cinsel kimlik), gender mechanisms (cinsiyet mekanizmaları) ve sexual orientation (cinsel yönelim) kavramlarının belirtilen baş harfleri ile formüle edilerek oluşturulmuş kısaltmadır.

Biyolojik yaklaşım ile cinsel yönelime dair tanımlamalar, kullanılan metotlardan birinin kromozomlar olduğu ve her bir davranışın sinir sistemi içinde bazı kodlamalara bağlı olduğu gerçeği içerisinde yapılır (Alkan, 2014, s. 33). Bu bağlamda çalışmalar incelendiğinde, cinsel yönelimle ilgili olarak en büyük kanıtın aile ve ikiz çocuklara yönelik gerçekleştirilen genetik çalışmaları olduğu anlaşılmaktadır. Tek ve çift yumurta ikizleri üzerine cinsel yönelimin uyumluluğu yönünde yapılan çalışmalarda erkek eşcinsel tek yumurta ikizlerinin %52'sinin cinsel yöneliminin aynı olduğu, çift yumurta ikizleri için bu oranın %22 olduğu tespit edilmiştir (Bailey ve Pillard, 1991, Akt: Danyeli ve Güzel, 2017, s. 11). Biyolojik yaklaşım çerçevesinde cinsel yönelimler ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, “*genetik etkiler, doğum öncesi gelişimdeki seks hormonları ve beyindeki yapısal ve işlevsel farklılıklara değinildiği görülmektedir*” (Baydar, 2015, s. 10).

Cinsiyetler arasındaki farklılıkların ilk olarak biyolojik farklılıklara dair olduğu akıllara gelmektedir. *Etkileşimci yaklaşıma* göre, biyolojik cinsiyet (sex) doğumla birlikte gelirken toplumsal cinsiyet (gender) sonradan kazanılır (ya da dayatılır). Bireylerin toplumsal cinsiyet bağlamında rollerini öğrenerek, toplumun cinsiyetlerden ne tür davranışlar beklediğini ve insanların süreç içerisinde cinsiyet rollerini nasıl edindiğini açıklamaya çalışır (Demirbilek, 2007). Etkileşimci yaklaşımçılar, cinsel yönelimlerdeki farklılıkları açığa çıkarmaya çalışırken cinsiyet kimliği ile cinsel davranışa ilişkin toplumsal ve kültürel yapıları inceleyerek cinsel arzu ve çekimin tüm formlarını bu hesaba katmaya çalışırlar (Diamant ve McAnulty, 1995, Akt: Danyeli Güzel, 2017, s. 12). Bu yaklaşıma göre, insanların, çevresel tepkilere kendi hormonal durumlarının da eklenmesiyle birlikte hayal güçlerinin etkisiyle cinsel olarak uyarıldığı düşünülmektedir. Biyolojik cinsiyetin (sex) doğumla geldiğini fakat toplumsal cinsiyetin (gender) süreç içerisinde edinildiğini ileri süren bu yaklaşım, cinsel yönelim ile ilgili farklılıkları açığa çıkarmaya çalışırken cinsiyet kimliği ve cinsel davranışları kültürel farklılıklara ve beklentilere göre açıklamaya çalışmıştır. Ayrıca eşcinsel ve transların savunularını güçlendirebileceği düşünülen bu yaklaşım farklılıklara odaklanması noktasında eşcinsel ve transların toplumdan farklı olduklarına vurgu yapması sosyal dışlanmayı ve ötekileştirmeyi beraberinde getirebilir.

Buraya kadarki tüm cinsiyet ve cinsellik odaklı teorilere bakıldığında, daha en başında düalist cinsiyet kimliğinin kabulü görülmektedir. Düalist cinsiyet kimliği çerçevesinde

cinsel kimlik ve cinsiyet kimliği edinimlerine yönelik aşamalar ele alınırken aslında kimliğin miras olarak ve -birçok kişiye göre- zorla bırakılan bir olgu olduğu göz ardı edilmiştir. Geleneksel beklentileri, şekilciliği ve normları besleyen bu teoriler, bireylerin düalist cinsiyet kimliğini hangi aşamada nasıl elde ettiği üzerinde dururken, cinsiyet kimliğinin ve cinsel kimliğin sanki bireyden bağımsız ve doğanın kanunuymuş gibi edinilen bir olgu olduğunu ileri sürmekten öteye geçememiştir. Her bir teorinin en uç sınırı yine düalist cinsiyet kimliğidir ve bu çerçeveden asla çıkmayarak kesin yargılar getirilmeye çalışılmıştır. Bireylerin, kendi öz iradeleri ile gerçekleştirdiği ve beklentilere ters düzen var oluşları pek de konu edinilmemiştir. Daha çok hangi gelişim döneminin hangi cinsiyet pratiklerine duyarlı olduğu üzerinde yoğunlaşmıştır. Erken dönem teorilerindeki bu düalist tutum (bu gün bile halen oldukça geçerli sayılan teoriler), eşcinsel ve translar hakkında, sanki gelişimin bir veya birkaç evresinde sorunlar yaşanmış gibi bir izlenim bırakmaktadır. Bireyin özünü arka planda bırakılarak ötekine göre anlam kazandırılmış cinsiyet ve cinsellik şekilciliğine ve imajına dair bu tutucu yaklaşımlar, eşcinsel ve transları sanki hayatlarının bir evrelerinde mutlaka bir sorun yaşamış bireyler olarak lanse etmektedir. Günümüz yeni yaklaşımından olan ve git gide kullanım alanı genişleyen Queer yaklaşım ise tüm düalist anlayışlara karşı çıkmakta ve bireyin öz iradeleri ile var oluşlarını gerçekleştirmesinin yanında durmaktadır.

2.1.1. Feminizme Queer Bir Meydan Okuma

Feminizm kuramı adı altında ayrıca bir alt başlık açılmasının sebebi ise Queer yaklaşımının bu kuramı hassasiyetle ele alması ve bu kuram ile itinayla didişmesidir. Çünkü feminizm, eşitlik ve adalet adı altında mücadele ederken aslında kimliğin yeniden başka formda inşa edilmesine imkân vermektedir ve bu durum kimliksizleşme önerisi getiren queerin ruhuna ters düşmektedir. Queer yaklaşım, feminizmi besleyebilir ama asla bir feminizm hareketi değildir.

En temel çerçeveyeyle feminizm, 18. yüzyılda İngiltere’de doğan, cinsiyetler arasındaki eşitliği ya da eşitsizliği kadın haklarının genişletilmesiyle savunmaya çalışan toplumsal bir harekettir (Marshall, 1999, s. 240). Erkeklerin sahip oldukları hakların kadınlara da verilmesini ve kadınların birçok alanda haklara sahip olmasını savunan, kadınların maruz kaldığı eşitsizlikleri hedef alan hareket olarak da tanımlanmaktadır (Bolay, 2009, s. 193). Genel geçer bir tanımı olmayan feminizm konusunda, kadınların toplumsal hayatta birçok açıdan durumunun ve konumunun iyileştirilmesini ve kadınların aktif rollerde

bulunabilmesini amaçlayan bir doktrin olarak söz edebiliriz. Kadınların kitlesel olarak hareketlerinin 1789 Fransız Devrimi ile başladığı kabul edilmektedir. İngiltere’de feodalizmin biterek kapitalizmin baş göstermeye başlamasına paralel olarak kadınlar (tabii ki burjuva kadınları) kendilerini toplumdan dışlanmış hissetmeye başlamıştır (İşler, 2004). Sanayi Devrimi ile birlikte ortaya çıkan yeni düzen ve düzenlemeler neticesinde kadınların (aristokrat mensubu kadınların) feodal düzende kurdukları konum ve otoritelerinin sarsıldığı ve buna paralel olarak yeni düzende aktif olarak kendilerine yer bulamayan kadınların kendilerini, Fransız Devrimi ile birlikte aktif olarak göstermeye çalıştıkları fakat bir süre sadece aristokrat aileden kadınların kendi hakları yönünde mücadele verdikleri bilinmektedir. Bu bağlamda yapılan çalışmalara bakıldığında genellikle üçüncü sınıf olarak gösterilen kadınların ise eğitim ve iş olanakları talebinde buldukları, kadın kulüp ve toplulukları kurulup dergiler yayımladıkları ve birçok yönden hedeflerin kamuoyuna duyurmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. İlk kadın feminist olarak tarihe geçen Olympe de Gouges Ulusal Meclis tarafından Paris’te yasalaştırılan “*İnsan ve Vatandaşlık Hakları Beyannamesi*”ne cevap olarak “*Kadın ve Vatandaş Hakları Beyannamesi*”ni yazmıştır (Donovan, 2009, s. 15; Notz 2012, s. 38-39). Elbette bu hareket ve eylemlerin dünya çapında yayılması beklenen bir sonuçtur.

Kronolojik olarak karmaşık bir yapıya sahip olan feminizm hareketini Klasik Feminist Yaklaşımlar ve Yeni Dönem Feminist Yaklaşımlar olarak iki ana başlığa ayırmak anlamayı kolaylaştıracaktır. Kısaca açıklayacak olursak en genel anlamı ile Klasik Feminizm Yaklaşımı, proleter kadınlarının görmezden gelinerek aslında burjuva kadınlarının haklarının savunulduğu, özellikle seçme ve seçilme konusunda Avrupalı burjuva kadınlarının hakkının arandığı, Avrupalı proleter kadın ve dünyadaki diğer kadınların kadın olarak haklarının aranmasının arka planda bırakıldığı görülmektedir. Çünkü burjuva kadınları bu tercihleriyle seçme ve seçilme hakkına sahip olan ayrıcalıklı erkekler gibi ayrıcalıklı oluyorlardı (Notz, 2012). Klasik Feminizm (birinci dalga) ise genel olarak altı farklı yedi başlıkta ele alınır; Liberal Feminizm, Radikal Feminizm, Marksist Feminizm, Sosyalist Feminist kuram, Eko-feminist kuram, Psikanalitik Feminist Kuram ve Kültürel Feminist kuram. Liberal feminizmde erkek ve kadınlar mücadele halinde değildirler, erkeklerden ellerinde ne varsa vazgeçmeleri istenmez. Devrim değil reform yanlısıdır. Erkeğe sağlanan hak ve özgürlüklerin kadınlara da sağlanması üzerinde mücadele verilmektedir. Liberal feminizmde en önemli amaç fırsat eşitliğinin sağlanmasıdır. Yasal düzenlemeler ve eğitimde fırsat eşitliği ile toplumsal

cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kalkacağına o kadar inanılmıştır ki bu yönü ile eleştirilere hedef haline gelmiştir. Radikal feminizmin en temel sorunu ise kadınların ezilmişliğidir ve bunun sebebi olarak ataerkillik görülmektedir. Erkeklerin kadınlara göre üstün olmalarına atıfta bulunur. Toplumsal her alanında ataerkilliğin ve erkeklerin hâkim olduğunu ileri sürer. Kadın kararlarının özgürleşmesini ve bu bağlamda kürtaj veya doğum kontrol önlemlerini ilk defa ileri süren bir yaklaşımdır. Marksist feminizm, insan toplumunun tarihinin anlaşılabilmesinin ancak üretim biçimlerinin gelişimini anlamak ile mümkün olacağını iddia eder. Cinsler arası ilişkiler, ekonomik gelişmenin özel bir aşamasının ürünü olarak değişirler. Kadınların durumu, sınıf ve ekonomik mücadelenin bir ürünü olarak anlaşılmaktadır. Sosyalist feministler, kapitalist toplumlar için açıklayıcı olan Marksist kuramı tamamlayacak olup, yalnızca sınıf değil ataerkil anlayışları da açıklayacak bir kuram arayışındadır. Toplumsal cinsiyet çözümlerini güç ve iktidar ekseninde yapmaktadır. Kapitalizmi ve ataerkilliği ilk olarak tek başlarına inceler ve sonrasında aralarındaki ilişkiyi açıklamaya çalışarak kadınların durumlarını ortaya koymaya çalışmaktadır. Eko-feminist kuram, kadınların doğa ile aralarında olumlu birlikteliklerinin olduğunu savunur. Kadınların duygusal ve insan ilişkileri gelişmişken erkeklerin rasyonel ve mantıklı kurallara eğilimi vardır. Eko sistemi korumak için verilen mücadeleler ile de bilinir. Psikanalitik feminist kuram, Freud ve ondan ilham alan teorisyenlerin ortaya attığı iddialarını ele alarak erkeğin kadın üzerindeki hâkimiyetinin eleştirilmemiş olmasını eleştirir. Biyolojik farklılığın erkeklere kadınları ezme hakkını verip vermemesi ile ilgilenir ve teorisyenlerin bu durumu göz ardı etmelerini eleştirir. Kültürel feminizm ise, toplumsal cinsiyet farklılığının ortadan kaldırılmasını arzulayan Radikal Feminizm hareketine karşı kadınlık ile ilgili özelliklerin yüceltildiği bir yaklaşımdır. Kadın ve erkek arasındaki farklılıkları değişmez görür, toplumsal cinsiyeti savunur. Kadınların erkeklerden farklı özelliklere sahip olması feminist siyaset yapabilmesi açısından kadınlara olumlu bir kaynak oluşturur (Ecevit, 2011, s. 11-21).

19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında Birinci Dalga Feministler, kadının ataerkil/patriarkal sistemdeki maruz kaldığı (kamusal alanda) eşitsizliği, kadının birçok alandaki haklarının ihlali konularında mücadele vermişlerdir. Birinci Dalga Feminizm, kadının kamusal alanda karşılaştığı eşitsizlikler üzerine eğildiği, özel alanda karşılaşılan eşitsizliklerin göz ardı edildiği düşüncesi ile eleştirilmiştir. Yani Birinci Dalga Feminizmin eleştirilmesinin nedeni aile, çocuk bakımı, cinsiyetler arası ilişkiler ve roller gibi pek çok konu ve bu konuların geçtiği özel alandaki eşitsizliklere vurgu

yapmamasından ve üzerinde durmamasından kaynaklanmaktadır (Ecevit, 2011, s. 66-67). 1960'lı yıllardan itibaren gelişen feminizm hareketi, daha önceki feminizm hareketlerinden farklılaşmıştır; İkinci Dalga Feminizm (Yeni Dönem Feminizm), Birinci Dalga Feminizmin (Klasik Dönem Feminizm) ihmal ettiği konular ve sorunlar üzerinde durmuştur. Kadınların yasal olarak kamuda kazandıkları haklarının ataerkin düzene çözüm bulmadığını düşünmektedir; özel alan kamusal alandan çok da farklı bir alan değildir yani özel alan da politiktir. Örneğin kürtaj, doğum kontrol yöntemleri ve bunlara ücretsiz erişim hakkı ve çocuğun yetiştirilmesi konuları Yeni Dönem Feminizm Hareketinin üzerinde durduğu en önemli dalga Post-Modern Feminizmdir. Post-modernizme göre anlamlar sabit değil, dil ile yapılandırılır ve yeniden yapılandırılır, düalist yaklaşımı reddeder. Post-modern feministler dünyayı anlamlandırmak için post-modern düşünceleri modern düşüncelere göre kendilerine daha yakın bulurlar. Post-modern feministler post-modern düşünceleri kullanarak cinsiyet ile ilgili tanımlama ve sınıflanmaların, değişmeyen ve kaçınılmaz olarak görülen biyolojinin bir sonucu olmayıp toplumsal olarak üretildiğini ifade ederler. Kendilerinden önceki feminizm hareketini reddederler. Biyolojik farklılıklara aşırı vurgu yapılması sonucunda toplumsal cinsiyetin ortaya çıktığını ileri sürerler (Ecevit, 2011, s. 22-23).

Burada en önemli noktanın queer ile feminizm arasındaki ilişki olduğunun altını çizmek gerekir. Butler, toplumsal cinsiyetin (gender) performatif⁷ (edimsel) olduğunu, dışavurumlar ve ifadelerin toplumsal cinsiyetimizin sonuçları değil tam da aksine kurucuları olduğunu ifade eder (Butler, 2012, s. 77). Heteronormatif kurgu, birçok açıdan birçok yolla kendini imtiyazlı hale getirmişti ve ayrıcalık sağlamıştı; bu iki yolla yapılabilirdi: ilk olarak heteroseksüelliğin doğallaştırılması ve ikinci olarak heteroseksüelliği asli ve norm olan gibi göstermek (Butler, 2014, s.179). Buna karşılık olarak geliştirmiş olduğu performatif toplumsal cinsiyet kavramı ile Butler, yalnızca dikotomik toplumsal cinsiyet kimliği olmadığını, kalıplara sığdırılamayacak birçok cinsel kimlikle karşılaştığını öne sürerek heteronormativiteyi reddetti ve normlardan sürekli olarak saptırmayı önerdi. *“Kimlik kategorileri beni her zaman rahatsız eden bir çerçeve olmuştur; ben kimlik kategorilerini değişmez ayak bağları sayar ve onları ortaya çıkması kaçınılmaz dert yuvaları olarak kavrar, hatta öyle lanse ederim”* (Butler, 2007, s. 5).

⁷ Judith Butler'in ortaya atarak geliştirdiği bu kavram, standartlara ve kurallara dayanan eylemlerin tekrar edilmesi yoluyla cinsiyetliliğin doğallaştırılması ve gerçekleştirilmesi anlamına gelir. (Performans+normatif)

Dolayısıyla, queerin bir kimlik olmadığı hatta kimliksizleşme önerisi olduğunu görmekteyiz. Nitekim Butler, o güne dek toplumsal cinsiyet alanındaki argümanlarını ve söylemlerini kadın - erkek dikotomisi üzerine kurmuş olan feminizmi de eleştiri yağmuruna tutar (Butler, 2012, s. 12 ve s. 233). Bu bağlamda, hak mücadelesini düalist söylemlerle yürütmek feminizmin diğer cinsiyet kimliklerini veya cinsel kimlikleri dışarıda bırakılmasına neden olur. Bunun yanında başka bir yolla da erkeklik hegemonyası altında heteronormatif düzenin yaptığını yine yapar: çerçeveleştirilmiş bir kadın tanımıyla kadını ve cinsiyet kimliklerini sınırlandırır. Bunun karşısında queer yaklaşımının önerdiği şey, yalnızca eşcinseller veya translar için değil heteroseksüeller için de yani tüm insanlar için de kalıplaşmış kimliklerin kullanılmaması ve bunlardan kaçınılmasıdır. Queer teorisinin konuşmalara dâhil olmasından ve gelişmesinden sonra feminist hareketler ile eşcinsel ve trans hareketlerinin iç içe geliştiğini görmekteyiz (kısa bir dönem). Tektipleştirici politikalara karşı çoğulcu anlayış sergileyen bu teori, cazip bir düşünsel, mücadele, söylem ve hareket alanı geliştirmiştir. Toplumsal normlara karşı çıkan (gibi görünen) feministler, bu kısa dönemde geyleleri, lezbiyenleri ve diğer kimlikleri yoldaş olarak kabul etmiştir, çünkü ortak yönleri vardı: heteronormativiteye karşı bir duruş sergilemek. Fakat derinlemesine incelendiğinde, bu iki hareket aslında her zaman o kadar da iç içe ve el ele yürümemiştir. Şöyle ki bir trans erkek olan Ali Arıkan'ın (Aligül), Amargi'deki "Erkek" başlıklı yazısı, bunu ispatlamaktadır: "Açılmadan önce karşılaşabileceğim sorular, sözler ve davranışlar konusunda bir iki tahminim vardı ve bunlar gerçekleşti: Bazıları düşman gruba geçtiğim için kız kardeşliğe ihanet ettiğimi düşündü ve bozuldu. Feminizm, zannedildiği gibi erkek düşmanı değildir ama heteronormatif ve ataerkil sistem kendini kadın ve erkek kimliği üzerinden yürüttüğü için feminizm de bazı stratejilerini bu ikilik üzerinden geliştirmiştir. ... Sanırım kimse içeriden birinin trans erkek olarak açılabilceğini düşünmediği için faka basmış hissetmiştir" (Arıkan, 2011). Bu bağlamda, feminizmin karşı çıktığı normları paradoksal olarak aslında kendisinin oluşturduğu, cinsiyet değiştirdiği için trans bir erkeğin dışlandığı ve kendilerine yapılmasını istemediği ve şiddetle karşı durduğu bir eylemi (dışlama) kendilerinin yaptığı görülmektedir; "toplumun sana ne olman gerektiğini söylemesine izin verme, sen ne olmak istiyorsan o olabilirsin" diyen feminizmin, o kadın bir gün erkek olmaya karar verdiğinde yine onu desteklemesi beklenirdi elbette. Sorunun kaynağı ise, feminizmin doğasından, ruhundan gelmektedir; insanların doğumundan itibaren dikotomik olarak kadın - erkek olarak kabul edilmiş olması ve mücadelesinin aslında yine

kadın ve cinsiyet olgusunu yeniden belli normlar ile üretmesi, kimliğin, insanların özüne göre değil de yine ötekine göre belirlenmişliğine odaklanması sorunun temel kaynağıdır. Yani feminizm, kadın hakları mücadelesi adı altında ötekini yani erkek cinsiyetini tektipleştirmekte, erkekliği ve kadınlığı aslında cinsiyet kimliğini yeniden üretmekte ve diğer cinsel kimlikleri mücadelesinin dışında bırakmaktadır. Feminizm hareketinin (özellikle lezbiyen feministlerce), artık bir karar vermesi gereken ve açılmaya korktukları için maske takınan gizli lezbiyenler olarak sıkıştırdıkları biseksüeller, bunun iyi bir örneğidir. Kadın hakları mücadelesi aslında belli bir şablonda erkek imajını da geliştirmiştir. Peki, feminizm ideallerine göre geyler erkekler nasıl görünecek? Nasıl davranacak? Gey erkekler için de feminizmin idealleri geçerli mi? Feminizmin kadın mücadelesi adı altında aslında bir erkek ideali ya da bir erkek imajı kurguladığını görmekteyiz. Bu durum da feminizm bir kimliğin ya da bir sınırlandırılmışlığın eleştirisi değildir; aslında erkeklik ve kadınlık tanımlamalarının yeniden revize edilerek düalist cinsiyet kimliğinin yeniden üretilmesidir. Böylesine bir normun yaratılması ancak, normların yıkılmasının yeni bir norma yer açmak için olduğunu düşündürür. 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü'nde trans kadınların yürüyüşlere katılması da feminizm için bazı dönemlerde sorun teşkil ettiği de görülmüştür. Öyleyse feminizm kazuistik cinsiyet kimliği mücadelesinin neresinde? Bu sorun alanları aslında yine kimliğin ötekine göre tanımlanıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Feminizmin, cinsiyet kimliği ve cinsel kimlik bağlamında zıtlığı kabul ederek (kadın-erkek) birini diğerine göre tanımlamakta olduğunu ve yeniden çerçevesi olan bir kimlik yaratmayı idealize ettiğini söyleyebiliriz. Feminizmin, toplumsal cinsiyetçi yaklaşımı her ne kadar eleştirdiği görülse de aslında biyolojik cinsiyetçi yaklaşım üzerinde kendisini temellendirdiği anlaşılmaktadır. Biyolojik cinsiyetçi yaklaşım ile sınırlandırılmış bir kadın tanımı yapan feminizm, o sınırlandırılmışlığın dışında kalanları kadından saymaması ne kadar özgürlükçü bir harekettir? Sonuç olarak, feministlerin ve LGBTİ+'lerin kendi içlerinde bir bütün olmadığını, el ele hareket etmediğini söyleyebiliriz. Buradaki birliktelik, karşı duruş, tutum sadece dışarıya yöneliktir. Bu birliktelik, feminizm ile LGBTİ+'nin dışarıya karşı bir koz vermemesi adına gerçekleştirilmektedir. Bu yüzden feminizm ve LGBTİ arasındaki ruh ilişkisi dışarıya koz vermemek adına irdelenmiyor hatta öteleniyor. Fakat 'kız kardeşlik' tüm sorunları çözmek için yeterli değildir.

Bu sorunların üstünün örtülmemesi hatta konuşulması, tartışmaların derinleştirilmesi her bireye kendisini gerçekleştireceği yeni alanlar açması noktasında oldukça önemlidir.

Feminizm, LGBTİ ve cinsiyet kimliği arasındaki sorunların kaynağına inilmemesi, henüz feminizm hareketine dâhil olmamış bireyleri de yanıltabilir, yeni dâhil olmuş bireyleri de hayal kırıklığına uğratabilir. Bu noktada öncelikle, kimliğin insan olmanın önüne geçmemesi gerekmektedir ve feminizm hareketinin ve ruhunun tekrardan gözden geçirilerek revize edilmesi, kapılarını queere açması, yaklaşımın ruhu açısından hayati bir önem taşımaktadır. Mutlak bir kadın tanımlamalarından vazgeçilmeli düalist kimlik üzerinden mücadele vermeyi bırakmalı ve insan hakları temelinde kendisini geliştirmelidir. Mücadeleler kısıtlı bir perspektif ile bir kişi veya bir grup adına verilemez. İnşa edilmeye çalışılan kadın ve erkek kimliği iki tarafı da boğabilir.

2.2. Norm'ale karşı Queer Yaklaşım

“Ötekilerin şiddetine maruz kaldığımızda, bir şekilde, paradoksal olarak, sorumluluğumuz artar. Başkalarının şiddet eylemlerine maruz kaldığımız anlarda kendi yolumuzu çizme yetimize tümüyle sekte vurulmuş gibidir. Ancak o şiddeti yaşadığımız zaman şiddet yoluyla yaralanmaya nasıl tepki vereceğimizi etik açıdan sormak zorunda kalırız. Tarihi şiddet vardiyasında nasıl bir rol oynayacağız, tepkimiz bizi kime dönüştürecek ve verdiğimiz tepkiyle şiddeti sürdüreceğiz mi yoksa engelleyecek miyiz?” (Butler, 2005, s. 32).

Butler (2005), *Kırılğan Hayat* adlı eserinin ilk bölümünde, şiddete ve baskıya uğrayanların, ötekilere karşı mücadelede yine kendilerinin en önemli aktör olacaklarını vurgulamıştır. Her ne yönüyle olursa olsun, her kim olursa olsun şiddete karşı verilen tepki ve mücadele elbette ki bir duruşu ortaya koyacaktır. Ayrıca şiddete maruz kalmayanların da dolaylı olarak o şiddet hakkında mücadele vermesi o kişiler hakkında eleştirilere sebep olacaktır. Eleştirel görüşleri dillendirenler ahlaki görecelikle, post-modernizmle, çocuksu davranışlarla, iş birlikçilikle, tarafçılıkla suçlanacaktır. Butler, böylesine etiketleyici tavırları, yaftalama yapılarak rezil olunmayı (edilmeyi) göze almak olduğu bir korku iklimi üretme (toplumsal yapı ve iktidarlar tarafından) çabası olarak görmektedir (Butler, 2005, s. 16). Bu çalışmanın problemlerinden yola çıkarak, ayrımcılığa, ötekileştirmeye, norm'ale ve norm'alın birçok bireyi ve grubu dezavantajlı konuma getirmesine, kimliğin dayatılmasına karşı insancıl bir tutumla eleştiri getirmek ve bir duruş sergilemek bu çalışmanın en önemli ruhudur. Zira bir boyutu ile ele alınarak ayrımcılığa olan karşı duruş, aslında her tür ayrımcılığa, ötekileştirmeye, şiddete, baskıya, dayatmaya vb. karşı duruştur. Aslında toplumsal sorumluluğumuz, bu olumsuz koşulların

nasıl meydana geldiğini sorgulamamızı ve bizi daha iyi ayakta tutabilecek sağlam temellere dayanan toplumsal ve siyasi koşulları yeni baştan yaratma cesaretini sergilememizi gerektiriyor. Bunun yolu, her türlü anlatılara, yazılara, literatüre, eleştirilere, yaşantılara, tercihlere, yönelimlere ve birçok şeylere açık olmaktan geçiyor. İnkâr ederek şiddeti devam ettiren bir gelecek vizyonundan daha farklı bir gelecek vizyonu sunmaya başlarız (Butler, 2005, 33-34).

Butler'e göre ne heteroseksüel ne de homoseksüel olarak doğabiliriz; heteroseksüel olsun ya da olmasın her cinsel yönelim, her arzu kültürel'dir. Butler'in da aralarında bulunduğu Gayle Rubin, Adrienne Rich, Eve Kosofsky Sedgwick, Iris Marion Young gibi yazarlar, baskıcı olmayan bir toplumsal cinsiyet düzeninin ancak cinsiyette radikal bir değişimle gelebileceğini iddia etmişlerdir. Biraz daha ileri giderek cinselliğin kısmen ayrı bir inceleme ve eylem alanı olduğunu da savunmuşlardır (Warner, 2013, s. 150).

Foucault'a göre beden, ona doğal ve özsel bir cinsiyet fikri yükleyen bir söylem tarafından belirlenmeden önce cinsiyetli bir varlık değildir (Direk, 2009, s. 71). Cinsiyet (sex), bedenin özellikle de üreme organının fiziksel ve biyolojik yapısına göre belirlenmiş doğal bir olgu iken, cinsellik bir olgu değildir; bedenlerin belli bir yönüne ya da işleyişine atıfta bulunmaz (Halperin, 2013, s. 87). Foucault'a göre beden, iktidar ve söylemler ilişkisi içerisinde şekillendirilen cinsiyetli bir formdur; buna bağlı olarak cinsellik de iktidarın, söylemlerin, bedenlerin ve duygu-hislerin tarihsel olarak düzenlenmesidir. Norm'allığı kuran normları ve işleyişlerini sorgulayan Foucault, normların insan doğasında temellenmediğini, aksine toplumsal, kültürel ve tarihsel olarak inşa edildiğini ve dayatıldığını ileri sürmektedir. Ona göre cinsellik, her ne kadar denetimi altında olduğunu söylesede iktidarların kontrol altında tutabileceği doğal bir durum veya açıklığa kavuşturulması gereken karanlık bir alan değildir; her şeyden bağımsız bir cinsellik mümkündür (Direk, 2009, s. 70). Cinsellik, tarihsel bir tertibattır; karanlık ve içinden çıkılmaz bir şey değildir, bedenlerin uyarılması ve hazların yoğunlaşmasıdır (Halperin, 2013, s. 87-88). Tüm bunlar ışığında özellikle Foucault'un cinsellik ve özneliliğin inşasını tartışması aslında Queer kuramın yolunu açmış belki de temellerini atmıştır.

Düalist cinsiyet odaklı teorilerin cinsellik ve cinsiyet temeli, doğuştan gelen biyolojik ve fiziksel farklılıklar (özellikle üreme organı) üzerine kuruludur. Queer ise cinsiyetin doğuştan gelen bir şey olduğuna karşı çıkmaktadır ve diğer teorilerle bu noktada karşı karşıya gelmektedir. Toplumda normal görülen cinsiyetin (sex), toplumsal cinsiyetin

(gender) ve cinsel yönelimin heteroseksüel normlarla tanımlanması ve feminizmin kadın ve erkek kimliği zemininde dar anlayış kalıpları mücadele etmesi, queerin hedef ve eleştiri konusu olmuştur. Yani feminizm ve bahsedilen diğer teorilerin tanımları ve mücadeleleri, doğuştan gelen bir takım farklılıkların kabul edilmesi üzerinde şekillenmiştir ve queerin eleştiri hedefi olmuştur. Queer kuram ise, özellikle feminizmi ve diğer teorileri bu konuda heteronormatif bir söylem olma durumundan çıkarma çabasıdadır (Direk, 2012, s. 72). Her ne kadar ayrımcılık ve ötekileştirmeye karşı duruş queer ile feminizmin ortak noktası gibi gözükse de aslında düalist kadın ve erkek kimliği temelinde bir mücadele veren feminizme karşı queer, kimlik adı altında sınırlandırmayı ve düalist kimlik ekseninde mücadele verilmesini eleştirmekle ve kendisini herhangi bir sınırlandırma olmaksızın mücadele vermekle tanımlamaktadır; bu yönü ile queer aslında feminizmden oldukça farklı bir bakış açısı sunmaktadır.

Aslında Queer kuram kendisini, kadın veya erkek arasındaki hak ve eşitlik mücadelesi olarak değil insanlar arasındaki ayrımcılığa ve ötekileştirilmeye karşı bir mücadele olarak tanımlamakta ve her türlü otoriter sınırlandırma ve bu sınırlandırmaya boyun eğerek kabullenmiş teorilere ve söylemlere karşı durmaktadır. Bu bağlamda da aslında queer, sadece eşcinsel veya transların değil aynı zamanda heteroseksüellerin de kullanabileceği bir kavramdır. Yani kendisini toplum tarafından yakıştırılmış bir şekilde tanımlamayan ve toplum tarafından farklı veya aykırı görünüme sahip olan heteroseksüellerin de alanına girer. Örneğin heteroseksüel olan ve toplum tarafından erkek olarak adlandırılmış insan, heteroseksüel olmayı özgür iradesi ile benimseyerek aynı zamanda kadınlara yakıştırılmış kıyafetleri giyerek kadınlara yakıştırılmış rollerde bulunmayı isteyebilir (cross-dresser'lar). Bu noktada feminizm ve idealleri eksik kalacaktır, çünkü feminizm, kadın hakları alanında mücadele verirken zaten doğuştan gelen atanmış kadın cinsiyetini kabul edilmesi felsefesi üzerine kuruludur.

3. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Eşcinsel ve transların heteroseksüellere ve heteronormatif düzen ve yapılanmalara olan bakış açıları, cinsel yönelimleri sebebi ile yaşanan birçok mağduriyet ve dışlanmaları bağlamında onların da ifadelerine daha doğrusu söylemlerine yer verme amacıyla hazırlanan bu çalışma, nitel bir çalışmadır. Ayrıca toplanan verilerin ve bir takım kavram ve kuramların Queer teori perspektifi ile ele alınarak eleştirilmesi, yorumlanması ve ortaya konulması bağlamında geniş bir literatür taraması da gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada nitel yöntemin seçilmesinin en önemli sebebi ise bir takım nitel veri toplama yöntemlerinin, algı ve olayların bütüncül bir şekilde ortaya konmasına olanak sağlamasıdır. Nicel yöntemle yapılan araştırmalarda bulguların evrene genellemesi hedeflenmektedir, evrensellik önemli görülmektedir ve gerçekler durağan olarak kabul edilir. Oysa sosyal bilimsel araştırmalarda olguların ve bulguların hepsi evrensel/genel geçer olarak kabul edilmez, zamana veya mekâna göre değişkenlik gösterebilir. Bu yüzden, nitel araştırmalarda en sık kullanılan veri toplama yöntemlerinden olan görüşme ve gözlem metodunun, sosyal olguların göreceliğini ve dinamikliğini ortaya koyma ve derinlemesine anlama bakımından oldukça verimli bir yöntem olduğu bilinmektedir. Nitel veri toplama yöntemlerinin çalışmacıya ve literatüre en önemli katkısı, araştırılan konu hakkında, görüşme yapılan kişilerin bakış açılarından görebilmeye, derinlemesine anlamaya yani empati yapmaya olanak sağlamasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 41). Nitel araştırma yöntemi ile hazırlanması planlanan çalışmalarda genellikle üç tür veri toplanır: **Çevre ile ilgili veriler**, araştırmanın yer aldığı sosyal, psikolojik, kültürel ve demografik özelliklerin süreç ve algılar ile olan ilişkisine temel oluşturur ve diğer ortamlar ile karşılaştırılma yapılmasına olanak sağlar; **süreç ile ilgili veriler**, araştırma süreci ve çalışılan kişilerin veya grubun süreç içerisinde olanlardan veya yaşananlardan nasıl etkilendiği ile alakalıdır; algılara ilişkin veriler ise çalışmada yer alan katılımcıların süreç hakkındaki düşünceleri ile alakalıdır. (LeCompte ve Goetz, 1984, Akt: Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 41). Bu çalışmanın nitel bir çalışma olmasının en önemli sebeplerinden birkaçı da araştırmacının katılımcı rolde olması, algıların derinlemesine ortaya konmasına olanak sağlaması, çalışmacıya esneklik sağlaması ve değişkenlerin tek başına anlam ifade etmediği gerçeğini yansıtan bütüncül yaklaşım sergilemesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 42-45). Çalışmaya katılan bireylerin deneyimlerini ve algılarını görüşme sonucunda ortaya koymak, derinlemesine veri analizi yapılması ve verilerin yorumlanması noktasında bir avantaj olarak görülmektedir. Çalışmacının katılımcılardan bağımsız

olduğu ve dışarıdan baktığı anket yöntemi ile yapılan ve kuramının baştan belli olduğu nicel çalışmaların aksine nitel araştırmalar, katılımcılarla birebir aynı ortamda bulunarak açık uçlu sorular ile bire bir görüşmelerin yapılmasına, verilerin ortaya konmasına ve derinlemesine analiz edilerek yorumlanmasına olanak sağlar ve araştırma, kuramlar ile son bulur. Aynı ortamda yapılan görüşme, gözlem yapabilme fırsatını da çalışmacıya vermektedir. Bu sayede katılımcıların hangi soruya nasıl cevaplar verdiğinden ziyade sorulara nasıl tepki verdiği de gözlemlenebilmektedir. Nitekim bir soruya birçok katılımcının aynı tepkiyi verdiğinin gözlemlenmesi o soru için başka sorun alanlarının tespit edilmesine de olanak sağlayacaktır. Fakat verilerin sayılara indirgenmesinin önemli olarak görülmemesinden ve derinlemesine analiz yapılacağından dolayı nicel araştırmalardaki gibi oldukça fazla katılımcı ile çalışmak yerine daha az katılımcı ile derinlemesine mülakat yapılarak genel geçer bir tez ortaya atılması değil, verilerin betimlenmesiyle zihinde bir resim çizilmesi hedeflenmektedir. Nesnel bir gerçeklik hedef dışında olmakla birlikte değişkenlerin oldukça karmaşık ve aralarındaki ilişkinin çözülmesi oldukça zor olmasından dolayı asıl olan, sınırları kesin olarak çizilmiş yöntemin kendisi değil, çalışma konusu, çalışılan kişiler ve çalışılan durumlardır. Bu çalışma sonucunda genelleme yapılması yerine verilerin, betimleme yapılarak derinlemesine analiz edilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca araştırmacının katılımcı olması, veri toplama aracının kendisi olmasına da olanak sağlamaktadır.

3.1. Yöntem

Nitel araştırma desenleri veya stratejileri, araştırma sonuçlarının ve verilerin bir birleriyle tutarlı olması bakımından araştırmacıya rehberlik etmektedir, yön gösterir ve sınırları kesin olarak çizilmiş bir yönlendirme yapmaz. Ayrıca çalışmacıya esnek bir yaklaşım sağlamakla birlikte araştırmanın aşamalarının bir birleriyle tutarlı olması noktasında katkıda bulunur. Bu bağlamda nitel çalışmacılara çalışma süresinde stratejik olarak yol gösteren *Kültür Analizi*, *Olgubilim (Fenomenoloji)*, *Kuram Oluşturma*, *Durum Çalışması* ve *Eylem Araştırması* gibi beş nitel araştırma deseni vardır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Bu araştırmanın deseni, olgubilim (fenomenoloji) olup, olgubilim, farkında olduğumuz fakat derinlemesine bilgi ve anlayışa sahibi olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgular ise karşımıza birçok şekilde çıkabilmektedir; durumlar, olaylar, deneyimler, yönelimler, algılar vb. yabancı olmayan fakat tam anlamı ile kavranamayan olguları araştırmayı hedefleyen çalışmalar için uygun bir zemin oluşturmaktadır. Olgubilim

deseni ile yapılmış nitel araştırmaların kesin ve genellenebilir sonuçlar ortaya koyma hedefi yoktur. Bir olguyu daha iyi anlamaya olanak sağlayacak veriler ortaya koyar ve betimleyerek bir tablo oluşturur. Olgubilim deseni ile yapılmış nitel araştırmalarda veri kaynakları, araştırmanın odağı olan olguları yaşayan ve bu olguları aktarabilecek yetiye sahip bireyler ya da gruplardır.

Araştırmanın örnekleme ise Kartopu veya Zincir Örnekleme yaklaşımı ile belirlenmiştir. Bu örnekleme, görüşme yapılan kişilerin konu hakkında başkaları ile görüşebileceğini ifade ederek yönlendirmesi sonucunda katlanarak tabiri caizse ‘ondan ona, ondan ona’ ilerlemesi sonucunda oluşmaktadır. Ayrıca her görüşülen birey, yine görüşme yapılabileceği doğrultusunda diğer eşcinsel veya trans arkadaşına yönlendirmiştir. Bu sayede görüşülen bireylere ulaşılması gibi elde edilen veriler de katlanarak büyümüş ve bir süre sonra bilgiler de tekrar etmeye başlamıştır. İlk olarak Pembe Hayat Derneği Kurucusu olan trans kadın ile görüşme yapılmıştır. Sonrasında derneğin üyeleri ve üyelerin de yönlendirmesi ile başka eşcinsel ve translarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca herhangi dernek üyesi olmayan dört eşcinsel ile yapılan görüşme sırasında başka eşcinsel ve transa yönlendirmesi ile örnekleme katlanarak kartopu gibi büyümüştür.

Araştırmanın örnekleme büyüklüğü ise, veri toplanmaya başlanması aşamasında kaç kişi ile görüşüleceği kesin olarak belirlenmediğinden görüşme sorularının yanıtı olabilecek kavramların, cevapların, süreçlerin vb. tekrar etmeye başladığı aşamaya yani doyum noktasına kadar görüşmeler devam etmiş olup, *kuramsal örnekleme* ilkesi ile belirlenmiştir. Bu araştırmada, Ankara ilinde yaşayan toplam 14 katılımcı ile derinlemesine görüşme yapılmıştır; 14 katılımcının 6 katılımcısı gey, 4 katılımcısı lezbiyen ve 4 katılımcısı transtır; 4 trans katılımcının 2 katılımcısı trans kadın ve 2 katılımcısı trans erkektir. Ayrıca 6 gey katılımcıdan 4’ü ve 4 lezbiyen katılımcıdan da 2’si sevgilidir ve aynı evde yaşamaktadırlar.

Araştırmanın veri toplama yöntemi ve aracı ise, görüşme-mülakat yöntemidir. Ayrıca, araştırmanın inandırıcılığının arttırılması ve ek bilgi sağlaması amacıyla görüşme yoluyla veri toplamanın yanı sıra araştırmanın konusuna, amacına ve problemine ilişkin olarak literatür taraması yapılmış ve araştırmaya katkı sağlayacağı düşünölen kaynaklar incelenerek araştırmada sunulmuştur. Görüřme yönteminin sečilmesindeki temel amaç ise çalışmacının araştırma sürecine olan katılımı ve bu sayede gözlem de yapabilme

fırsatını yakalamasıdır. Bu bağlamda araştırmacının, katılımcılar ile güven ortamını oluşturması ve empati yeteneğine de sahip olması verileri rahatça elde edebilmesinde, katılımcıların düşüncelerini rahatça dışa vurmasında, verilerin sunulmasında ve analiz edilmesinde oldukça önemlidir. Ayriyeten olgubilim çalışmalarında niceliksel verinin değil niteliksel ve derinlemesine anlam kazandırılmaya çalışılan verilerin önemli olmasından dolayı görüşme yönteminin tercih edilmesinin sebebi, verilerin, katılımcı ve çalışmacının birebir, karşılıklı ve etkileşimli iletişimleri sonucunda elde edilerek derinlemesine analiz edilebilmesi olanağı sunmasıdır. Amaç, bireyin iç dünyasına girerek onun bakış açısını anlamaktır (Patton, 1987, Akt: Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 130), gözlemlenemeyen olgu veya durumların görüşme yapılarak anlaşılmasına olanak sağlamasıdır. Bu bağlamda, cevaplara yönelik bir beklentinin olması, cevaplar arasında paralelliğin, tutarlığın ya da farklılığın saptanması ve cevapların karşılaştırılması (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 130) imkanı sağlamasından dolayı *yapılandırılmış görüşme* temelinde *açık uçlu anket görüşmesi* gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, esneklik sağlaması ve soruların bazen sırası ile sorulmasının gerekmediği hatta ileriki görüşme sorularına cevap verildiği anlaşılan soruların sorulmaması gerektiği öngörüldüğünden *görüşme formu yaklaşımı* ile gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler bir ya da bir buçuk saat aralığında gerçekleştirilmiş olup derinlemesine mülakat yapılmıştır. Olgubilim deseni ile yapılmış nitel araştırmalarda birey sayısı genel olarak 10'u geçmemesi (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 71) gerektiği ileri sürülmesinden ve verilerin de birbirini tekrarlaması ve doyum sağlamasından dolayı 14 eşcinsel ve trans katılımcı ile görüşme yeterli görülmüştür.

Araştırmanın amacına yönelik olarak hazırlanan *görüşme formu* ise, anlaşılabilir ve sade bir dil kullanılarak, odağı ve teması olan açık uçlu ve alternatif sorular ile zenginleştirilmiş, yönlendirmeden kaçınılarak mantıksal bir çerçevede düzenlenmiştir. Görüşme sürecinde tarafsız olunarak ve empati sağlayarak, sorularda veya soru sıralamasında gerekli görülen değişiklikler yapılmış ve görüşme süreci çalışmacı tarafından kontrol edilmiştir. Görüşmeler, katılımcıların kendilerini rahat hissedeceğini ifade ettikleri kafelerde veya Pembe Hayat Derneğin görüşme odasında yaklaşık bir buçuk saat süren sohbet havasında gerçekleştirilmiştir. Görüşme sırasında öncelikle araştırmacı kısaca tanıtılarak araştırmanın konusu, amacı ve öneminden bahsedilmiştir. İsimlerinin saklı kalmasını talep eden 14 eşcinsel ve transtan yalnızca 5'i ses kaydına izin vermiş olup, ses kaydedilmesini istemeyen 9 eşcinsel ve transın verdiği cevaplar, görüşme formu üzerine kısa ve hatırlatıcı notlar şeklinde kodlanarak kaydedilmiştir.

Araştırmanın en önemli sınırlılığı, katılımcıların yalnızca Ankara ilinde yaşayan eşcinsel ve translar olmasıdır. Toplam 14 katılımcı ile görüşme gerçekleştirilmiştir.

Nicel araştırmalardaki *geçerliğin* karşılığı olan nitel araştırmalardaki *inandırıcılığının* sağlanması için bu araştırmada: ilk olarak araştırma sonucunda elde edilen veriler, Bulgular ve Yorum bölümünde sunulurken söz konusu duruma ilişkin veriler ortaya konulduktan sonra analiz etme, yorumlama ve değerlendirme yoluna gidilmiştir. İkinci olarak, verilerin kendi aralarında tutarlılığının sağlanması amacıyla, oluşturulan temaların kendi aralarındaki tutarlılığı dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Üçüncü olarak, verilerin ve sonuçların teyit edilmesi amacıyla görüşmenin hemen sonucunda görüşme özetlenerek katılımcılardan verilerin doğruluğuna ilişkin düşünceleri alınmıştır. Ayrıca, bu sayede katılımcılara konu ile ilgili olarak ekleme veya çıkarma yapma konusunda fırsat verilmiştir. Nitel araştırmalar, nicel araştırmalarda olduğu gibi güvenilirlik peşinde değildir. Bunun yerine nicel araştırmalarda çalışmada *güvenirliğin* sağlanması yerine nitel araştırmalarda *tutarlılığın* sağlanması hedeflenir ve bunun için bu çalışmada tutarlılığın sağlanması amacıyla: ilk olarak, görüşme sürecinde sorular sorulurken her katılımcıya her soruda aynı yaklaşımlarda bulunmaya özen gösterilmiş ve ses kaydı veya yazılı olarak bilgiler kaydedilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). İkinci olarak, çalışmanın Bulgular ve Yorum bölümüne geçilmeden önce katılımcılar ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen ham verilerin kodlanması, ortaya çıkan temaların birleştirilerek analiz edilmesi ve temalar arasında bağlantılar kurularak elde edilen bulguların Bulgular ve Yorum başlığı altında ortaya koyulması, yorumlanması ve tartışmaya açılması hedeflenmektedir. Bu bağlamda, nitel araştırma perspektifi ile hazırlanmış bu araştırmanın bulguları analiz edilirken hedefe yönelik olarak uygun görülen, *nitel veri analizi* tekniklerinden olan *içerik analizi* yaklaşımı benimsenmiştir. İçerik analizinde en önemli amaç, verilerin tanımlanması, bulgular içerisinde gizlenmiş olan veya gizlenmiş olabilecek olguların ortaya çıkarılması, ortaya çıkarılan olguların okuyucuların anlayabilecekleri şekilde düzenlenerek yazıya dökülmesi ve yorumlanmasıdır. Bu amaçla, içerik analizi yapılırken olguların anlamsal derinliklerine inilmesi ve muğlak olanın net bir şekilde ortaya koyulması hedefiyle olgubilimsel (fenomenolojik) araştırma stratejisi benimsenmiştir; ilk olarak, çalışmacı tarafından veriler, belli bir sistematik düzen ve anlam çerçevesinde kodlanmış; ikinci olarak, kodlanan ve sınıflandırılan veriler, temalar halinde alt başlıklar olarak belirlenmiş; üçüncü olarak, temalar belli bir sistematik düzen içerisinde bir araya getirilerek tanımlanmış; dördüncü ve son olarak temaların birleştirilmesi ile anlam

kazanmış bulgular, yorumlanmıştır. İlk üç aşamada, ham bilgilere yer verilerek araştırmacının değerlerinden, değerlendirmelerinden, kendi görüş ve yorumlarından uzak olması gerekmektedir. Son aşama olan bulguların yorumlanması aşaması, sunulan bulguların araştırmacı tarafından değerlendirilerek yorumlandığı, çıkarım yapıldığı, katılımcı rolünde olmasından dolayı araştırmacının yorumlarının oldukça değerli görüldüğü, verilere anlam kazandırıldığı, temalar ve bulgular arasındaki ilişkilerin neden – sonuç içerisinde ortaya koyulduğu ve elde edilen bulguların önemine değinildiği aşamadır (Yıldırım ve şimşek, 2018, s. 242-252). Bir sonraki Bulgular ve Yorum bölümünde bulgular, temalar halinde ve bir bütün olarak araştırmacı tarafından değerlendirilecek, yorumlanacak ve sunulacaktır. Ayrıca bir sonraki bölümde katılımcıların, destekleyici olduğu düşünölen birçok ifadelerine doğrudan alıntı yapılarak yer verilecektir.

4. BÖLÜM: BULGULAR ve YORUM

Bu araştırma, 4 lezbiyen, 6 gey, 2 trans kadın ve 2 trans erkek olmak üzere toplamda 14 eşcinsel ve trans katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Ayrıca 6'sı gey olanlardan 4'ü ve 4'ü lezbiyen olanlar da 2'si sevgilidir ve aynı evde yaşamaktadırlar. 6 gey katılımcı G1, G2...G6; 4 lezbiyen katılımcı L1...L4; 2 trans kadın katılımcı TK1 ve TK2; 2 trans erkek katılımcı TE1 ve TE2 şeklinde rumuzlanmıştır. Çalışmanın bu bölümünde, katılımcılar ile yapılan derinlemesine görüşmeler sonucunda elde edilen verilerin analiz edilerek yorumlanması, ortaya koyulması ve katılımcıların, destekleyici olduğu düşünülen birçok ifadelerine doğrudan alıntı yapılarak yer verilmesi planlanmaktadır.

4.1. Görüşme Sorularının Test Edilmesi Aşmasında Elde Edilen Bulgular

İlk olarak, görüşme sürecinde en önemli elde edilen bulgudan bahsetmek gerekirse, görüşme soruları hazırlanıp test edilme aşamasında “*toplumun geneli*” şeklinde sıklıkla kullanılan bu ifadenin aslında yanlış bir tabir olarak karşımıza çıktığıdır. Aslında toplumun genelinin heteroseksüel olduğunu bilimsel olarak ortaya koyan bir veri ya da buna yönelik bir çalışma yoktur. Olsa bile, toplumun genelinde yapılan bir araştırmada, ataerkil ve heteronormatif bir toplum yapısına sahip düzen içerisinde yaşayan bireylerin daha doğrusu birçok eşcinselin kendisini heteroseksüel olarak veya eşcinsel olmadığını ifade edeceği de varsayılmaktadır ve buna yönelik yapılacak olan bilimsel bir araştırmanın güvenilirliği ve geçerliği elbette ki sağlanamayacaktır. Bu bağlamda bu alanda yapılacak araştırmalarda bu gibi etiketleyici ve ötekileştirici ifadenin kullanılmasının doğru olmadığı, ‘toplumun geneli’ olarak ifade edilen olgunun, toplumdaki çoğunluğun heteroseksüel olduğu gerçeğini yansıtmadığı, düalist cinsiyet ve cinsel kimliği anlayışını yeniden ürettiği, aslında çalışma grubunu örtülü olarak ötekileştirdiği ve grubu azınlıkta bırakarak daha da dezavantajlı hale getirdiği değerlendirilmektedir. Toplumsal yapıdaki her kurumun (aile, eğitim vs.) heteronormatif bir alt yapıya bir temele sahip olduğu, heteroseksist bir düşünce yapısı ile var edildiği ve sürdürüldüğü, var olan heteronormatif düzenin de sürdürülmesi yönünde bir beklentinin olduğu ya da bu beklentinin aslında baskı sonucunda mı ortaya çıktığı ve aktarılmaya çalışıldığı göz önünde bulundurulduğunda ‘toplumun geneli’ ifadesi yerine alternatif olarak ‘heteroseksüeller ve natranslar’ veya ‘heteronormatif düzen, beklenti, sistem...’ gibi ifadelerin kullanılması yerinde ve daha doğru olacaktır; çalışma grubu eşcinsel veya trans olan araştırmalarda toplumun geneli ifadesinin kullanılmasının, düalist cinsiyet ve

cinsel kimliği, dışlayıcı ve ötekileştirici anlayışı tetikleyeceği ve besleyeceği düşünüldüğünden yanlış görülmektedir. Ayrıca araştırmanın henüz başında elde edilen en önemli diğer bir bulgu ise bu alanda yapılacak çalışmalarda eşcinsel ve trans katılımcılara “*Ne zaman eşcinsel olduğunuzu anladınız?*” gibi bir soru yönelmenin yanlış bir tutum olduğu ve bu sorunun herhangi bir durumu ölçme amacı ile kullanılmayacağı gerçeğidir. Çünkü katılımcıların hepsinin bu konudaki ortak görüşü ve cevabı ise “*Siz ne zaman heteroseksüel olduğunuzu anladınız*” yönünde olacak ve nitelikli bir veri elde edilmesinin olanaklı olmayacağı anlaşılmıştır. Bu bağlamda lezbiyen bir katılımcının (L4), “*Valla ne zaman eşcinsel olduğunuzu anladınız gibi saçma bir soru sormamış olmanız çok güzel, yani heteroseksüel olduğunu kim ne zaman anladıysa ben de o zaman anladım*” şeklinde bir değerlendirme getirmesi, durumu açıklar niteliktedir. Ayrıca bu alandaki çalışmalarda eşcinsel bireyleri, trans bireyleri veya LGBT bireyleri gibi “bireyleri” kelimesinin, eşcinsel, trans ve LGBTİ’leri azınlık durumuna düşürerek aslında ötekileştirme ve ayrımcılığı meşrulaştırmaya zemin hazırladığı da anlaşılmıştır. Bu sebeple bu alanlardaki çalışmalarda ‘bireyleri’ kelimesinin kullanılmaması oldukça önemlidir.

4.2. Cinsiyet ve Cinsellik Düşünceleri Üzerine Elde Edilen Bulgular

14 katılımcının tamamı, bekâr olmakla birlikte 6’sı kendisini gey, 4’ü kendisini lezbiyen ve 4’ü de kendisini trans olarak; trans olan 4 katılımcıdan 2’si kendisini trans kadın ve 2’si kendisini trans erkek olarak tanımlamıştır. Cinsel yönelim konusunda ise, gey ve lezbiyenler kendilerini eşcinsel olarak tanımlarken 2 trans erkek ve 1 trans kadın artık bedeni inşa sürecini tamamlayıp resmîyette de istediği kimliği almasından dolayı kendisini heteroseksüel; 1 trans kadın kendisini kadınlardan hoşlanan bir eşcinsel (lezbiyen) olarak tanımlamışlardır. Kendilerinin evli olmadığını ifade eden eşcinsel ve translardan bazıları zorla evlendirilmiş eşcinsel arkadaşlarının olduğunu ifade etmişlerdir. Zorla evlendirilme konusunda trans bir kadın katılımcı (TK2): “*Ben heteroseksüel bekâr trans bir kadınum, bir sevgilim var, evlenmedik ama birlikte yaşıyoruz, evlilik şu an için kısa vade planlarımızda yok ama çocuk istiyoruz, belki bu yüzden hemen evlenebiliriz inşallah evlatlık edinebiliriz. ... Bir erkek kuzenim var, çocukluğumuz gençliğimiz hep bir arada geçti, kuzenim ise lise yıllarında gey olduğunu fark etmiş, ailesi öğrenince psikolojik, ekonomik ve fiziksel şiddet uyguladı ona, intihar girişimlerinde bile bulundu, sonrasında kuzenim bir kadınla zorla evlendirildi, kadın durumun kendisinden*

gizlendiğini anladığında boşandı doğal olarak ve kuzenimin nerede olduğunu bilmiyorum, ailesi de bilmiyor. Ailem de hep benim o kuzenimden etkilenerek trans (onlara göre dönme) olduğumu ileri sürdü, kendi isteğimin değil kuzenimin beni etkilediğini söylediler hep ve kuzenimin ailesi ile araları bile bozuldu, çok uzun zaman ailem ve akrabalarım tarafından dışlandım ve hor görüldüm. Burada önemli olan benim dik duruşum. Kuzenim baskıya dayanamayarak evlendi ve sonucunda başka bir insanın hayatı ile de oynandı ve kuzenimin şu an nerede ne şartlarda olduğunu bilmiyorum” şeklinde açıklama yaparak, cinsel yönelimlere saygı duyulmamasını, kabullenilmemesini ve ötekileştirmeyi eleştirmiştir.

Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde evlilik düşüncesi hakkında, gey ve lezbiyenlerin büyük bir çoğunluğunun evlilik düşünmediklerini ve yasaların da müsaade etmediğini belirttikleri anlaşılırken transların evlilik düşüncesine yakın oldukları görülmüştür. Yapılan görüşmelerde zorla evliliğe sadece eşcinsellerin değil toplumun her alanında ve her yerinde heteroseksüellerin de maruz kaldıklarını ifade ettikleri anlaşılmıştır. Bu konuda gey bir katılımcı (G3): *“Evet, zorla evlendirilmek istenen çok gey arkadaşım var, aslında annem ve babamın beni bir kadınla evlendirme yani benim mürüvvetimi görme hayalleri halen var, artık baskı kurmuyorlar ama heveslerini görebiliyorum, bana çeyiz alıyorlar. ... Ayrıca zorla evlendirilenler illa eşcinseller değil ki, ülkenin birçok yerinde zorla evlendirilen hatta çocuk yaşta olan bir sürü çocuk veya yetişkin var. Haberlere baktığınızda neredeyse her gün mutlaka çocuk gelin veya zorla evlendirilme var”* ifadelerini kullanarak duruma yönelik eleştirilerini dile getirilmiştir.

Cinsel yönelim hakkında katılımcıların hepsinin aynı düşüncede oldukları anlaşılmıştır. Bu konuda katılımcıların ortak görüşü ise, kimsenin hakkına veya sınırlarına taciz etmeden ve karşılıklı rızaya dayanan bir ilişkinin kimseyi ilgilendirmeyeceğidir. Bu konuda gey bir katılımcı (G5): *“Yani, insanın kiminle yatağa girdiğinin ne önemi var. Kimse kimseye tecavüz etmiyor sonuçta, herkes razı, alan memnun veren memnun kime ne. Karşılıklı rıza ile iki erkeğin ya da kadının aynı yatağa girmesi, öpüşmesi neden bu kadar gündem oluyor anlamıyorum. Bunlar gündem olacağına ülkede gündem olacak çok daha önemli konular var; bir sürü tecavüz var, her gün mutlaka bir tecavüz haberleri görüyoruz, çocuk gelinler, zorla evlilik ve sonucunda intiharlar, kadına şiddet gibi bir sürü problemden daha mı önemli benim kiminle öpüştüğüm. Ben en azından öpüştüğüm kişiye tecavüz etmiyorum, şiddet uygulamıyorum ya da öldürmüyorum. Sorun üreme veya*

çoğalma ise doğurmak istemeyen birçok heteroseksüel kadın da var ya da çocuk istemeyen birçok heteroseksüel erkek de var, onlar neden gündem olmuyor, zorla mı çocuk yapacağız, kanun mu var” ifadelerini kullanmış ve genel kalıplaşmış yargılardan duyulan rahatsızlığı belirtmiştir.

Eşcinselliğin veya trans olmanın aslında temelde bir tercih olmadığı, tercih olsa bile insanların kendi öz iradesi ile kimseye zarar vermeyen tercihlerin neden sorgulandığı düşünceleri ortaya çıkmıştır. Sonradan eşcinsel veya trans olunduğu düşüncesinin ise gerçeği yansıtmadığını, toplumdaki özentilik algısı ile ilgisi olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcıların genel olarak, eşcinselliğin ve translığın özentilik sonucunda tercih edildiği düşüncesinin pek önemsemediği, bu düşüncenin heteroseksüeller ve heteronormatif düzen tarafından bir bedel ödetmek veya sorumluluğu sadece o kişiye yüklemek için ortaya çıkartıldığını ifade ettikleri görülmüştür. Cinsiyetin veya cinsel yönelimin tercih edilen bir durum olduğunun ileri sürülmesi aslında tercih kelimesinin ötekileştirmeye meşru bir zemin hazırlamasından kaynakladığı, tercih yerine yönelim kelimesinin kullanımının daha doğru olduğu anlaşılmıştır. Bu konuda trans bir kadın (TK1): *“Ben kendimi bildim bileli hep kadın kıyafetlerine, takılarına ve makyaja ilgi duydum. Hatta 9-10 yaşlarında iken çarşıya çıktığımızda annemden illa elbise almasını istemişim, ağlamıştım falan, hayal meyal hatırlıyorum o günü, annem de zor bela aldı bir elbise. Yatarken bile yastığının yanına koyuyordum. Peki, 9-10 yaşında erkek olarak cinsiyeti atanmış bir çocuk eşcinselliği veya translığı biliyor olabilir mi”* ifadelerinde bulunarak cinsel yönelimin bir tercih olmadığını hatta etiketlemeyi meşru kılmasından dolayı tercih kelimesinin kullanılmasının tercih edildiğini ayrıca tercih kelimesinin aslında doğru kullanılmadığını açıklamaya çalışmıştır. Bu konu hakkında katılımcıların ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

Lezbiyen bir katılımcı (L3):

“Ailenizi tercih edemezsiniz, kardeşlerinizi de. Eğer tercih etme gibi bir lüksüm olsaydı hetero olmayı tercih ederdim ve başka bir ailem olmasını da. Eğer tercihim sonucunda bedenim ve arzularım da tercihime uyum sağlasaydı yine hetero olmayı tercih ederdim. Ama bu bir tercih değil, bu bir yönelim. Ruhum ve bedenim bir kadın, kadın olmayı seviyorum ve kadınla sevgili olmayı istiyorum. Bu kadar basit aslında.

Trans bir erkek katılımcı (TE1):

“Tercih aslında şöyle bir şey; mesela annenizi, babanızı ve kardeşlerinizi tercih edemezsiniz, ama evleneceğiniz kişiyi veya arkadaşlarınızı tercih edebilirsiniz ve tercih ettiğiniz arkadaş veya eş sonucunda da sorumluluk size aittir, işte bunun gibi bedel yüklemek ve ötekileştirmek için tercih kelimesi kullanılıyor. Peki, tercihleri sonucunda arkadaşları veya eşi ile yaşadıklarının bedelini ödeyen heteroseksüel erkek veya kadın yok mu? Eğer tercih sonucunda bir bedel yüklenecekse herkese yüklensin, bu bir tercih değil yönelimdir.”

Eşcinsel veya trans olmanın tedavi edilebilir bir rahatsızlık olduğu düşüncesine ise katılımcıların tamamının itiraz ederek düzeltilmesi gereken bir sorunun olmadığı vurgulanmıştır. Bu konuda trans bir kadın (TK1): *“Bir kere insanların özel hayatı ve kiminle ne yaşamak istedikleri tedavi edilecek bir şey değildir. Dünya Sağlık Örgütü bile hastalık sınıflandırmasından çıkardı ama biz çıkaramadık, önce tecavüz eden *** erkekler tedavi edilsin. Eşcinsel ve transların topluma zarar verdiğini iddia edemezler, kimsenin hakkına, hukukuna, bedenine tecavüz etmiyoruz”* ifadelerinde bulunarak, tedavi edilmesi gerekenlerin aslında kimler olduğuna dikkat çekmiştir.

Cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsiyet rolleri, cinsellik ve cinsel roller hakkında katılımcılardan lezbiyen ve gey olanların bu düalist kavramları çok önemsemezken kavramlar hakkındaki düşüncelerini oldukça net ve kısa tuttıkları; trans katılımcıların ise eşcinsel gey ve lezbiyenlere oranla bu düalist kavramları (kadın-erkek) daha önemseyerek daha derinlemesine yorum yaptıkları görülmüştür. Yani, eşcinsel katılımcıların düalist cinsiyet kimliği ve pratiklerine çok da duyarlı olmadığı fakat trans katılımcıların düalist kimlik ve pratiklerine oldukça duyarlı olduğu ve kendilerini yine düalist cinsiyet kimliğinde tanımlamaya çalıştıkları anlaşılmıştır. Lezbiyen bir katılımcı (L1): *“Kavramlar aslında içinde boğulduğumuz sınırlardır bence, kavramları ve içini dolduran sınırlı anlamları çok da önemsemiyorum, insan neyi nasıl yaşamak istiyorsa öyledir, önemli olan kimseye veya kendine zarar vermemesi”,* gey bir katılımcı (G1): *“Öfff. Valla çok sıkıcı şeyler, bana erkek demişler, tamam hadi erkek olayım, bari kimi seveceğime kendim karar vereyim, rollerimi kendim belirleyeyim”* ifadelerinde bulunarak düalist cinsiyet kalıplarına karşı çıkmışlardır ve cinsiyete dayalı kalıplaşmayı anlamsız bulmuşlardır. Bu konuda eşcinsellerden farklı olarak trans katılımcıların, cinsiyete dayalı söylemleri daha çok sahiplenmiş olduğu görülmüştür. Trans bir erkek katılımcı (TE2):

“Bana doğduğumda kadın cinsiyeti atamışlar, neden peki, üreme organım vajina diye, ama ben vajinamı sevmiyordum ve erkek olmayı istiyordum, sakalım olsun, kadın bir sevgilim olsun... Kendimi erkek olarak hissediyorum, ruhum ve bedenim artık bütünleşti, mesela askere de gitmek isterdim ama maalesef. Kadınlara ilgi duyduğum için bana lezbiyen dediler, lezbiyenlik kadının kadına ilgi duymasıdır, ben trans bir erkeğim, aslında yalnızca erkeğim bu kadar basit... Benim kimliğimde artık erkek yazıyor ve kadın sevgilim var, politik olarak heteroseksüelim, lezbiyen değil” ve trans bir kadın katılımcı (TK1): *“Valla bana doğduğum anda basmışlar mavi kimliği, kimse sormadı sen kendini nasıl hissediyorsun diye. Ben kadınlara ilgi duydum hep ama kadın vücudum olsun istedim, göğüslerim olsun, makyaj yapayım, topuklu giyeyim, kilotlu çorap falan. Yani tıbbi olarak heteroseksüelim ama erkek olmak istemiyorum, sorun orda; kadın vücudum olsun istiyorum, aslında trans kadın olarak politik anlamda lezbiyenim de diyebilirim belki. Çok karışık işte. Ben bir kadını ve bedenimi inşa sürecim halen devam ediyor, kadın bir sevgilim var, yani artık kadın olduğuma göre politik olarak eşcinselim. Evimin kadınıym”* ifadeleri incelendiğinde kadın – erkek ya da kadınsı – erkeksi olunmasına daha çok önem verildiği yani toplumsal cinsiyetin eşcinsellere oranla translar tarafından daha çok benimsendiği anlaşılmıştır.

Farklı ve şanslı olmak ile ilgili katılımcıların hepsi aslında farklı olmadıklarını fakat farklı olarak algılandıklarını ifade ederken şans konusunda ise bazen bazı yerlerde şanslı iken bazen şanssız olabildiklerini ifade etmişlerdir. Bu konuda trans bir kadın katılımcı (TK1): *“Farklı değilim bak kadın gibi kadını, ama ses tonumdan ve biraz da fiziksel yapımdan dolayı bazen şanssız olabiliyorum. Mesela iş için müracaat ettiğimde ses tonumu duyanın tavrı bir değişiyor, bu konuda şanssız maalesef”* ve trans bir kadın katılımcı (TK2): *“Ben sanırım şanslıyım, çünkü eğitilmiş bir ailenin kızıyım, bedenimi inşa sürecinde ailem başlarda biraz yadırgadı ama hep destek oldular. Şanslıyım çünkü diğer arkadaşlarım gibi ailem ve çevrem tarafından inanılmaz baskıya maruz kalmadım”* ifadelerinde bulunarak farklı ve bazen de şanslı olmadıklarını belirtmişlerdir.

Rol kavramının, cinsiyet (sex) ve toplumsal cinsiyet (gender) kavramları ile ilişkisi hakkında katılımcıların ortak düşüncesinin, cinsiyetin üreme organına göre doğumla atanan bir olgu olduğu iken toplumsal cinsiyetin ise heteroseksüeller tarafından beklenen cinsiyete yakıştırılmış roller bütünü olduğu anlaşılmıştır. Bu konuda lezbiyen bir katılımcı (L2) şu ifadeleri kullanmıştır: *“Rol, beklenti ile alakalı bir şey ama kendi*

beklentinizle olmayabiliyor çoğunlukla, aslında heteroseksüellerin kendi beklentilerinin de etrafı tarafından şekillendirilmiş olduğunu düşünüyorum, bence düşüncelerinde özgür değiller. Onlara ne yakıştırıldı ise boyun eğip kabul etmiş olabilirler, çoğu bunu sorgulamıyor.”

Namus kavramı ile alakalı olarak katılımcıların ortak görüşlerinin namusun kadınsallaştırılmış olduğudur. Namus kavramını tipik anlamı ile tanımlamamaktadırlar. Bu konuda lezbiyen bir katılımcı (L4): *“Namusu iki bacak arasına indirgeyen zihniyetin tanımlamalarını ve yaygın tanımını umursamıyorum. Namus, ahlak ile alakalı bir şey. Bir hetero erkeğin bir kadını veya çocuğu istismar etmesi namussuzluk olmuyor ama ben namussuz oluyorum, eğer namus iki bacak arası basit ve anlamsız bir şeye bana ne derlerse desinler. Eğer ahlak dışı davranış varsa mesela öldürmek, tecavüz, gasp, torpil, ayrımcılık gibi... İşte bunlar namussuzluktur”* ifadelerinde bulunarak, namus kavramını genel anlamı itibari ile reddetmiştir. Trans bir kadın (TK1) katılımcı: *“Bir hayvana işkence etmek, hırsızlık yapmak, öldürmek, tecavüz etmek hatta yere tükürmek de namussuzluktur. Bence ülkenin önemli yazarlarının ve medyanın şu namus algısını değiştirmesi ve ahlak kavramının yeniden ele alınması gerekiyor”* ve gey bir katılımcı (G6): *“Namus değil ahlak kavramı üzerinde durulsa sorun çözülür bence. Ahlak kavramı ile namus kavramı karıştırılıyor”* diyerek namus kavramı ile alakalı düşüncelerini dile getirmişlerdir.

Buraya kadarki bulgular değerlendirildiğinde, gey ve lezbiyenlerin, düalist cinsiyet ve cinsel kimlik kavramlarının içerisini çok fazla doldurmadıkları, bu gibi kavramları önemsemedikleri ve eleştiriye tabi kavramlar olarak gördükleri anlaşılırken transların düalist cinsiyet ve cinsellik kavramlarının içini daha cinsiyet odaklı ifadeler ile doldurmaya çalıştıkları görülmüştür. Bu bağlamda çalışmanın önemli odaklarından olan Queer teorinin katılımcılar tarafından aslında iyi bilinmesine rağmen özellikle trans katılımcılarda bu perspektifin daha geri planda kaldığı, trans katılımcıların, eşcinsel gey ve lezbiyen katılımcılara oranla daha düalist cinsiyet odaklı tanımlamalara sıklıkla yer verdikleri, cinsiyet kimliğinin kendisinin eleştirilmesi noktasında lezbiyen ve gey katılımcıların daha eleştirel düşünceleri olmasına karşın trans katılımcıların cinsiyet kimliğinin yani toplumsal cinsiyetin içselleştirildiği görülmüştür ve belki de bedeni inşa sürecine de girilmesinden dolayı eleştirilerin yüzeysel kaldığı değerlendirilmiştir. Dolayısıyla trans katılımcılarda kimliğin kendisinin -özellikle cinsiyet ve cinsellik

kimliğinin- çok fazla eleştiriye tabi tutulan kavram olmadığı, ruhun beden ile uyuşması, kadın veya erkek olma yani istediği bedene kavuşabilme arzusuyla kadınlığı ve erkekliği yani kimliği aslında kabullenmiş oldukları düşünülmektedir. Bu bağlamda, cinsiyet kimliği ve cinsel kimlik odaklı sorularda eşcinsel gey ve lezbiyen katılımcıların, kadın ve erkek temelinde sınırlandırılmış yorumlar yapmamaya özen gösterdikleri, kadın ve erkek olmanın veya hissetmenin kabullenilse de cinsiyet kavramının kendilerince bir öneminin olmadığını vurguladıkları anlaşılırken trans katılımcılarda ise kadın – erkek olma ya da hissetme gibi tabirlerin sıklıkla kullanıldığı, kadınlığa veya erkekliğe vurgu yapıldığı, kıyafet, takı, makyaj gibi çeşitli aksesuarların kimliklerde belirleyici olduğunun benimsendiği anlaşılmıştır. Eşcinsel veya trans olmanın ise tercihten öte, bir yönelim olduğu ve tercih kelimesinin kendilerinin ötekileştirilmesine meşru bir zemin hazırlama gayesi ile kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Eşcinsellik bir tercih değildir fakat eşcinselliği yaşamamak ya da yaşamak bir tercihtir. Bu bağlamda gey bir katılımcının (G2) *“...Tercih, kullanıldığı noktada size mesuliyet yükler ve sonuçlarına katlanmakla mükellefsiniz. Bu yüzden yönelim olduğunu inkâr edip tercih deniliyor. Aslında aksine. On - on beş yaşındaki bir çocuk eşcinselliğe özenip de bunu tercih edemez, sonuçta annenizi de tercih edemiyorsunuz, değil mi”* ifadesi durumu özetler niteliktedir. Tercih kelimesinin felsefesine incek olursak, tercih, kullanıldığı durumlarda, bağlayıcı olduğu bireye sorumluk yüklemektedir ve bu bağlamda heteronormatif düzenin hâkim olduğu toplumdaki heteroseksüeller ve natranslar, eşcinselliği ve translığı bir tercihe bağlayarak özenti sonucunda oluşmuş bir durum gibi sergileme arzularındadır. Bu durum, yönelime saygı duyulmadığını; bireyleri anlamanın da ötesinde, tercih edilen şeylere bile aslında birçok homofobik birey ve düzen tarafından saygı duyulmadığını da göstermektedir. Cinsel yönelim, adı üzerinde bir yönelim olmakla birlikte tercih edildiği takdirde yönelim olmamaktadır. Yönelim kelimesi tanrısal bir anlam ifade etmekteyken, tercih kelimesi ise yayılan, çoğalan, üreyen, türeyen vs. bir hastalık bir virüs gibi görülmesine ve gösterilmesine meşru bir zemin oluşturmaktadır. Görüşmelerde katılımcıların tamamının, cinsel yönelimin sonradan değişmeyeceğini, belki heteroseksist baskılar sonucunda duyguların ve arzuların bastırılmasından dolayı sonradan açığa çıkmış olabileceğini ifade etmeleri, toplumda hâkim olan ataerkil düzen baskısı sebebi ile heteroseksüelliğin içselleştirilmiş olabileceği ve belki de eşcinsel olduğunun farkında olunamayacağı sonucunu da doğurmuştur. Gerçekten de eşcinsellik değil de heteroseksüellik mi sonradan öğrenilerek şekilleniyor olabilir? İşte bu soru cinsel yönelim ifadesinin felsefesini

oluşturmaktadır; eşcinsellik ya da translık mı öğreniliyor yoksa heteroseksüellik mi öğreniliyor? Literatür taraması ve katılımcıların görüşleri göz önünde bulundurulduğunda, ikisinin de bir yönelim olduğunun kabul edilmesi gerekirken, heteroseksüelliğin bir yönelim olduğunun, doğuştan zorunlu olarak geldiğinin fakat eşcinsel ve translığın ise özenti sonucunda tercih edilen bir durum olduğunun kabul gördüğü anlaşılmıştır. Özentilik sonucunda tercih edilen bir durum olarak sergilenmesi ise, eşcinsel ve transların etiketlenmesine ve ötekileştirilmesine neden olmaktadır. Sonradan eşcinsel veya trans olunamayacağı gibi eşcinsellerin ve transların sonradan heteroseksüel ya da natrans olmaları da beklenemez. Doğuştan geldiğini ileri süren katılımcıların düşünceleri ise eşcinselliğin ve translığın sonradan kazanılan bir şey olmadığı, aynı şekilde sonradan da heteroseksüel olunamayacağı yönündedir.

1973 yılında DSM-IV, 1992 yılında WHO ve ICD kapsamında eşcinselliğin ruhsal bir bozukluk olmadığı kararı alınmış ve bu kavram hastalık sınıflandırılmasından çıkartılmış olup ülkemizde de resmi olarak DSM-IV kullanılmaktadır (Şahin, 2017, s. 10). Fakat heteronormatif toplum yapısında heteroseksüellerin ve natransların halen, eşcinselliği ve translığı tedavi edilebilir ruhsal bir hastalık olarak gördüğü, bu sebeple eşcinsel ve transları ruh sağlığı normal olmayan insanlar olarak nitelendirdikleri, bundan dolayı birçok imkândan eşcinsel ve transların mahrum bırakıldığı görülmektedir. Katılımcılar bu noktada, tedavi gerektiren ruhsal bir rahatsızlıklarının olmadığını, hatta istismarda bulunan heteroseksüel bir erkeğe göre neden anormal olarak kabul gördüklerini sorguladıkları tespit edilmiştir. Gerçekten de kadına, çocuğa veya hemcinsine şiddet uygulayan heteroseksüellerin eşcinsel ve translara göre daha normal kabul edilmesi ise oldukça üzücü ve derinlemesine incelenmesi gereken apayrı bir konu başlığı olduğu düşünülmektedir. Nitekim çocuğa istismarda bulunan bir erkek için pedofili tanısı konularak cezai indirimle gidilmesi arzulanmaktayken, heteroseksüeller tarafından, cinsel yönelimlerinden dolayı farklı görülen eşcinsel ve transların linç edilme arzusu ve buna sessiz kalınması, ister istemez durumların karşılaştırılması sonucunu doğurmuştur. Bu bağlamda istismarda bulunan heteroseksüel erkek karşısında cinsel yönelimi hemcinsine olan eşcinseller, toplumda en aşağılarda kendilerine yer bulabilmektedir ve birçok imkândan daha çok mahrum bırakılmaktadır. Eşcinsel ve translara oranla, istismarda bulunan heteroseksüel bir erkeğin ya da şiddet uygulayan heteroseksüel bir kadının heteronormatif düzen tarafından daha kabul görmesi, eşcinsel ve transların, düalist cinsiyet ve cinsellik bağlamında, beklentilere cevap vermelerinden kaynaklandığı

değerlendirilmektedir. Sorun, ötekine göre anlam kazandırılmış bireylerin öteki ile aynı olmasının toplumsal yapıda hazmedilememesidir. Düalist cinsiyet rolleri ve cinsel roller bağlamında, katılımcıların ortak düşünceleri de referans alınarak; roller, aslında düşünebilme ve karar verebilme yeteneğine sahip insanlar tarafından belirlenmesi gereken ve kimsenin hak ihlaline sebebiyet vermeden uygulanabilmesi gereken benimsenmiş davranışlar bütünüdür. Bu çerçevede, rollerini kendisi belirleme yetisine sahip insanların beklenti adı altında dayatılan rolleri benimsemeyerek kendi rollerini oluşturması ve uygulaması, aslında anormal görülmemesi gereken bir durumdur; gey baba olmak istemeyebilir, lezbiyen anne olmak istemeyebilir, doğumunda erkek cinsiyeti atanan birisi kadın olmak isteyebilir... Bu noktada translar ile yapılan görüşmelerde trans katılımcıların, cinsiyet ve cinsellik rollerine ilişkin olarak kadınlara ve erkeklere yakıştırılan rolleri, roller bağlamında eleştirmedikleri, ikili cinsiyet sistemi olan kadın ve erkek dikotomisinin kabul edilmişliği, sadece doğumla kadın veya erkek cinsiyetinin atanmasının eleştirildiği görülmüş ve aslında düalist cinsiyetin kabullenmiş olduğu anlaşılmıştır. Hâlbuki Queer teori perspektifi ile bakıldığında translar için de düalist cinsiyet kimliğinin kabul edilmişliği, beraberinde kalıplaşmayı, tek tipleşmeyi ve sınırlandırmayı getirmektedir. Bu noktada eşcinsel lezbiyen ve gey katılımcılar tarafından, kimliğin, cinsiyetin, kadın veya erkek olmanın içinin ciddiyle doldurulmadığı, bu kavramlara önem atfedilmediği, her türlü sınıflandırmaya ve sınırlandırmaya karşı çıktığı, kimsenin hakkına ve özgürlük alanına girmeyerek karşılıklı rıza içerisinde istenilen role bürünüp istenilen davranışın sergilenmesinin gayet normal kabul edildiği görülmüş ve eleştirel bağlamda Queer yaklaşımın daha benimsendiği anlaşılmıştır. Tamamen üreme organının fiziksel ve biyolojik yapısına göre doğumla atanan cinsiyete dayalı olarak, tarihsel serüveni, geçmişi ve nasıl oluşturulduğu bilinmeyen rol ve beklentilerin oldukça katı olması, beklentilerin aksine bir davranışla karşılaşıldığında heteronormatif düzende hassasiyet oluşturmakta ve eşcinsel ve transları oldukça dezavantajlı konuma getirmektedir. Peki, ilk insanın, Âdem ile Havva'nın sergilemesi gerektiği düşünülen rollerini kim oluşturdu? Kimlerin beklentileri ile şekillendi? Rol denilen şey, sadece üreme odaklı şekillenen ve anlam kazanan bir kavram olmanın ötesine geçemez mi? Rol sadece üreme odaklı davranış sergilemek midir? Peki, düalist cinsiyetlere atanan roller ilk insandan günümüze değin formu ve içeriği tamamen korunarak mı aktarılmıştır? Tüm bu sorular, heteronormatif düzenin hâkim olduğu ataerkil toplumsal yapıda konuşulamamasından ve tartışılmamasından dolayı elbette

sorun haline gelmektedir. Sorun haline gelen durumlar ise bağlayıcı oldukları bireyleri mağdur etmekte ve sosyal dışlanmayı tetiklemektedir. Önceden kimler tarafından neye göre şekillendirilmiş olduğu bilinmeyen cinsiyet rollerine, uyum sağlamadığı düşünülen eşcinsel ve translar, birçok alandan dışlanmakta ve kendilerine saygı duyulmamaktadır. Bu bağlamda özellikle kadınsallaştırılan namus kavramı, eşcinsel ve translar için de olumsuz olarak kullanılmaktadır. Eşcinsel ve trans katılımcıların ise namus kavramını önemsemedikleri, namus kavramının içinin doldurulması noktasında heteroseksist bir düşüncenin hâkim olduğunu düşündükleri ve bu kavramı reddettikleri görülmüştür. İki bacak arasına indirgenmiş namus kavramının, özellikle kadınsallaştırılması ve kadınlara yönelik olumlu ya da olumsuz değerlendirme kriteri olarak belirlenmesi erkekleri ve özellikle kadınları, toplumsal yapıda aşağı çekmekte ve bir bakıma birçok davranışın üretilmesi noktasında katı bir şekilde belirleyici olarak kabul görmektedir. Katı bir şekilde belirlenmiş namus kriterlerine uymayan lezbiyen ve geyler, heteroseksüeller, natranslar ve homofobikler tarafından bir bakıma namus dışı ahlaki rol ve davranışlarda bulunanlar olarak etiketlenmektedir. Bu bağlamda namus kavramı yerine ahlak kavramının doğru bir şekilde kullanılması, ahlak kelimesinin içinin ise cinsiyetleştirilmeden doldurulması ve kavramlara, ciddi anlamda hak ettikleri şekilde anlam kazandırılarak kullanılması oldukça önem arz etmektedir.

4.3. Cinsiyet ve Cinsel Kimliklerin Gizlemesine Yönelik Elde Edilen Bulgular

Katılımcıların tümünün, akraba, yakın çevre ve komşularının eşcinsellik ve translık ile alakalı olumsuz yargılarını ve düşüncelerini umursamadıkları görülmüştür. Trans kadın ve erkeklerin cinsel kimliklerini gizlemedikleri fakat 6 geyden ikisinin ve 4 lezbiyenden ikisinin gizledikleri anlaşılmıştır. Cinsel yönelimlerini gizleyen gey bir katılımcının (G3): *“Gey olduğumu gizliyorum, çünkü kendimi değil de anne ve babamı düşündüğüm için. Ben kendimi her türlü savunurum ama ailem çevresine karşı çok duyarlı, kahrolurlar. Bir de ailem ile aramın bozulmasından çok korkuyorum”* ve lezbiyen bir katılımcının (L1): *“Lezbiyen olduğumu ve bir kadın olarak bir kadına ilgi duyduğumu gizliyorum, ailemi bırak sınıf arkadaşlarımdan bile gizliyorum, yoksa üniversiteyi bitirmek benim için zor olur diye korkuyorum, keşke herkes saygılı olsa”* ifadelerine bakıldığında eşcinsellerin çevrenin baskısından çekindikleri için yönelimlerini beyan etmedikleri; cinsel yönelimlerini gizlemeyen gey bir katılımcının (G4): *“Gey olduğumu başlarda gizledim, gey olduğumun lise yıllarımda tamamen farkına varmıştım ama aileme söylemedim.*

Sonra üniversite için Ankara'ya geldim, sevgilim var ve birlikte yaşıyoruz, ailemin yanına gittiğimde sürekli mesajlaşmam dikkatlerini çekmiş, tabi onlar bir kızla yazıştığımı düşündüler, sonra babam Instagram'da sevgilim ile olan fotoğraflarımı ve alttaki yorumları görünce çılgına döndü, ben de yanlarındaydım o zaman, kötü bir gündü, halen benimle görüşmüyorlar, babam beni reddettiğini söylemiş, artık gizlemiyorum gey olduğumu, ama böyle olmasını istemezdim” ve lezbiyen bir katılımcının (L4): “Gizlemiyorum, ama süreç çok mu kolay oldu dersenez, hayır. İlk olarak dışlandım ve birçok şeyden mahrum bırakıldım, ama birçok şeyi de kazandım. Mesela hayatımı. Başlarda çevremın tamamına yakını dışladı tabi, onlara ilginç geldi, onlar için önemli olan beklentiler olduğu için ve beklentilere aykırı davranış sergilediğimi düşündükleri için dışlandım, ama özgürlüğüm kazandı” ifadelerine bakıldığında ise eşcinsellerin başlarda gizledikleri fakat cinsel yönelimlerini belirgin bir şekilde yaşamalarından dolayı sürekli bir bedel ödemeye maruz bırakıldıkları, bu durumun eşcinselleri bir insan olarak yıpratmış ve birçok sosyal alandan dışlandıkları anlaşılmıştır. Cinsel yönelimlerin ve cinsiyet kimliklerinin gizlenmesi konusunda trans bir kadın katılımcının (TK2): “Elbet bende uzun bir süre gizledim, ama ruhum ile bedenim aynı şeyi söylemiyor ve günden güne uçurum artıyordu, bir gün ilk olarak anneme söyledim o da babama söylemiş. Başlarda reddettiler ve dışladılar. Hatta tedavi etmek istediler falan. Ama artık kabullendiler, eskisi gibi olmasa da görüşüyoruz annem ve babamla, her şeyden değerliler benim için ama akrabalarım ile görüşmüyorum, söylediklerini de umursamıyorum. Kimliğimi de sevgilimi de kimseden gizlemiyorum” ve trans bir erkek katılımcının (TE2): “Heteroseksüel bir erkek kimliğini gizleme ihtiyacı duymuyorsa ben neden duymalıyım ki? O da bana göre farklı o zaman! Artık politik olarak ben de erkeğim ve heteroseksüelim. Yaşım küçükken mecburen baskı nedeniyle gizlemek zorunda kaldım ama bu günkü aklım olsa gizlemezdim. Yani neyi neden kimden gizliyoruz ki, kimin özgürlüğüne saldırıyoruz” ifadelerine bakıldığında transların, gizlenme konusunu eşcinsellere oranla daha çok eleştirdikleri, başlarda cinsel yönelimlerini ve olmak istedikleri cinsiyet kimliklerini gizleseler bile sonradan daha cesurca beyan ettikleri görülmüştür.

Bu başlık altında elde edilen bulgular değerlendirildiğinde trans olduğunu gizlemeyen dört katılımcının, akraba, aile, komşu ve yakın çevresinin eşcinsellik ve translık hakkındaki düşüncelerini en başta önemseseler bile şu anda önemsemedikleri, tutum ve davranışlarını umursamayarak ön yargılı insanlar ile aralarına mesafe koydukları

anlaşılmıştır. Bu noktada, trans katılımcıların cinsiyet kimliklerini gizlememelerinde, bedeni inşa sürecine girmelerinin ya da bedeni inşa sürecini tamamlamış olmalarının etkin olduğu düşünülmektedir; nitekim translar, duygularını ve davranışlarını gizleseler bile bedeni inşa sürecinde değişen görünümelerini gizleyemeyecek olmalarından ve doğumla gelen bedeninin ruhu ile bütünleşememesinden dolayı eşcinsellere oranla gizlenmesi de daha az mümkündür. Eşcinsel olduğunu gizleyen, dışa vuramayan ve bedeninden memnun olduğunu ifade eden eşcinsel gey ve lezbiyen katılımcıların, ataerkil yapıdaki heteroseksist hâkim düşüncenin ve heteronormatif düzenin baskısı altında gizlenmek zorunda kaldıkları (en azından bir süre), özgür iradeleri ile belirledikleri davranış ve rollerini dışa vur(a)madıkları, karşılaşılacak tepkilerden ve sosyal dışlanmadan çekindikleri anlaşılmıştır. Eşcinsel gey ve lezbiyenlerde, cinsel organları ile arasında memnuniyetsizliğin olmadığı, sadece cinsel ve duyuşsal arzularına yönelik kime karşı ne hissedecekleri noktasında katı belirlenmişliğin kendilerini rahatsız ettiği, cinsel organı ile barışık olan lezbiyen ve geyin, duyuşsal anlamda kimi çekici bulacağına kendilerinin karar verebilecek olduğu, kadın ya da erkek olmaya yani dikotomik cinsiyet kavramlarına ve belirlenmiş rollere çok fazla anlam yüklemedikleri görülmüştür. Bu bağlamda, Queer teorisinin aslında gey ve lezbiyenlerde daha çok anlam kazandığı ve bir takım kriterlerle sınırlandırılmış düalist cinsiyet kimliklerine anlam atfetmedikleri görülmüş fakat eleştirel bakışın istenilen düzeyde olmadığı da anlaşılmıştır. Nitekim Queer teori cinsiyet kimliğinin tanımlanmasının da ötesindedir; lezbiyen, gey, trans, kadın, erkek vs. gibi aslında kadın-erkek dikotomisi temelinde tanımlamalara karşı bir duruş bir yaşam felsefesidir. Katılımcılar her ne kadar kendilerini belirlenmişliğin dışında davranış sergileyen bireyler olarak tanımlasalar da aslında kendilerini tanımladıkları kimliğin temelinde yine kadın-erkek dikotomisinin yattığı görülmektedir. Düalist kimliğin kabullenildiği, eşcinsel ve trans katılımcıların kendilerini bir şekilde yine belli kategorik başlıklar altında sınıflandırarak sınırlandırdıkları, dolayısıyla Queer teorisinin amacına ulaşması bakımından yeteri kadar anlaşamadığı ve ülkemizde bu alanda akademik çalışmaların ağırlık kazanmasının gerektiği değerlendirilmiştir.

Aşk ise, dünyevi anlamda iki insanın birbirlerine duydukları çekim, his, arzu şeklinde tanımlanabilir. Tıpkı insanların belli kategorik başlıklar altında sınırlandırılması gibi, aşk kavramının heteroseksist bir yaklaşımla kadın ve erkek temelinde tanımlanarak sınırlandırılması, bu kavrama yapılan bir haksızlık olduğu düşünülmektedir. Nitekim aşk, “ben” ve “ben olmayan” arasında yaşanması zorunlu hale getirilmiş heteronormatif düzen

içerisinde sıkışıp kalmıştır; aşk insanla insan arasında karşılıklı rıza içerisinde ya da tek taraflı olarak yaşanabilecek bir duygudur, kadın ve erkek dikotomisi arasında sıkıştırılması, birçok bireyin hatta aşkın mağdur olmasına temel oluşturmaktadır. Trans bir kadın katılımcının (T2) “...bırakın kim kime aşk duyarsa duysun, aşk nefretten daha güzel bir duygu, karşılıklı rıza ile yaşanan aşkın kime ne zararı var, aşkı belli tanımlar arasında sıkıştırmayalım” ifadesi ele alındığında, heteroseksist ve sexist aşk tanımlamalarının katılımcılar tarafından benimsenmediği, önemsenmediği, aşk tanımlamalarında bulunurken insanların insanlara duyulan hatta ilahi aşk şeklinde bile tanımlamalara gidildiği görülmüş, bu durum aşk hakkında kazuistik ve genel geçer bir tanımının yapılamayacağını göstermiştir.

Katılımcılar, aşkta herkesin özgür olduğu ve karşılıklı rıza ile aşk yaşamının kimseyi ilgilendirmeyeceği noktasında vurgu yapmışlardır. Aşkın, düalist cinsiyete bağlı bir duygu olmadığı, sadece kadın ve erkeğin bir birlerine hissedebileceği bir duygu olmanın dışında insanın insana hissedebileceği ve hissettirebileceği bir duygu olduğu, aşkın cinsiyetler arasında bölüştürülmesine karşı olunduğu, cinsiyetlerin dışında ilahi aşkın da var olduğu görüşü hâkimdir. Bu konuda belirleyici olduğu düşünülen katılımcıların ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

Lezbiyen bir katılımcı (L2):

“Aşk hislerle alakalı bir şey ve kime ne hissedeceğime ben karar veremedikten sonra hayatın ne anlamı var? Aşk sadece kadın ve erkek arasında yaşanan bir şey değil iki insan arasında yaşanan en önemli duygudur.”

Trans bir kadın katılımcı (TK1):

“Aşk benim varlık felsefem, âşık olmayı ve aşk yaşamayı seviyorum. Beşeri aşk gibi ilahi aşk da vardır ve insanlar aşk konusunda özgürdür. Eğer âşık olduğum kişi de bana âşıkta kime ne...”

Eşcinsel ve transların sadece kendi aralarında mı aşk yaşadıkları noktasında, düşüncelerin değiştiği görülmüştür. Sekse düşkün olma noktasında ise genel olarak verilen cevapların birbirleri ile tutarlı olduğu ve heteroseksistlerin bu konudaki genel algısını umursamadıkları anlaşılmıştır. Bu konuda trans bir kadın katılımcı (TK2): “Ben bir kadını, doğduğumda erkek demişler ama kadını, bedenimi inşa ettim ve kimliğimi

aldım. Erkek bir sevgilim var ama o trans erkek değil. Yani eşcinsel arkadaşları bilmem ama translar sadece translar ile aşk yaşamak zorunda değiller. Doğal olarak ben de sevgilim de heteroseksüel”, lezbiyen bir katılımcı (L4): “Evet, eşcinseller, eşcinseller ile aşk yaşar mantıken, bir kadın başka bir kadına âşık oluyorsa ve cinsel eylem halindeyse bunun adı lezbiyenliktir ve eşcinselliktir, politik olarak tabi... Eğer sekse düşkün olduğum için eşcinselsem bunu erkekler ile de yapabilirdim yani heteroseksüeller sekse düşkün değiller mi” ve gey bir katılımcı (G5): “Mantıken düşündüğünüzde erkek erkeğe kadın kadına ilgi duyuyor ise eşcinsel aşk olmuş oluyor, ama bu tanımlama politik bir tanımlama tabi. Sekse gelince, en az heteroseksüeller kadar sekse düşkünüm, heteroseksüeller sekse düşkün değil mi yani... Sanki sekse düşkün olunca mı eşcinsel olunuyor...” ifadelerinde bulunarak sekse düşkünlüğün eşcinsellik ve translık ile alakalı olmadığını, heteroseksüellerin sekse düşkün olmadıkları iddiası ne kadar yersiz ise eşcinsel ve transların sekse düşkün olduğu iddiasının o kadar yersiz olduğunu savundukları görülmüştür.

Biseksüellerin dışında, eşcinsellerin doğal olarak eşcinseller ile aşk yaşadığını söylemek mümkündür; fakat bedeni inşa sürecini gerçekleştirip ruhu ile bedenini bütünleştirerek istediği kimliğe kavuşmuş (resmi anlamda da) translarda aşk, hemcinsine karşı olabilirken daha çok karşı cinse olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin doğumunda kendisine erkek cinsiyeti atanan birey, ruhu ile bedeninin bütünleşmemesinden dolayı memnun olmadığı bedenini değiştirerek artık trans kadın yani kadın olmaktadır. Doğumunda kendisine erkek cinsiyeti atanmış trans kadının tıbbi müdahaleler sonucunda politik olarak da artık kadın olduğu göz önünde bulundurulduğunda bir erkeğe âşık olması durumunda bu heteroseksüel davranış olmakta ve politik olarak seksist aşk ve birliktelik tanımlarına uymaktadır. Bu yüzdendir ki trans erkek ve kadınlarda politik kadın ve erkek rollerin ve beklentilerin yani toplumsal cinsiyetin kabullenildiği bulguları elde edilmiştir. Eşcinsel ve transların sekse düşkün olup olmamaları konusu ise, aslında heteroseksüellerin sekse düşkün olup olmalarından çok da farklı değildir. Nitekim eşcinsel ve transların sekse düşkün olduklarını iddia etmek, heteroseksüellerin sekse düşkün olmadığını iddia etmek kadar yersiz olacaktır. Eşcinsel ve translarda sekse düşkünlüğün yaygın olarak kabul görmesi veya gösterilmesi, tıpkı tercih kavramı gibi aslında eşcinsel ve transların etiketlenmesine, ötekileştirilmesine ve ayrımcılığa maruz bırakılmalarına meşru zemin hazırlamaktadır ve heteroseksüeller, natranslar ve heteronormatif düzen tarafından tam da bu amaç güdülmektedir.

Eşcinsel ve transların hemcinslerinden veya karşı cinsten nefret etmeleri konusunda, bu algının oldukça yersiz olduğu saptanmıştır. Bu konuda en kapsamlı ifadelerde bulunduğu düşünülen trans bir kadının (TK2) “*Nefret, ne kadar kötü bir kelime, neden birbirimizden nefret edelim ki, hem ben eğer erkeklerden nefret edersem eşcinsel ve translardan nefret edenlere söz söylemeye hakkım olur mu? Önce herkes kendisine bakmalı. Hayat çok kısa sevelim, sevmiyorsak saygı duyalım ve nefret hayatımızda olmasın*” açıklaması, katılımcıların tamamının düşüncelerini açıklar niteliktedir. Katılımcıların, hemcinsinden veya karşı cinsten nefret etmeleri halinde kendilerinden nefret edilmesinin meşru olabileceğini ifade ettikleri görülmüş ve kendilerine zarar vermeyen, haklarına tacizde bulunmayan hatta kendilerini sevmeseler bile saygılı ve hoşgörülü davranan insanlardan nefret etmedikleri anlaşılmıştır. Karşı cinsten nefret etme noktasında katılımcıların aynı fikirde oldukları ve kimsenin kimseden nefret etmemesi gerektiği düşüncesinin hâkim olduğu görülmüştür.

Bu bağlamda günlük hayata bakıldığında, kadına, çocuğa, yaşlıya, engelliye vs. şiddet uygulayanlardan daha çok nefret duygusu beslenen eşcinsel ve translar, kendilerine nefret duyanlara karşı bile hoşgörülü ve saygılı olmaları halinde nefret duygusu beslememektedir; beklentileri sadece saygı ve hoşgördür. Trans bir kadın katılımcının (T2) “*...beni sevmeyebilirler, görüntümden de hoşlanmayabilirler, ama hoşgörülü olup yansıtmadıkları ve beni rencide etmedikleri sürece asla nefret etmem*” ifadesi konuyu açıklar niteliktedir.

4.4. Kendini Tanıma, Tanımlama ve Açılma Üzerine Elde Edilen Bulgular

Görüşme yapılan katılımcıların ifadeleri göz önünde bulundurulduğunda kendilerini lise yıllarında tanıma sürecine girdikleri ve üniversite yıllarında ya da reşit olduktan sonra kendilerini tanımlayarak açılma sürecinin başladığı anlaşılmıştır. Kendilerini tanıma, tanımlama ve açılma sürecinin temelini ortaokul zamanlarına denk geldiği fakat henüz birçok olgunun farkında olunmamasından dolayı kendini tanıma sürecinin asıl olarak lise yıllarında başladığı, açılma ve kabullenme sürecinin ise bazılarında lise bazılarında ise tam anlamı ile üniversite ya da reşit olduktan sonra gerçekleştiği bilgileri edinilmiştir. Kendilerine açılma sürecinin eşcinsel ve geyler için translara oranla daha kolay olduğu bedeni ile duyguları arasında uyumsuzluk yaşayan transların ise açılma ve kabullenme sürecini daha zor yaşadıkları gözlemlenmiştir. Bu konuda trans bir erkek katılımcının (TE1): “*Henüz ortaokuldaydım, o zamanlar tabi politik olarak cinsiyetim kadındı, ama*

ben bir kıza âşık oldum ve hep erkek kıyafetleri ilgimi çekiyor ve erkek gibi davranıyordum, göğüslerimden nefret ediyordum, ailem de erkek gibi davrandığımı söylüyordu hep, baha hep lezbiyen dediler ama ben lezbiyen değildim, çünkü kendimi kadın gibi hissetmiyordum. Sonra liseye başladım ve bir kızla ilişkim başladı, o da lezbiyendi ve beni kadın kimliğimle seviyordu ama aslında ben kendimi erkek gibi hissediyordum ve bedenimden memnun değildim, bedenimin içinde hapsolmuştum. Sonra ilk olarak oturdum düşündüm ben kimim diye. Bilgisayar evimize ilk geldiğinde internette ilk aradığım şey eşcinsellikle alakalı şeylerdi, bununla ilgili çok şey okudum, kendimi tedavi edebileceğimi sandım. İlk olarak kendimi biseksüel sandım hep. Baktım olmadı, anneme ve babama durumdan bahsettim. İlk etapta ortam buz kesti, sonuçta ‘ben erkeğim, erkek olmak istiyorum’ diyen kızları vardı. Onlar da haklı. Kendimi kabullenerek kendime açılma sürecim zor oldu çünkü çevre baskısı nedeni ile hep bunun bir hastalık olduğunu düşündüm fakat okudukça öyle olmadığını öğrendim. Tabi babam evden kovdu, o zaman da üniversite kazandım ve babam bana harçlık göndermedi, dışladı, hem okudum hem part-time çalıştım. Şu an annemle görüşüyorum, hala görüşüme alışamadı ama kardeşlerim ve babam benimle görüşmüyorlar. Ben kabullendim ama onlar kabullenmedi” ifadelerinde bulunması belki de tıbbi müdahaleden kaynaklı olarak açılma dönemlerinin daha zor olduğunu düşündürmüştür.

Kendini tanıma, tanımlama ve kendine açılma sürecinin zor olmasının en büyük sebebinin aile ve çevre olduğu, ailelerine açılma noktasında tüm katılımcıların zorluklar yaşadığı, kiminin bu zorlukları kolay atlarken kiminin geri dönüşü olmayan yaralar aldığı, ailelerin verdiği tepkinin genel olarak sert olduğu, karşılaşılan katı tepkilerin kendilerini olumsuz etkilediği, dışlandıklarını her zaman hissettikleri, aile olmasa bile bazı kurumlardan da dışlandıkları, ne kadar önemsemeseler de bir şekilde incindikleri anlaşılmıştır. Konuya dair olarak katılımcıların düşüncelerine aşağıda yer verilmiştir.

Gey bir katılımcı (G2):

“Kendime açılma sürecim kolay oldu fakat aileme açılma sürecim tam bir trajedi. Beklentilerin aksine olduğu için çok kötü karşıladılar ve benimle görüşmüyorlar. Ailemin bu tavrı özgüvenimi kırmadı desem yalan olur, o yüzden evlenip bir aile kurmayı çok isterdim ama bu şartlarda mümkün gözüküyor tabi.”

Lezbiyen bir katılımcı (L3):

“Aileme söylemedim, onlar anladılar ve anladıklarında şiddet uyguladılar. Şiddet uyguladıktan sonra korkacağımı ve onlara göre düzeleceğimi düşündüler çünkü onlara göre hastalık bu durum. Sonra üniversite kazandım ve geri dönmek üzere evden ayrıldım. Annemle görüşüyorum başka kimseyle görüşmüyorum.”

Trans bir kadın katılımcı (TK2):

“Kendime açılmam ve kabullenmem zor olmadı ama ailem bu konuda sert tepki verdi, uzun bir süre annem ve babamla görüşmedik, görüşmek istemediler, çabalarım sonucunda görüşüyoruz, ama beni dışlamaları çok zor bir süreç yaşamama neden oldu. Görünüşüme alışamadılar, onlara göre tek oğullarıydım ve hayalleri yıkıldı ama benim hayallerim ne olacak?”

Eşcinsel ve transların kendilerine açılmaları noktasında kimi zaman zor zamanlar yaşadıkları kimi zaman da kabullenmenin getirdiği özgüven ile zor zamanlarını daha kolay atlatabildikleri anlaşılmıştır. Bu bağlamda transların, bedenlerinde radikal bir değişiklik yapmak istemesi sonucunda, özellikle aile ve yakın çevre tarafından ilk etapta hoş karşılanmayarak sert tepkilere neden olduğu anlaşılmıştır. Trans bir erkek katılımcının (TE1) *“...bedenim ile ruhum aynı şeyi söylemiyordu, ruhumu ve duygularımı değiştiremeyeceğime göre bedenimi ruhuma bürümem gerekiyordu. Ailemin bana her kızım demesi iğne gibi batıyordu, göğüslerimden nefret ediyordum, kadınlara ilgi duyuyordum, çok küçükken bile. Eşcinsel değildim, eşcinsel olsam kadın olmaktan memnun olarak kadınlara ilgi duyardım yani kadın olmakla ilgili problem yaşamazdım; ama ben kendimi erkek olarak görüyordum, erkeksi giyinmek, erkeksi konuşmak, oturmak, davranmak işte. Kendime açıldığımda lise yıllarımdaydım ama aslında ortaokulda fark etmiştim. Kabullenmem ise üniversite dönemimde oldu, anormal olduğumu düşündüğüm için kabullenme aşamasına kadar oldukça zor zamanlar geçirdim ve hep kendimi suçladım, sanki bilerek yapıyormuşum gibi, o dönemler keşke böyle olmasaydım dediğim çok olmuştur ama baskı yüzünden tabi. Aileme söylediğimde kötü tepki verdiler ve zor olan durumu daha da zorlaştırdılar. Kabullendiler ama halen yadırgıyorlar da. Artık tepkiler bana kendimi kötü hissettirmiyor, cahiller deyip geçiyorum ama birçok imkânlardan dışlanarak mahrum edilmek olumsuz etkiliyor tabi.*

Mesela iftar davetlerinde ailem beni çağırıyor, utanıyorlar benden” ifadeleri ve diğer eşcinsel ve transların ifadeleri ele alındığında, eşcinsel ve transların kendilerine açılma dönemlerinin genel olarak lise yıllarında olduğu, genelde üniversite yıllarında kabullenildiği ve aileye belirtildiği saptanmıştır. Aslında eşcinsel ya da trans olmanın sanki anormal bir şeymiş gibi belli bir zaman diliminde fark edilerek kendine açılması ve kabul edilmesi aşamaları, toplumsal yapıdaki norm’al olarak kabul edilmişliğin, bene göre ben olmayanın tanımlanmasının ve düalist anlayışın sonucudur. Eşcinselliğin ve translığın anormal görülmediği toplumlarda ya da topluluklarda bu gibi aşamalardan söz etmek önemsiz olacaktır elbette. Bu gibi eşcinsel kimlik gelişimi aşamaları, norm’al olarak belirlenmişliğin karşısında farklı olarak anlamlandırılmaları sonucunda ortaya çıkmıştır; belki de bir gün eşcinsel ve translığın egemen olduğu düzende heteroseksüellerin kendilerine açılması ve kabullenilmesi aşamaları ele alınacaktır.

4.5. Aile Kurumu ve Ebeveyn Olma/Olabilme Üzerine Elde Edilen Bulgular

Aile kavramı ve kurumu hakkında katılımcıların iki farklı düşüncede olduğu görülmüştür. Evliliğe sıcak bakan veya bakmayan katılımcıların ortak düşünceleri ise, eşcinsellerin resmi olarak evlenebilmesine müsaade edilmesi gerektiğidir. Bu konuda lezbiyen bir katılımcının (L4): *“Aile güzel bir şey, mesela benim bir ailem var, her ne kadar beni dışlasalarda... Ama aile kurma gibi bir düşüncem de yok, tamamen şu anlık şahsi düşüncem ama ileride de değişebilir, şu an aile kurmak çok çekici gelmiyor, ama isteyenler resmi olarak evlenebilmeli bence, kime ne zararı var, ama sevgilim aile kurmayı istiyor, o benden daha duygusal sanırım”*, trans bir kadın katılımcının (TK1): *“Aile demek yuva demek, kadın bir sevgilim var, evlenmeyi isterdik ve tabi çocukta”* ve gey bir katılımcının (G4): *“Aile kavramı bana çok uzak. Bir aile kurmak da istemiyorum. Daha doğrusu resmi şeyler bana uzak. Saygı sevgi çerçevesinde duygusal birliktelik ve arkadaşlıkları yeterli buluyorum. İlla bir kâğıda imza atıp oluşturulan bir şey olması çok saçma. Benim birini sevip ona karşı sadık olmam imzaya bakmamalı, bir köpeğim var bir de sevgilim var, o zaman biz bir aileyiz, heterolara göre, illa kimlikte evli mi yazması gerekiyor?”* ve gey bir katılımcı (G5): *“Bu konuda ona (arkadaşı) katılmıyorum, ayrıldığımız tek konu bu, ben aslında aile kurmayı çok isterdim, eğer ülkemiz yasaları müsaade etse bir törenle evlenip imza atmayı isterdim, hem yasal olarak bazı haklar elde etmenin faydalı olduğunu düşünüyorum, aile demek yuva demek bence”* ifadeleri incelendiğinde, aile kavramı ve kurumu hakkında eşcinsel ve transların düşüncelerinin

değiştirdiği, eşcinsellerin aile kurumuna çok fazla önemli anlamlar atfetmedikleri fakat transların aile kurumuna daha duygusal yaklaştıkları saptanmıştır. Bu durumun nedeni olarak, cinsiyet ve cinsel kimliğin eşcinsel katılımcılar tarafından çok fazla önemsenmemesinden ve anlamlandırılmamasından fakat trans katılımcıların düalist cinsiyet kimliğine önemli anlamlar atfederek sadece cinsiyet kimliğinin doğumla atanması noktasında eleştiri getirmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Yani trans katılımcılar, aslında aile, cinsiyet kimliği ve rollere ilişkin katı ve eleştirel bir değerlendirme yapmazken eleştirilerin sadece insanların kendi cinsiyet kimliğini kendisi seçmesi gerektiğine yönelik olduğu ve toplumsal cinsiyet, kimlik ve aile kurumuna yönelik eleştirilerin yüzeysel kaldığı görülmüştür. Trans katılımcılar politik olarak artık kadın veya erkek olmalarından dolayı resmi olarak evlenebilmekte iken eşcinseller ülkemizde resmi olarak evlenememektedir. Bu duruma trans ve eşcinsel katılımcıların tümünün tepki gösterdiği, evliliğin gönül rızası ile yapılmak kaydıyla heteroseksüel anlayışla olmaması gerektiği ve heteroseksist evlilik tanımlamalarının ve kabulünün reddedildiği anlaşılmıştır. Evlilik, birbirlerini seven ve ya birlikte olmak isteyen iki insan arasında çeşitli yasal hakların da elde edilmesi amacıyla karşılıklı yapılan bir sözleşmedir. Bu bağlamda birbirini seven ve birlikte yaşamak isteyen eşcinseller, evliliğin getirdiği yasal haklardan da mahrum kalmaktadır. Gey bir katılımcının (G3) “...evlilik, birçok yasal hakkı beraberinde getiriyor, yasalar karşısında tanınıyorsunuz, hak iddia edebiliyorsunuz, biz bundan mahrum bırakılıyor” ifadesi durumu özetler niteliktedir. Ülkemizde evliliğe ilişkin tanımların ve kabul görülenin sexist düalist cinsiyetçi yaklaşım çerçevesinde şekillendiği, politik olarak kadın ve erkek heteroseksüellerin resmi olarak evlenebilmelerine yasal olarak müsaade edildiği, evliliğin getirdiği yasal haklardan heteroseksüel erkek ve kadınların faydalanabildiği ve bu bağlamda birbirlerini seven ve resmi birliktelik kurmak isteyen eşcinsel lezbiyen ve geylerin evlilik bağlamında yasal haklardan mahrum kaldıkları ve mağduriyet yaşadıkları anlaşılmıştır.

Nitekim yasal olarak eşcinsellerin evlenmesine müsaade edilmemesinin en büyük nedeni ise heteroseksüeller ve heteronormatif düzen tarafından, çocuklara ve gençlere olumsuz örnek teşkil ettiklerinin düşünülmesi ve evlat edinebilmelerinin önünün kapatılmasıdır. Çocuklara ve gençlere kötü örnek oldukları ileri sürülen eşcinsellerin evlat edinebilmelerindeki en büyük yasal engel zaten resmi evlilik gerçekleştiriyor olmalarıdır. Fakat yazılı ve görsel medya incelendiğinde kadına şiddetin, tecavüzün ve çocuk istismarının, şiddet veya erotik içerikli film, dizi ve videoların oldukça yaygın

olduğu, bu gibi birçok olumsuz yayınların çocuklar üzerinde bıraktığı olumsuz etkilerin eşcinsel ve translar kadar eleştirilmediğı daha doğrusu eşcinsel ve translar kadar ötekileştirilmediğı hatta birçoğunun ilgiyle takip edildiğı görölmektedir. Eşcinsel ve transların çocuklara ve gençlere kötü örnek olduğı düşüncesi noktasında genel görüş ise, kimseye kötü örnek olunmadığı, böyle bir çabanın da olmadığı, her tercihe ve yönelime saygı duyulması gerektiğı yönündedir. Bu konu hakkındaki düşüncelere aşağıda yer verilmiştir.

Gey bir katılımcı (G2):

“Bu konuda şöyle düşünüyorum; yaşları küçük olan çocukların elinde akıllı telefonların saatlerce ne işi var o zaman, aile değil de eşcinsel veya trans mı suçlu? Çocuk saatlerce bilgisayar veya akıllı telefon başından kalkmıyor, sonra anne baba kendini değil başkasını suçluyor, ohh ne ala.”

Trans bir kadın katılımcı (TK2):

“Valla tecavüzcüler kadar kötü örnek olmuyoruzdur herhalde, her gün haberlerde bir istismar vakası, bir şiddet vakası.”

Trans bir erkek katılımcı (TE2):

“Kötü örnek aranıyorsa televizyonlardaki programlara ve dizilere bakılsın. Sürekli bir namus kavgası var filmlerde, namuslu ya da namussuz kadın figürü çok mu iyi örnek, şiddet dolu tecavüz sahneleri çok mu iyi örnek.”

Gey bir katılımcı (G6):

“Kötü örnek bitti de bir biz mi kaldık Allah aşkına. Her taraf istismarcı, şiddet kaynıyor. Eşcinseller kötü örnek oluyor da heteroseksüeller çok mu iyi örnek oluyor. Tecavüzcülerini istismarcıların, şiddet uygulayanların hepsi heteroseksüel.”

Lezbiyen bir katılımcı (L1):

“Hapishanelerdeki mahkûmların kaç heteroseksüel ve kaç eşcinsel? Önce bu sorgulansın, bence heteroseksüeller daha kötü örnek oluyor çocuklara.”

Ebeveyn olma konusunda ise katılımcıların çoğunun düşüncesi aynı olmakla birlikte bazıları ebeveyn olmak istemezken bazı katılımcıların ebeveyn olmak istedikleri anlaşılmıştır. Yasal düzenlemelerin evlilik ve evlat edinme hakkındaki sınırlarının zorlanması gerektiği fikri hâkimdir. Bu konular hakkındaki ifadeler şu şekildedir:

Trans bir kadın katılımcı (TK2):

“Örnek olmak derken? İyi bir çocuk yetiştirmek için illa hetero mu olmak lazım? Tüm anne ve babaların çocuklarına iyi örnek olduğunu söylemek ne kadar mümkünse transların da kötü bir ebeveyn olacağını iddia etmek o kadar mümkündür. Artık yasal olarak kadını ve yasal olarak evlenebilirim, evlat da edinebilirim, ama birbirini seven iki cinsin de evlenebilmesi ve evlat edinebilmesi düşüncesindeyim.”

Trans bir erkek katılımcı (TE1):

“Evet, yasalar kesinlikle tarafsız değil ve elbette yasaların en büyük kaynağı kültürdür. Kültür tabii ki güzel bir paydaş ama gruplaştırmayı ötekileştirmeye ve dezavantaja mahal veriyorsa hayır. Yasalarımız baskın beklentilerden besleniyor, yasa koyucular insan hakları çerçevesinde oturup düşünmeliler, biraz bakış açılarını genişletmeliler.”

Trans bir kadın katılımcı (TK1):

“Çocuğumun olmasını çok istiyorum. Örnek olmak derken ne kastediliyor, iyi bir insan olmaksızın bizim kime ne kötülüğümüz var, eğer roller noktasında kötü örnek bulunduğu iddia ediliyorsa heteroseksüel anne ve babaların hepsi çocuklara çok mu iyi örnek?”

Lezbiyen bir katılımcı (L2):

“Çok saçma bir düşünce. Sanki her yetişkin çok iyi örnek oluyor da biz mi kötü örnek oluyoruz. Her şey çok iyi zaten tek kötü biziz. Zaten insanlar böyle, sürekli olarak olumsuz bir durumda bir suçlu arıyorlar. Ne yani, uyuşturucu bağımlısı bir genç için anne ve babası kötü örnek olmuştur demek çok mu doğru? Ya da her tecavüz eden veya şiddet uygulayan erkek için anne ve babası mutlaka

kötü örnek olmuştur mu denmeli? O zaman tüm suçluların anne ve babaları kötü örnek...”

Ayrıca kötü örnek teşkil edecekleri düşünüldüğü için evlat edilmesine müsaade edilmeyen eşcinseller karşısında, çocuğuna veya eşine şiddet uygulayan heteroseksüel bir baba veya annenin çocuğuna iyi birer örnek rol model olduğunun düşünülmesi de yanılıdır. Lezbiyen bir katılımcının (L2): *“Çok saçma bir düşünce. Sanki her yetişkin çok iyi örnek oluyor da biz mi kötü örnek oluyoruz. Her şey çok iyi zaten tek kötü biziz. Zaten insanlar böyle, sürekli olarak olumsuz bir durumda bir suçlu arıyorlar. Ne yani, uyuşturucu bağımlısı bir genç için anne ve babası kötü örnek olmuştur demek çok mu doğru? Ya da her tecavüz eden veya şiddet uygulayan erkek için anne ve babası mutlaka kötü örnek olmuştur mu denmeli? O zaman tüm suçluların anne ve babaları kötü örnek”* ifadeleri değerlendirildiğinde, doğduğu anda annesi veya babası ya da her ikisi tarafından bakımını reddedilen ve kuruluş bakımına alınan çocukların iyi ya da kötü, kadın ve erkekliğe ya da anne ve babalığa dair rol modeli kim olacaktır? Bu yüzden evlat edinmek isteyen eşcinsel ve transların çocuklara kötü örnek olacaklarını söylemek doğru olmayacaktır. Öncelikle kötü örnek olma tabirinin yerinde ve doğru bir şekilde açıklanması gerekmektedir. Trans bir kadın katılımcının (TK1) dediği gibi *“Kötü örnek derken? Nasıl kötü örnek, çocuğumu ortada bırakmak, şiddet uygulamak, istismar etmek, ilgilenmemek, ötekileştirmek gibi mi? Bunları yapan heteroseksüel anne ve babalar yok mu? Tek farkları ve avantajları hetero olmaları mı? Hetero oldukları için mi kötü örnek olabilme haklarına sahip”* ifadeleri kötü örnek olma algısının da aslında yeniden ele alınarak çerçevesinin çizilmesinin ve içerisinin tutarlı bir şekilde doldurulmasının gerektiğini göstermektedir. Aynı şekilde lezbiyen bir katılımcının (L2) *“Şimdi, diyelim ki benim bir çocuğum var, pamuklara sarıp sarmalayıp büyütüyorum, tercihlerine ve yönelimlerine de saygı duyuyorum, ona iyi bir insan olması gerektiğini ve vatanına karşı görevlerini öğretiyorum, kötü şeylerden uzak tutuyorum, onun için her türlü eğitime gidiyorum, kitaplar okuyorum vs. diğer tarafta başka bir çocuk, annesi babası tarafından dilendiriliyor, şiddete uğruyor ya da bakımı üstlenilmiyor, hatta madde ticaretinde bile aracı kullanılıyor ya da anne ve babası çocuğun karşısında madde kullanılıyor. Kim kötü örnek oluyor bu durumda? Buna kim karar veriyor”* şeklindeki ifadesi iyi ve kötü örnek olma algısının revize edilerek doğru bir şekilde anlamlandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu konu hakkındaki diğer düşüncelere aşağıda yer verilmiştir.

Lezbiyen bir katılımcı (L3):

“Evlat edinmek ister miyim evet ama yasalar buna müsaade etmiyor, illa bir erkekle evlenmem gerekiyor. Ama ben erkekle değil kadınla evlenerek evlat edinmek istiyorum. İnanın çocuğum bir istismarcı, ayyaş, küfürbaz, şiddet sevici anne ve babaların çocuklarından daha mutlu olur, çocuğum ne olmak istediğine kendisi karar verir, tabi kimsenin hakkına musallat olmadan.”

Gey bir katılımcı (G6):

“Yanlış bir önerme, o zaman benim annem ve babam kötü bir örnek mi de ben gey olmuşum (!) Okuldan bir arkadaşım var, hetero kendisi, eşcinsel değil, ama babası biseksüel, peki babası kötü mü örnek olmuş? Kötü örnek demek çocuğa ahlaksız şeyler öğretmek demek, mesela kopya çekilmesi de kötü bir örnektir, ya da çocuğun karşısında küfür etmek de.”

Gey bir katılımcı (G3):

“Bir arkadaşım var, gey ve madde bağımlısıydı, anne ve babasını da tanıyorum ve mükemmel insanlar, şimdi kötü örnek oldu mu diyeceğiz? Bir kere kötü örnek olmak derken ne kastediliyor, nasıl kötü örnek olunur, bunu artık ciddi anlamda tanımlanmaya ihtiyaç var. Ayrıca yasalar hiç objektif değil, tecavüzcü bir erkek baba olabiliyor, bu hakka yasal olarak sahip ama ben olamıyorum, çocuklara değil cinsiyetlere ve cinsiyet rollerine önem verildiği kesin, önemli olan anne ve babanın hetero olması tabi, ayyaşlar, tecavüzcüler ama olsun heteroseksüel onlar.”

ifadelerine bakıldığında, insanlar arasındaki toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın ve bu ayrımcılığa dayalı olarak iyi ya da kötü örnek olma anlayışının kabul edilmediğini, örnek olma konusundaki düşüncelerin aslında gerçeği yansıtmadığı düşünceleri görülmektedir.

4.6. Homofobi, Transfobi ve Biofobi Konusunda Elde Edilen Bulgular

Homofobi, transfobi ve biofobi, heteroseksüellerin heteroseksüel olmayanlara karşı besledikleri olumsuz hatta kin ve nefrete varabilen duygu ve davranışlarıdır. Katılımcıların tamamı, bu ötekileştirici ve dışlayıcı tavrın kendilerine zarar verdiğini, suçlu hissettirmese de kendilerini incittiğini, nefret suçu olduğunu, günlük hayatta kendilerini özgürce ifade edebilmelerinde engel teşkil ettiğini ve yaşam tarzlarını,

düşüncelerini özgürce ifade edebilseler bile homofobikler tarafından çeşitli hakaretlere maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Bunun karşısında kendilerine zarar vermeyen, incitmeyen, hoşgörülü ve anlayışlı heteroseksüel ve natranslardan nefret etmediklerini, hatta kendi içerisinde yaşıyorsa ve zarar verici hareketlerde bulunmuyorsa homofobik insanlardan bile nefret etmediklerini ifade ettikleri ve homofobi karşısında heterofobi algısının geliştirilmesine şiddetle karşı çıktıkları anlaşılmıştır. Katılımcılar, homofobiden ve homofobik insanlardan uzak durduklarını, homofobik insanların ve söylemlerin kendilerini suçlu hissettirmediklerini fakat bazen kendilerini incittiklerini, insanların sadece homofobik değil birçok şeye saygılarının olmadığını ve homofobinin bir nefret suçu olduğunu ifade etmişlerdir. Bu konuda gey bir katılımcı (G1): *“İnsanların çoğu şeye saygısı yok ki zaten, hayvanlara bile saygı yok maalesef, bizim ülkemizde özel hayatlar zaten hep gündem olmuştur, kim kiminle nerede falan, kime ne... İnsanların sadece insan olmaları ve nasıl insan oldukları önemli olmalı fakat insanlar sadece cinsel isteklere göre bir takım nefret dolu düşüncelere sahip ve kendi içinde yaşasalar neyse bir de düşüncelerini çok özgürce yansıtıyor mübarekler”*, trans bir kadın katılımcı (TK1): *“Homofobi bir nefret suçudur, bir erkek bir erkeği ya da bir kadın bir kadını seviyor diye pis kaka mı oluyor? İnanın birçok insan çocuğu istismar etmiş hetero erkekten daha çok kendi çapında yaşayan eşcinsel ve transtan nefret ediyor, ne kadar acı”*, lezbiyen bir katılımcı (L4): *“Ayşe Fatma’yı Fatma Ayşe’yi seviyor diye suçlu mu? Bakın seviyor diyorum, öldürüyor ya da tecavüz ediyor demiyorum. Ama maalesef bizim toplumumuzda eşcinsellik insan öldürmekten ya da tecavüzden daha kötü bir şey olarak görülüyor”*, gey bir katılımcı (G4): *“Günlük hayatta çoğu zaman kendimi özgürce ifade edebiliyorum, tabi ifade edemediğim yerler ve zamanlar olmuyor değil, heteroların homofobik söylemleri bana kendimi suçlu hissettirmiyor, çünkü ben bir suç işlemiyorum ama suç o bana hakaret ederek suç işliyor, maalesef yasalarsa onlardan yana”* ve trans bir kadın katılımcı (TK1): *“Yetişkinlerin homofobik söylemlerini umursamıyorum ama bazen yanındaki çocuklarına bizi göstererek kötülüyorlar, bizi kaka olarak gösteriyorlar, bir keresinde Kızılay’da sevgilimle el ele gezerken küçük bir çocuk ‘aa anne bak ne biçim adam’ demişti, yetişkinlerin değil de çocukların tuhaf bakışları ve uzaylı görmüş gibi ifadeleri beni çok yaralıyor, ama suç onlarda değil ki”* beyanlarda bulunmuş ve fobik düşünce ve davranışların kendilerinde uyandırdığı rahatsızlığı dile getirmişlerdir.

Bu bağlamda eşcinsel ve transların kendilerinden nefret eden homofobiklere karşı nefret duygusu beslememeye çalıştıkları, daha saygılı ve anlayışlı olmaya çalıştıkları ve

heterofobi algısının geliştirilmesinin homofobi ile mücadele edilmesi noktasında handicap yaratacağı anlaşılmıştır. Trans bir kadın katılımcının (TK2): *“Ne yani, şimdi ben heterolardan nefret edip de neden bizden nefret ediyorlar desem bir çelişki olmaz mı? Bir şeyi eleştiriyorsanız onu siz de yapmayacaksınız. O yüzden ben şu aralar ortaya atılmaya çalışılan heterofobi kavramını şiddetle reddediyorum”* ve trans bir erkek katılımcının (TE1): *“Şu nefreti bir hayatımızdan çıkarabilsek keşke, nefret etmesek de sevsek. Yani sevmek zorunda değiliz tatbiki ama saygı duysak... Kimse kimseden nefret etmesin, kutuplaşmasın, iyi insan iyi insandır kötü ise kötü, yani bize duyulan nefret kadar tecavüzcü bir erkekten nefret edilmiyor, ben ondan da nefret etmiyorum, topluma kazandırılmaya çalışılmalı düşüncesindeyim”* ifadeleri değerlendirildiğinde, eşcinsel ve transların heteroseksüel ve natranslar hakkındaki düşüncelerinin aslında homofobik düşünce gibi heterofobik olmadığı, kendilerine zarar vermeyen hiçbir şeye veya kişiye karşın kötü bir düşünce beslemedikleri anlaşılmıştır.

4.7. Objektiflik, Mağduriyet, Ayrımcılık, Adalet, Yasalar ve Uygulayıcılarının Tarafsızlığı Konusunda Elde Edilen Bulgular

Bu tema üzerine yapılan görüşmelerin genelinin aynı düşünceler çerçevesinde şekillendiği görülmüştür. Bu konuda trans bir kadın katılımcı (TK1): *“Adalet mi, kimin adaleti, adalet var da biz mi göremedik, trans bir erkek arkadaşım sırf politik olarak kadın kimliğinde gözüktüğü için ve adaletsiz olarak yargılama yapıldığı için şu an kadınlar koğuşunda ve şiddete maruz kaldığını söylüyor”*, lezbiyen bir katılımcı (L1): *“Aslında yasalarımız cezalar bakımından birçok ülkeye göre daha katı, ben de hukuk öğrencisiyim. Cezaların alt ve üst sınırları var ve nedense eşcinsel ve translar en üst sınırdan ceza alırken eşcinsel ve trans olmayanlar iyi halden falan en alt sınırdan ceza alabiliyor. Evet, bazı yasal boşluklar özellikle ahlaki kavramlar homofobik olarak yorumlanmıyor desem yalan olur. Maalesef bizim ülkemizde eşcinsellik örtülü olarak bir suç görülüyor”* ve trans bir kadın katılımcı (TK2): *“Kadın veya erkek değil insan gözüyle bakılmayan her şey objektif değil, adalet de.”* İfadelerinde bulunulmuştur. Bu bağlamda genel olarak katılımcıların tamamının düşüncelerinin, adalet kavramının ülkemizde tam anlamıyla algılanamadığı, uygulayıcıların da algılamadığı ya da algılayamadıkları, adaletin ve yasaların maalesef objektif olmadığı, eşcinsel ve transların adalet karşısında mağdur kaldıkları, adaletin tarafsız olarak tecelli etmediği, yasalardaki bazı boşlukların homofobik olarak yorumlandığı ve eşcinsel ve transların aleyhine uygulandığı, adil

yargılamalar yapılmadığı, ayrımcılığa maruz kaldıkları ve mağdur edildikleri olduğu görülmüştür.

Ülkemizde adalet ve yasaların objektif olmadığı, katılımcıların tamamının, adalet ve yasalar karşısında kendilerine yer bulamadıkları, adalet kurumlarına ve uygulayıcılarına güven duymadıkları, mağdur edildikleri, adil yargılama yapılmadığını, bazı yasal boşlukların ya da ahlaki kavramların aleyhlerine kullanıldığını düşündükleri anlaşılmıştır. Bu konuda katılımcıların fikrine gelecek olursak, lezbiyen bir katılımcının (L3): *“Lezbiyen bir arkadaşım cezaevine girdi ve doğal olarak kadınlar koğuşunda, orada heteroseksüel kadınlar tarafından şiddete maruz kalıyor ama bunu ifade ettiğimizde suçlu biz oluyoruz”*, gey bir katılımcının (G2): *“Mahkeme sürecinde şöyle bir şey var eğer sanık erkek ‘erkek sandım kadın çıktı’ derse cezai olarak indirim alıyor. Allah aşkına erkek sandım kadın çıktı falan cinsiyetin ne önemi var, sonuçta bir suç işlenmiş, suç suçtur, kime uygulandığının ne önemi var? Heteroseksüellere karşı işlenen suç sonucunda ceza veriliyor fakat eşcinsel veya travestilere karşı işlenen suçta cezai indirime gidiliyor. Bu mu adalet”*, gey bir katılımcının (G6): *“Trans bir kadın arkadaşım var, fakat politik olarak erkek, kimliğine henüz kavuşamadı, gece yarısı Esat Caddesinde yürürken tecavüz edilmeye çalışılmış ve direnince şiddete uğramış, o da eline büyük bir taş alıp adamın kafasına vurmuş ve kaçmış, adam da orada bayılmış. Olay mahkemeye taşınıyor tabii, adam suç duyurusu yapmış, bizimki de başına geleceklere bildiğinden ve adalete güvenmediğinden hiç suç duyurusunda bulunmamış. Mahkeme oldu, adam ‘beni tahrik etti ve para karşılığında birliktelik teklifi etti, istediğini vermeyince beni darp etti, darp raporlarım da var’ demiş. Bizimki o akşam hastaneye gidip darp raporu da almamış çünkü hastanede de maruz kalacağı tavrı bildiği için. Kesin bir halt yemiştir diyerek darp raporu vermemeye çalışıyorlar. Mahkemede hâkim kendisine ‘o saatte orada ne işin vardı’ demiş. Arkadaşım birkaç ay hapis cezasına çarptırıldı ve anlattıklarına göre maalesef erkek koğuşuna koyulduğu için orada da şiddete uğramış ve asılan erkekler de olmuş, sözüm ona heteroseksüel erkekler tarafından taciz de edilmiş, şimdi burada kim suçlu”* ifadelerine bakıldığında, heteroseksist birlikteliklerin ve heteroseksüel davranışın kutsandığı ülkemizde ve ülkelerde, yasa koyucuların ve uygulayıcıların, yargılama sürecinde eşcinseller ve translara karşı ön yargılı yaklaşıtları, bazı ahlaki kavramları homofobik olarak yorumlandığı ve bu durumun eşcinsellerin ve transların aleyhine uygulamalara yol açtığı; eğer resmiyete kavuşmadıysa trans bir kadının hüküm giymesini sonucunda erkek koğuşuna nakledildiği, orada trans kadının mağdur olduğu veya aynı

şekilde trans bir kadının huzur evine alınması noktasında erkek huzur evlerine yerleştirildiği, bu bağlamda ülkemiz sosyal hizmet müdahalelilerinin yetersiz kaldığı ve her vatandaşı kapsayıcı donanımda olmadığı değerlendirilmiştir.

4.8. Ayrımcılık, Önyargı ve Engellen(ebil)mesi Konusunda Elde Edilen Bulgular

Bu konu hakkında, katılımcı eşcinsel ve transların görüşleri, aslında ayrımcılığın ve önyargının kırılabileceği, fakat topyekûn hareket edilmesinin bu noktada önemli görüldüğü, koruyucu, önleyici ve destekleyici yasaların derinlemesine gözden geçirilerek kapsayıcı olması gerektiği, yazın ve medya dünyasının bu konuda görmezden gelen bir tavır içerisinde olduğu ve eşcinsel ve trans dernekleri haricinde destekleyici çalışmalara veya yayınlara çok rastlanmadığı yönündedir. Bu konu hakkındaki düşüncelere aşağıda yer verilmiştir.

Trans bir kadın katılımcı (TK1):

“Homofobi konusunda medya maalesef önleyici olması gerekirken oldukça teşvik edici, eşcinseller veya translar gülünç ve komik kişilikler olarak yansıtılıyor, genelde komedi temalı dizi ve filmlerde anormal tavırları olan bir karakter olarak sunuluyor ve genellikle güldüren insanlar olarak servis ediliyor. Bunu izleyen çocuk da ‘kadın gibi davranıyor’ diyerek roldeki erkeği gülünç ve ayıplanan olarak algılıyor. Maalesef ekranlarda eşcinseller komik ve ayıplananlar olarak gösteriliyor.”

Gey bir katılımcı (G1):

“Medya dediğiniz şey oldukça küresel ve burada ne yaptığınız ve ne söylediğiniz çok önemli, en önemli iletişim ve aktarım aracı. Maalesef medya ötekileştirmeyi ve önyargıyı engelleyen değil bizzat destekleyen rolde.”

Trans bir erkek katılımcı (TE1):

“Sosyal medya güzel bir şey, kendimi özgürce ifade edebiliyorum, ama bazen öyle yorumlar yapılıyor ki insanlık dışı ve bunlar genelde çoluk çocuklu anne ve babalar. Birçok sosyal medya hesaplarında karalamalar yapılıyor, linç kampanyalarının düzenlendiği hesaplarla bile karşılaştım. Engelleyici olması gerekirken destekleyici olarak daha aktif kullanılıyor sosyal medyalar.”

Katılımcılar, sosyal medyanın daha doğrusu tüm yazılı ve görsel medyanın, ülkemizde eşcinsel ve translara karşı önyargıyı ve ayrımcılığı engelleyici faaliyetlerde bulunmadığını hatta kimi program veya hesapların linç edilmeye varan paylaşımlarda bulduklarını ifade etmişlerdir. Konu hakkında lezbiyen bir katılımcı (L1): *“Sosyal medya kullanıyorum, fakat lezbiyen olduğumu yansıtmıyorum, çünkü geniş bir kitle sonuçta, linç edilmem an meselesi. Bence sosyal medyada özgürce var olan eşcinsel ve translar çok az, büyük bir çoğunluğu gizliyor ya da elinden geldiğince yansıtmamaya çalışıyor, benim gibi”* ve trans bir kadın katılımcı (TK2): *“Sosyal medya, televizyon veya yazın dünyası insanları bütünleştireceğine çoğu zaman kutuplaştırıp ayırıyor, arkadaşlık kurmaktan öteye gidip paylaşıma dönüyor, ayrımcılığı engelleyici değil hatta bazen teşvik edici bile oluyor”* ifadelerinde bulunmuştur. Bu bağlamda, cinsel kimliğini gizleyen katılımcı eşcinsellerin, eleştirilere maruz kalmaktan çekindikleri, heteroseksüelliğin kutsandığı toplumsal düzende kimliğini açıkça belirtmesi sonucunda fişlenmelerine yol açmasından kaygı duydukları ve mağdur edilmekten korktukları anlaşılmıştır. Nitekim eşcinsel olduğunu sosyal medyasında açıkça ifade eden gey bir katılımcı (G2) *“...patronum instagramdan eşcinsel olduğumu görmüş, beni işten çıkardı, genel ahlakı bozarmışım”* ifadelerini kullanırken başka bir lezbiyen katılımcı (L3) *“...ben devlet memuruyum, açıkça belli edersen fişlenmekten korkuyorum”* şeklinde durumu açıklayarak durumu özetleyen ifadelerde bulunmuştur. Sexist düalist cinsiyetçi anlayışın kutsandığı ülkemizde, aykırı olduğu düşünülen cinsel kimliğin sosyal medyada ifade edilmesi oldukça zor olacaktır elbette; bu bağlamda birçok alandan veya imkândan mahrum edilmeyi ve mahrum kalmayı göze alamayan(!) eşcinsel ve transların sosyal medyada özgürce var olmaları mümkün görülmemektedir.

4.9. Popüler Eşcinsel ve Transların Sosyal Medyadaki Dini İçerikli Paylaşımları

Hakkında Elde Edilen Bulgular

Medyada özellikle sosyal medya üzerinde varlığını özgürce ifade eden bazı eşcinsel ve translar tarafından, özellikle dini içerikli paylaşımların veya kampanyaların yapıldığı da görülmektedir. Katılımcıların tamamının ortak görüşü ise, herkesin ne paylaşacağına kendisinin karar vermesi gerektiği, saygı duyulması gerektiği ve kimseyi ilgilendirmeyeceği yönündedir. Konu hakkında, katılımcılar genel olarak aynı düşüncüyü paylaşmakta olup, dini paylaşımların toplumsal baskıdan kaynaklanmadığını, paylaşımların şahsi olduğunu, kimseyi ilgilendirmeyeceğini ve herkesin özgür olduğunu

ifade etmişlerdir. Bu konuda önemli görülen konuşmalara aşağıda yer verilmiştir. Bu konuda trans bir kadın katılımcı (TK2): *“Ona sormak lazım, ne için paylaşım yaptığı onu ilgilendirir, bize ne”* ifadesinde bulunurken trans bir kadın katılımcı (TK1): *“Yani bir din adamı sosyal medyada dini şeyler paylaşınca normal oluyor da bir trans veya eşcinsel paylaşım yapınca mı anormal oluyor? Kime ne... Din adamına meşru da eşcinselle transa gayri meşru mu dini açıdan bir şeyler paylaşmak. Günah falan çıkarttığını düşünmüyorum”* diyerek bu algıyı kesin bir dille reddetmiştir.

Lezbiyen bir katılımcının (L3): *“O zaman tüm din insanların hepsi günah çıkartıyor veya cennete gideceğini ya da günahsız olduğunu kanıtlama çabasında”*, gey bir katılımcının (G5): *“Sosyal medyada dini paylaşım yapan tüm insanlar günah çıkartıyorsa o zaman dini paylaşım yapan eşcinsel ve trans da günah çıkartıyordur, herkesin yaptığını yapıyorsa sorun yok yani. Baskı kaynaklı olduğunu düşünmüyorum, tüm dini paylaşım yapanlar baskı sonucunda mı dini paylaşım yapıyor? Kişi o an onu paylaşmak istemiş ve paylaşmıştır, bu kadar basit. Ne yani çıplak foto paylaşsa sorun dini bir şey paylaşsa sorun. Bir yere sığdıramadılar bizi”*, lezbiyen bir katılımcının (L4): *“Ben bir şey kanıtlamaya çalıştıklarını düşünmüyorum, din adamları da o zaman bir şeyler kanıtlama çabasında, din adamı paylaşınca ‘Allah Allah’ eşcinsel veya trans paylaşım yapınca ‘günah çıkartıyor’ ne kadar cahilce”* ifadeleri değerlendirildiğinde, dini paylaşımların aslında toplumsal baskıdan kaynaklanmadığı, eğer toplumsal baskıdan kaynaklanıyorsa tüm dini içerikli paylaşım yapan -hatta din insanların bile- toplumsal baskıdan dolayı mı bunu yaptıkları, dine dayalı sık sık vurgu yapılması heteroseksüellerde normal karşılanırken eşcinsellerin ve transların bu içerikte paylaşımlar yapmasının, günah çıkarma ve ya bir şeyleri kanıtlama çabası olarak nitelendirilmesinin yersiz olduğu ve aslında etiketleyici olduğu anlaşılmıştır; bu bağlamda eğer dini paylaşımlar eşcinsel ve translar için günah çıkarmak olarak nitelendiriliyorsa, tüm dini paylaşımların veya söylemlerin günah çıkarma amacıyla ya da bir şeyleri kanıtlama gayesi ile yapıldığını söylemek mümkün olacaktır. Eşcinsel ve trans katılımcıların da ortak düşünceleri olmakla birlikte, dini içerikli paylaşım veya kampanyalar yapan heteroseksüellere saygı duyulması gerektiği kadar eşcinsellere ve translara da saygı duyulması gerekmektedir.

4.10. Din ve İnanışlar Konusunda Elde Edilen Bulgular

Görüşme yapılan katılımcıların ifadelerinde genel olarak, din ve inanışların şahsi şeyler olduğu, insanların tercihleri olduğu bazen de öğrenilmiş ve sürdürülen bir gelenek haline

gelebildiği yer almıştır. Bu konuda trans bir kadın katılımcının (TK2): *“Din çok şahsi bir şey, ben bir Tanrı’nın bir yaratıcının varlığına inanıyorum ama farklı bir Tanrı. Dinlere ise uzağım. Dinler insanları ayırıştırıyor ama Tanrı ayırmaz. O yüzden dinlerin veya inanışların ne dediği hiç umurumda değil.”*, gey bir katılımcının (G4): *“Ben bir ateistim, o yüzden dinlerin varlığına inanmıyorum, inanmadığım bir şeyin söylediklerini de umursamıyorum”*, lezbiyen bir katılımcının (L2): *“Şu an din ve inanışları sorgulama aşamasındayım, eşcinsel veya trans olmanın dinler ile normalde çeliştiğini düşünmüyorum ama dinlerin söylemlerine göre dinler, eşcinsellik ile çelişiyor. Bence dinin yorumlanması aşamasında kültürden oldukça etkileniliyor”* ve trans bir erkek katılımcının (TE1): *“Bence dine dayalı yorumlar yapılırken kültürden etkileniliyor. Ayrıca şöyle düşünüyorum, birçok heteroseksüel, toplumsal, kültürel ve özellikle dini baskıdan dolayı kendi cinsel yönelimini keşfedemiyor ve kendisini bastırıyor olabilir. Birçok hetero, baskıdan özellikle dinsel baskıdan dolayı heteroseksüel bence.”* ifadeleri değerlendirildiğinde, din ve inanışların kimi zaman insanların düşünerek ve karar vererek kendi iradeleri doğrultusunda tercih edildiği, çoğu zaman da aileden, çevreden ve toplumdan öğrenilerek sürdürülen ya da sürdürülmek zorunda bırakılan bir gelenek olduğu, din ve inanışların eşcinsellik hakkındaki söylemlerinin çok fazla önemsemediği, herhangi çelişkili bir durumun da olmadığı, din adına ifade edilenlerin çok fazla önemsenmediği ayrıca dini söylemlerin çoğu zaman kültürden beslendiği de görülmüştür.

Eşcinsel ve trans katılımcıların tamamının, din ve inanışlara karşı saygılı oldukları, kendi dini veya inanışları ne olursa olsun kendileri dışındaki insanların din ve inanış tercihlerine hoşgörülü yaklaştıkları fakat bazı dini söylemlerin kendilerini etiketleme amacı güttüğünü ve incindiklerini ifade ettikleri görülmüştür. Din veya inanışlar, çoğunlukla insanların tercih tekelinde olup bazen de öğrenilerek sürdürülen bir olgu da olduğu da düşünülmektedir. Fakat özellikle dini anlamda kutsanmış söylemlerin, günahkâr olarak nitelendirdiği eşcinsel veya transları ötekileştirdiği, dışladığı hatta toplumsal hayatın ve birçok imkânların dışına ittiği ve itilmesi gerektiğini savunduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda dini söylemlerin kültürden beslendiğini, kültürel kodların dominant etkisi ile yorumlar yapıldığını, dini otoriterlerin ifadelerinde, toplumsal yapıda kültürel olarak keskin hatlarla belirlenmiş norm’alin etkili olduğunu ve bu gibi ötekileştirici ve dışlayıcı dini yorumların toplumun dine yüklediği kültürel anlamlardan beslendiğini söylemek mümkündür. Din ya da inanışların ötekileştirici söylemlerinin katılımcılar tarafından

önemsenmediği, hatta birçok söylemin kültürden de beslenerek yanlış aktarıldığını ve yönelimlerinin dinler veya inanışlar ile çelişmediğini düşündükleri anlaşılmıştır.

4.11. Askerlik Konusunda Elde Edilen Bulgular

Askerlik hakkında ise katılımcıların ortak fikri, ötekileştirilerek etiketlenmeye mahal vermesidir. Görüşmeler sonucunda askerlik yapmak istemeyen gey veya transların ya da tam tersi askerlik yapmak isteyen trans kadın veya erkeklerin, birçok hiyerarşide ve prosedürde mağdur edildikleri ya da kendilerine anlayış gösterilmediği değerlendirilmiştir. Askerliğin profesyonel olarak yapılması ve zorunlu değil meslek olması gerektiği ve bu bağlamda isteyenlerin belli maddi karşılık ile askerlik mesleğini icra etmeleri gerektiği düşüncesinin hâkim olduğu görülmüştür. Katılımcılarından, askerliğin dominant bir kurum olduğu, eski zamanlara nazaran günümüzde askeriyelerin eşcinsel erkeklere karşı daha ılımlı oldukları fakat halen yaşanan sıkıntıların mevcut olduğu bilgileri edinilmiştir. Bu konuda katılımcıların ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

Lezbiyen bir katılımcı (L1):

“Benim askerlik ile bir alakam yok ama bu konuda çok fazla incitilen ve onuru kırılan gey arkadaşım var. Süreci çok ağır yaşayan arkadaşlarım da var.”

Trans bir kadın katılımcı (TK1):

“Benim, bedeni inşa sürecine girip ameliyat olduğum için askerlikten muaf olmam gey arkadaşlar kadar zor olmadı. İlk olarak üniversite yıllarımda tecil ettiriyordum, sonra muafiyet için askeriyeye başvuru yaptığımda bana ameliyat ile trans olup olmayacağım soruldu, bende olacağımı belirtince ‘o zaman ameliyat ol da gel’ dediler ve bir yıl daha tecil ettiler, o süreçte ameliyat oldum, kimliğimi aldım ve askerlikten muaf oldum. Ama zor bir süreç, kendinizi bir sürü yerde bir sürü heyete anlatmak zorundasınız, bir sürü silsile.”

Trans bir erkek katılımcı (TE2):

“Ben aslında şu an politik olarak erkeğim ama maalesef askerlik yapamıyorum, aslında şartlar bizim için uygun olsa en çok yapmak istediğim şey askerlik. Ama erkek doğmadım ya, o yüzden yani.”

Askerlik görevinden muaf olmak isteyen gey ve trans katılımcıların da ifadelerine göre; ülkemizde sağlık alanında resmi olarak DSM-IV kullanılmasına rağmen askerlikte muaflığın verilmesi aşamasında APA'nın eşcinselliği hastalık ve ruhsal bozukluk olarak tanımladığı DSM-II'nin referans alındığı, her ne kadar tanı kısmında açıkça belirtilmese de cinsel kimlik bozukluğu ya da ileri derecede psiko-seksüel bozukluk tanısı konularak muafiyet verildiği görülmektedir. Bu konuda gey bir katılımcının (G2): *“Ben süreci ağır yaşayanlardanım. Oldukça onur kırıcı bir süreç. İlk olarak tecilimi kaldırmak için başvuru yaptım çünkü ‘eşcinsel olduğum için askerlikten muaf olmak istiyorum’ diye bir başvuru yok. Askerlik şubesinde muayene için hastaneye sevkimi istedim, o zamanlar askeri hastanelere sevk vardı, şu an devlet hastaneleri bu işi yapıyor ve şu anki gey arkadaşlar daha şanslı, neyse. Askeri hastaneye sevkim yapıldı, ilk gün prosedür işleri ile ilgilendim, bu yüzden herhangi bir saldırıya uğramamak için de oldukça erkeksi giyindim, sonra ikinci güne psikiyatri servisi için randevu aldım, burada doktorun görmek istediği şey sizin işe yaramaz, seks düşkününü ve askeri düzeni bozacak davranışlar sergileyen biri olmanızdır. 5-10 dk. muhabbetten sonra Minnesota testi yaptılar, yaklaşık 500-550 soruluk inanılmaz saçma sorularla dolu bir test, çocukken hangi rengi seviyordun, bebeklerle mi silahla mı oynardın vs. Kendinizi problemlili bir kişilik olarak sergilemek zorundasınız, sizin hayatı isteyerek bu şekilde yaşamış olmanıza inanmıyorlar ve sürekli mağduru oynamanız gerekiyor. ‘Çocukken tecavüze uğradığım için eşcinsel oldum’ yalanını söyleyerek mağduru oynadım. Karşımda beni anlamaya çalışan doktorlar yoktu, etiketlemeye çalışan doktorlar vardı. Bir takım görsel materyaller istediler, eşcinsel olduğumu kanıtlamak için. Daha önceden bildiğim için yanımda fotoğraf götürmüştüm. Sonra ‘Cinsel Yönelim Bozukluğu’ tanısı konularak muafiyet raporu verdiler. Yaklaşık 10 gün süren ve öz güvenimi sarsan onur kırıcı bir süreçti”,* gey bir katılımcının (G3): *“Pembe Tezkere argo bir kelime, aslında bunun adı askerlik muafiyetidir, ama argo ithamda bulunmak için yaygın olarak kullanılıyor. Dünya Sağlık Örgütü’nün hastalık sınıfından çıkardığı eşcinsellik için ülkemiz ve askeri yapılanması ‘Cinsel Yönelim Bozukluğu’ tanısı koyarak bizi hastalıklı gösteriyor. E tabi iş başvurusunda sorun oluyor ‘çürük raporu’ almış olmak. Allah’tan raporda teşhis yazmıyor, sadece ‘Askerlik Yapmaya Elverişli Değildir’ yazıyor, iş başvurusunda bir takım hastalılar uyduruyorum”,* gey bir katılımcının (G6): *“Bir kere çok özgüven kırıcı bir durum, bir sürü prosedür, bir sürü doktor, bir sürü saçma sapan testler, sorular, ben şu an üniversite öğrencisi olduğum için tecil ettiriyorum ama muafiyet işlemlerine*

başladığımda beni ne bekleyeceği konusunda oldukça tedirginim” ve gey bir katılımcının (G1): “Ben 2018 yılında muafiyet aldım, eskilere oranla benim muafiyet almam sanırım daha kolay olmuş, buna maruz bırakılmak ne kadar insani bunu hep sorguladım, askerlik yapmak istersiniz ya da istemezsiniz. Bence askerlik kurumunun yeniden revize edilmesi gerekiyor, kim istiyorsa ücret karşılığında o askerlik yapsın, meslek olsun yani, zaten er hariç tüm askeri personel meslek olarak yapıyor bu işi, erlerde de durum böyle olsun, isteyen yüz başı, bin başı, albay, yarbay olup bu işten para kazanıyorsa er askerlik de bu şekilde profesyonel olmalı bence” ifadeleri değerlendirildiğinde, ‘Pembe Tezkere’ ifadesinin resmi bir ifade, bir geçerliliği olmadığı, yine etiketleyici amaçla kullanıldığı ve askerlikten muaf olmayı ifade eden argo bir tabir olduğu anlaşılmıştır. Askerlikten muaf olma aşamasında eşcinsellerin ve transların, doktorları ikna etmek amacıyla kötü bir algı yaratmak, acayip olarak görünmek için olmadıkları gibi davranmak ve çocukken oynan oyuncaklar, sevilen renkler gibi düalist cinsiyetçi yaklaşımı olan yaklaşık 550 sorudan oluşan Minnesota⁸ testini cevaplamak zorunda kaldıkları (ya da bırakıldıkları) anlaşılmıştır. Testin içeriğine bakıldığında, cinsiyetçi yaklaşım ile hazırlanmış olduğu, belirleyici olmayan birçok soru ile tanı konmaya çalışılmasının doğru olmayacağı da düşünülmektedir.

4.12. İstihdam Konusunda Elde Edilen Bulgular

Askerlikten muaf olmak için halk arasında ‘çürük raporu, pembe tezkere gibi’ denen bir rapor alınmasının (aslında verilmesinin), eşcinsel ve transları özellikle iş, istihdamdan ve birçok imkân ve alanlardan mahrum kalmalarına neden olduğu anlaşılmaktadır; mahrum kalmasalar-bırakılmasalar bile işe giriş-başvuru aşamasında, askere gitmemelerinin nedeni olarak bir takım rahatsızlıkların (uydurularak) ileri sürülmesini zorunlu hale getirmektedir. Bu konuda trans bir erkek katılımcının (TE2): *“Ben çalışıyorum, ama maalesef çalışırken iş hayatında kimliğini gizlemek zorunda kalıyor birçok arkadaş, yapılan iş değil kimlik ön plana çıkıyor, zaten bu mantıkla ülke de ilerlemez”*, gey bir katılımcının (G1): *“Ben özel bir iş yerinde satış danışmanıyım, iş yerimde gey olduğumu gizliyorum, yoksa işten atarlar”*, lezbiyen bir katılımcının (L2): *“Ben bankada çalışıyorum, birçok kez ayın elemanı seçildim, iş hayatımda oldukça çalışkanım ve iyi performans sergiliyorum, fakat bir lezbiyen olduğumu söylesem var ya... Bırakın ayın*

⁸ Minnesota Multiphasic Personality Inventory - Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri, 566 sorudan oluşan ve askeriye tarafından muafiyet isteyenlere de uygulanan bir testtir.

personeli, yani bilemiyorum” ve gey bir katılımcının (G3): “Maalesef kimlik, performansın önüne geçtiği için, gizliyorum. Ben memur olarak çalışıyorum ama maalesef eşcinsellik yüz kızartıcı olarak görüldüğü için yaşamak istediğim hayatı iş yaşamımda yaşayamıyorum” ifadeleri değerlendirildiğinde, katılımcıların tamamı, eşcinsellerin ve transların aktif iş yaşamına katılmaları noktasında mağdur edildiğini, çalışanların ise çalışma şartlarının zorlaştırıldığını ve sorunlar yaşandığını ileri sürmüşlerdir.

Katılımcıların tamamı eşcinsel veya trans olmayı bir avantaj olarak görmenin tam aksine tamamen bir dezavantaj olarak görmektedir. Konu hakkında gey bir katılımcı (G4): *“Ben üniversite öğrencisi olduğum için part-time işlere başvurduğum. Uzun bir süre kimliğimi gizlemeden iş başvurularında bulundum ama hep olumsuz yanıt aldım, en son kimliğimi gizli tutarak bir işe girdim, kısa bir süre sonra patronuma gidip ‘ben geyim, rahat olamıyorum’ dedim, patronum da tatlı dille beni işten çıkardı. Gizli saklı yaşamak yaşam felsefeme aykırı. Şu an düşük bir maaşla mankenlik yapıyorum. Hâlbuki çalışma arkadaşlarımda içinde en iyi çalışan da bendim”,* trans bir kadın katılımcı (TK1): *“Kendi çapımda iş yapıyorum, butik bir restorandım var, çok iyi de kazanıyorum, ama bu işe girişirken çok dayak yedim, sözüm ona semt delikanlıları haraç istediler, o zamanlar ameliyat olmamıştım, ama farklı olduğumu düşündüklerinden beni dövdüler, adalet aradım, şikâyet ettim ama ‘erkek sandım kadın çıktı’ dediler, cezaları en alt sınırdan verildi, demem o ki yaptığınız işe değil kimliğinize önem veriliyor. Şu anda müşterilerim yemeklerden çok memnun, bilindik bir butik restoranın sahibiyim, işveren konumdayım ve birçok personelim var, personellerimin bir kısmı gey bir kısmı lezbiyen bir kısmı hetero, fakat beni ilgilendirmiyor, ben işin niteliğine bakarım, müşterilerimin restorandan ayrılırken ki ifadelerine bakarım ve çalışanlarımda huzuruna bakarım”* ve gey bir katılımcı (G6): *“Avantaj mı? Kesinlikle eşcinsel ve trans olmak dezavantaj, iş arkadaşlarımda beni sevgilimle görmüş, inanılmaz bir mobinge maruz kaldım, adalete güvenmediğim için hakkımı da aramadım. Onlara asılacağı düşünülür, zaten eşcinsellerden ve translardan korkulduğu kadar hiçbir şeyden korkulmuyor, sanki hepimiz tecavüzcü katiliz”* ifadelerinde bulunmuştur. Bu bağlamda, çalışan katılımcıların birçoğunun cinsel kimliklerini gizlemek zorunda kaldıkları, cinsel kimliklerini gizlemeyen ve çalışan katılımcıların ise bir takım homofobik baskılara ya da imalara maruz kaldıkları, çalışma arkadaşları ile sorunların yaşandığı; eşcinsel ve transların iş hayatında dışarıda kalınmasının nedeninin, heteroseksüel anlayışın ve heteronormatif

düzenin kutsanmış olmasından kaynaklandığı değerlendirilmiştir. Heteronormatif anlayışın kutsandığı bir kültürde, toplumda ve yapılanmada çalışmamaktan değil çalışmamaktan ve nedenlerinden bahsetmek mümkündür.

4.13. Siyasi Partiler ve Devlet Yapılanması Konusunda Elde Edilen Bulgular

Katılımcıların tamamının bu konu hakkındaki görüşlerinin olumsuz olduğu bilgisi edinilmiştir. Görüşmede, eşcinsel ve trans haklarına yönelik bir çalışmaların olmadığını, politikalar üretilmediğini, sosyal hizmet alanının olmadığını, bu durumların bir partiyi desteklemede bir ölçüt olduğunu, ideolojiler altında baskıya maruz kaldıklarını, koruyucu, önleyici ve destekleyici hizmetlerden yararlanamadıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Konu hakkındaki bazı düşüncelere aşağıda yer verilmiştir.

Trans bir kadın katılımcı (TK1):

“Sizce... Sizce eşcinsel ve translar için bir sosyal hizmet alanı var mı, mesela ameliyat olmamış ve kadın kimliği almamış trans bir kadın, erkek huzur evine ya da suç işlerse erkek koğuşuna konuluyor. Siyasi partilerin bir çözüm üretme mekanizması olduğunu düşünmüyorum, aksine ...”

Gey bir katılımcı (G5):

“Gey biri suç işlediğinde erkek koğuşuna koyuluyor, tamam yapacak bir şey yok ama maalesef orada gey olan kişinin güvenliği sağlanmıyor, orada neler yaşanıyor neler...” Katılımcı yaşadığını duyduğu birtakım olayı anlatmıştır fakat anlattıklarına çalışmada yer verilmemiştir.

Trans bir erkek katılımcı (TE2):

“Bizim seçtiklerimiz bize bir çözüm bulmuyorlar, bulmayı bırakın bir arayışları düşünceleri de yok, kadın – erkek değil insan odaklı yaklaşmadıkları için hiçbir siyasi partiyi desteklemiyorum, hayvan hakları, eşcinsel hakları, çocuk hakları, kadın hakları gibi konuların ciddi anlamda masaya yatırılıp kafa patlatılması gerekiyor. Zaten eşcinsel ve translara gelene kadar biz çocuk istismarını önleyemeyen bir ülkeyiz, bu yüzden siyasi partileri ve vaatlerini artık önemsemiyorum ve komik buluyorum.”

Trans bir kadın katılımcı (TK2):

“Aslında 2007 yılına kadar hak ve mücadelede sesimizi duyurabiliyorduk. Ne olduysa o yıldan sonra oldu, kulaklar tıkanıp ağızlar konuşmadı. 2007 yılına kadar mecliste çözüm önerileri kabul ediliyor üzerine konuşuluyordu, şimdi öneri vermeye gidiyoruz kapıdan sokmamaya çalışıyorlar ama mücadeleye tam gaz devam.”

Bu noktada, siyasi partilerin-organların ve devlet yapılanmasının eşcinsel ve translar için bir politika üretmekte çekimser davrandığı, üretilen ve geliştirilen sosyal hizmet modellerinin, koruyucu-önleyici-destekleyici yasa ve faaliyetlerin, sosyal ve ekonomik politika üretilmesinin ve geliştirilmesinin kapsayıcı nitelikte olmadığı, eşcinsel ve transların görmezden gelinerek dışarıda bırakıldığı, mağduriyete mahal verildiği ve siyasi partilerin ideolojileri altında baskıya maruz kaldıkları değerlendirilmiştir. Bu durumların, eşcinsel ve transların siyasi partileri desteklemelerinde önemli bir ölçüt olarak görüldüğü tespit edilmiştir. Nitekim heteroseksüelliğin kutsanmış olduğu anlayışla hazırlanan ve devlet eliyle sunulması, icra edilmesi planlanan imkânlar, haklar, tedbirler, müdahaleler, modeller vs. elbette kapsayıcı olmayacaktır. Çalışmanın daha önceki bölümlerinde de bahsedildiği gibi, trans bir hükümlü kadının (politik olarak halen erkek ise) erkek koğuşuna gönderilmesi ya da trans bir erkeğin (politik olarak halen kadın ise) kadınlara yönelik bir huzur evine yerleştirilmesi, sosyal hizmet modellerinin, koruyucu-önleyici-destekleyici hizmetlerin, yasaların ve üretilen politikaların yetersiz kaldığını ve kapsayıcı olmadığını göstermektedir.

4.14. Feminizm, Toplumsal Cinsiyet ve Queer Teori Hakkında Elde Edilen

Bulgular

Katılımcıların tamamının bahsedilen kuramları bildikleri, fakat düşüncelerin değişebildiği görülmüş ve konu hakkında çarpıcı olduğu düşünülen görüşmelere aşağıda yer verilmiştir.

Gey bir katılımcı (G5):

“Yani, bir iddia bir hedef için teoriler önemli bir yol ama neyi savundukları ve nasıl kullanıldıkları önemli tabi, mesela feminizm sadece kadın haklarına dayalı bir mücadele, ülkemizdeki feminizmden bahsetmek istemiyorum

bile, maalesef feminizm yanlış algılanmış zamanında, öylece de süregelmiş, kutuplaşarak değil de genel bir teori olmalı, mesela Queer teori herkesin bir perspektifi olabilir, eşcinselin de heteronun da.”

Trans bir kadın katılımcı (TK2):

“Kadın ya da erkek mücadelesi veren teorileri benimsemiyorum, insan mücadelesi veren teorileri benimsiyorum, mesele sadece insan da değil hayvan haklarına dayalı da olmalı. Kuir teori saygı temelli bir teori, her bir şeye Kuir bakış açısıyla bakılabilir.”

Gey bir katılımcı (G2):

“Diğer teorileri bilmem ama Queer, ezber bozucu bir kuram, benim lisans tezim de Queer üzerine ve Queer perspektifi ile feminizmi eleştiriyorum; kadın – erkek değil insan.”

Lezbiyen bir katılımcı (L3):

“Aslında ben de çok fazla keskin uçlu teorileri benimsemiyorum, toplumsal cinsiyet, feminizm falan... Mesela feminizm kadınların erkeklere karşı hak mücadelesi olmuş durumda, ama bir algı bir farkındalık oluşturmak için belki de toplumun biraz daha az eğitilmiş insanları için gerekli bir teori ama akademik anlamda bence Queer, bir çığır diyorum.”

Trans bir erkek katılımcı (TE1):

“Ben şöyle düşünüyorum, bilim yığılarak katlanarak ilerler, bir yerden başlamak zorunda yani, feminizm, toplumsal cinsiyet gibi teoriler ve düşünceler yığıldı yeni bir kuram doğdu, kadın erkek mücadelesi değil insan mücadelesini esas aldı: Queer.”

Bu bağlamda, katılımcıların, Feminizm, Toplumsal Cinsiyet ve Queer teorileri hakkında detaylı bilgiye sahip oldukları fakat bazı katılımcılarda özellikle trans katılımcılarda bazı eleştirel yaklaşımların yüzeysel kaldığı, kadın - erkek temelli hak ve eşitlik mücadelesinin benimsenerek kimliğin ta kendisinin eleştirilmesi noktasında geri kaldığı; Queer teorisinin anlaşılması ve doğru bir şekilde aktarılması noktasında akademik çalışmaların yapılmasının önem arz ettiği, aslına bakıldığında Queer teori dışında kalan cinsiyet odaklı

teorilerin kadın - erkek dikotomisi arasında sıkışıp kaldığı ve eşcinsel ve transların hak ve mücadelelerinde sağlam temel oluşturabilecek iddia ve söylemlere sahip olmadığı görülmüştür. Eşcinsel lezbiyenlerin feminizm anlayışı ile “kız kardeşliği” vurgulaması aslında kadın olmayanların dışlandığını da göstermekte ve illa bir cinsiyet kimliğine mensup olmayı yeniden üretmektedir. Bu bağlamda feminist lezbiyenlerin Queer yaklaşımını bilseler de aslında yeterince anlayamadıkları gözlemlenmiştir.

4.15. Biseksüeller ve Biseksüellik Konusunda Elde Edilen Bulgular

Bu konuda tüm katılımcıların aynı düşüncede oldukları anlaşılmış ve yansıtıcı olduğu düşünülen ifadeler aşağıda yer verilmiştir. Trans bir kadın katılımcı (TK1):

“O zaman geceleri Esat’da⁹ travestilerle para karşılı birlikte olan sözüm ona hetero erkeklerin hepsi biseksüel.”

Gey bir katılımcı (G5):

“Yoo, neden doyumsuz olsunlar, sonuçta kimsenin zorla ırzına geçilmiyor, karşılıklı rıza ile birlikte olunuyorsa kime ne.”

Lezbiyen bir katılımcı (L2):

“Eğer doyumsuz olarak etiketlenecekse çocuk istismarcıları ve tecavüzcü erkekler etiketlensin.”

Lezbiyen bir katılımcı (L3):

“Ne yani, çocuk tecavüzcüsü pedofili oluyor biseksüel doyumsuz, öyle mi? Diyorum ya doğumla atan cinsiyetinizi kabul ediyorsanız ne mutlu size!”

Lezbiyen bir katılımcı (L1):

“O zaman tecavüz edenlerin hepsi doyumsuz.”

Gey bir katılımcı (G6):

“Genel düşünce diye bir şey yok, heteronormatif düzenin ve heteroseksistlerin uydurması bu, kişi kiminle istiyorsa karşılıklı rıza içinde

⁹ Esat, Ankara ilinin Çankaya ilçesine bağlı ve oldukça popüler mekânlarla – işletmelerle dolu en bilindik bölgesi ve caddesidir.

öpüür, seviür, yatar, kalkar... Kadınlara, çocuklara tecavüz eden erkek, erkek olduğu için mi doyumsuz olmuyor, diyorum ya artık kavramların doğru yere oturtulması ve üzerinde düşünülmesi gerekiyor.”

Bu bağlamda, biseksüellerin kararsız ve doyumsuz olmaları hakkında, katılımcıların tamamının bunu reddettiği ve etiketleme amacı güdülerek bu şekilde bir değerlendirme yapıldığını ifade ettikleri anlaşılmıştır. Nitekim seks işçileri olan travestilerle para karşılığında cinsel birliktelik kurmak isteyen heteroseksüel erkeklerin de biseksüel olduğunu ileri sürmek yanlış olmayacaktır. Bu durum yine cinsel kimliğin düalist anlayış ile birine, ötekine göre anlam kazandırılmasından kaynaklanmaktadır.

4.16. Çocuğu Eşcinsel Olan Ebeveynlere Yönelik Öneriler Üzerine Elde Edilen Bulgular

Konu hakkında gey bir katılımcı (G1): “Çocuklarını çocukları olduğu için sevsinler, insan ya da bir canlı olduğu için sevsinler ve saygı duysunlar”, trans bir kadın katılımcı (TK2): “Çocuklarını sevsinler” lezbiyen bir katılımcı (L4): “Çocuklarını sevsinler ve anlasınlar” ve trans bir kadın katılımcı (TK1): “Çocuklarını sevip sarmalasınlar, dışarıyı yam yam kaynıyor, bu konuda yani eşcinsellere ve ailelerine yönelik bir sürü derneğin gönüllü faaliyetleri var, gönüllü psikologlar destek veriyor bu derneklerde, araştırıp destek alsınlar, çocuğa şiddet uygulayacaklarına kendilerini geliştirsinler, derneklerin kapıları hep açık” ifadelerinde bulunmuşlardır. Konu hakkında yapılan görüşmeler sonucunda katılımcıların tamamının, çocuğu eşcinsel veya trans olan ebeveynlere saygı, sevgi ve hoşgörü çağrısında buldukları, çocukların sadece sevmeye ve benimsenmeye ihtiyacı olduğunu vurguladıkları, çocuklukta kolay atlatılacak ya da atlatılması gereken bazı dönemlerin onların geleceği için oldukça önem arz ettiğinin altını çizdikleri, ebeveynlerin çevreyi değil daha çok çocuklarını önemsemeleri gerektiğine yönelik ifadelerin bulunduğu görülmüştür.

4.17. Baskı Altındaki Eşcinsel ve Translara Yönelik Öneriler Üzerine Elde Edilen Bulgular

Konu hakkında yapılan görüşmelere bakıldığında tüm katılımcıların ortak fikirde olduğu, aynı öneriler çerçevesinde ifadede buldukları görülmüştür. gey bir katılımcının (G4):

“Özentilik ile gerçek yönelim arasındaki dengeyi kaçırmaları, kimse gibi olmaları kendileri olsunlar”, lezbiyen bir katılımcının (L2): “Özgür olsunlar, kendi hayatlarını başkalarının istediği gibi nereye kadar yaşayabilirler ki. Ama kendini tanımak ve ne istediğini bilmek çok önemli”, trans bir kadın katılımcının (TK2): “Bir sürü dernek bu alanda da gönüllü destek veriyor, kendini gerçek anlamda tanımlayıp açılma ve kabullenme sorunu yaşıyorlarsa kapılarımız sonuna kadar açık, bizim kapılarımız aslında heteroseksüellere de açık” ve trans bir erkek katılımcının (TE2): “Bir sürü bilgi kirliliği var, en önemli ricam şu; ne olur saçma sapan yerlerden bilgi edinmesinler, bu konuda çok sağlam yazılar ve dernekler var, araştırınlar ve bilgiyi doğru yerden edinsinler” ifadeleri incelendiğinde, özgürlük, derneklerin herkese açık olması ve kendini geliştirme konularına atıfta buldukları anlaşılmıştır.

4.18. Eşcinsel ve Trans Derneklerinin Özendirici Olması/Olmaması Konusunda Elde Edilen Bulgular

Yapılan görüşmeler neticesinde, eşcinsel ve trans derneklerinin veya örgütlenmesinin kesinlikle özendirici bir faaliyet amacı gütmeyeceği, aksine kendisini dışlanmış ve yalnız hissedenlerin ortak bir paydada buluşabileceği ve paylaşımlarda bulunabilecekleri bir amacın güdüldüğü ve gönüllü faaliyet yürütüldüğü bulguları elde edilmiştir. Bu bağlamda yapılan görüşmelerde katılımcıların hemfikir olduğu bazı ifadeler aşağıda yer verilmiştir.

Gey bir katılımcı (G4):

“Saçmalık. Ben bir gey olduğumu anladığımda sosyal medya yoktu ve derneklerin varlığından habersizdim.”

Lezbiyen bir katılımcı (L1):

“Alakasız bile yok, tamamen gönüllü destek veren dernekler neden kötü örnek olsun, kara propaganda.”

Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde, çoğunlukla yazılı, görsel veya sosyal medyaya atıfta bulunarak vurgular yapıldığı, eşcinsel ve trans derneklerinin medyadan daha zararlı görülmesini anlayamadıkları ve bu önyargının olumsuz bir algı yaratma çabası olarak gördükleri anlaşılmıştır. Trans bir kadın katılımcının (TK2): *“Dernekler kötü bir şeye özendiriyor diyenler önce televizyon programlarına bakıp kirli medyayı eleştirsinler”* ve

trans bir erkek katılımcının (TE1): *“Televizyonu şöyle detaylı merceğe alın bakın, şiddete, tecavüze, zorla evlendirilmeye, çocuk gelinlere vs. örnekler mükemmel de biz mi algılayamıyoruz, önce bu gibi iğrenç şeylerin meşrulaştırıldığı dizilere filmlere baksınlar, tamamen gönüllü ve destek hizmeti amacı güden eşcinsel ve trans derneklerine gelene kadar”* ifadelerine bakıldığında eşcinsel ve trans derneklerinin kesinlikle özendirme gibi bir faaliyet göstermediğini vurguladıkları anlaşılmıştır.

Ayrıca eşcinselliği ve translığı özendirdiği iddia edilen eşcinsel ve trans derneklerinin, yazılı ve görsel medya merceği altında alındığında birçok olumsuz örneklerin olduğu, çocukları ve gençleri olumsuz etkileyen ve kötü örnek olan olay ve karakterlerin açıkça sergilendiği; yazılı ve görsel medyada özellikle sosyal medyada eşcinselliği ve translığı kötü, komik, umursamaz, gülünç gibi lanse eden kişilerin varlığının genel geçer bir yargı yaratmaması gerektiği değerlendirilmiştir. Eşcinsellerin ve eşcinsel derneklerin çocuklar(ın)a kötü örnek olduğunu ileri süren insanlara ve ebeveynlere gey bir katılımcı (G4) *“...o zaman o çocuğun elinde saatlerce o akıllı telefonun ne işi var? Önce nasıl anne baba olduklarını ve çocuklarına ne kadar vakit ayırdıklarını sorgulasınlar”* eleştirisini getirmiştir. Eşcinsel ve translar, çocuklara şiddet uygulayan, istismar eden ve ya ihmal eden heteroseksüel anne ve babalardan veya insanlardan daha az kötü örnek teşkil etmektedir. Dizi ve filmlere bakıldığında birçok sahnelerin oldukça erotik ya da şiddet içerikli olduğu ve bunun çocuk ve gençlerde olumsuz etki bırakma ihtimalinin daha fazla olduğu değerlendirilmekte ve kötü örnek olma tabirinin anlamsal çerçevesinin net bir şekilde belirlenerek ortaya koyulması gerektiği düşünülmektedir.

4.19. Heteroseksüellerden Beklentilere Yönelik Elde Edilen Bulgular

Katılımcıların, heteroseksüellerden, natranslardan, yazılı ve görsel medya organlarından, yazın dünyasından ve devletten en önemli beklentinin saygı olduğu, saygı temelli yaklaşımlar ile her sorunun üstesinden gelinebileceği inancının var olduğu anlaşılmıştır. Konu hakkında trans bir kadın katılımcı (TK1): *“...İnsanlar el ele tutuşsa, birlik olsa, uzansak sonsuza”*, gey bir katılımcı (G6): *“Her alanda saygı ve sevgi temelli beklentilerim var”* ve lezbiyen bir katılımcı (L2): *“İnsanları etiketlemesinler, aslında bildiklerini sandıkları şeyler bildikleri gibi olmayabilir, insana insan olduğu için değer verilmesini umuyorum, her alanda”* ifadelerde bulunmuşlardır. Bu bağlamda, kavramların yeniden ve doğru bir şekilde anlamlandırılarak kullanılması gerektiği,

etiketleyici olunmaması, hoşgörölü olunması ve en önemlisi insanların insan olduğu için sevilmesi gerektiği bu noktada önem arz etmektedir.

4.20. Akademik Çalışmalar Hakkındaki Düşüncelere Yönelik Elde Edilen Bulgular

Bu konuda katılımcıların genel olarak ortak fikirde oldukları, bu alanlarda akademik çalışmaları destekledikleri fakat etiketleyici olmayan ve anket değil daha çok anlamaya dayalı görüşme metodu ile yapılan çalışmaları daha çok destekledikleri bu yüzden anket gibi çalışmaların artık kendilerini rahatsız ettiğini, kendilerinin denek olarak görüldüğünü ve rahatsızlık uyandırdığını ifade etmişlerdir. Trans bir kadın katılımcının (TK1): *“Valla akademik çalışmaları destekliyorum, sonuçta insanların ufkunu açıyor ama ne bileyim, böyle anket yapan ve çocukluğa inerek saçma sorular soran psikologlar da oluyor, sanki olağan üstü bir şey var da biz de bu durumun denekleri haline geliyoruz, bundan hoşlanmıyorum işte”* ve trans bir erkek katılımcının (TE2): *“Evet, çalışmalar güzel de bazen kendimi üzerinde çalışılan tarla gibi hissediyorum, neden bu kadar ilginç geliyor ve ortaya çıkarılması gereken bir muamma bir olağan üstü gizli şey varmış gibi davranılıyor onu anlamıyorum. Mesela sizin görüşme sorularınız oldukça kapsamlı ve çok güzel, çocukluğa inip eşcinselliğin sanki psikolojik-patolojik bir sorunlu alt yapısı varmış gibi değil, bana kendimi kötü hissettirmediler sorularınız, teşekkürler”* ifadeleri değerlendirildiğinde, eşcinsel ve translara acayip yaratıklarımız gibi tavırlardan ve çalışmalardan vazgeçilmesi gerektiği, toplumsal yapıda birlikte yaşama kültürünün ciddi anlamda revize edilerek saygı temelinde oluşturulması ve bu anlamda, katılımcıların da ortak beklentileri olmak üzere, etiketleyici olmadan bu alanda akademik çalışmaların artması gerektiği de düşünülmektedir.

4.21. Araştırmaya Yönelik Değerlendirmeler Üzerine Elde Edilen Bulgular

Gey bir katılımcının (G2): *“Valla ilk defa Lut Kavmi ile alakalı soru olmayan ya da dini inanışların merkeze alınmadığı bir çalışma görüyorum, bu anlamda mutlu oldum”*, lezbiyen bir katılımcının (L4): *“Güzel sorular, gayet kapsamlı, söylenecek başka bir şey bulamıyorum, ama şunu söylemeliyim, bazı sorularınız tetikleyici”*, gey bir katılımcının (G3): *“Güzel ve nitelikli bir görüşme, sorularınızın da mantık çerçevesi var, en azından çocukluğa inen saçma bir psikolojik anket değil, bizim dünyamızı yansıtan bir çalışma, başarılar dilerim”*, gey bir katılımcının (G1): *“Görüşmeye gelirken ‘yine mi yaa’*

demıştim, ben yine sanki çocuklukta sorun varmış da ortaya çıkarılması gerekiyormuş gibi anket yapılacak sandım, teşekkürler” ve gey bir katılımcının (G5): “Çalışma, görüşme değil de anket formatında olsaydı katılmayacaktım ama görüşme olduğunu söylediler katıldım, başarılar dilerim” ifadeleri değerlendirildiğinde, katılımcıların, çalışmanın konusunu ve amacını oldukça beğendikleri ve etiketleyici olmaktan uzak olduğunu ifade ettikleri anlaşılmıştır. Özellikle çalışmanın nicel bir çalışma değil de nitel olması katılımcılar tarafından oldukça önemli ve değerli görülmüştür.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Heteronormatif toplumsal ve kültürel baskı altında kalan eşcinsel ve transların, heteroseksüellere, heteroseksizme, heteronormatif düzen ve yapılanmalara ve düalist kimlik algılarıyla sınırlandırılmış imajlara ve olgulara nasıl baktıkları mercek altına alınarak iç dünyalarının yansıtılması ve ortaya koyulması amaçlanmıştır. Ayrıca kadın – erkek temelindeki düalist kimlik ve pratiklerin, eşcinsel ve translarda ne ifade ettiklerinin ortaya koyulmasının yanı sıra cinsiyet dikotomisi arasında sınırlandırılmış birçok kavramsal ve kuramsal çerçevelere queer yaklaşımla meydan okunmaya çalışılmıştır. Araştırmanın sonucunda ise, özellikle hedeflenen bir durum olmamasıyla birlikte, Türkiye’de yaşayan eşcinsel ve transların yaşadıkları zorluklar için geçerli olabilecek birçok bulgulara ulaşıldığı düşünülmektedir. Araştırmaya katılan eşcinsel ve transların, olumsuz deneyimlere bağlı duygusal kırılmalar yaşadıkları, düalist cinsiyetçi kavram, kuram, olgu ve kurumlarla çatışmalar yaşadıkları, heteroseksüellerin ve natransların homofobik tutumları neticesinde dışlanmaya ve ötekileştirilmeye maruz kaldıkları, bazı durumlarda bu önyargıların ve ötekileştirilmiş olmanın içselleştirilmesine de sebebiyet verebildiği, eşcinsel ve transların cinsel yönelimlerini fark etme, kendilerine açılma ve kabullenme gibi aşamalarında çeşitli içsel çatışmaların yaşanmasına da neden olduğu ve bu olumsuz durumların eşcinsel ve transların özgürce kendilerini ifade ederek istedikleri hayatı yaşamalarına engel olduğu anlaşılmaktadır. Eşcinsel ve translar tarafından önem atfeden kişilerin homofobik tutumlarının ve olumsuz tepkilerinin aslına eşcinsel ve translarda özgüven kaybına ve hayal kırıklıkları yaşamlarına sebebiyet vermektedir. Ben olmayana saygının temel alındığı anlayış içerisinde ise eşcinsel ve transların (aslında insanların) özgüvenlerinin artacağı ve kendilerini daha huzurlu, güvenli ve mutlu hissedecekleri kabul edilmelidir. Katılımcıların genellikle olumsuz tepkilerle karşılaştığı ya da karşılaşmaktan korktuğu görülmüştür. Anne ve babalardan ve yakın arkadaş ve çevreden alınacak saygı temelli tepkilerin heteroseksüel olsun ya da olmasın her birey için hayati önem arz ettiği, bundan mahrum kalmasının ya da mahrum bırakılmasının her insan için sorun olacağı ve belki de unutulamayacak olumsuz deneyimler yaşamalarına neden olacağı unutulmamalıdır. Dışlanmak, ötekileştirilmek ve ayrımcılığa maruz kalmak aslında her birey için kendilerini gerçekleştirmelerinin önüne geçecektir ki toplumumuzda en çok dışlanmaya ve ötekileştirilmeye maruz kalanların eşcinsel ve translar olduğu da söylenebilir. Bu bağlamda cinsiyet ve cinsel kimliğin anlamının ciddi olarak ele alınmaması, ister akademik ister gündelik olsun bu gibi konularda çekimser

kalınması, insanların belli çerçevelerle sınırlandırılmalarına, bunun adına da kimlik denmesine ve bu heteronormatif düzenin sürdürülerek birçok insanın mağdur edilmesine olanak sağlayacağı değerlendirilmektedir. Cinsiyet ve cinsellik olgusu başlı başına düalist, kadın erkek dikotomisi temelinde sınırlandırılmış etiketleyici bir kavramdır; ya kadın ya da erkeksinizdir ve rolleriniz bunlar-şunlardır. Cinsiyetin kadın - erkek dikotomisi ile sınırlandırılması da doğal olarak cinselliğin ve cinsel yönelimin yani cinsel pratiklerin de sınırlandırılması anlayışına ve kabulüne sebebiyet vermektedir. Karşılıklı rıza olmak kaydıyla kimin kimi seveceği ve birlikte olmak isteyeceği bir istismar olayından daha fazla eleştirilmemelidir; nitekim ülkemizde yapılan bir takım araştırmalarda en çok eşcinsellerin komşu olarak istenmediği görülmektedir. Cinsel yönelimin ya da cinsiyetin tercih edilen bir durummuş gibi gösterilmesinin ise heteronormatif düzenin hâkim olduğu toplumsal yapıdaki heteroseksüeller tarafından aslında ayrımcılığa meşru bir zemin hazırlama gayesi güdülerek kullanıldığını söyleyebiliriz; ‘tercih değil yönelim’ ifadesinin kullanılması, düzenin bozulması kaygısı taşıyan heteroseksüellerin ve heteronormatif düzenin anlayışına ters düşmektedir elbette. Bakıldığında düalist cinsiyet sisteminin dışında gibi görülen lezbiyen, gey, travesti, cross-dresser, biseksüel gibi cinsel kimliklerin aslında yine kadın-erkek dikotomisi ile tanımlandığı anlaşılmakta ve üçüncü ve daha fazlası kimlik tanımlamasının halen illa kadın-erkek temelinde yapıldığı görülmektedir. Düalist cinsiyet kimliği ve cinsel kimlik anlayışından bir türlü kopulamaması aslında, norm’allığın oldukça kazuistik olarak bireyin diğerine, benin öteki/ben olmayana göre tanımlanması ve anlam kazandırılmasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda insanların kendilerini kadın-erkek cinsiyeti dışında da olsa neden illa bir cinsel kimlikte ifade etmek zorunda kaldıkları sorunsalı ortaya çıkmaktadır ve buna heteronormatif katı düzenin, düalist anlayışın oldukça yerleşmiş olmasının sebebiyet verdiğini söylemek de mümkündür. İnsanlar tarafından ne zaman, nerede, ne şekilde, ne şartlarda belirlendiği bilimsel olarak belli olmayan cinsiyet rollerinin ve cinsel rollerin ise yine kadın – erkek dikotomisi ile belirlendiği, düalist anlayışın dışına çıkılamadığı, insanların kendi rollerini özgür iradeleri ile üretmesinin, insanın var oluşunu sadece kendisinin üretmesinin heteroseksüeller tarafından kaygı ile karşılandığı ve heteronormatif düzene karşı bir direnç olarak görülmesinden dolayı rollerin aktarılmasının heteroseksüeller tarafından önemli bir sorumluluk olarak görüldüğü değerlendirilmektedir. Bu bağlamda belirgin hatları olan roller, olduğu gibi aktarılmak ve sürdürülmek istenmektedir. Bu durum yine

birçok insanı mağdur etmektedir. Nitekim resmi olarak evlenemeyen ve birçok yasal haktan mahrum bırakılan eşcinsellerin kötü örnek oldukları da iddia edilerek evlat edinmelerinin de önü kapatılmaktadır. Eşcinsel ve translara gelene kadar kötü örneklerin bolca mevcut olduğu heteronormatif toplumumuzda, homofobik heteroseksüeller tarafından eşcinseller ve translar, cinayet işleyen insanlara göre daha olumsuz örnek teşkil eden kişiler olarak etiketlenmektedir. Eşcinselliğin ve translığın özendirildiği yanılığımıza ve ön yargılarına gelene kadar, yazılı ve görsel medyadaki şiddet içerikli görüntü ve sahnelerin, uyarıcı madde ya da silah ticareti konularının ya da pornografiye varan sahnelerin geçtiği film ve dizilerin ve çocuğa veya kadına istismarda bulunan heteroseksüel erkeklerin ve maalesef ki yaygınlığının özendirici veya kötü örnek olması bağlamında öncelikli olarak eleştiriye tabi tutulması gerekmektedir. Maalesef ki heteronormatif toplulumuz, kötü örnek olmanın ya da olumsuz özendiricilik faaliyetlerinin anlamsal içeriğini yeteri kadar anlamamakta, algılamakta da direnmekte ve bu konularda akademik camiada çalışmaların yapılması noktasında çekimser kalınmaktadır. Kötü örnek olma ya da olumsuz anlamda özendirme algısını sadece cinsel roller ve eylemler bağlamında sınırlandıran homofobik zihniyetler, elbette ki bir çocuğun bakımını üstlenmeyerek kuruluş bakımına terk eden anneyi veya babayı ya da her ikisini eşcinsel ve translara oranla daha normal karşılayacaktır. Ülkemizde ise adaletin objektif olmadığı, adaletin tecelli etmesi noktasında eşcinsel ve transların mağdur edildiği, bazı yasal boşlukların ve ahlaki kavramların yasa koyucular ve uygulayıcıları tarafından homofobik olarak uygulandığı, anlayışsız tavrın ön planda olduğu, bu durumların eşcinsel ve transların aleyhine uygulamalara yol açarak mağdur edildikleri, hukuksal süreçlerde ayrımcılığa maruz kaldıkları ve bu durumun ülke genelinde tüm eşcinseller ve translar tarafından yaşandığının kabul edildiği görülmektedir. Nitekim hukuksal süreçte ‘kadın sandım erkek çıktı’ gibi nefret söylemi içeren ifadelerinin cezai indirime olanak sağlaması da bunun göstergesidir ve tüm eşcinsel ve transların seks işçisi gibi algılanmasına sebebiyet vermektedir. Askerlikte muafiyet alma konusunda ise yaşanan prosedür ve işlemler eşcinsel ve transları incitmekte ve onurlarını kırmaktadır. Şöyle ki, halk arasında yanlış bilinen çürük raporu, pembe tezkere olarak etiketleyici tabirde bulunulan askerlikten muaf olma işlemleri sırasında eşcinsel ve translar, heyet karşısında kötü, gülünç ve düzen bozucu gibi davranmak, abartılı giyinmek, makyaj yapmak, takı takmak ve ses tonlarını incelterek konuşmak zorunda kaldıklarını, hatta bazen kendilerinden ifadelerini destekleyici olan video ve ya fotoğraf istediklerini ifade

etmişlerdir. Tüm bunlar eşcinsellerin onurlarını zedelemekte ve özgüvenlerini ve öz saygınlıklarını da zedeleyebilmektedir. Askerliği cinsiyetçi heteroseksist yaklaşımla tanımlayan homofobik zihniyetlerin ise elbette geyleleri gülünç bulmaları normal olacaktır.

Butler'e göre incitici ifadeler sorunu, özellikle adlandırma (belki de etiketleme) ile ilişkilidir ve bir adla çağırılıyor olmak dilsel yaralanmanın ilk formundan biridir (bizim dilimizde 'dil yarası' gibi). Bir ad ile çağırılmak bireyi sabitleştirir ve dondurur; ama bazı durularda ise doğrudan yaralar, küçük düşürür ve aşağılar. Fakat diğer taraftan da başka bir ihtimal de dikkat çeker: paradoksal olarak, bir adla çağırılmak o kişiye toplumsal bir varoluş imkânı da sağlar. Nitekim (incitici) hitap etmek aynı zamanda o kişiyi adlandırmaksa eğer, saldırgan bir çağrı, bu saldırgan çağrıya karşı koymak için dili kullanacak bir öznenin oluşumunu başlatma imkânı vermek demektir (Özkazanç, 2018b, s. 4). *“Böylece yaralayıcı bir hitap, seslendirdiği kişiyi sabitleştiriyormuş ya da felç ediyormuş gibi görünebilir, ama beklenmedik ve kişiyi muktedir kılan bir tepkiyi de doğurabilir”* (Butler, 1997; Akt; Özkazanç, 2018a, s. 4).

Cinsiyet ve cinsellik anlamında norm'alliğin, kazuistik ve düalist çerçevede belirlenmiş olması, elbette queerin dikkatini çekmiştir. Bu bağlamda kadın hakları konusunda prensiplere ve söylemlere sahip feminizm de queerden nasibini almıştır. Kadın hakları konusunda mücadele veren feminizm hareketinin aslında cinsiyet kimliğini yeniden ürettiği ve birçok insanı kapsama alanı dışında bıraktığı görülmektedir. Temellerinin modernizm döneminde atıldığı feminizm hareketi, halen toplumsal cinsiyet temelinde hareket etmekte, kimliği farklı bir formda yeniden üretmekten öteye gidememekte ve günümüz pot-modern döneme ayak uydurmada bir takım sancılar yaşamaktadır. Post-modern döneme ayak uydurmada sancılar yaşayan feminizm halen kadın-erkek cinsiyeti üzerinden politik mücadele ve söylemlerine devam etmektedir ve bu tavır bu dönemin sorunlarına karşı cevap vermesinde feminizmi gri planda bırakmıştır. Feminizm, gerçekten bir hak mücadelesi vermek isteniyorsa, toplumsal cinsiyet kısılacından sıyrılarak bakış açısını Queer teorisinin ruhu ile yeniden gözden geçirmelidir. Kadın erkek mücadelesini değil insanların kendi öz iradeleri ile kendi var oluşunu gerçekleştirmesine, rollerini cinsiyet değil var oluşuna göre belirlemesine ve buna her insanın saygı duymasına yönelik söylemler üzerinde daha çok çalışmalıdırlar. Toplumsal cinsiyet kısılacından sıyrılamayan feminizm, ancak ve ancak düalist cinsiyet kliklerinin farklı formuna hizmet edecek ve birçok insanı kapsamayacak ve dışarıda bırakacaktır.

Öneriler: Araştırmanın sonucunda belirtilen veriler ve bulgular doğrultusunda, bu alanda çalışma yapmak isteyenlere bir takım önerilerin yapılması uygun görülmüştür.

Araştırma Yapacaklara Öneriler:

- İlk olarak, bu alanda araştırma yapacak çalışmacılara en önemli öneri, ‘toplumun geneli’ şeklinde tabirlerden uzak durmalarıdır. Çünkü bu tabir toplumdaki çoğunluğun heteroseksüel olduğunu ve sanki bunun norm’al olarak kabul edildiğini yansıtmaktadır ve bunu ispatlayan bilimsel bir veri de yoktur.
- İkinci öneri, LGBT ‘bireyleri’, eşcinsel ‘bireyler’ ve trans ‘bireyler’ ifadelerindeki gibi ayırmaştırmayı tetiklediği düşünülen ‘bireyler(i)’ kelimesinin kullanılmaması gerektiğidir. Bunun yerine eşcinseller, translar, LGBTT’ler şeklinde ifadelerin kullanılması daha doğru ve yerinde olacaktır.
- Üçüncü olarak, bu alanda yapılan çalışmalara yönelik literatür taraması yapıldığında, daha çok homofobiye ve homofobiklere yönelik çalışmaların olduğu, eşcinsellerin ve transların iç dünyalarına yönelik çalışmaların arka planda kaldığı görülmektedir. Bu yüzden çalışmacıların eşcinsel ve trans katılımcılar ile onların düşüncelerine yönelik çalışmaların yapılması gerekmektedir.
- Dördüncü öneri ise, derinlemesine bir veri sağlamayacağı düşünüldüğünden bu alanda yapılacak olan çalışmaların, nicel yöntemle yapılmaması gerektiği, nitel yöntem ile yapılacak çalışmaların bu alanda daha verimli bulguları ortaya koyacağı düşünülmektedir.
- Beşinci olarak, bu alanda yapılacak olan çalışmada araştırmacı, etiketleyici sorulardan ve davranışlardan uzak durmalıdır.
- Altıncı olarak, bu çalışma sadece gey, lezbiyen ve transları kapsamaktadır. Bu yüzden biseksüel, tra(ns)vesti, cross-dresser ve intersekslerle çalışmalar yapılması oldukça önemli olacaktır.
- Yedinci olarak, bu çalışmada katılımcılarının tamamı Ankara ilinde yaşamaktadır. Benzer çalışmaların birçok ilde hatta kırsal-kentsel düzeyde yapılması yerleşim yerlerinde yaşanan sıkıntılardaki farklılıkları ortaya koyacak ve birçok yönden değişkenlerin karşılaştırılmasına ve oldukça verimli bulguların elde edilmesine olanak sağlayacaktır.

Uygulayıcılara Öneriler:

- İlk olarak, yapılan görüşmeler sonucunda eşcinsel ve trans katılımcıların en çok ailelerinden yana çekindikleri ya da yıprandıkları görülmüştür. Bu bağlamda ailelerin, ebeveynin bilinçlendirilmesi için eğitimcilerin veya psikologların görev sorumluluk üstlenmesi gerekmektedir.
- İkinci olarak, bireylerin heteroseksüel olmadığını anlamaya başladıklarında ortaokul ya da lise çağlarında olduğu göz önünde bulundurulduğunda, okul personellerinin de bilinçlendirilmesi ve farkındalık yaratılması gerekmektedir.
- Üçüncü olarak, eşcinsel ve transların sorunlarının genellikle kendileri dışındaki faktörler olduğu göz önünde bulundurulduğunda, heteronormatif toplumsal yapıdaki heteroseksüellerin bilinçlendirilmesi ve hoşgörüsüzlüğün, ayrımcılığın ve ötekileştirmenin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Heteroseksist ve homofobik tutum ve davranışların ortadan kaldırılması, hem eşcinsel ve transları hem de heteroseksüelleri olumlu etkileyecektir.
- Dördüncü olarak, homofobik tutum ve davranışlarla mücadele edilmesi noktasında önemli bir yer tutan sivil toplum kuruluşlarının desteklenmelidir.

Yasa Koyucu ve Uygulayıcılarına Yönelik Öneriler:

- Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde, ülkemizde eşcinsel ve transların daha doğrusu heteroseksüel olmayanların kaygı içerisinde oldukları anlaşılmaktadır. Bu korku ve kaygıların kapsayıcı yasal düzenlemeler ile azaltılabileceği hatta ortadan kaldırılabilceği düşünülmektedir.
- Toplumdaki her türlü ayrımcılığa, hoşgörüsüzlüğe ve ötekileştirmeye karşı yasal yaptırımların varlığı, eşcinsel ve transların özgürce varlığını ifade etmelerine olanak sağlayacaktır.
- Nitelikli eğitim anlayışının ülkemizde olmayışı, homofobik ve heteroseksist tutum ve davranışların en önemli sebebi olarak görülmektedir. Bu yüzden olumsuz tutum ve davranışlarla mücadele etmenin en önemli yolu da eğitimden geçmektedir. Eğitim sisteminde cinsiyetçi ve heteronormatif algının kırılması, olumsuz kalıp yargıların da kırılmasına olanak sağlayacaktır.
- Eşcinsel ve translara yönelik sivil toplum kuruluşları yasal olarak da desteklenmelidir.

KAYNAKÇA

- Ağrıdağ, G. (2005). Toplumsal Cinsiyet Rolü. *AKDAM Gönüllü Kadın Eğitimi Semineri*. Adana.
- Akın, A. (2007). Toplumsal Cinsiyet (Gender) Ayırıcılığı ve Sağlık. *Toplum Hekimliği Bülteni*, 26(2): 1-9.
- Alkan, E. (2014). *Farklı Cinsel Yönelime Sahip Bireylerin Yaşam Doyumu, Stresle Başa Çıkma Stratejileri ve Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerinin Karşılaştırılması*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü/Eğitimde Psikolojik Hizmetler A.B.D./Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Ankara.
- Amanat, Ç. (2011). *Erkek Homoseksüel ve Heteroseksüellerde Depresyon ve Suçluluk-Utanç Düzeylerinin Cinsiyet Rolüne Göre Karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi/S.B.E./Psikoloji A.B.D./Klinik Psikoloji, İstanbul.
- Amerikan Psikologlar Derneği (APA). (2008). *Answer to Your Questions: For a Better Understanding of Sexual Orientation and Homosexuality*. Washington: DC.
- Amerikan Psikologlar Derneği (APA). (2012). Guidelines for Psychological Practice With Lesbian, Gay, and Bisexual Clients. *American Psychologist*, 67(1): 10-42.
- Arı, R., Üre Ö. ve Yılmaz H. (1997). *Eğitim Psikolojisi Ders Notu*. Konya: Günet Ofset.
- Arıkan, A. (2011). *Erkek*. 24 Temmuz 2019 tarihinde <http://vol-trans.blogspot.com.tr/2011/04/amargideki-erkek.html> adresinden erişildi.
- Artan, İ. (1997). *Annesi Çalışan ve Çalışmayan İlkokul Birinci ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Cinsel kimliklerini kazanmalarının İncelenmesi*. (Yayınlanmamış çocuk sağlığı ve eğitim programı bilim uzmanlığı tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Assman, J. (2001). *Kültürel Bellek – Eski Yüksek Kültürde Yazı, Hatırlama, Politik Kimlik* (1. Baskı). (Ayşe Tekin, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

- Aşçı, S. (2013). *Yazılı Basında LGBT Temsili: Onur Haftası Haberlerinde Türkiye ve ABD Karşılaştırması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi/ BS.B.E./ Gazetecilik A.B.D./Genel Gazetecilik Bilim Dalı, İstanbul.
- Aydoğdu, H. (2004). Modern Kimlikte Öznenin Ölümü. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 115-147.
- Babacan, S. S. (2003). İnsan Seksüalitesinin Kültürel ve Psikososyal Yönleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 11(1), 131-136
- Baird, V. (2004). *Cinsel Çeşitlilik Yönelimler, Politikalar, Haklar ve İhlaller*. (Hayrullah Doğan, Çev.). İstanbul: Metis.
- Bandura, A. ve Walters R. H. (1963). *Social Learning and Personality Development*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Bauman, Z. (1998). *Sosyolojik Düşünmek* (1. Baskı). (Abdullah Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Bauman, Z. (2001). *Parçalanmış Hayat*. (İsmail Türkmen, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Bauman, Z. (2017). *Kimlik* (1. Baskı). (Mesut Hazır, Çev.). Ankara: Heretik.
- Baydar, M. (2015). *Gay, Lezbiyen ve Biseksüel Bireylerde İçselleştirilmiş Homofobi ve Psikolojik Sıkıntılar*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi/ Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- Berger, P. ve Luckmann, T. (2008). *Gerçekliğin Sosyal İnşası, Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi*. (Vefa Saygın Öğütle, Çev.). İstanbul: Paradigma.
- Bilgin, N. (1994). *Sosyal Bilimlerin Kavşağında Kimlik Sorunu*. İzmir: Ege.
- Bilgin, N. (1999). *Kollektif Kimlik* (2. Baskı). İstanbul: Sistem.
- Bilgin, N. (Ed.) (2008). *Sosyal Psikoloji*. İzmir: Ege Üniversitesi.
- Bilir, Ş. (1994). *Okul öncesi Eğitimcileri El Kitabı-2*. İstanbul: Ya-Pa.

- Bolay, S. H. (2009). *Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü*, “Kadın Hakları” (10.Baskı). Ankara: Nobel.
- Butler, J. (2005). *Kırılğan Hayat: Yasın ve Şiddetin Gücü*. (Başak Ertür, Çev.). İstanbul: Metis.
- Butler, J. (2007). *Taklit ve ‘Toplumsal Cinsiyet’e Karşı Durma*. (Osman Akınhay, Çev.). İstanbul: Agora.
- Butler, J. (2012). *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. (Başak Ertür, Çev.). İstanbul: Metis.
- Butler, J. (2013). Kritik Queer. Sibel Yardımcı & Özlem Güçlü (Ed.), *Queer Tahayyül*. İstanbul: Sel.
- Butler, J. (2014). *Bela Bedenler*. (Cüneyt Çakırlar & Zeynep Talay, Çev.). İstanbul: Pinhan.
- Candansayar, S. ve Çabuk, F.D. (2010). Tıp ve Homofobi. Ali Erol & Nevin Öztöp (Haz.), *Anti Homofobi Kitabı/2. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma*. Ankara: Kaos GL.
- Connel, R. W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar Toplum Kişi ve Cinsel Politika*. (Cem Soydemir, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Connolly, W. E. (1995). *Kimlik ve Farklılık: Siyasetin Açmazlarına Dair Demokratik Çözüm Önerileri*. (Ferma Lekesizalın, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Çabuk, F. D. (2010). *Tıp Öğrencileri ve Hekimlerin Eşcinsellik Hakkındaki Tutumları ve Gey ve Lezbiyenlerin Sağlık Hizmeti Deneyimleri*. (Yayımlanmamış uzmanlık tezi). Gazi Üniversitesi/Tıp Fakültesi/Psikiyatri A.B.D., Ankara.
- Çakırlar, C. ve Delice, S. (2012). *Cinsellik Muamması: Türkiye’de Queer Kültür ve Muhalefet*. İstanbul: Metis.
- Çekirge, P. (1991). *Yalnızlık adasının erkekleri: Psiko-sosyal açıdan eşcinsellik*. İstanbul: Altın Kitaplar.

- Çolak, Ö. (2009). *Eşcinsellere Yönelik Nefret Suçları ve Toplumun Bu Suçlar Kapsamında Faile ve Mağdura Yönelik Tutumları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi/Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Dalbay, R. S. (2018). “Kimlik” ve “Toplumsal Kimlik” Kavramı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(31): 161-176.
- Danos, A. M. (1973). *Cinsel İlişkiler Sosyolojisi*. (Semih Tiryakioğlu, Çev.). İstanbul: Varlık.
- Danyeli Güzel, Ö. (2017). *Lezbiyen, Gey, Biseksüel ve Transseksüellerin Sosyal Dışlanma Deneyimleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Başkent Üniversitesi/S.B.E./Sosyal Hizmet A.B.D./Sosyal Hizmet Yüksek Lisans Programı, Ankara.
- Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye’de Aile ve Kadın Emeği. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 86: 193-170.
- Demirbilek, S. (2007). Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açısından İncelenmesi. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 44(511): 12-27.
- Direk, Z. (Der). (2009). *Cinsiyetli Olmak-Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar* (2. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi.
- Direk, Z. (2012). Queer Kuramı ve Cinsiyet Farklılığı. Serkan Delice & Cüneyt Çakırlar (Der.), *Cinsellik Muamması: Türkiye’de Queer Kültür ve Muhalefet*. İstanbul: Metis.
- Donovan, J. (2009). *Feminist Teori*. (Aksu Bora & Meltem Agduk Gevrek & Fevziye Sayılan, Çev.). İstanbul: İletişim.
- Durudoğan, H. (2011). Judith Butler ve Queer Etiği. (Erkal Ünal, Çev.). *Cogito Dergisi: Cinsel Yönelimler ve Queer Kuram Sayısı*, 65-66: 87-98.
- Ecevit, Y. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç. Yıldız Ecevit & Nadide Karkıner (Ed.). *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

- Erdem, T. (2012). Hizadan Çıkmaya, Yoldan Sapmaya ve Çıktıntı Olmaya Dair: Kimlik Değil Cinsellik! Tek Tip Cinsellik Değil Cinsel Çeşitlilik. Cüneyt Çakırlar & Serkan Delice (Der.), *Cinsellik Muamması: Türkiye’de Queer Kültür ve Muhalefet*. İstanbul: Metis.
- Erol, A. (2009). *Anti-Homofobi Kitabı*. Ankara: Ayrıntı.
- Erten, Y. (2013). Cinsellik, Cinsiyet, Granit ve Gökkuşığı. *Cinsiyet, Cinsel Kimlik ve Cinsellik*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Foucault, M. (1998). *Cinselliğin Tarihi*. (Hülya Tufan, Çev.). İstanbul: Afa.
- Freud, S. (1999). *Cinsiyet Üzerine*. (Ali Avni Güneş, Çev.). İstanbul: Say.
- Freud, S. (2017). *Cinsellik Üzerine*. (Elif Yıldırım, Çev.). İstanbul: Oda.
- Fromm, E. (2011). *Özgürlükten Kaçış* (4. Baskı). (Şemsa Yeğın, Çev.). İstanbul: Payel.
- Giddens, A. (1995). *Modernliğin Sonuçları*. (Ersin Kuşdil, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. (Cemal Güzel, Çev.). İstanbul: Kırmızı.
- Göregenli, M. (2009). Gruplararası İlişki İdeolojisi Olarak Homofobi. Ali Erol (Haz.), *Anti Homofobi Kitabı Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma*. Ankara: Kaos GL.
- Göregenli, M. (Haz.). (2017). *2016 Yılında Türkiye’de Gerçekleşen Homofobi ve Transfobi Temelli Nefret Suçları Raporu*. Murat Köylü (Ed.). Ankara: Kaos GL.
- Gülalp, H. (2003). *Kimlikler Siyaseti-Türkiye’de Siyasal İslamın Temelleri*. İstanbul: Metis.
- Güldü, Ö. ve Ersoy-Kart, M. (2009). Toplumsal Cinsiyet Roller ve Siyasal Tutumlar: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi S.B.F. Dergisi*, 64(3): 97-116.
- Güngör, E. (1993). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar Ahlak Psikolojisi, Ahlaki Değerler ve Ahlaki Gelişme*. İstanbul: Ötüken.
- Gürler, C. (2010). Nefret Suçları ve İş Hayatı. *Ankara Barosu Dergisi*, 1: 259-274.

- Güvenç, B. (1993). *Türk Kimliği*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Halperin, D. M. (2013). Cinselliğin Bir Tarihi Var Mıdır?. Sibel Yardımcı & Özlem Güçlü (Ed.), *Queer Tahayyül*. İstanbul: Sel.
- Harari, Y. N. (2016). *Hayvanlardan Tanrılara Sapiens*. (Ertuğrul Genç, Çev.). İstanbul: Kolektif.
- Hopper, A. (1998). *Cinsel Yaşam Kılavuzu*. (Özlem Yılmaz, Çev.). İstanbul: ABC.
- İlter, N. (2014). *Toplumsal Cinsiyet Gerilimleri Üzerinden Feminizmi Tartışmak*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mardin Artuklu Üniversitesi/S.B.E./Sosyoloji A.B.D., Mardin.
- İnceler, H. (2011). Cinsiyet Sapmaları ve Sosyal Yapımızdaki Etkileri. *İstanbul Journal of Sociological Studies*, 23: 109-136.
- İşler, R. (2004). *İktisatta Feminizm ve Türkiye Ekonomisinde Kadının Rolü*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi/S.B.E., Isparta.
- Jagose, A. (2014). Queer Teori. *KaosQueer+ Dergisi*, 1:9-11.
- Johnson, R. E. (1975). Meaning in Complex Learning. *Review of Educational Research*, 45(3): 425-459.
- Karadağ, N. (2008). *Cinsel Azınlıkların Bireysel Hakları*. İstanbul: XII Levha.
- Köknel, Ö (1981). *Cumhuriyet Gençliği ve Sorunları*. İstanbul: Cem.
- Köylü, M. (Ed.) (2016). *Sık Sorulan Sorular*. Ankara: Kaos GL.
- Langlois, J. H. ve DOWNS, A. C. (1980). Mothers, Fathers and Peers as Socialization Agents of Sex-Typed Play Behaviors in Young Children. *Child Development*, 51(4): 1217-1247.
- Marshall, G. (2003). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Osman Akınay & Derya Kömürcü, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat.

- Moir, A. ve Jessel D. (1992). *Beynimizdeki Cinsellik (Brain-Sex)*. (Ersin Eden, Çev.). İstanbul: Cep.
- Mondimore, F. M. (1999). *Eşcinselliğin Doğal Tarihi*. (Berna Kılınçer, Çev.). İstanbul: Sarmal.
- Morgan, C.T. (2005). *Psikolojiye Giriş*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü.
- Morley, D. ve Robins, K. (1997). *Kimlik Mekânları Küresel Medya, Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar*. (Emrahan Zeybekoğlu, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Nemlioğlu, S. B. (1981). *Cinsel Rollerini Öğrenme ve Cinsel Kimliğin Benimsenmesinde Anaokulunun Rolü*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi/Eğitim Fakültesi/ Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümü, Ankara.
- Notz, G. (2012). *Feminizm*. (Sinem Derya Çetinkaya, Çev.). Ankara: Phoenix.
- Özgüven, R. E. (1997). *Cinsellik ve Cinsel Yaşam*. Ankara: PDREM.
- Özkazanç, A. ve Ağaş, Ö. (2018a). Judith Butler'in Nefret Söylemi Eleştirisi: Dildeki Performatif ve Yaralayıcı Dil. *Fe Dergi 10*, 1: 1-12.
- Özkazanç, A. ve Ağaş, Ö. (2018b). Judith Butler'in Nefret Söylemi Eleştirisi: Egemenlik ve Hukukun Ötesinde Alternatif Bir Faillik. *Fe Dergi 10*, 2: 1-12.
- Özsungur, B. (2010). Cinsel Kimlik Gelişimi ve Cinsel Kimlik Bozukluğunda Psikososyal Değişkenler: Gözden Geçirme. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17(3): 163-174.
- Partog, E. (2012). Queer Teorisi Bağlamında Türkiye LBTT Mücadelesinin Siyasi Çizgisi. Cüneyt Çakırlar & Serkan Delice (Der.), *Cinsellik Muamması: Türkiye'de Queer Kültür ve Muhalefet*. İstanbul: Metis.
- Reich, W. (1994). *Bedensel Boşalmanın İşlevi*. (Bertan Onaran, Çev.). İstanbul: Payel.
- Russell, P. (2006). *Dünya Tarihinde En Etkin 100 Eşcinsel*. (Oya Özdilek, Çev.). İstanbul: Neden.

- Sakallı Uğurlu, N. (2006). Eşcinsellere İlişkin Tutumlar: Türkiye’de Yapılan Görgül Çalışmalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 9(17): 53-69.
- Sancar, S. (2009). *Erkeklik: İmkânsız İktidar*. İstanbul: Metis.
- Sancar, S. (1997). *İdeolojinin Serüveni: Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme*. Ankara: İmge.
- Sayer, H. (2011). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı*. (Yayımlanmış uzmanlık tezi). Ankara: Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Sınar, H. (2013). Türk Hukukunda Nefret Suçlarına İlişkin Yasal Düzenleme Çalışmaları. *Hukuk araştırmaları Dergisi*, Arşiv: 1271-1300.
- Sah, U. (2016). *Psikolojinin Çeşitli Alanlarında Çalışan Psikologların Cinsiyete, Toplumsal Cinsiyete ve Queer Kuramına İlişkin Söylemleri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi/S.B.E./Psikoloji A.B.D., İstanbul.
- Sönmez Selçuk, S. (2012). Postmodern Dönemde Farklılığın Kutsanması ve Toplumun Parçacılaştırılması: “Öteki” ve “Ötekileştirme”. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 15(2): 77-99.
- Şahin, S. (Haz.) (2017). *Sağlık Bakanlığı İçin LGBT Hakları El Kitabı* (2. Baskı). Murat Köylü (Ed.). Ankara: Kaos GL.
- Şenyüz, S., Çağdaş A., Cantekinler S., Albayrak H., Akyürek T., Erbaş A. G., ... Şen, S. (1995). *Çocuk Gelişimi Eğitimi Ders Notları*, Konya.
- Şerif, M. (1985). *Sosyal Kuralların Psikolojisi*. (İsmail Sandıkçioğlu, Çev.). İstanbul: Alan.
- Taş, B. (2012). Adam Gibi Adam Ol(ama)mak: Ayı Hareketi ve Maskülenlik Üzerine. Cüneyt Çakırlar & Serkan Delice (Der.), *Cinsellik Muamması: Türkiye’de Queer Kültür ve Muhalefet*. İstanbul: Metis.
- Tezel, T. (2009). *Türkiye Sinemasında Eşcinsel Cinsel veya Duygusal Yönelime Sahip Birey Yada Bireylerin Temsili*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi/S.B.E./ Radyo Televizyon ve Sinema A.B.D., İstanbul.

- Tuğrul, B. A. (1994). Cinsel Gelişim Kuramları ve Cinsel Eğitim. Şule Bilir (Ed), *Okul öncesi Eğitimcileri İçin El Kitabı*. İstanbul: Ya-Pa.
- Tuğrul, B. ve İsmihan A. (2001). Çocukların Cinsel Eğitimleri İle İlgili Anne Görüşlerinin İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20: 141-149.
- Tuzer, V. (2003). Eşcinsellik, Travestilik, Transseksüellik. Ali Erol vd. (Düz.), *Lezbiyen ve Geyelerin Sorunları ve Toplumsal Barış İçin Çözüm Arayışları*. Ankara: Kaos GL.
- Türk Dil Kurumu, (1998). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Üner, S. (2008). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Vardal, Z. B. (2015). Nefret Söylemi ve Yeni Medya. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2(1): 132-156.
- Wallis, L. (2012). *Aseksüel Olmak*. 26 Mart 2019 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/01/120119/asexuality> adresinden erişildi.
- Warner, M. (2013). Queer Gezegen Korkusu: Queer Politika ve Toplumsal Teoriye Giriş. Sibel Yardımcı & Özlem Güçlü (Ed.), *Queer Tahayyül*. İstanbul: Sel.
- Weeks, J. (1998). Farklılığın Değeri. Jonathan Rutherford (Der.). (İrem Sağlamer, Çev.), *Kimlik: Topluluk, Kültür, Farklılık*. İstanbul: Sarmal.
- Yardımcı, S. (2012a). Sakatlık Çalışmalarında Queer Ufku: Türkiye’de Bu Etkileşimin Zorluğu ve Olası İmkânları Üzerine. Cüneyt Çakırlar & Serkan Delice (Der.), *Cinsellik Muamması: Türkiye’de Queer Kültür ve Muhalefet*. İstanbul: Metis.
- Yardımcı, S. (2012b). *Ne O! Ne Bu! Ne Şu! Queer Kuramı ve Kimliksizleşme*. 10-11 Temmuz 2019 tarihlerinde <https://www.e-skop.com/skopbulten/ne-o-ne-bu-ne-su-queer-kurami-ve-kimliksizlesme/749> adresinden erişildi.

- Yaşın Dökmen, Z. (2009). *Toplumsal Cinsiyet-Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Remzi.
- Yavuzer, H. (1999). *Çocuk Psikolojisi* (3. Basım). İstanbul: Remzi.
- Yedikardeş, F. (2017). *Bireylerde Mağduriyet Riski ve Suç Korkusu: LGBTQ Örnekleme*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi/Adli Tıp Enstitüsü/Sosyal Bilimler ABD, İstanbul.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (11. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Young, I. M. (2009). Yaşanan Bedene Karşı Toplumsal Cinsiyet: Toplumsal Yapı ve Öznellik Üzerine Düşünceler. (Rüya Kalıntaş, Çev.). *Cogito Dergisi: Feminizm*, 58: 39-56.
- Yörükoğlu, A. (2010). *Çocuk Ruh Sağlığı Çocuğun Kişilik Gelişimi, Eğitimi ve Ruhsal Sorunları* (30. Basım). İstanbul: Özgür.
- Yurdigül, Y. (2008). *Medyatik Kimlikler*. Konya: Tablet.
- Yüksel, Ş. (2009). Ruh Sağlığı İle İlgili Destek İsteyen GLB Bireyler ve Aileleri İle Çalışmak. Ali Erol (Haz.), *Anti Homofobi Kitabı Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma*. Ankara: Kaos GL.
- Zeilinger, J. (2015). *Aseksüellikle İlgili 6 Gerçek* (Anonim, Çev.). 26 Mart 2019 tarihinde <http://www.5harfliler.com/aseksuellikle-ilgili-6-gercek/> adresinden erişildi.

EK:

YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Araştırma Sorusu:

Eşcinseller ve translar, birçok alan, kavram ve olguları nasıl değerlendirmektedir ve iç dünyaları nasıldır?

Katılımcı: _____ Tarih ve Saat: _____

GİRİŞ

Merhaba, adım Aysun BERK YILMAZ ve Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisiyim. Eşcinsel ve transların düşüncelerine, bakış açılarına ve dünyalarına dayalı bir araştırma yapıyorum ve bağlamda birçok kimlik ve kimlik temelli teorilerin Queer teori perspektifi ile yeniden değerlendirilmesini hedefliyorum. Bu görüşmeyi ve akabinde çalışmayı yapmaktaki amacım homofobiye dayalı çalışmaların yoğunlukta olduğu genel literatüre, eşcinsel ve transların iç dünyalarını yansıtan bir çalışma eklemek ve birçok tanımlama ve teorilerin yenden değerlendirilerek eleştirilmesine yol açmaktır. Sizlerle görüşüyorum çünkü sizleri, çalışmanın ruhunu yansıtacak bireyler olarak görüyorum. Bu araştırma ile ortaya çıkacak sonuçların, bu alanda yapılacak olan çalışmalara yol göstermesini ve literatüre katkı sağlamasını ümit ediyorum. Bu nedenle bu görüşmede görüşlerinizi ve düşüncelerinizi öğrenmek ve aktarmak istiyorum.

- Görüşme sürecinde söylediklerinizin tümü gizli tutulacaktır, bu bilgiler ve görüşmeler araştırmacı dışında kimseyle paylaşılmayacak ve kimsenin görmesi mümkün olmayacaktır. Ayrıca araştırma sonuçları yazılırken katılımcıların isimlerine ve bilgilerine kesinlikle yer verilmeyecektir.
- Başlamadan önce, bu söylediklerimle ilgili belirtmek veya eklemek istediğiniz ya da sormak istediğiniz bir soru var mı?
- Eğer izin verirseniz görüşmeyi ses kayıt cihazı ile kaydetmek istiyorum. Sizce bir sakıncası var mı?
- Görüşmenin yaklaşık bir buçuk saat süreceğini ön görüyorum, izin verirseniz başlayabiliriz.

GÖRÜŞME SORULARI

1.Cinsiyet ve cinsellik kavramı hakkında ne düşünüyorsunuz?

- Cinsel kimliğinizi nasıl tanımlıyorsunuz?
- Cinsel yöneliminizi nasıl tanımlıyorsunuz?
- Evli misiniz?
- Eğer evliyseniz bu evlilik kendi isteğinizle mi yoksa toplumsal/aile/çevre baskısı ile mi gerçekleşti?
- Cinsel yönelim kavramı hakkında neler söylemek istersiniz?
- Sizce eşcinsel veya trans olmak bilinçli bir seçim/tercih midir? Yoksa doğuştan gelen (tanrısal kaynaklı) bir duygu mudur? Sonradan eşcinsel veya trans olunabilir mi? Toplumdaki heteroseksistlerin ve natransların bu konudaki genel yargısı hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Tercih ve yönelim kelimeleri arasındaki fark nedir? Sizce bu iki kelime arasında yanlış bilinen kalıplaşmış düşünce ya da açıklamalar var mı?
- Sizce “tercih” kavramı ve yaklaşımı eşcinsellerin ve transların uğradıkları ayrımcılığı, ötekileştirilmeyi ve dışlanmayı meşrulaştırıcı bir zemin hazırlıyor mudur?
- Eşcinselken veya transken sonrasında heteroseksüel olunabilir mi?
- Toplumdaki heteroseksitler ve natranslar tarafından psikolojik rahatsızlık olarak görülen eşcinsellik ve translık için bir tedavi/terapi söz konusu mu? Sizce neden bu şekilde bir düşünce hâkim?
- “Cinsiyet rolleri/cinsel roller” hakkında neler söylemek istersiniz?
- Farklı olduğunuzu düşündüğünüz oldu mu? Şanslı ya da şanssız gibi...
- Toplumsal cinsiyet rolleri hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Rol kavramı hakkında ne düşünüyorsunuz? Rol kavramı, *sex* ve *gender* kavramları ile nasıl bir ilişki içerisinde olabilir?

- Toplumsal ve kültürel yapıdaki “namus” kavramının algılanışı ve anlamlandırılması hakkında ne düşünüyorsunuz?

2.Akraba, yakın çevre ve komşularınızın eşcinsellik ve translık hakkındaki düşünceleri, eşcinsellere ve translara bakışları, tutum ve davranışları hakkında neler söyleyebilirsiniz?

- Eşcinsel veya trans olduğunuzu gizliyor ya da cinsel yöneliminizi dışa vurabiliyor musunuz?

- Eğer gizliyorsanız neden gizliyorsunuz?

- Gizlemiyorsanız, sorun yaşıyor musunuz? Yaşıyorsanız hangi alanlarda ne gibi sorunlar yaşıyorsunuz?

- Aşk kavramı hakkında ne düşünüyorsunuz?

- Seksist aşk tanımlamalarını doğru buluyor musunuz?

- Aşk sadece heteroseksüellerin ve natransların birbirlerine karşı hissedebilecekleri bir duygu mudur?

- Peki, eşcinsel ve translar sadece eşcinsel ve trans olanlarla mı aşk yaşar? Bu konu hakkında ne düşünüyorsunuz?

- Eşcinseller ve translar gerçekten sekse düşkün müdür? Toplumdaki heteroseksitlerin ve natransların bu yöndeki genel algısı hakkında neler söylemek istersiniz? Sizce neden bu şekilde bir düşünce hâkim?

- Peki, toplumdaki heteroseksüellerin ve natransların “eşcinseller ve translar karşı cinsten nefret ederler” düşüncesi hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Sizce neden bu şekilde bir düşünce hâkim?

3.Kendinize açılma süreciniz nasıl başladı ve devam etti?

- Kendinize açıldığınızda kabullenmek zor ya da kolay oldu mu?

- Eğer kabullenmek sizin için zor ya da kolay olduysa, bu duruma/sürece çevresel etmenler ve ya aile yapınız etkili oldu mu? Ne yönde etkili oldu?

- “Keşke eşcinsel ya da trans olmasaydım” dediğiniz oldu mu? Eğer olduysa bunun etmenleri nelerdir?

- Ailenizle eşcinsel ya da trans olduğunuzu paylaştınız mı?

- Eğer paylaştıysanız ilk öğrendiklerinde nasıl tepkilerle karşılaştınız? Aileniz bu durumu nasıl karşıladı?

- Karşılaştığımız tepkiler sizi nasıl ve ne yönde etkiledi?

- Dışlandığınızı hissettiğiniz oldu mu? Eğer olduysa bu durumu önemsediniz mi? Sizi ne yönde etkiledi?

4.Aile kavramı/kurumu hakkında ne düşünüyorsunuz?

- Eşcinsel veya transların birbirleriyle resmi olarak evlenebilmesi hakkında düşünceleriniz nelerdir?

- Toplumdaki heteroseksüeller ve natranslar tarafından eşcinsellerin ve transların, özellikle çocuklara ve gençlere yanlış örnek oldukları yönünde katı bir kanaat var. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

- Toplumdaki heteroseksüeller ve natranslar tarafından “eşcinseller ve translar iyi birer ebeveyn olamazlar” yönünde kanaat var. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

- Evlenme ve evlat edinme konusunda toplumsal baskı ve yasal düzenlemeler hakkında ne düşünüyorsunuz?

- Sizce yasalar objektif mi ya da toplumsal baskı ve kültürden etkileniyor mudur?

5.Homofobiklere karşı bakış açınız nedir?

- Sizce homofobi bir nefret suçu mudur?

- Toplumundaki heteroseksüellerde ve natranslarda hâkim olan homofobik ve olumsuz tutumlar, size kendinizi suçlu ve kötü hissettirmeye neden oldu/yor mu? Olduysa neden ve nasıl oldu? Olmadıysa da neden olmadı?

- Günlük hayatta kendinizi rahat ve özgürce ifade edebildiğinizi düşünüyor musunuz? Eğer düşünmüyorsanız neden?

- Peki, siz heteroseksüeller ve natranslar hakkında ne düşünüyorsunuz? Homofobi kavramına karşı heterofobi kavramı kullanılıyor mu ya da kullanılmalı mı?

6.Adalet kurumlarımız ve uygulayıcıları hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

- Sizce ülkemizde adalet, objektif mi? Adaletin tecelli etmesi noktasında eşcinsellerin ve transların mağdur edildiğini düşünüyor musunuz? Neden?

- Türkiye yasalarındaki bazı boşlukların ya da bazı kavramların (ahlaki kavramlar gibi) homofobik olarak yorumlandığını düşünüyor musunuz? Özellikle yasa koyucular ya da uygulayıcıları tarafından?

- Eğer düşünüyorsanız, bu durum eşcinsellerin ve transların aleyhine uygulamalara yol açıyor mudur?

- Cinsel yönelimleri nedeniyle eşcinsellerin ve transların hukuksal süreçte ayrımcılığa uğradıklarını ve adil yargılama yapılmadığını yani mağdur edildiklerini düşünüyor musunuz?

7.Sizce ülkemizde eşcinseller ve translar hakkında medya, yazın dünyası, koruyucu-önleyici yasalar vb. kurumlar, ayrımcılığı ve önyargıyı engelleyici faaliyetlerde bulunuyor mu?

- Sosyal medya kullanıyor musunuz? Kullanıyorsanız sosyal medya hesaplarınızda eşcinsel ya da trans olduğunuzu gizliyor musunuz?

- Eğer gizliyorsanız neden gizliyorsunuz?

- Eğer gizlemiyorsanız, sosyal medya üzerinden de herhangi bir baskıya maruz kaldığınızı düşünüyor musunuz?

- Büyük bir kitleye ulaşan ve hitap eden medya organlarını özellikle de sosyal medyayı kullananların, eşcinseller ve translar hakkındaki tutumunu ve bu yöndeki paylaşımlarını nasıl buluyorsunuz?

- Sizce tüm medyada eşcinseller ve translar özgürce var olabiliyorlar mı? Olamıyorlarsa nedeni nedir?

8.Medya camiasında özellikle de sosyal medya üzerinde (twitter, facebook, instagram vb.) çok geniş hayran kitlesine sahip, kendilerini ifade edebilen ve

oldukça popüler birçok eşcinsel ve trans ünlünün olduğunu görüyoruz. Bahsedilen eşcinsel ve trans ünlülerin medya aracılığıyla bazen dini içerikli konuşmalar hatta kampanyalar gerçekleştirdikleri de biliniyor ve oldukça izleniyor.

- Sizce bu durum toplumsal baskıdan kaynaklanıyor olabilir mi? Neden özellikle dini olarak sık sık vurgulamalar yapıyor olabilirler?

- Bu durumu, -toplumdaki heteroseksistler tarafından sapkın olarak ilan edilmeleri sebebiyle- tabiri caizse “günah çıkarmak” olarak görüyor musunuz? Görüyorsanız ya da görmüyorsanız nedenini açıklar mısınız?

- Ya da eşcinsel ve trans ünlüler tarafından bu kadar dini davranışlar veya konuşmalar gerçekleştirilmesini bir şeyleri kanıtlanma çabası olarak görüyor musunuz? Görüyorsanız eğer, neyin kanıtlanmaya çalışıldığını ve neden bu şekilde davrandıklarını düşünüyorsunuz?

9.Din ve inanışlar hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

- Dinlerin ya da inanışların eşcinsellik hakkındaki söylemleri için ne düşünüyorsunuz? Önemsiyor musunuz?

- Eşcinsel ve trans olmanın dinler ile çeliştiğini düşünüyor musunuz?

- Cinsel yönelimin dinsel yönelimler ile bağlantılı olduğunu düşünüyor musunuz?

- Peki, bazı dini otoriterler tarafından eşcinselliğin ve translığın günah ve eşcinsellerin ve transların günahkâr ve cezalandırılması gereken bireyler olarak nitelendirilmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?

- Sizce bu durumun, yani dinin eşcinselliğe ve translığa ilişkin yorumlarının kaynağı neler olabilir?

* Bu yorumlar toplumun dine yüklediği kültürel anlamlardan ortaya çıkıyor olabilir mi? (Bir önceki sorudan yeteri kadar doyum sağlanmadığı düşünüldüğünde sorulması planlanmaktadır.)

10. Eşcinsellerin ve transların askerlik yapmak istemedikleri halde yapmak zorunda bırakılmaları ya da askerlik yapmak istediği halde yapamamaları konusunda ne düşünüyorsunuz?

- Halk arasında ‘‘Pembe Tezkere’’ olarak tanımlanan, cinsel kimlik bozukluğu ya da ileri derecede psiko-sosyal bozukluk tanısı ile rapor verilerek eğinsel erkeklerin veya transların askere alınmaması hakkında ne dőşünüyorsunuz?

- Bu tanılar ve raporlar mağduriyete sebep oluyor mudur? Oluyorsa hangi alanlarda nasıl mağdur ediyor?

11.Eğinsellerin ve transların istihdamda ya da iş dőnyasında-hayatında sıkıntılar yaşıadığını dőşünüyor musunuz?

- alışıyor musunuz?

- alışıyorsanız nerede ve ne pozisyonda çalışıyorsunuz?

- Eğinsel veya trans olmanız, iş hayatınızda size bir avantaj sağlıyor mu? Sağlıyorsa ne gibi avantajlar sağlıyor? Ya da dezavantaj olarak mı görüyorsunuz? Neden?

- İş hayatınızda ve çalışma arkadaşlarınızla sorunlar yaşıyor musunuz? Yaşıyorsanız bunlar nelerdir?

- alışmıyorsanız neden çalışmıyorsunuz? Eğinsel kimliğinizin alış(a)mamanız ile alakası var mı?

12.Siyasi partiler-organlar ve devlet yapılanması ile ilgili dőşünceleriniz nelerdir?

- Siyasi partilerin, eğinseller ve translar hakkında sosyal-ekonomik politikalar üretmeye ve geliştirmeye çalıştıklarını dőşünüyor musunuz?

- Bu durum, bir partiyi destekleme konusunda ölçütünüz oluyor mu?

- Siyasi partilerin ideolojileri altında baskıya maruz kaldığınızı dőşünüyor musunuz?

- Sizce devletin, eğinsellere ve translara yönelik önleyici ve koruyucu sosyal hizmet politikası/hizmeti var mı? Ya da bu yönde bir çaba gösterildiğini dőşünüyor musunuz?

- Bu konuda ayrıca eklemek istediğiniz bir şey var mı?

13.Feminizm, Toplumsal Cinsiyet ve Queer teorileri hakkında bilgiye sahip misiniz?

- Sizce bu teoriler eğinsellik ve translık hakkında yapılacak çalışmalara sağlam temel oluşturabilecek iddia ve söylemlere sahip mi?

14. Toplumdaki heteroseksist ve natranslar tarafından doyumsuz ve kararsız olarak nitelendirilen biseksüeller ve biseksüellik hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Sizce neden bu şekilde bir düşünce hâkim olabilir?
15. Çocuğu eşcinsel veya trans olan ailelere söylemek istediğiniz bir şeyler var mı?
16. Eşcinsel veya trans olup da kendine açılmayan ve baskı altında yaşamak zorunda kalanlara söylemek istediğiniz bir şey var mı?
17. Toplumdaki heteroseksüeller ve natranslar tarafından kabul gören eşcinsel ve trans derneklerinin eşcinselliği ve trans olmayı özendirmediği düşüncesine katılıyor musunuz?
18. Heteroseksüellerden, natranslardan, medya organlarından, yazın dünyasından, devletten vs. beklentileriniz var mı? Varsa neler?
19. Eşcinsellik, translık, LGBTİ+ hakkında akademik olarak çalışmalar yapılmasını destekliyor musunuz? Bu çalışmalardan eşcinseller, translar, LGBTİ+'ler ve dernekler memnun oluyor mu sizce?
20. Son olarak tüm bu konuşulanların dışında eklemek istediğiniz şeyler var mı? İyi ki sordunuz – iyi ki sormadınız ya da keşke sorsaydınız - keşke sormasaydınız dediğiniz bir soru var mı?

ÖZGEÇMİŞ

23.11.1991 tarihinde Sakarya ilinde doğmuştur. İlk ve ortaöğrenimini 1998-2006 yılları arasında Zübeyde Hanım İlköğretim Okulunda tamamlamıştır. Lise eğitimini 2006-2010 yılları arasında Mithat Paşa Şükrü Ayna Anadolu Lisesinde tamamlamış olup, 2010-2014 yılları arasında Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde Lisans eğitimini tamamlamıştır. 2015 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalında Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi olmaya hak kazanmıştır. Ayrıca 26.09.2016 tarihinden itibaren Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Ankara Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne bağlı Mamak Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü Uygulama Biriminde Sosyolog/ASDEP Personeli olarak görev yapmaktadır.